MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

30

Vas Gereben

Garasos

Arisztokráczia

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkesztette és bevezetésekkel ellátta

MIKSZÁTH KÁLMÁN

30. KÖTET

GARASOS ARISZTOKRÁCZIA
ÉS HAT ELBESZÉLÉS

Irta

VAS GEREBEN

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1912

GARASOS ARISZTOKRÁCZIA

ÉS

HAT ELBESZÉLÉS

IRTA

VAS GEREBEN

BÉR DEZSŐ RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1912

Franklin-Társulat nyomdája

GARASOS ARISZTOKRÁCZIA.

A HÁROMDIPLOMÁS EMBER.

Pénzen vettem e tárgyat, sietek kidolgozni; mert rám savanyodik vagy valamely regénygyártó kollégám mástól meghallja s belevesztem pénzemet s utána nem kiálthatok az atyafinak, hogy lopott portékát árul; mert a törvény védelmez birkát, káposztafejet, kapanyelet, — gondolatot nem. Ilyen portékája olyan kevés embernek van, hogy nem volt érdemes a törvényhozásnak ennek megvédéséről töprenkedni.

Sokszor kérdezték tőlem (hihetőleg mástól is), hogy honnét szedem a sok agyafúrt komédiát? — Az ilyen kérdésre megközelítő példában feleltem ekképen:

Mindenki tudja, hogy a lapokban jutalmat tűztek ki a legjobb tíz adomára. A mit pénzért vesznek, annak értéke van s azt is tudják, hogy mi az adomákat eladjuk. Az író szinte fölírhatná, ha amúgy is nem tudnák, hogy a ki mit, köznyelven szólva: «bomlottat» tud, — hozza el az íróhoz, az talán ád érette valamit; mert az megint el is tudja adni.

Hogy miként jutottam az elmondandó történethez, e fejezetből meglátja az olvasó, ki a legrongyosabb két forintját, melyen sem a mészárszékben, sem a pagát ultimóban odább adni nem tudott, elküldte nekem, hogy érette kikürtöljem hazafinak s ráadá-

sul kirázzam lábából a köszvényt, mit bizonyosan nem nálam vásárlott és nem is rongyos bankóért kapott.

Kinek mi köze hozzá, mikor, elég az hozzá, hogy egyszer én is kiadtam egy hónapos szobát, kiírván a hirdetésben, hogy az illető egyedül egymaga lakjék; mert a pesti házaknak közfalain szóról-szóra beteljesedik, mit a velenczei palotákról mondtak, hogy füleik vannak, vagy még inkább szájuk; mert ha én szobámban tüsszentek, úgy áthallik a szomszédhoz, hogy «egészségemre kivánja». A kikötés által elkerülhetőnek véltem, hogy tőszomszédságomban nem fognak beszélgetni; mert már arra is tudok esetet, hogy egy jó barátomnak fölmondta a háziúr a szállást, mert éjjel hortyogott s a vékony falon át épen a háziurat verte föl a lelkek órájában.

A hirdetés után másodnapra egy tisztességes, körülbelül huszonhat esztendős fiatal ember fogadta ki a szállást. Nőolvasóim kedveért készséggel leírnám tetőtől talpig, ha ő lenne e regénynek szerelmes hőse; de mivel azon szerep főleg másnak jut, a festéstől elállok, különben is igaz marad, hogy a férfi elég szép, ha valamivel tűrhetőbb arcza van az ördögnél; mert a mely férfin az öltözködési gond nagyon meglátszik, higyjék el a szép olvasónők, férfinak ép oly kevéssé alkalmas a becsületes küzdelemre, mint nem használják késnek a keményített inggallért, melytől pedig az arszlán is félti a fülét, hogy elvágja.

— Ön egyedül fog lakni? — Kérdém a fiatal embert.

— Egyesegyedül, uram, — mondja a fiatal ember keserű mosolylyal, — egész életemben egyedül voltam.

— Nem szabad kétségbeesni, fiatal ember! Mondám jó akaratú figyelmeztetéssel az észrevett keserűség ellen.

— Hozzászoktam a sok péntekhez, — mondja egészen derülten az új lakó; mert, — önnek engedel-

mével legyen mondva, — én úgy jártam az életben, mint a «Sau Nikli»-ben az a kártya, melynek párját eldugják s a kinél megmarad, az asztalhoz vágja.

— Szabad tudnom: kegyedet hogy bívják?

— Vidor Istvánnak.

— A legjobb kedvű név, mit önnek a sors adhatott.

— Veszekedő pajtásnak adta a sors, uram, de nem panaszolkodom: mert ideérkeztem előtt, láttam két boltfeliratot, az egyiken ezt olvasom: Csizmadia János polgári szabó, — s valamivel odább: Szabó János csizmadia. Tökéletesen megnyugodtam nevemre nézve, — mert ha a sors czéhbeli mesteremberekkel is így gorombáskodik, miért nézne engemet különb embernek?

Tovább nem kérdezősködtem, — tudom diákkoromból, hogy gyakran boszankodtam, ha a professzor épen én tőlem akart kérdezni valamit olyan órában, mikor a diáklegénynek nincs kedve konverzálni. Ő tisztelettel távozott, búcsúzás előtt tisztelettel kérvén, engedném meg, hogy érkezendő leveleit a levélhordó hozzám beadhassa, ha ő foglalkozása miatt itthon nem lenne.

Nem tagadom, első találkozásunk érdeket költött a fiatalember iránt, hasonlított azon fajta emberekhez, kik a sorstól a czukrot igen ritkán és igen nyers alakban, csak úgy — sárgarépában kapják s az olvasó magáról tudhatja, hogy ettől csak a madarak fütyülnek, nem pedig az ember. Föltettem, hogy a fiatal embert szemmel tartom s ha kegyelemosztogatási máz nélkül tehetem, közelítek hozzá. Ó, ne higyje az olvasó, hogy egy perczre is azt gondolám, hogy nem tudom miben, elbízhatnám magamat. Agyam történetesen ott legkeményebb, hol másoknál ötven éves korukban is leglágyabb — s mondhatni, az enyém abban keménykedett meg, hogy csak az érdem előtt emelintém meg süvegemet, ekkép a takaró alatt a csont jól megkeményedett.

Lakóm csöndes volt, mint egy kamaldulenzis, csendesen jött, csendesen távozott — s ha meg nem állítám egy-egy szóra, tiszteletteljes köszöntéssel haladt el mellettem.

Hetek mulva jutott eszembe, hogy még nem tudom, lakóm a kenyérkereső-osztálynak melyik neméhez tartozik? vagy mint egykor Füredi Mihály barátommal beszélgetve, osztályoztuk az embereket, hogy reggeli, délbeni, délutáni vagy esteli komédiás? mert — mint akkor fölfedeztük, a fűszeres reggel korán kezdi a komédiát, egy garas árú olajért mondja, hogy alázatos szolgánk. A rőfös kereskedő néhány órával későbben vallja magáról ugyanezt, az ügyvéd tíztől tizenkettőig, a vendéglős csak délben kezdi az alázatosságot, a kávés ebéd után, a pénzkupecz hol délelőtt, hol délután, végre elnyugszik a nap s a szinészen a sor, csakhogy az őszintén mondja, hogy komédiázik s a gaznyelvek ő iránta azért kiméletlenebbek; mert más nem hiszi komolyan, hogy egy garas árú olajért alázatos szolgája a szurtosképű vargainasnak.

Betoppan a postás, lerakja leveleimet, — aztán kér, hogy az utolsót adjam: tekintetes Vidor István ügyvéd úrnak.

Tehát az én lakóm ügyvéd! Hihetőleg segéd egy fogasabb ügyvéd mellett, ki a nagyvilág tengerében a segédekkel a keszegeket és potykákat fogatja, ő maga már csak a tokokat és harcsákat halászsza. Bizony megsajnáltam a fiút, mert a tokos és harcsás ügyvédek menykőmódon értik, hogy a megszorult ember élhetetlenebb a nyomtató lónál, melyről tudjuk, hogy a legjava szemet eszi, míg az öreg ügyvéd csak a haltüskét és halfejet dobálja segédeinek.

A levelet személyesen adtam át lakómnak. Ő megköszönte és ismételve kért, hogy fogadjam el máskor is a leveleket, ha ez nem alkalmatlan.

Két hét mulva a postás átadván leveleimet, egyet mutatott a többi között, hogy adnám át lakómnak;

mert az ő ajtaját zárva találta. Megnéztem később a czímiratot s föltűnt, hogy a levél Vidor István mérnöknek volt czímezve. Hát ez kicsoda? Kérdém önmagamtól. A szobát egy embernek adtam ki s a mint emlékeztem, a multkori levél ügyvédnek szólt; miképen vetődött ide egy határczövekelő mérnök?

Nem sokára az előszobának ajtónyikorgását hallám, kivittem a levelet, hogy átadjam a lakónak.

— Tekintetes Vidor István mérnök úrnak. Olvasám föl a czímet s kérdém: Önnek szól a levél?

— Igen! ... — válaszolt ő mosolyogva, — köszönöm.

— Szívesen! ... mondám, s megjegyzés nélkül váltunk el egymástól.

Boszankodtam, hogy emlékező tehetségem cserben hagyott, bizonyosan a multkor is mérnöknek volt czímezve s én elfeledtem; pedig ritkán járok így, mert bár igaz, hogy a neveket rendesen elfeledem s egy kedves ösmerősömről ma sem tudom bizonyosan, hogy Hideghnek hívják-e vagy Meleghnek és hogy remekül eltalálom, hogy az ellenkezőt írván, levelemet az illető postás csak gyanításból juttatja kezéhez; de már egyébre dicséretre méltó részletességgel emlékezem; mert, például, most is tisztán látom, hogy 1847-ben február 2-án a pesti német színház leégvén, a városi fecskendők közül egy sem ért fel a második emeletig, — hogy feledhettem el, hogy az én lakóm voltaképen mérnök.

Ismét eltelt néhány hét, a cseléd több levelet helyezett elém. Azonnal keresgéltem, hogy van-e lakómnak levele? Az utolsó levél neki volt czimezve: Tekintetes Vidor István orvostudor úrnak.

Kezdtem részeg lenni.

Ugyvéd, mérnök, orvos! Ez újnemű háromság. Az ügyvéd a bőrét húzza le az embernek s talán az orvos így könnyebben bánik el vele, ha a kenőcsöt a nyers húsra keni. De mi szükség a mérnökre? Egy öl hosszú, két lábnyi széles gödörhöz a sírásók nem

járnak az egyetemre két esztendei tudományért. Már látom, hogy úgy járok, mint egy külföldi iró, ki azon hangulatot szedte magára, a minő személyt leírt, s ha a déi grófon kapta, nem tudta megenni a gombóczot.

Lestem, mikor érkezik haza az én lakóm.

— Levele van, barátom uram, — mondám — tekintetes Vidor István orvostudor úrnak van czímezve.

— Az én vagyok.

— Nevessen ki, barátom, — mondám — megesküdtem volna, hogy a multkori levélen ön mérnöknek volt czímezve, s még előbb ügyvédnek.

— Igenis, — én ügyvéd, mérnök és orvos vagyok egy személyben.

— A jég hátán is megél ön, — barátom, — ön olyan, mint a vad récze, járhat szárazon, úszik a vízben és röpül a magasban.

— Nem tökéletes a hasonlítás — jegyzi meg ő — én csak olyan meglőtt vad récze vagyok, mely sem röpülni, sem a gyepen járni, sem úszni nem tud, — a sás között vergődöm s világosan hallom, hogy a sors, ez a jól betanított vizsla, utánam szaglál.

— No, de három diplomával, barátom...

— A harmadikat még nem válthattam ki, uram, — mondja a fiatal ember — félesztendeig kell zene- és nyelvórákat tanítanom, hogy összekapargassam az orvosi diplomának az árát.

— Hány nyelvet tud ön?

— Körülbelül hetet.

— Szerencsés ember, — mondám, nem épen irigykedés nélkül, — ön hét nyelven beszélhet és hét országra szólhat.

— Fordítsuk meg! Szerencsém, hogy csak egy nyelven jóllakhatom, uram, — különben orvosi diplomámat soha sem tudnám kiváltani.

— Most jut eszembe, hogy az orvosi diploma nevezetesen drágább, mint a többi.

— ugyvéddé lettem egy aranyért, mérnökké ha-

sonlón egyért; hihetőleg azért, mert a czivakodók a bankjegyre, a birtokosok a határra maguk is vigyáznak; hanem a beteg kénytelen vakon megadni magát az orvosnak, megél vagy belehal: azért a fakultás ezt a nagy szabadalmat drágábbért adja.

— Vallja meg, a három pálya közül melyiket szereti voltaképen?

— Az orvosit, uram.

— Miért lett akkor ön előbb mérnök és ügyvéd?

— Nem hasonlítok Börne németjéhez, ki ha a frakkjára pecsét esik, kész megtanulni a vegytant, hogy a frakkból a pecsétet kivehesse, holott mire megtanulja a vegytant, a frakk régen összeszakadt.

— Úgy különös ok kényszeríthette önt e fáradságos vállalkozásra.

— Félig egy szerető anya, félig pedig egy kötözni való bolond nagybátya.

— Messze kényszerítém önt, kedves barátom . . .

— Észreveszi ön, hogy idejét lopom, ön dolgozni szeretne . . .

— Soha se sajnáljon engem, barátom, — ha én önt faggatom, egyszersmind dolgozom, — s őszintén kivánom, hogy hallatlan agyatúriságot beszéljen, — hacsak mással nem szerződött.

— Mire? kérdi ő kiváncsian.

— Hogy elmondja élettörténetét; mert csak nem képzeli ön, hogy az író egyfolytában képes legyen a négy fal között köteteket összefirkálni, ha az életet akarja rajzolni. Elhiheti ön, hogy a legjobb adatokat az utczán szedjük fel? Nem szerződött senkivel?

— Ez azt jelenti, hogy történetem érhetne valamit?

— Miért ne? Mi kereskedők vagyunk, veszünk jó kedélyű öregeket, vén gazembereket, haszontalan naplopókat, becsületes ügyetleneket, üres fejű bambákat, — minél vadabb, annál jobb, most ilyen példányok a legkeresettebbek. A nyers anyagot kidolgozzuk, — a filkó csak annyit beszél, a mennyit neki

megengedünk, — a gazember nekünk gazkodik napszámban, aztán kihúzzuk az irodalmi deresre, elverjük puhára, hogy rettentő példát mutassunk az olvasónak, s kijusson az erkölcsi elégtétel. Mi a titkot kiszaglászszuk, kezünkben az ostor, azzal büntetünk, s mindezt kötetszámra eladjuk egy forintért. Komolyan beszélek, megveszem az ön történetét.

— Ne beszéljünk áráról, — meglehet, nem ér egy fillért.

— Az az én dolgom, — mondám a fiatal embernek, — mindennek van értéke. Ön kidobja a rongyot az ablakon, fölkapja a rongyszedő, eladja a papirgyárosnak, az papirt készít belőle, arra bankót nyomnak s önt kifizetik vele egy hónapi tanításért, és szivéhez szorongatva viszi haza. Hohó, tripla barátom . . .

— Még csak duplex . . .

— Mindjárt simplexnek mondom, ha föl nem csap.

— Fél tréfa, fél komolyság, — Isten neki, — mikor nem lesz önnek okosabb dolga, elbeszélem élettörténetemet.

— Egészen komolyan, most a nagykereskedővel beszél ön.

— Csináljon történetemmel, a mit tetszik, — egy próbaórát beszélek, s ha parancsolja, tovább folytatom.

— Kész az alku, — estére beszélgetünk.

— Mint az ezeregy éjszakában.

— Mindjárt kész az első bekezdés, a mit idáig beszéltünk, kikerekítem egy fejezetre, s azonnal czímet is adok neki.

— Ez már érdemelne czímet?

— Igen, a mi portékáinknak legnagyobb keletet a czím szerez. Száz aranyat egy bolháért! Igy árulják a bolhaport s a kiváncsi közönség özönnel tódul a kikürtölt portékára.

— Bizony megnevettet a tekintetes úr.

— Hisz én komolyan beszélek és csak az üzleti fogást beszélem el önnek.

— Mi czímet adhatna a tekintetes úr eddigi elbeszélésemnek?

— Óh, — járatlan ember! Ön nem is gondolja, hogyan markol a könyvárusboltba tévedt ember a zsebébe, ha a bekezdésénél szemébe ötlik e sokat igérő czím: A háromdiplomás ember!

UJJÁSZÜLETÉS.

Méltóztatott tán hallani, — kezdi lakóm az elbeszélést, — hogy a halak között legostobább a fogas, a legkisebb horoggal meg lehet fogni; mert a mint megérzi szájpadlásán a vékony vasat, ijedten megáll, pedig csekély erőlködéssel elszabadulhatna. E példát tessék rám alkalmazni, — én a fogasnál is ostobább hal lettem volna tizennyolcz éves koromig; mert jó anyám hosszú özvegysége alatt kettőre tanított: Fejhajtó légy, édes fiam! — aztán: Okosabb embertől kérj tanácsot.

Uram, — egy színdarabban hallám, hogy az ökör azért marad ökör, mert szarvai vannak, nyakát mégis igába hajtja, s ha nagy a teher: öklelés helyett bőg. Bennem a jóra való ösztönt a túlságos engedelmesség megölte. Szegény jó anyám, mint inggalléromat, lelkemet is kivasalta, s olyan alakra nyomta, a mire kívánta: lett belőlem engedelmes, jó gyermek. — Az asztalnál szépen fölraktam kezeimet, jó kézcsókoló és köszönő gyermek voltam, imádkoztam s azt hittem, hogy az elmondott miatyánkokkal már eléggé megszolgáltam a mindennapi szükségest. Ha egy tócsát láttam, megkérdeztem valakit, hogy elkerüljem-e, vagy keresztülgázolhatom? de eszem elaludt az engedelmesség- és jó tanácskérésben, s mikor kedves anyám hirtelen meghalt, tátott szájjal néztem körül, hogy jön e már valaki, a kinek engedelmeskednem kell, s a kitől jó tanácsot kérjek

Anyám nyugdijból élt, abból taníttatott. Már el-

végeztem a nyolcz oskolát, s pályát kellett volna választanom. Eddigi életem nagy engedelmességében anyámtól vártam, hogy megparancsolja: mi legyek? Egytől féltem, hogy bedugnak valami uradalomba, hogy legyek íródiák, mérjek zabot, tanítsam a tiszttartó udvarában a vizslakölykeket, s ha még tanulatlanok, alkalmilag én fogok beúszni a tóba, hogy a kormányzó úr által meglőtt vadludat hozzam ki, s ilyen készséges szolgálatért valamikor kineveznek ispánnak. — S ha zöldnek hiszem azt a kéket, a mit fölebbvalóim zöldnek mondanak: halálos holtig kenyeret adnak. Mondom, e pályától irtóztam; mert ezt tapasztalásból ösmertem, — hanem, szerencsémre, atyám szavait anyám kegyeletesen emlegette, hogy ha ezer fia volna, mind az ezeret egyenkint lődözné agyon, ha ezt a pályát választanák. Anyám egykor apámtól tanulhatta a nagy engedelmességet, s nem ok nélkül reméltem, hogy nem erőszakol a konvencziós kenyérre.

Mi lehetnék? Kérdezgettem néha, s e kérdésekre megfoghatatlan, azt a feleletet kaptam, hogy mi ne legyek. Észreveheti ön rajtam az elpirulást, — mert jó anyámról kegyeletlen szólok; de hisz ő a jóságnak megtestesülése volt, mikor mondá, hogy az ügyvédet és mészárost bizonyosan elviszi az ördög. Mi baja volt a prókátorokkal, — nem tudom, — a mészárosokról már nyugodtabban hiszem, hogy száz mészáros nem enné meg, a mennyit egy elcsip a fontból. A mérnökökről még szigorúbban itélt, — azt mondá: a másvilágon büntetésül tüzes lánczczal fognak mérni, — s merhettem volna-e kiejteni e szót, hogy e veszedelmes mesterséghez lenne kedvem.

Titkon örültem, hogy anyám megparancsolja, hogy orvos legyek. Szegény jó anyám padlásának ablakán dült ki a patikaszag. Bodzavirág, pipitér, papsajt, pöszércze, fodormenta, fehér mályva, vad kömény és temérdek más fű száradt a padláson. Az éléstárban sótalan szalonna, nyúlháj, szarvaszsír, rozspálinka, —

meg nem tudom mi, és hányféle szer külön fiókokban elosztva várt alkalmazásra, — s gyógyította velük tíz falunak népét, mely együgyüségében nem szeret olyan orvosságot, mit üvegből s óránkint egy kanállal adnak be. A falusi ember itczeszámra akar inni, úgy, hogy az a kérges tenyerű asszony úgy megkenje, hogy a nyögésére összeszaladjanak az ablak alatt a falubeli kutyák. Ez a neki való orvosság, ezt érzi! Sohasem feledem el anyámat orvosi szerepében. Most is látom, hogyan bánt a nyavalygókkal, velük sírt, velük nyögött, megízlelte előttük a főzeteket, a keserűt úgy itta, mint az édes ürmöst, s a beteg bizalommal nyelte le. E szerint az orvosságtól vagy a bizalomtól gyógyult meg. Idejekorán megszoktam a szenvedők iránt a részvétet, a velük való bánást, — tapasztalatból tanultam meg, hogy az ügyetlent kérni, rábeszélni kell, s hogy milyen hatása van, ha kedélyesen azt mondja az ápoló a nyöszörgőnek: kend bizony nagy szamár.

Anyám hirtelen meghalt, s mint mondani szokás: egyedül álltam a világban. — Körültekintettem, hogy jőjjön valaki és kormányozzon; mert anyám főleg az engedelmességre tanított. Összeturkáltam apámnak iratait, azok között találtam egy tintafoltos levelet, mely apámnak kézírása volt; de leöntve olajjal, s meglehet, hogy az illető helyére e miatt nem küldte el. A levélnek tartalmát elmondhatom:

Hallod-e, te, élhetetlen!

Életemben ez az utolsó papirdarab, mit tőlem kapsz, — ezt is sajnálom, mert egy krajczárt megér, s ha az árát koldusnak adnám, szépen megköszönné. Jó, fekete tintával írom rá a sorokat; mert olyan czudar fösvény vagy, hogy a halványabb levelet újra használnád, s ráírnál másik levelet, hogy a magad papirosát kiméld. Megtudtam, hogy esztendő óta főttet nem eszel, kenyérrel élsz és dióval, mint az erdőben a mókus. Fűtetlen szobában hálsz, s a telet házról-házra adósaid kályhája mellett húzod ki. In-

teresben melegszel, adósaid nem mernek kidobni, s a gyávább ebédre is megmaraszt. Egykor nálam kihíztál; azért utállak most, nyomorult pára, hogy véletlen meggazdagodva, agárebet produkálsz; mert oda soványkodtál. Semmi közöm, miként gazdagodtál meg. Hogy nem loptál, azt erősen hiszem; mert gyávább vagy, mintsem elmennél lopni egy szem szilvát. Ügyes, ravasz róka voltál, ráadásul koplalsz: meg kell gazdagodnod. Egy állatnak bőrében megtűrnélek atyafiságomban, a róka ennivalóját lopja, s egy róka sem koplal; hanem most már mókus is akarsz lenni: két állat sok, — mától fogva megtagadlak, élni nem tudó pimasz. Hozzám ne jőjj, — feleségemet, édes testvéredet szeretetből vettem el, atyafiságodból a nemes részt; de veled, — négylábú állat, közös viszonyban nem leszek, — nekem meghaltál.

Ezt a levelet nem teszed az ablakba, — pedig, hogy örülsz, mikor megkapod, s azt gondolod, hogy a jó vastag papirral beragaszthatod törött ablakodat.

Dixi, et salvavi animam meam. Vidor András.

Kívülről anyám testvérének volt a levél czímezve, lakhelye a szomszéd megyében.

Az elolvasott sorokból gyanítám, hogy nagybátyám erkölcsileg halt meg, s ha néha anyámtól rokonaimról kérdezgettem, a nagybácsit atyám fogalma szerint mondá halottnak, s aztán én sem kérdezgettem róla.

Puszta kiváncsiságból írtam bátyámnak levelet ugyanazon helységbe, hova atyám czímezte, s megírtam neki, hogy édes anyámat eltemettem. Egy hét mulva kalandáriumból kitépettnek látszó zöldes kemény papirra írt levelet kaptam, melyben bátyám tömött sorokban ilyen választ küldött:

Öcsém!

Bőghetsz anyádnak halálán; mert tudom, hogy nyugdíján kívül semmije sem volt. Apád korán meghalt, nem hagyhatott semmit; mert a gazdasági tisztek nem tudnak koplalni. Képzelem, te is fölséges evő vagy; egyszer messziről láttalak a városban, a «Fekete kutya»-

boltnak ajtajából mutattak, és csudálkoztam, hogy mennyire nyujtod bőrödet, miben igazság szerint egy embernek való hely van, de te kettőnek nyujtod ki. Mit tudsz, mit tanultál? hirét nem hallottam; hanem, hogy egyet bizonyosan tudj, ezennel megírom: tőlem semmit se várj, mert magam is szegény ember vagyok, száraz kenyéren élődöm. Legfölebb jó tanácsot adhatok, s ha ebben megszorulsz, atyafiságos szeretetből örömest szolgálok; ha erre vetődöl, szóval nem fukarkodom.

Maradtam szerető bátyád Balog Mihály.

Kitöröltem szemeimből a könyeket, — meghatott, hogy parancsolni bár nem szándékozik, tanácscsal azonban biztat, s boldogult anyám emlékének áldozhatok; mert nálamnál okosabb embertől kérhetek tanácsot, hogy mitévő legyek. Föltettem, hogy elmegyek hozzá. Leveléből látám, hogy a gorombaságig őszinte, — s mekkora kincs az őszinteség, könyvekből tudtam. Pályát kell választanom; de melyiket a sok közől? Ha szamár vagyok egyre vagy másra, bátyám hímezetlen meg fogja mondani, levelének modorából hiszem, s valahogyan kisüti: mi legyek

Csekély butorainkat eladtam, a tisztességes temetési költségeknek levonása után annyim maradt, hogy három évig ruházkodtam, s először életemben gondoltam ki valamit magam, hogy gyermektanításból fogok élni, mint sok más.

Tessék elhinni, e fölfedezésben kifáradtam, homlokomról csurgott a verejték, s azt véltem, hogy az eszemnek leve. Önbizalom támadt föl bennem, kimentem, a falunak a leghosszabb utczájára kerültem, s míg máskor az anyai jó tanácsnál fogva az utcza közepén mentem, hogy a kutyáktól távolabb essem, — most erős somfabottal a házsorok mellett mentem, s a bíró kutyáját, mely legszemtelenebb volt, bátran végig vágtam, hogy kipróbáljam bátorságomat. A bozontos eb megszeppenve vonult vissza, — s ijedtében nem találván át a kerítés hézagán, a becsukott ajtó

előtt hirtelen összehúzta magát úgy, ha süveg lett volna a fején, bizonyosan leveszi.

Képes boltokban láttam különös aláírású képeket: «Az első csók» — «Az első vallomás» — «Az első találkozás». Nem értettem, mi lerajzolni való van ezen «első» dolgokon? A bíró kutyáján megtanultam, s ha valaha pénzem lesz, lerajzoltatom e jelenetemet, s a kép alá írom: «Első bátorságom». Ne méltóztassék nevetni. Egy elkényeztetett, másoknak eszéhez szoktatott fiatal ember egyedül marad az életben. Ilyen esetben a bátor is megdöbben, én pedig tervelni mertem, hogy önerőmből fogok élni. Ugy-e: kétszer-kettő négy? Tudom, bizonyosan? Igen, mert a próba bebizonyította. Én is próbához folyamodtam, — a mint elszántam magamat a sanyarúbb életre, bátorságomat azon téren kisértém meg, hol gyermekségemtől fogva következetesen féltem, az utczán, a falusi kutya ellen.

Egy hét alatt bot nélkül mehettem volna végig az utczán. — A merre mentem, a kutyák pusztultak előlem, s megalapítottam jövendőmet, hogy az akadályok nem fognak visszariasztani. Koplalnom kell? Bátyám száraz kenyéren élődik, ki tudja, hány esztendő óta. Igaznak kell lenni, — nem neki hiszek; mert azt hazudja, hogy bőrömet két ember számára nyujtom: hiszek apámnak, az ő írott szavának. Apám azon beolajozott levéllel örökséget hagyott rám: bizonyosan tudom, hogy szükségből kevéssel meg lehet élni, és a szükséget tűrni bizonyára nem becstelenség. Ez a tapasztalás, uram, nagyobb bankjegy volt, mint az a százas, mit az eladott holmikért kaptam.

Elmentem az uradalmi kormányzóhoz, megkérni, hogy anyám lakásában egy hónapig tűrjön meg, aztán majd a legközelebbi nagyobb városba megyek s többé nem fogok alkalmatlankodni.

Máskor félve mentem a kormányzóhoz, — szász vagy porosz potyadék volt az istenadta, és kimondhatatlan gőgös. Persze, ha anyám beküldött hozzá,

kikaptam a tanácsot: fejhajtó légy, édes fiam! De mióta anyámnak temetése után gorombán tudtomra adta, hogy semmi kegyelmi dijra se számítsak, holott nem is kértem, — számítgatni kezdém, hogy miért hajtogassam fejemet egy embertelen előtt, ki a hatalmat azzal mutatja, hogy adhatna, de nem ád.

Sokszor hallám azt az oktalan kivánságot, hogy mondá valaki: Ha én Isten lehetnék egy hónapig! Ugyan mit csinálna egy hónap alatt? Keresztül furná a földet, hogy lássa, mit csinálnak a másik oldalán; vagy ellenségeinek rőfnyi körmöket csinálna, hogy bökjék ki szemeiket. Jót semmi esetre sem cselekedné; mert azt sem cselekszi, a mi emberi hatalmából könnyen kitelnék.

Kopogtattam a kormányzó ajtaján. A kulcs a zárban volt, azért benyitottam, talán előbb, mint az illető felelt volna a kopogtatásra; mert mérgesen mondja:

— No?

Tisztán hallám a hangsulyozást, határozott gorombaságnak volt szánva. Elpirultam, szivem erősen lüktetett, a silány kicsinylés bántotta lelkemet, s éreztem, hogy itt is közel vagyok a házsorhoz, és hogy az emberek ilyen hangon fejezik ki azt az állati indulatot, melytől a bíró kutyája fogat vicsorít és morog.

Elkezdődött bennem az ember. Meghunyászkodás nélkül közelíték a kormányzó felé.

— No? — mondja még vadabban a hatalomnak teljes közepéből.

Visszatekinték az ajtó felé, hogy a gorombaságnak más emberét keressem, talán alább hagy.

— Magát kérdeztem.

Ez a «maga» a legdurvább szó a magyar nyelvben. Zalamegyében egy úri háznál a szamarat elnevezték «magá»-nak, s az egész megyének értelmisége nem ereszti ki száján e szót, hogy meg ne sértsen valakit. Ezt már akkor tudtam, és elég közel laktam Zalamegyéhez, hogy e meggondolatlan kicsinylést el ne nyeljem. Nem feleltem a vastag szóra.

— Mi kell?

Ismeri ön «Don Cæsart», azt a híres franczia színművet, melyben a kiindulás azon kezdődik, hogy éppen Don Cæsar, a híres vívó, Madridba érvte megtudja, hogy a párbaj főbelövés büntetése alatt tilos, s a ki még külön a nagyhétben vív, — irgalom nélkül fölakasztják. Don Cæsar fontolóra veszi a csiklandós körülményeket, heves vérét mérsékli, s az, hiszi, hogy a párbajnak silány jutalma az akasztófa. Balcsillaga a legrosszabbkor vezette Madridba, — szemei előtt olyan nyomoruságos igaztalanság követtetik el, hogy a kard nem maradhat hüvelyében. Don Cæsar nemes elszántsággal mondja: Isten veled, nagy hét, — nem bánom, ha felakasztanak is!

Hallgatásom fölboszanthatta a kormányzót; szemeit kidüllesztve mondja:

— Tátsa föl a száját!

Isten veled hát nagyhét! Gondolám én is, egy ölesre nőttem lelkemben, s ez órában kezet csókolnék a jó úrnak, hogy álmos szemeimet akkor felöklelte.

— Hallja az úr! — mondám (ez a mondat megér magyar nyelven egy mellbelökést).

— Micsoda?... Hallja az úr?... Egyéb semmi? — Mondja a kormányzó toroktátva.

— Meg ne repedjen az úr mérgében, — mondám visszautasítólag, — ön engem az egykori ispángyereknek néz.

Rám nézett, s valóban megdöbbent, hogy hátha félreismert, — mert amúgy ritkán látott, s a fiatal ember gyorsan átalakul.

— Kihez legyen szerencsém? — mondja szánandó meghunyászkodással.

— Vidor István vagyok.

Az István szó hatott, — elfogadható emberiséggel kérdi:

— Mi tetszik?

— Még ma elutazom, tessék rendelkezni, hogy a kulcsokat átadhassam. Jó egészséget.

— Kérem alázatosan . . .

Meghajtám magamat, kimondá az alázatosságot, — teljes önérzettel otthagytam.

Rövid óranegyed alatt újra születtem, — a garasos arisztokratát visszautasítám, s ezen pillanatban már láttam, hogy csak a félénkek képzelik az ördögöt igen feketének.

A BÁTYA.

Utoljára sírtam szüleim nyughelyénél. Kocsira dobattam ládámat, elindultam a nagyvilágba, emberek, négylábú állatok, sasok, galambok, varjuk és verebek példájára megkeresni osztályrészemet, mi nekem jár; nem ingyen: munkáért. Nem kaptam szavazatot, hogy tetszik-e születnem? — kárpótolom követelésemet az életben. Éhen ugyan ki nem dobnak: ahhoz követelem a szavazási jogot a munkának árán.

Mi vagyok idáig? Egy darab ember a lélekszámban, tehetetlenebb a verébnél, mely a polyva között csiripelve leli meg a mindennapi s az önfentartásnak jogát nem vitatja el tőle senki. Én nyolcz iskolát végeztem, de nem vagyok még annyi sem, mint a veréb. Kilökött a sors fészkemből, anyám elköltözött, s erőtlen szárnyaimmal nem birom meg a messzeséget, melyet szükségképen át kell röpülnöm, hogy soromba érhessek, s a többi tollas között helyemet kicsiripelhessem.

Ha röpülni nem tudunk, ugráljunk odább, talán használ a gyalogjárás.

Másfél napi járó földön lakott bátyám, hozzá törekedtem.

A korcsmába szálltam, — lerakattam holmimat, s megkérdeztem: merre lakik Balogh Mihály úr?

Egy kis lány elvezetett a rozzant viskóba. Az udvaron álldogált valaki, kezeit hátra vetve dologtalankodott. Ez nem lehet cseléd. — Balogh bátyámról

föltettem, hogy az ő udvarán cseléd nem dugná hátra kezeit. Bizton eléje léptem.

— Kedves urambátyám, én vagyok — Pista.

— Hüm! . . . Mondja, vagy inkább nyögi bátyám, mert nehéz ám beleveszni másba, ha az nem a gorombaságon kezdi.

— Kocsisom etet a korcsmában, használtam az időt, hogy urambátyámmal megismerkedhessem.

— Levelemet megkaptad? — Kérdi ő füle körül erősen vakaródzva; mert az a levél azért lehetett megírva, hogy elkerüljem ezt a falut száz mérföldnyire, — ime váratlan megérkeztem.

— Köszönöm kedves urambátyámnak szives jóakaratát.

— Jót akartam? — Kiált bátya felém, mintha ezerforintos kötelezvényt tartanak eléje, hogy mindjárt fizesse ki.

— Jó tanácsot igért, kedves urambátyám, — ez időben nagyon ráférne magamszőrű fiatal emberre.

— Majd elfeledtem, — mondja ő két oldalról kitaszigálván orra alól a bozontos bajuszt, — szegény ember azt ad, a mije van.

— Kedves bátyámhoz azért jöttem, hogy vegyen rólam mértéket . . .

— Téli kabátot varrassak? . . . Riad föl újra a bátya.

— Lelki mértéket gondolok, urambátyám, — csillapítám a bácsit, — tapasztalt ész után óhajtanék indulni.

— Kövér vagy, barátom, bizodalmas a természeted, megakadok a tanácsadással; ugyan miért eszel oly sokat?

— Csontos, vállas vagyok, — jól termett épület, — mint egyik tanárom mondá.

— Azt nem mondá, hogy épületed éléskamra vagy magtár?

— Engedje el a testet, kedves urambátyám, — mondám neki, hogy aggodalmakat ne szerezzek: pá-

lyát kell választanom; mert a nyolcz iskolát bevégeztem, illő, hogy valamihez kezdjek.

— Tudod az egyszeregyet?

— A számtanból első jeles voltam.

— Mennyi kétszer kettő?

— Négy! Felelék nevetve a tarka kérdésre, hogy meg ne haragítsam.

— Igy felelnek az első eminensek, édes barátom. Dörmög a bátya. A főpinczér az «Aranybárányban» öt esztendő alatt félrerakott harminczezer forintot; pedig ő kicsapott diák volt, a hetedik iskolából verték ki; mert az egyszeregyet sem tudta. Miből gazdagodott meg? Abból a rossz egyszeregyből, a mit az iskolában nem tudott. Ha akarta, a kétszer kettő három volt, ha akarta öt. Ezt a könyvet nem tanítják, úgy-e?

— Értem, bátyám figyelmeztet, hogy vigyázzak; mert a gazemberek megcsalnak.

— Engem koldussá tettek, — mondja a vén róka hirtelen, hogy hasznát vegye megfordított okoskodásomnak, — tanulj példámon, különben úgy lesoványkodol, hogy bőröd lelóg a csizmahegyig, s magadban botlasz meg.

— Nyugodjék meg bátyám, — ez a becsületes emberek sorsa.

Fejét kezdé nagyon vakarni, a kóczos hajat még kóczosabbra túrta, s rám nézett, hogy szánjon, vagy kilökjön a kapun?

— Mit tanultál legörömestebb?

— Szenvedélyesen szeretem a bölcsészetet.

— Patikába való tudomány, szép öcsém, üvegpalaczkba kell zárni, hogy az orvosok preskribáljanak belőle: mert egy embernek sok, és belebolondul.

— A józan ész megfizethetlen kincs! Ezt tanítja minden tanár. Vetém ellen az öregnek.

— Számokban beszélj, barátom, — okoskodik ő, mondd meg, varrathatsz-e egy pár csizmát, ha józan észszel akarsz fizetni?

— Épen azért jöttem bátyámhoz, hogy jó tanácsot adjon: mi legyek?

— Mivel röpül a vadlúd?

— Szárnyaival, kedves urambátyám.

— Szeretném tudni, hány tolla van a szárnyadnak, hogy czél felé repülhess? Ugyvéd, orvos, mérnök, csak pénzzel lehetsz, — van-e pénzed?

— Tanítással fogom élelmemet megkeresni, — ezt otthon már elhatároztam.

— Szépen fütyülsz, — tollas madaram, — de van-e béketürésünk másnak rossz kölykeivel vesződni két, három esztendeig?

— Ezer a példa, — mért ne követhetném mások nyomdokait?

— Megállj! — kapott a szóba, és szembe nézett velem. Te azt hiszed, hogy én kincsen ülök vasorrú bába módjára?

— Semmi közöm hozzá, van-e bátyámnak pénze vagy nincs.

— Nincs! — Ezt olyan hangosan mondá, hogy nem kiálthatna nagyobbat, ha háza égne.

— Mondom, semmi közöm hozzá, kedves urambátyám; hanem adjon jó tanácsot.

— Akarsz ügyvéd lenni?

— Ha bátyám tanácsolja, ügyvéd leszek. Miért gondolja, hogy az jobb foglalkozás másnál?

— Tanuld meg, hogy minden kimehet a divatból, csak a czivakodás nem. Kain és Ábel megfért volna a világon, olyan tágas volt akkor. Ha egymásnak háttal mennek, soha sem találnak egymásra, mégsem fértek meg: Kain agyoncsapta Ábelt. A kutya ugatva kisér el a faluban, az utolsó házig, azon túl bizton mehetsz, nem megyen utánad; de az ember elindul Európából Amerikába, hogy ott veszekedhessék. Meglövik a czombját? Befekszik a kórházba, ott nyög fél esztendeig, — fölkel, megint elmegyen veszekedni. — Ez így volt világ kezdetétől máig, légy, öcsém, ügyvéd.

— Nem gondolja, bátyám, hogy az ügyvédre rossz szemmel néznek az emberek?

— Melyik? A kereskedő lop, a szabó lop, a mészáros lop, a gazda szalmát dug a gyapjú közé; melyik különb az ügyvédnél?

— De mindezek között becsületes emberek is vannak

— Te légy a becsületesek ügyvéde! — Mondja az öreg inkább okoskodva, mint meggyőződésből.

— Hát a mérnökséget nem ajánlaná, kedves urambátyám?

— Úgy beszélsz, a hogy érted. — Dörmög a bátya. — Ezen falunak határát három hónap alatt fölméri a mérnök, három hónap alatt letérképezi, — együtt fél év alatt készen van. Ügyvéd pedig esik a falura tíz, annyit pörlekednek folyvást emberemlékezet óta. Bővebben nem tudok magyarázni.

— E szerint ügyvédségre készülök, elmegyek* ... be, ott fogok tanulni.

— Mikor akarsz menni?

— Ha kocsisom megetetett, azonnal indulok, mert sehol sem lakom a világon. A városban négy hétig tanítványokat fogok keresni, ha korábban jövök, korábban találok.

— Hümm!

Ezt bátyám mondá két m betűvel. Mit gondolhatott, hogy két m betűt kellett használnia?

— Menjünk a szobába. Mondja, magyarázatlan hagyva a «hümm»-öt.

A szoba hasonlított az agglegények szobájához. Semminek sincs rendes helye, kivévén a pókhálót, port és szemetet, az mindenütt ott van. Az agglegények szobája tömlöcz, a gazda el van ítélve holtig tartó egyedüliségre, — lakótársa legközelebbi vérrokona és hű követője a — bolha. Ez nem hagyja el, ez vérén táplálkozik, és szórakoztatója; ha lábaszárát megcsípi s az agglegényt kényszeríti, hogy ingyen cselekedjék valamit, azaz; vakaródzzék.

Az ablakokat vastagon bevonta a piszokhártya, s itt-ott a tabla közepén lehetett kilátni; mert hihetőleg kenyérrel dörgölt a bátya két szemnek való helyet, hogy az udvarra lásson. A legfelső fiókok vastag papirral voltak betapasztva, s különösen az egyik új ragaszték volt; mert a papirra írt sorokat még nem mosogatta le a zápor. Könyv, hirlap, okos embernek való lelki táplálék sehol sem látható, még naptár sem; — tehát itt koplal a test, a lélek egyiránt. Bizony szánandó ember ez az én bátyám.

— Apád engem megtagadott, kezdi hosszú hallgatás után a bátya, — tizenöt év óta nem láttuk egymást, azaz, nem is láthattuk; mert ő megtagadó levele után hamar meghalt. Anyád nem keresett engem, én nem kerestem őt, — s íme, itt termettél. Arczod apádra emlékezted, — rólad visszaemlékszem rá. Ha élne, úgy nem engedné, hogy közelembe kerülj. Te most neki szaladsz a világnak, vigyázni akarok rád, hogy váljék belőled ember; azért néhány hétig itt is maradsz, azalatt írok a városba egy jó ismerősömnek, hogy keressen neked való helyet, hol kenyeret kaphatsz, s ha a kedvező választ megkapom, eleresztelek utadra.

Megvallom, az ajtón beléptemkor olyant éreztem, mint a lopáson ért vizsla, mely állatészszel körültekint, hogy melyik sarokból vesznek elő botot, s egyik szemmel az ablak felé néz, hogy arra is ki lehet ugrani. A mit bátyám mondott, az a fagyos jóakarat, hasonlított a bothoz, hátamon, vállamon éreztem terhét, mint a verést Anyámra gondolék, — az ő szelid arcza olyasmit jelentett, hogy még egyszer legyek fejhajtó, soha többször, csak most az egyszer, s a jó tanácsot vegyem be az ő emlékezetére.

Engedelmeskedtem a rám toluló nyomásnak, pedig ez a részvét nem gerjesztett hálára. Egykor ujoncz huszárokat láttam, tanulták a hatvágást. A szokatlan munka eleinte nehezükre esett; hanem különös ingere van a fegyvernek, a vele való bánás kéjt ad, — s az

— *Apád engem megtagadott, — kezdé bosszú hallgatás után a bátya.*

ujonczok nem tágították, forgatták a kardot, mely jövendőjüknek édes gyönyöreit igéri. Kezemben én is kardfélét tarték már, az elhatározásnak kardját, mint két esetét elbeszéltem, — s nagy kedvem kerekedett, hogy bátyámnak az orra alá hadonázzak, nehogy azt vélje, hogy alamizsnájára éheztem

Idegenektől már nem féltem; hanem ez a vén csont rokonom, hátha anyámnak szellemét bántom meg, hogy a közel vért hetykélkedve megvetem? Hüvelykujjamat vékonyomba nyomtam, hogy fájdalmat érezzek, s uralkodjak magamon.

— Hány éves vagy?

— Tizenkilencz leszek legközelebb

— Tacskó! Mondja szörnyű kicsinyléssél, s ekkor kedvem lett volna egy kézzel megfogni, a levegőbe emelni, hogy erőmet bebizonyítsam.

— Ha belém látna, bátyám, meglátná, hogy egy hét óta vén ember lettem

— Ne siess, — mondja nagy sóhajjal, — tizenkilencz év! . . . megér egy milliót!

Ezt félreismerhetlen elmélyedéssel mondá, nem is nekem, hanem magának. mert fejét nagyon vakarta, s kitaláltam, hogy vásárt ütne, ha valahogy fejéről eladhatná a szürke szálakat. Elhittem sóhajtását, — mert a fösvény ember tapasztalásból kiszámítja, hogy igazán mondta-e az egy milliót, mit éveimmel kereshetne.

Ő az ablakhoz ment, ujjaival dobolt az ablakfán, én pedig összeadtam, kivontam, sokszoroztam és elosztottam az egy milliót, mely bennem találtatik, s hosszan álmodozva kibötűztem, hogy egy fillér híján megérek egy milliót; mert nem kivánok annyit birni, s igen boldog vagyok, hogy örülni tudtam; mert a munkára való elhatározás nem engedett félni.

Ösmertem egy rokkant huszárt, jobb kezéről hiányzott kis ujja, levágták a csatában. Ezen ujjával megérezte a szelet, esőt, vihart, s a koronkint való fájdalomnak mértékéből okoskodott.

— Szegény János, — mondám neki sajnálkozva, ha odaragaszthatnám levágott ujját.

— Nem hagynám odaragasztani, ifjúuram, — állítá az öreg, — az a vagyonom, a mi nincs; a püspök kertjébe járok napszámba, s a kertésznek az én csonkám a kalendáriumja; mert ha nagyon fáj, — azonnal berakatja czitromfáit, hogy meg ne csípje őket a hideg. Dehogy eresztene el engem! Ezért fütyülök néha olyan hegyesen, — mert van kapitálisom.

Ezt azért mondom el, hogy lássa ön, miként gyült tapasztalatom, s miként kapja kezébe az embert a sors, hogy a jövendő számára alakítsa. Mostani eszemmel egyszerre rátalálok a dolog nyitjára, hogy a gyerekben mire való a kielégíthetlen kiváncsiság? E nélkül meg nem tanulhatná a véghetetlen sokat, miből még semmit sem tud. A két mázsás ember nem kivánkozik a fára, — mert ő fölépítette házát, a széles vállcsontokat, a vastag czombokat. A gyermeket a benső ösztön kergeti a fára, a kertkerítésre, a kapuszárra, hogy mozogjon, idegeit kinyújtsa és megerősítse. Az apró tapasztalatokból készül az egész ember, s midőn anyám után egyedül maradtam, mindjárt emeltebb fővel jártam, mint a vezető mellett.

Két hétig laktam bátyámmal egy födél alatt.

Megtanultam keveset enni! Tessék elhinni, ez szegény embernek kitünő nyereség.

Hallottam vén katonáktól, hogy mikor a gombóczon, füstölt húson kihízott paraszt fiút beállítják a katonaasztalhoz, egy hét alatt levedli képéről a falusi húst, — a másik hétben megsárgul, mint a dércsípett káposztalevél; hanem a harmadik héten újra kipirul, — mert bár keveset eszik, de jó izűt; s a rendes élet kifesti képére az egészség szinét.

Néha egész naphosszat egyedül voltam az udvaron, keresgéltem a papirszeleteket, melyeket a szél vagy a véletlen belökött, s olvastam minden ostobaságot, csak betűből volt légyen. Egy alkalommal szemembe ötlött, hogy a szoba ablakának felső fiókja

beírt papirral van beragasztva. Fölálltam egy tuskóra, ágaskodva olvastam a régi iratot, melyen a következő sorok voltak:

— Mint tudjátok, rokonok nélkül halok meg. Kivel tegyek jót? Rátok gondoltam s hihetőleg boldogítani akarlak benneteket, mint végrendeletemből tapasztalandjátok. Vagyonomat négy részre osztom, három rész tietek lesz, szabadon rendelkezhettek róla és óhajtom, hogy boldoguljatok. A negyedik részt a váratlan esetekre hagyom fönn. Húsz esztendeig a kamat a tőkéhez leszen csatolandó. Ha gyermekeitek lesznek és istennek jóvoltából egymással házasságra kelnek, a két összekerülendő gyermeknek hagyom, de ha ez nem történnék, a közületek legtovább élőé legyen a vagyon, úgy azonban, hogy a vagyonról csak akkor rendelkezhetik, ha a másik kettő meghalt: de ha a másik kettő életében elszegényednék, a húsz év utáni kamatnak évenkinti egy harmadrészét a káptalani pénztár, hova pénzemet helyeztem, adja ki, olyan világos kikötéssel, hogy az elvagyontalanodott már erkölcsileg meghalt, s ha Mathuzálem korát érné is meg, hagyományomban nem örökösödhetik.

Sem a sorok előtt, sem azok után nem láttam nevet, vonatkozását nem érthettem; elég, hogy ez okmány, ha az volt, ablaktapasznál többet nem érhetett mostani alakjában, ez okból nem tünődtem tovább a tartalommal, leszálltam a tuskóról és másfelé kereskedtem, mit találnék olvasni valót.

Fél óra mulva bátyám az udvarra lépett s messziről mutatja, hogy levelére kedvező választ kapott. Fönhangon elolvasá, hogy egy gabonakereskedő- s egy fűszeresnél különböző órákban taníthatok, — egyik helyen tartásért, a másik helyen pénzért.

Bátyám másnap eleresztett, megparancsolván, hogy nevét soha se említsem a kétháznál, hova tanítani megyek, különben látni sem akar.

Ezt én nem értettem; de a régi engedelmességnél fogva nyugodtan megigértem és elmentem.

A RÉGI ISMERŐSÖK.

Vittem az egy milliót, a lelki nyugalmat, hogy ezután önerőmből fogok élni. Nem hiszem, hogy mágnáslegénykék elolvassák e történetet, ha kegyed csakugyan le fogja írni! — (ezt különösen nekem mondta) az úrfivilág az életben kottát keres Paul de Kockban, hogy a tele erszényt hogyan lehet lelapitani. Nekem nincsen élverni való pénzem, lovakat nem hajthatok, — legfölebb indulataimnak leszek kocsisuk, hogy el ne ragadjanak

A faluk egyenkint maradtak el mellettem, jámbor emberek tisztességgel megsüvegelték posztókabátomat; mert erszényem nem érdemlette volna meg, ha belelátnak. Vagy arczomon volt az a nagy bankó, a megelégedés, melyet a takarékpénztárba nem lehet tán betenni, hanem, a vének és szenvedők mondják: nagy áldása az istennek.

Kiváltam a gyermekkorból, már tudtam, hogy egy krajczárért nem vehetem meg az egész bábos-sárort, a külső tárgyaknak értékét szám szerint tudtam, még az egy krajczárét is, melyért az út mellett a koldus megsüvegelt és mélyen meghajtá fejét. Egy nyomorult rézkrajczárért tekintélyt, tiszteletet, hálát kapunk. A szív üres-e a világban, hogy meg nem indul, vagy valóban az egy krajczár méltó a hálára? Az utóbbit hiszem igaznak, s megtanulom, hogy a kevés mindjárt nagy vagyon, ha vele megelégszünk. Oh, te nagy isten, — áldassék neved, hogy könyvedet kitárod lelki szemeimnek s kegyesen megengeded, hogy titkos jegyeidnek értelmét fölismerhetem.

A szeptemberi légben a nyári melegnek jótékonysága bőven megvolt, a fák levelei teljes zölden virultak, — a munkásnép énekelt, a madár az ágon hintálózva fütyült; egyik sem hazudott, szivéből csordult ki az öröm, a megelégedés. A boldogság tehát nem kiváltság, az örömnek műszere egyiránt kijutott

úrnak és a szűrös atyafinak, mert láttam én, hogy a kisbíró olyanokat röhentett egy meszely bornak, mint a méltóságos gróf az ezres bankónak, mikor a makkfilkó beütött neki a kártyaasztal mellett. Rajtakaptam magamat a leltározáson, kerestem, hogy üterem, szívem dobog-e, megvan-e szemem, szám, hogy a jót élvezni, a gyönyört érezni tudjam? Minden megvolt! Mi kell még? . . . Feleljen az épeszű olvasó, s ha az ő leltára is hiánytalan, tudja, hogy én boldog voltam.

Kocsisom elaludt, én szintén nem vigyáztam, s a lovak egy útmelléki vendéglőnek kocsiszíne alatt álltak meg velünk.

Dél volt, leszálltam a szénás ülésről, aztán betekintettem a vendégszobába.

A hosszú asztalnak legelején ült egy fiatal, szakállas úr, kalapjának karimáját szemére húzta s egy térképen nézegette a kéket, zöldet, — egy mellékpapirra közbe számokat jegyzett, így könnyen kitaláltam, hogy mérnök.

— Jó napot! — köszöntém az elmélyedt urat.

— Fogadj isten! — felel ő, de föl nem tekintett, jobbjával a számokat jegyezte, baljával a térképet fogta le.

Nem akartam zavarni, — felső ruhámat letaktam s a nagy térképre bámultam, — különben az arcznak látható körvonalaiból találgattam, hogy én ezt az urat láttam már valahol. Fokonkint bizonyodtam gyanításomban s mikor a hosszú sorszámokat összeadta, s már derekát mozdítá, hogy bevégzi a munkát, én is fölismertem. A térképen lyukat födöztem föl, s arra czélozva mondám:

— Ez itt talán artézi kút!

— Szerbusz, Pista öcsém! — kiált a mérnök, nálamnál öt-hat évvel idősebb, — régi jó ösmerősöm; mert atyáink egy uradalomban szolgáltak. A gazdatisztgyermek azonnal atyafi, — s mi agyonöleltük egymást.

— Mit csinál itt, Sándor bátyám? — kérdém.

— Határt mértem, öcsém — a végső kiszámítást fejezem be ebéd előtt, hogy délután *....-be haza mehessek.

— Haza?

— Igen, télen ott lakom, az rendes fészkem a megye székhelyén.

— Egy városban fogunk lakni, oda megyek jogra.

— Pörvesztő akarsz lenni?

— Nem helyesli bátyám, hogy ügyvéd legyek?

— Gyönyörű tudomány, nemes foglalkozás, valódi nemes lelkedhez méltó pálya, — eddig legalább ez volt.

— Hát ezután?

— Dögbőrkereskedés lesz, kedves öcsém, — a zsidó megfog egy kerge birkát (értek egy földesurat, ki tovább rúg a pokróczнál), bead neki ezer forintot, lenyeleti vele, — aztán megfogja torkánál és a visszafizetéskor kimotólálja belőle a belét.

Mi köze ahhoz az ügyvédnek?

— A kerge birka ordít, ha a belét húzkodják, ezer helyett kétezret ír, hogy most ne rántsa ki a nyeldeklőt. A zsidó háromszor, négyszer élni hagyja, végtére kifogy az irgalom, elviszi a vágóhídra, az ügyvéd megköti kezét, lábát, a bíró pedig agyonüti, hogy az ügyvéd könnyebben lehúzhassa a bőrét.

— Becsületes ügyvéd nem vállal igaztalan ügyet.

— Az ügy igazságos, Pista öcsém, — a váltót aláírta a tekintetes úr, aláírását elismeri. Be nem tudja bizonyítani, hogy uzsorára kapta a pénzt, szégyenlene is czivakodni, ha előre tudja, hogy nem tud bizonyítani. Az ügyvéd angyali nyugalommal nyúlhat a kínálkozó pör után, azzal foglalkozik, a mit kap, — díját megkapja: mit csináljon, kapálni nem mehet.

— Hát ezelőtt nem így volt?

— Azelőtt az ügyvédnek okos embernek kellett lenni, — tudni a jogelveket, az ezerféle szokásbeli törvényt, az országos viszonyokat, melyek az ügyekre

és családi viszonyokra befolytak. Hajdan a bírák a legfontosabb perekben nem kényteleníttettek a törvénykönyvvel agyonütni a felet, hanem, hogy a családokat megmentsék, tisztességes egyeztetést kisérlettek meg s bíró, ügyvéd összesegítve mentette meg a jóhiszemű utódokat. Szép viszony volt az, öcsém, mikor az ügyvédek esze a kecskét a káposztával együtt megmentette s a magyar családokat kipusztulni nem engedte.

— Honnét tudja ezt, Sándor bácsi?

— Kettős tapasztalásból, Pista öcsém. Én is elvégeztem a jogot, tanultam a régi jogéletet, mint patvarista tekintélyes ügyvéd mellé kerültem, és láttam, hogy főnököm olyan volt, mint a megőszült patriarcha, kit a méltóságos kliensek megöleltek, tanácsát könyörögve kérték, — s a vén jurista nem piszkolta be kezét, hogy alázatos szolga és csípővas legyen, hogy ő vele tetessék a panaszt másnak fejére. Bejött a váltó, — egy pénzkupecz hozzánk is hozott egyet. Megnyertük. Végrehajtására én mentem ki, — tisztességesen megnyúztam a felet, mint a pénzkupecz kivánta. A végrehajtás után főnökömhöz mentünk, — a zsidó a tízezer forintos ügynél nyert ötezret, főnökömnek adott száz forintot, és kezet akart szorítani. Főnököm előbb megkérdé tőlem, hogy az adós készpénzzel fizetett-e vagy árvereltünk? A felelet az volt, hogy készpénz nem lévén, húszezer forintos birtokot tízezerért kótyáltunk el; mert a kupecz nem egyezett a két heti várakozásba. Főnököm végignézte a kupeczet, szeme közé vágta a százast és kibotozta; megfogadván, hogy váltót soha be nem perel. Ennél emberibb törvény volt a másik, melyben két heti időt maga is csinál a fél, hat béressel kidobat, és két hét mulva megment tízezer forintot. Főnökömnek jó példáját követtem, mikor azt mondá, hogy ezután az ügyvédség nem tudomány lesz, hanem mesterség: megköszöntem a jövendőmondást, elbúcsúztam az új divatú mesterségtől, — megtanultam a mérnökséget, most itt vagyok.

A pinczér félbeszakította a beszélgetést, — a mérnök két személyre ebédet rendelt, mire én bizony isten nem figyeltem; mert úgy vettem észre, hogy egész napra jóllaktam.

Mire a levest az asztalra tette a pinczér, elhatároztam, hogy megtanulom a jogot, keresztüleszem a két évet; mert bátyám tanácsot akar tőlem kérni: hanem ügyvéd nem leszek.

Az ebéd általában nem ízlett, mindenből ettem, hogy a mérnök fitymálásért ki ne nevessen. Ebéd vége felé a mérnök földicsérte a régi jó világot, apáink barátságát, a falusi egyszerű életet, a szentistváni búcsút, mikor az ispángyerek esztendőben egyszer lakik jól — pörkölt tortával, s úgy eszi, mint a kenyeret. A jó öreg plébánost sem feledtük el, kitől a diákgyerek elkerült a búcsúi vásárban hat sátorközre, mert két garasért kikérdezte az egész «Quae maribust», meg hogy melyek az igék, melyek dativust és accusativust kivánnak? az dupla porcziót kapott, mint a szoptatós dajka.

Mindenről beszéltünk, min más elúntában elejtené az alsó állkapczáját, — még az öreg Náni néniről, egy a mi vidékünkön ismerős vén kisasszonyról, ki régen ehette a jó libapecsenyét, hogy az nem ízlett szájának és maradék fogaival a szomszédok becsületét rágta. A mérnök elbeszélte, miként járt a jó nénivel. Karácsonyi mulatságban akadt össze vele, s hat falunak asszonya előtt röhögve mondá a mérnökről, hogy Luczanapkor Luczaszéket faragott. Igaz-e, kérdék az asszonyok, hogy rágódhassanak rajta. Tökéletesen igaz, — válaszolá a mérnök, — karácsony éjszakáján fölültem a Luczaszékre, és megborzadva láttam, mikor Náni néni a többi boszorkány között söprűn nyargalt.

A jó beszélgetésben földerültem, kérdezkedtem a városi körülmények iránt, milyen ott az élet?

— Tűrhető! — mondja a mérnök, — a város jobbára egyszerű embereknek vegyülete, — magas arisz-

tokracziánk, fertálymágnásaink nincsenek, professzorok, ügyvédek, orvosok lennének az intelligenczia, — s mellettünk feszeleg a garasos arisztokraczia; hanem ezeken kifogunk.

Megvallám a mérnöknek, hogy sok egyéb között biz én nem értem, hogy mi az a különféle arisztokraczia?

— Megmagyarázom, kedves barátom, — mert az életben mindent jó tudni. Az embereket a társadalomban hasonlítom a kártyákhoz, melyekben négy különböző szín van, első a vörös, . . . úgy aztán a többi. Hogy magyarán beszéljek, a színekben egymás között leghatalmasabbak a disznók, mert a náluknál sorban kisebbeket irgalom nélkül elütik. No, már most az első szín, a vörös, jelentse a herczegeket, grófokat, bárókat és nemeseket, ezek elütik az ügyvédet, orvost, mérnököt, gyógyszerészt, s ha csak négy szem között segítségükre nem szorulnak: hallja az úrnak mondják, mit oly hangnyomattal tudnak kiejteni, hogy inkább hallanám, ha kendnek mondanának. Elütik a kereskedőt, kinek csak azt mondják: hallja maga; sőt elütik egymást, mert ujjaikon számlálva tudják, hogy kinek hány öregapja volt fölfelé, a család hírének megalapításáig. Persze, annak is volt apja, talán szűrdolmányos; de az nem tartozik az atyafiságba, még az sem érdeme, hogy olyan derék fiút nevelt, hogy háromszáz év mulva megemlegetik. A fertálymágnás a második szín. Minden érdeme, hogy néha oda dörgölőzhetik az első színhez s mint a kenyér a tarisznyában a sunka mellett megkapja a sunkaszagot, — s a sötétben a szagával bolondítja az éhest, nappal pedig a rövidlátót, ki szembe nem mer nézni.

A harmadik szín, kedves barátom, a tanult emberek csoportja, — tagadhatatlan hatalom; mert a társadalom rájuk szorul s ez lenne okvetlen a leghatalmasabb, ha pénze olyan kevés nem lenne, mint a mennyivel többet tud egyéb osztályoknál. Ha fárad-

ságáért jutalmat nem kellene elfogadnia, hason másznának előtte; de a munkadij leszállítja értékét és valódi becsét azésznek. A tolvaj kikapja a huszonötöt, s elhiszi, hogy a számla ki van fizetve. Az inas eltöri a drága üveget, — fölpofozzák, — s a tacskó megadta az üvegnek árát. Az ügyvéd, orvos, mérnök megkapta díját, — s a másik azt hiszi: az ész annyit ér, a mennyit érette adott.

Végre következik a negyedik szín, mely Párisban, Londonban, Bécsben és Pesten a tőkepénzesek csoportjából áll, s millióival értéket, befolyást, hatalmat ad annak a Nro 1-nek, kit a véletlen sors egy halom gubacs, vagy más halom zab mellett százezrek urává tett. Az a számbeli 1, — hatalmas lett; pedig ha a 000000-kat a sors elkapja mellőle, tolvajnak is rossz lenne; mert nincsen bátorsága lopni.

Kis városban e fajta nép helyett garasos arisztokracziánk van, melyből a legkövérebb éppen oly szemtelen, mint a makkdisznó, mely ha véletlen adutt lesz, — még a vörös disznót is elüti; mert nem elégli, hogy vaktában a másik mellé esik; hanem ráfekszik, gyomrozná és kiszívná a pirosát, hogy a maga halvány pofájára kelendőbb színt mázolhasson.

— Ön ezt így nevetve beszéli el?

— Különböztesd meg, öcsém, Pista, — hogy minden kártyaszínben a disznókról beszéltem, — e szenvedhetlen példányokról, melyek, mint a nagy tűz mellett fölő tüdő, nem férnek meg a fazékban. Ha a tűz kialszik, vagy egy jó sajtárra való hideg vizet öntenek a fölforrt tüdőre, behúzódik a fazékba, s újra megfér a maga helyén.

— Ebből a negyedik osztályból vannak nevezetes példányok *.. -ben?

— Szolgálhatok kettővel, — egyik fűszerrel kereskedik, a másik gabnával. Mindkettő egy időben került a városba, nem éppen szembetünő vagyonnal, de nagy szerencsével, s hogy azt miképen használták: elmondom. A fűszerkereskedő kibérelt olyan boltot,

mely a gabonavásárhelynek tőszomszédja. Furfangos észszel kitalálta, hogy a paraszt mindig keres valami vadat, melyet a hol megtalál, azzal megcsipeti magát. Emberünk két esztendeig vékonyan éldegélt, portékája nagyánt nyakára penészesedett; mert a hetivásári nép megszokott helyeire tódult. Betévedt hozzá egyszer egy elkésett paraszt, sietve kér öt garasért olajat, azzal biztatván a kereskedőt, ha jót ád, máskor is ide jön.

— Ha máskor is megkeres, — mondja a fűszeres — ritka olajat adok, görbe olajfának a levét, ezt fél Magyarországon csak én árulom. Hanem ezt csak magának mondom, — s csak olyannak adom, a kit maga küld.

Barátom, — a görbe fának olaja megmentette a kereskedőt és meg is gazdagította. Eleinte a falusiak lassanként jöttek, utóbb csapatostól s mivel más boltban is kérték a görbe fának olaját, de az ügyetlenek tagadólag válaszoltak, — a népbizalom megszentesíté a közhitet, s a fűszeres ma nagy vagyonnak ura. A gabonakereskedő nem nyúlt furfangossághoz. Ez egyszerű magyar ember, kit a legelső tanácsadó rászedett s nyakába sózott húszezer mérő babot, melyen mások négy évig következetesen nyertek. A bab a magtárba beöntetett, hogy négy évig sohase kérdezzék, van-e eladó? mert az évek egymásra bőven és olcsóért termettek. Az eredeti áron nem lehetett eladni. Hogy meg ne lepjék a zsizsikek, minden évben eladta a babot úgy, hogy a mennyit eladott egy napon át, annyi babot vett frisset. Negyedik évben a babot kipusztította valami féreg, az alföldről a felsőbb vidékre jöttek a ráczok babot keresni, — s a mi kereskedőnk négy áron adta el — s ma az első gabonakereskedő.

Ez a két ember tökéletesen elégedett lehetne, ha a kártyacsomóban megférne. Mindkettő disznó akar lenni, hogy a másikat elüthesse.

HÉTKÖZNAP.

Köztünk legyen mondva, Pista öcsém, ha a világot körül lehetne venni nagy fallal, bátran fölírhatnák a kapura, hogy az egész világ egy bolondok háza, s mindannyit méltán kötöznék meg, mert oda való. Példának okáért: az én ősöm a török háborúban egy basával ölre kapott, egymást verték a földhöz, a török kiszedte ősömnek minden haját, azóta vagyunk nemes Kopaszok, ősöm pedig öklét dugta a basának szájába s oly erővel tolta a torkába, hogy megfúlt. Nemesi czímerünkbe a basa helyett medvét engedtek rajzolni, s egy markos magyar a medvének száját kettérepeszti. Illendő dolognak tarták, öcsém, hogy e szörnyű dolgot beszéljék el maradékaiknak s elhittük, hogy a szimbolikus medvével természetben is megbirkóznánk, holott merem hinni, hogy az igazi medve az üstökkel a fejünk bőrét is lehúzná, s nem Kopaszok, hanem «Nyúzottak» volnánk, rettentő példájára az emberiségnek, mely büszkén nézi nemességének állatokat ijesztő jelvényét.

Mosolyogva nézzük a polgárt, ha batárban ül. Kihízott képe, mint az egyptomi hét kövér esztendő tekint ki a batárnak ablakán, s mi ráfogjuk, hogy elkapja a fejét, ha a kocsiablakon át meglát egy igazi urat, ki nem kénytelen az utczára menni, hogy uraságát lássák, kiküldi inasát, annak kabátjára elül-hátul huszonnégy gomb van varrva a szétrepesztett szájú farkassal vagy medvével, — s az inas gombjaival hirdeti urának dicsőségét. Ne legyünk egészen bolondok, az a polgár sem az, — röhögi a czímeres gombot, mert az ő boltja előtt nagyobb oroszlán van kipingálva, mint egy ökör, két első lábával dühödten tép egy sós pereczet, melynek igen kicsiny példányát ő, mikor otthon van, két krajczárért árulja, — s még ő nevet, hogy az ő oroszlánját jobban bámulják a

hetivásáros parasztok, mint a liberiás inasnak huszonnégy gombját.

Mikor lesz vége a komédiának? mikor keressük az érdemet az egyénben, s hol van az a Foulton, Franklin vagy Stephenson, ki azt a mértéket felfedezi, melyen az embernek csontja, húsa és poczakja helyett az érdemeit meg lehet mérni?

Ha majd bemegyünk a városba, a gabonavásárhelynek sarkán meglátjuk a nagy fekete faragványt, mely élő nagyságban képvisel egy kutyát, s messziről inti a jámbor falusit, hogy itt az a bolt, melyben a görbe fának olaját árulják.

A gazda a boltnak elején áll, fején ernyőtlen bársony sipka, tisztes potrohán zöld posztókötény van átkötve s hogy az ösmerős paraszt el ne surranhasson, koronkint kikiált a boltból egy megszokott szöveget, melynek minden szavát összefoglalja:

Ittkaphatósáfránymagyarborsfaolajárpakásaszegfűszeg fehérgyömbérafeketekutyaczímalatt!

A fekete kutya czím alatt megüti a falusi atyafinak füldobját, lekeríti tarisznyáját a válláról, bevásárolja mindazt, mit az anyjuk a szájába rágott, s még a kerítésen át is utánna kiabálta, hogy a fekete kutya czím alatt vegye meg, aztán ráadást is kérjen.

— Öt garasért magyarborsot kérek!

— Ennek az érdemes ugodi embernek öt garas ára magyarborsot, tiszta magyarborsot, megszitált magyarborsot, válogatott magyarborsot, tiszta magyarborsot, karácsonyestén mért magyarborsot adjatok — ordít a főnök. A paraszt csodálkozik s az utolsó szavak magyarázatát kérdi.

— Miért abból, a mit a karácsonyeste mértek?

— Meg ne mondja senkinek, — csak magának mondom, az ugodi embernek, hogy a mely házban karácsonyeste válogatott magyarbors van, kövérebb hízót ölnek.

A paraszt elhiszi, megköszöni az emberséget s megfogadja, hogy soha többé más boltba nem megy.

— Szerezd meg a fontot, — kiabál a gazda, mikor már látja, hogy a mérték az egyensúlyt elérte, — s nagyobb tévesztésül belenyúl a fiókba, hogy majd ő szerzi meg, aztán összefogott három ujját belöki a mértékbe, hogy az ámítás tökéletes legyen, pedig épen ekkor kapott ki nehány szemet, a mennyivel az inas valóban megszerezte, hanem a számító kereskedő szerencsésen megint vissza lopja. A paraszt meg van elégedve, a kereskedő pedig nem vesztett, és a pintyet élete hosszára megfogta.

A heti vásárnak délelőttjén ezer ember fordul meg a boltban, két legény, négy inas, a feleség és egyik leánya szolgálnak a vásárlóknak. Egy délelőtt ötezerszer elmondják, mi tetszik? mennyi tetszik? Csak a gazda nem mozdul az íróasztaltól. Korán reggel az íróasztalhoz zsámolyt tettek be, hogy arra állva figyelhessen embereire és a vásárlókra. Élénk szeme mindent lát, a vad zsivajban kiösmeri az egyeseknek a hangját s ha gyanus pofa tolakodik a tömegbe, hogy hátra nyulva az alacsony fiókokból kilopjon valamit, az oktondi meg van csípve; de lármát nem üt vele a kereskedő, hogy vevőit a gyanúval el ne riaszsza. A tolvaj czélt érvén, a legényekhez vagy inasokhoz megyen, hogy valamit vegyen. A gazda ekkor remekel s mintha az egyszeregyből kérdezne, németül kiált az eladóra:

— Franzl, achtmal acht (azaz vigyázz), — mire a másik az egyszeregyből visszafelel:

— Nyolczszor nyolcz hatvannégy. Pedig azt jelenti, hogy érti.

— Hat meg kettő? kérdi újra a gazda (azaz: a hatodik fiókból lopott két font riskását).

A tolvaj angyali nyugalommal kér egy krajczárért gyantát, odavet egy huszast s a kis boltosinas kifogja a rizskásának árát, megmondja a csudálkozónak, hogy a gyantáért jár egy krajczár, két font rizskásáért negyvenkilencz krajczár.

— Rizskása? kérdi a tolvaj.

— Igen, — felel nyugalommal az inas, — elfeledte ön, hogy már a zsebében van? Alásszolgája! máskor is legyen szerencsém! mondja tovább az inas betanult hideg vérrel s a tolvaj örül, hogy hátbaütés nélkül eleresztik; mert csak nem bolondult meg, hogy zsebét kikutattassa s aztán az utczai sár közepébe lökjék ki. A közönség semmit sem vesz észre, zavartalan végzi vásárlásait a boltban; mert itt meg nem szégyenítenek senkit — s a kereskedés híres, hogy nem veszik gyanúba a becsületes embereket.

Bemutattam a gazdát a Fekete kutya czím alatt. Ezen ember ilyen hétköznap, — foglalkozásának apró hasznát, előnyeit érti, meg nem csalhatják s ő biztosabban fogja meg vásárlóit, mint a madárenyv a csízt vagy kendericzét.

Menjünk a fizikai laboratoriumba.

A főnök az ebéd utáni órákban tartja a természettani előadásokat. Ebéd után a közönség nyugszik, az ebédet megették, a szakácsnék a déli szennyest mosogatják — s ez órában a füszereseknek békét hagynak. A főnök egyenkint viszi az inasokat a hátulsó raktárba. A kaszárnyából három prófontot hozatott s egy hétig hagyta száradni a raktárnak zugában. A kis fiú baltával tördeli szét a kemény süteményt s egy nagy reszelővel a prófuntról leszedi a barna héjat, a porosát kitisztítja, a nagyon öreget gondosan kiválogatja s addig a főnök szidja a bolond parasztot, hogy kanálszámra hinti étébe a borsot, pedig attól idő előtt elviszi az ördög. A tanulatlan kis csacsi elhiszi, hogy a gazdának megrepedne a szive, ha oka lenne, hogy a paraszt tiszta mérget eszik, — azért az utasításra figyelmesen vigyáz, a prófonthéjnak átreszelt, megszitált részeit a törött bors közé keveri, a vegyületet garasos mértékkel külön papirszeletekre méri, begöngyöli s a jövő heti vásáron a gazdának jó szive megkapja az ötvenes százalék hasznot.

Most már ösmered, Pista öcsém a füszerkereskedőt

hétköznap, — most keressük föl búzás zsákjai között a gabonakereskedőt, Faddi János ifjúuramat.

Valahogy félre ne értsük egymást, — a búzakereskedő Szegeden nemzetes úr, Révkomáromban nagy uram, máshol: ifjuúr, még nyolczvan esztendős korában is. Jól értsd meg, hogy ezt hétköznap mondom; mert a kereskedőnek hétköznapi czíme is van, mint hétköznapi ruhája. A hétnek közönséges napjai az üzleté, — a közönség, melylyel részletekben üzérkedik, a nép, ez a kevéssel törődő osztály, mely vékonyan adja a czímet annak, kitől vesz, vagy kinek elad valamit s a valóért valót ád, vagy a valóért valót kap. A nép azt süvegeli és czímezi, kitől valamit ingyen vagy hitelbe kér.

Faddi János uram egész nap hóna alatt tartja a csapófát, télen a hidegben, nyáron a melegben ott látod a hóna alatt a csapófának felét előre, felét hátra kandikálni, mintha az is vigyázna. Hányfélére tudja használni Faddi uram a csapófát! Ha vevő nincsen, a csapófának orrával rajzolja az összeadandó számokat a porlepett hombárnak oldalára, — a bolt előtt elmenőnek a csapófával köszönt, a kivel beszélgetni akar, a csapófával inti vissza — ha kövér háta viszket, a csapófát taszítja dolmánya alá s a balhát bizonyosan elsikálja vele, — ha a légy fülére száll, a csapófával suhint a füle felé s a szemtelen szárnyas nem kivánkozik vissza többet, — ha leül a pozsonyi mérőre, maga elé állítja a csapófát s állát rátámasztja, hogy a nagy fejet az is tartsa.

Ó, minő plasztikai állásba helyezkedik Faddi uram, ha beüt a zabnak ára! Ilyenkor a csapófát, mint a huszár a kardot, megsuhogtatja feje körül s ha kérdik tőle: mit árul Faddi uram? Kényelmesen leereszti maga mellé a csapófát s mint a három napos huszárhadnagy, a kardjára támaszkodva, egész tüdővel böffenti:

— Zabot!

Itt csak mellesleg mondom meg a nagyon kivé-

teles ellentétet, ha az ár hirtelen leesik s az ügyetlen kérdezgető megint tudni akarja, hogy Faddi uram mit árul? A kedvetlen kereskedő a hombárba vágja a csapófát s alig hallhatólag szuszszantja ki:

— Zabot.

Faddi uramnak kereskedői titka sem több, sem kevesebb, mint két garas! A leggyalázatosabb árak mellett is két garassal drágábban vesz, mint kereskedő társai s ha eladni valója van, két garassal bizonyosan olcsóbbért ád, mint más. Ezt a számot nem fogják kihuzni a lutriban. Ez egyetlen számmal csinál ő folyvást ternót; hanem a csapófát ne feledjük ki.

Megalkudott a falusi atyafival, — az a telezsákot a mérőbe üríti. Faddi uram olyan hangosan beszél az eladóval, mintha ágyút sütögetnének Az alatt a csizmája hegyével szerencsésen megrúgja a mérőt, melyben a mag alább esik s az öt garas haszon kész, melyből kettőt akkorra számít, ha majd el kell adni, s ő két garassal olcsóbb árt ád, mint mások, — kettő a drágább árra esik, mikor vesz, az ötödik, vagy ha jól megrúgta a mérőt, a hatodik garas az övé. Egy heti vásáron bemér ezer, kétezer mérőt s a rugásból bekeres két-három tíz forintos bankót, akkor aztán súgva beszél, hogy hatszor kell kérdezni, hogy a feleletet megértse valaki; mert az előtte való napi szavalást ki kell nyugodnia.

Ó, az ifjúúr különben igen vallásos ember, rendes szavajárása, hogy porból lettünk s porrá leszünk, — azért nem engedi a sarat elkotortatni a magtár elől, hogy száraz időben fölmarkolhasson egy csomót, és szemlélgetésében úgy elmélyed, hogy nem az utczára, hanem a hombárba löki s kiméri a molnárnak, hogy hova hamarább legyen belőle gombócz s az emberen teljesüljön az írásnak szava, hogy porból lettél.

Mi, tintanyalók, nem értjük az efféle aprólékosságot, már azt sem követjük, hogy írásközben olyan kapczaszáralakú vászonzsákot húzzunk kabátunk ujjára, mint az öregek cselekedték posztókimélés végett. Az

öregek tíz garas árú ludtollal beérték egy esztendeig, — a hat soros levelet kis szeletkékre firkantották s a maga szárnyába gyürték a mostani színes és színtelen borítékok helyett. Mi egy jó napot félívre írunk, holott a felső-örsi prépostságnak adománylevele, melynek évi haszna most megér tizenötezer forintot, tenyérnyi papiroson van kiadva, hogy én akkorát csak a lánczhuzó gyereknek küldök, hogy ho! várjanak meg az ebéddel.

Te még gyerek vagy, Istók öcsém, — mondja a mérnök, most mész be a nagyvilági diátrumba, — jó lesz tudnod, miben áll az ügyességük azon komédiásoknak, kik súgó nélkül szerepelnek. Azt hiszed talán, hogy az embereket kulimázzal rajzolom le, hogy megijedj tőlük? Eszem ágában sincsen; hanem azt gondolom, hogy a városig töltsük az időt valamivel, különben elbóbiskolnánk s a két fej nagyon összeütődhetnék.

Megismerted a két példányt hétköznap, kisütöttem őket a maguk zsírjában, — most bemutatom őket a vasárnapi lében, fűszerezve, szagos lével, betálalva a nagy piaczon, hova a többi is eljár, hogy egymást bolondítsa.

Keverjük a kártyát, miképen esnek a lapok?

ÜNNEPNAPON.

Mennyi gazember volna e világban, ha az emberek olyan bátrak is volnának, mint gazok.

Szerencsére a sárgát és fényest nem lehet bolondjában arany helyett árulni, mert a hamis aranyat a választóvíz megfeketíti. Az embernek szájában van egy borotva, mely hétköznap és vasárnap, délelőtt és délután egyaránt ingyen borotválja mások becsületét s jaj nekik, ha a borotva fogott. Az emberi nyelv az emberiségnek hatalmas pandurja.

Menj be az isten házába, vigyázd meg az olyan

embert, ki az imádságot nem gondolkozva végzi, hanem a szavakat az ajkán mozgatva mondja el s föltéve, hogy a Miatyánkot mondaná, lesd ki, hogy hányszor áll meg a szája s hogy hová néz a szeme? mert a kire néz, azon lát valamit s a megjegyzést a a Miatyánkba keveri.

No, látsz egyet, — azt a barna selyemruhás nőt; már elkezdé az imádságot:

— Miatyánk Isten, ki vagy a mennyekben (megállt, a harmadik padba most ül be egy választékos öltözékű hölgy, ruháját vigyázva szedi össze, hogy szomszédja össze ne gyúrja s az imádkozó azt mondja: Hüm! ez is itt van?)

— szenteltessék a te neved, jőjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod (megint megállt, az előbb érkezettre néz s a finom bársonyköpenyre czélozva, mondja: echt franczia bársony, echt brüsseli csipke! Olcsó annak, el is hiszem, — ha a sáfrányuk is olyan echt volna.)

— miképen mennyben, úgy a földön is Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma (az öreg apám is pecsenyét evett a kenyér mellé — s ha akarta, nagyobb pecsenyét harapott mint kenyeret. Hát a te apád evett-e husvét napján?)

— és bocsásd meg a mi bűneinket, miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek (megint megállt, a harmadik padban ülő asszony gallérját igazítja s az imádkozó meglátja a karpereczeket. No, ezt nem lehet szó nélkül hagyni. Mekkora karpereczek? mint egy kerékkötőláncz. Persze a kezei megdagadnak télen az olajméréstől. — Tudom, a keztyűjét mondva csináltatta külön fára.)

— és ne vigy a kisértetbe, de szabadíts meg a gonosztól. Amen. (Imádkozni sem lehet a félbolondtól, — jobbra-balra kapkodja a fejét, hogy lássák kalapja mellett azt a nagy georginát, akkora, mint egy kocsimosó szivacs.)

Csakugyan fölkel a megbotránkozott imádkozó, —

a tulsó sorban lévő padokból eltávozott néhány ember, odamegyen, egy sorral előbbre, mint a bársonyköpenyes asszony.

Most meg az veszi észre, hogy ösmerőse van a tulsó soron. Borotváló eszköze mozogni kezd s az imádságnak közeit kitoldozza gonosz észrevételeivel.

— Azt gondoltam, hogy a zsizsik megette mindenestül, — pedig ni, hogy előre furakodott. A légy is az orrára ül az embernek, hogy jobban lássa.

Folytatja az imádkozást, erőlködik Istenhez térni s a szentegyház boltozatjára néz, keresi szent Lázárt, hogy a fájdalmas kép szánalomra buzdítsa. Nagyot fohászkodik, — nagyobbat a kövezeten térdeplő koldusnál, ki egész vékonyából fujtatja a nyögést, hogy kiolvaszszon a czifra asszonyságból egy garast. A nyögés vagy a gonoszkodás oldalt nézet a bársonyköpenyes nővel s meglátja bosszuságának tárgyát.

— Nehéz selyemruha, — persze, hét hosszat gabonászsákot varr, — ujja nem érzi a finomat.

Még egyszer föltekint szent Lázárra, most hosszan nézi a félmeztelen testnek sebeit, elgondolja, hogy húsz rőf posztót örömest adna annak, a ki már szent (a mostani nyomorultnak alig), amaz már szent s jó pártfogó válnék belőle. A húsz rőf posztóval végkép megerőltette magát, a mai vasárnapon kegyesen elmélkedett — s ő bátran ítéletet mondhat vetélytársnője fölött. Áttekint a tulsó sorra, hogy mit mondhatna még felőle. A gabonakereskedőné (most Faddiné asszonyságról van szó) lehúzta keztyűjét, ujján egy gyémántos gyürű ragyogott s a fény a füszeresnének (az volt) a szemébe villant.

— Malomkövet, édes galambom, nem gyémántot, mondja a fekete czím alattné, ne tagadd, apád molnár volt, magad is emeltél zsákot.

Így imádkoznak az asszonyok a szentegyházban s ha véletlen összetalálkoznak pillantásaik, arczuk vörös lesz, mint a répalé, mert a lelkiismeretnek nyársa erősen furkál, hogy mutogatóba jöttek s minthogy

az ember tudja, hogy hasonló körülmények között mit gondol, bizonyosan tudja azt is, hogy a másik mit kevert a Miatyánk közé.

Barátom! Kis városban mindent tudnak, a pletyka jó ízün esik; tehát élvezik a titkos gyönyört, hogy másról mondhatnak valamit. A mise után elmennek az asszonyok látogatóba, elmondják, kit láttak (nem ám szent Lázárt), mi volt rajta s a szentegyházban súgva mondott megjegyzések dobra kerülnek s ha mise után kotyognak, bizonyosan azt mondják el, a mit az isten házában elég illetlen gondoltak.

Mondtam, hogy a méltóságos aristokrata nem kénytelen az utczára szaladni mutogatás végett. A harisnyás inasnak térdig érő bugyogója élő hirdetés, mert megkérdik, ki sétáltatja ezt a lajhárt, ki csak térdig ember, térden alól majom? A garasos arisztokrácziában a nők czipelik az utczára a firmát, a nő, mint a ruhatartó-állvány szedi fel a drága, nehéz anyagokat, szellözteti az egy hétig állott portékát s mutogatja, hogy ez a miénk, itt a kifizetett árjegyzék a zsebemben. Az élő ruhaállvány izzad, nyög a teherhordásban, a szolgáló, inas göngyölte a fűzött derékba s a pecsenyezsír a képükön veri ki magát.

Menj a boltba, mikor kelmét vásárolnak. Megkérdik, mi az echt!

A MAKKHETES.

Kezdődik az én megaláztatásom, beszéli lakóm, tudtam, hogy a sors meg fog szapulni, hogy kiáztassa lelkemből a hajdani elkényeztetést; de hogy a mosófával úgy hozzám vágjon, mint cselekedni méltóztatott, s én megálljam szó nélkül, álmomban sem véltem. Bátyámnak papirkájával elmentem egy ma sem tudom mi isten teremtéséhez, az fölcsapta gyúrt kalapját s elvezetett egyenesen a «Fekete kutyához.»

Útközben megmutatta Faddi uramnak gabonaraktát, hogy visszajövet oda tekintsek be; hanem előbb a

másikhoz vezet. Ő elől ment, a boltban halkan morgott az úrnak néhány szót s mint egy mázsa faggyugyertyát, árúmódra átadott egy darabban s rám mutatva mondá: Ez az.

A füszeres intett, hogy menjek utána.

A család a háznak az emeletén lakott. A konyhán mentünk keresztül, a szakácsnő épen egy izmos borjuczombot vett ki a takaréktűzhelyből s a pecsenyének akart állni, hogy azt fölvagdalja. A füszeres azonnal utasítá a szakácsnőt, hogy ne siessen; mert végeznivalója van s majd izen, mikor kell tálalni. Ha a szakácsnő a nagy villát belém löki, ezen perczben jótevőmnek tekintettem volna; mert mérnök barátom elbeszélésének minden szava agyamba tódult s már tudtam, hogy én leszek itt az utolsó személy.

Két szobán keresztül értünk az asszonyhoz. Ő az egyik ablaknál ült s meglátám az első pillanatra, hogy a szakácsnő gyakrabban süt borjuczombot s az asszony jó étvágygyal eszik a vesésebb részből. A másik ablaknál egy deli szép arczú leány ült, kezében fehérvarrást láttam s midőn az anyának s neki is köszöntem, nyájasan bólinta felém. A füszeres röviden értesíté nejét, hogy a kis Adolfnak én leszek tanítója. Az asszony semmi jelt sem adott, hogy észrevétele lenne, a gazda leült az ablakközbe, engem pedig hagytak állni, mint a vallatásra kisért lúdlopót.

Nem zavarodtam meg. Szegény jó anyám kora gyermekségemtől megtanított a társadalmi szokásokra, rendesen tudtam állni, lábaimat nem csaptam össze, mint a bakaközlegény, kezeimmel nem hadaráztam s alkalmilag most balkezemmel kalapomat nyugodtan csipőmhöz támasztám s jobbommal helyesen kisértem a szavakat, hogy ne ijedjenek meg első látásra, hogy a fiút a körömrágásra találom megtanítani.

— Mit tanul az úr? — kérdi az asszony.

— Jogot fogok tanulni, asszonyom. — Mondám.

— Juj! . . . az úr is prókátor akar lenni? . . . Annyi van már is, hogy megennivaló kenyér sem jut min-

denkinek. A mi inasunk több pecsenyét eszik, mint hat fiskális.

— Meglehet, asszonyom, az ügyvédi osztálynak is vannak árnyalatai, mint a kereskedőségnek. Kegyetek szerencsésen a főtéren foglalkoznak, úri kényelemben részesülnek, míg a szatócs a szomszéd utczában kocsonyát árul.

Talán sokat mondtam; mert az asszony elhallgatott. A füszeres vette át a társalgást, hihetőleg, hogy az asszony meg ne bánthasson.

— Tanított az úr gyermekeket?

— Kegyed fia lesz első tanítványom.

— Az nagy baj! — Szólt közbe az asszony. Az én Adolfom finom gyermek, hogyan fog ön vele bánni, ha rajta kezdi a tapasztalást.

— Ne ijedjen meg, asszonyom, mondám megnyugtatólag. Ha kegyed kérdezné tőlem, hogy miért melegít a gyertyának lángja oldalt igen közel is kevesebbet, mint ha kezemet fölébe, bár távolra tartom, megmondom az okát; mert a melegség, természeténél fogva, nem oldalt, hanem fölfelé törekszik s minthogy ezt a példával bebizonyítom, kegyed egyszerre el fogja nekem hinni, holott mást sohasem tanítottam!

— S mire fogja az úr tanítani Adolfot?

— Osztálybeli tanulmányaira s mindenre, mit korához képest tudnia kell.

— Adolfom gyenge idegzetű, őt nem szabad erőltetni.

— Beteg a gyermek? Kérdem szükségképen.

— Az a kölyök? mondja az apa csudálatos őszinteséggel, — tegnap vert meg az utczán két gombkötő inast.

— Úgy ne féltse kegyed a könyvektől, szólék az asszony felé irányozva szavaimat, láttatlanban merem mondani, hogy Adolfot a könyvek meghagyják erejében, legfölebb azon változást idézik elő benne, hogy a gombkötő inasokkal való verekedést hamar abba hagyja.

— Büntetni nem szabad, hallja az úr! mondja az asszony, úgy czímezve, mint a bakakáplárt.

— Ebbe nem fogok avatkozni. Mondám illedelmes főhajtással.

Most a távolabb való szobákból nagy zsivaj közelgett, néhány ostordurrantást, kutyavonítást hallánk, a székeket hallánk feldülni s rá az ajtózár pattant föl s öt kutya között födött fővel rohant be egy kihízott fiú, tele utczai szeméttel.

Előérzetemben Adolf úrfit bátorkodtam fölismerhetni.

— Mama! — kiált a fiú, — Hektor föltaszította azt a nagy olajos üveget, mit a papa a székre tett tegnap.

— Hol a korbács? Pattant föl a füszeres, negyven font olajnak áráért elfeledvén, hogy Adolf az anyának kedves majma.

— Azt kikérem! mondja az asszony, elkapva a fiút, hogy a felbőszült apa ellen védelmezze.

— Köszönd, gazember, hogy a tanító úr itt van, különben meghámoználak, fenyegeti a füszeres, vérben forgó szemekkel. Aztán nem szólt, az anyára nézett, de ki tudja, mit jelentett a családi szótárban a nézés, aztán a csöngetyűhúzót rántá meg kétszer.

— Menjünk enni! Mondja bosszusan.

Az asszony jól magához szorítá gyenge idegzetű Adolfját, fölkelt s még egy titkos jelet vágván szembe az öregnek, megindult az ebédlő felé. A füszeres utánna ballagott; hanem jobb keze ökölre volt szorítva s én egy cseppet sem bántam volna, ha Adolfra illeszti. Megvártam a házi kisasszonyt, hogy elől ereszszem.

A fiatal leány az előbbeni jelenet benyomásával közeledett felém:

— Atyám nem mutatott be kegyednek, én vagyok szüleimnek legidősebb gyermeke, kegyednek előre is jó barátnője s bizalmasan kérem önt: legyen férfi, tűrjön kitelhetőleg. Megigéri ön?

— Szavamat adom.
— Ilyennek kivántam kegyedet.
— Kegyednek részvéte megfoghatatlan előttem.
— Kivel jött kegyed tegnap a városba?
— Egy mérnök barátommal.
— Őrizkedjék kegyed az ő nevét e házban kimondani, a többit ő mondhatja meg. Tehát: türelem.

E párbeszédke vigaszt cseppentett lelkembe. A hölgyet magam előtt bocsátám s az olajborított padlón mentünk a harmadik szobába. Ott volt az ebédlő.

Az asztalon nyolcz terítéket láttam. Beléptemkor jöttek a többiek, még három leány, idősebbek a fiúnál, ez magyarázza, hogy Adolf kétszeresen kedvencze az anyának, mert legkisebb és fiú. Óvatosan vigyáztam, hogy a gömbölyű asztalnál helyemet, a legutolsó helyet, gyorsan kitaláljam s alkalmat ne adjak a rendreutasításra. A részvét már megcsendesíté az első kellemetlen behatást, körültekintvén, az asztalkendő volt útmutatóm; mert csak egyen nem volt a divatos gyöngyhímzetes szalag, azért az át nem kötött asztalkendőnek terítékéhez álltam. Rózsának szólítá az anya a legidősebb hölgyet, — ő teljes szégyenben nézett rám, hogy az utolsó helyet hagyták nekem; de szép szemeivel engesztelt, hogy sorsomnak engedelmeskedjem.

Leültem. — Mellettem Adolf vihogott; mert a békekötés jól ütött ki s most újra nevet, bizonyosan a kutyakomédiát röhögi, mikor a megkorbácsolt állat az olajas üveget leverte a székről. Anyja látta, érté a vigyorgást, — mert ujjával intett a gyereknek, hogy jobb lesz nem vigyorogni.

Ósmeretlen háznál, ha tovább fogunk ott tartózkodni, szükséges tanulmányozni a szokásokat, hogy ellenkező szokással ne alkalmatlankodjunk. Az első napoknak ezen kínját ismételve éltem át s kivétel nélkül alkalmatlannak találtam. Kicsinységnek látszó dolog, de elmondom. Egy helyütt egész esztendőnek folytán a levesben morzsolt tésztát hétköznapon ettünk, me-

téltet csak vasárnap. Máshol éppen megfordítva. Ki hinné, hogy a legízesebb levestől undorodtam már, ha az örökös egyféle tésztanemet előre bizonyosan tudtam. Veszprémben két évig olyan háznál voltam, hol az ételt nagyon sózták. Hozzátörődtem s mint a kecske, ételen kívül is nyaltam a sót. Helyet változtattam s ellenkező szokást találtam. Én a levesbe megízlelés előtt belöktem a megszokott tetemes sóadagot. Gazdám az első nap nem szólt, — eszemhez mérte a bolondériát s várta, hogy másnap nem mérgezem-e meg az ételt. Szegény elsárgult mérgében, mert a sóadag annyi volt mint tegnap. Harmadik napon komolyan megszólított, hogy ne bőszítsem föl, egyem úgy, mint józan eszű ember szokott enni.

Lassankint, valóságos gyötrelemmel szoktam le a sózásról. Nem mertem megmondnani, hogy vénebb bolondoktól tanultam: legyenek elnézők.

Fűszereséknél azt a kenyeret ettem, a mit cserében munkáért adtak, azonban a közélet bizonyítja, hogy ezt némileg adják, — s a kinek adják, okosan cselekszik, ha semmiben sem finnyáskodik; mert ha az illetőknek orrunk hegye nem tetszik, kap helyettük mást, nekünk jó egészséget kíván. Ez alkalmi politika, melyet tessék előre megtanulni, hogy a várból ki ne kergessenek. Nem tudtam, hogy e háznál sósan vagy sótalan eszik az ételt, — hanem hogy akár így, akár úgy megeszem — szentül elhatároztam.

A kanalat egyformára találtam fogni a háziakkal. Hála Istennek, az első szokással tisztában vagyok, nem nevetnek ki, nem boszantom őket különczködéssel. Mi következik a leves után?

Akad olyan ember, ki ezt sült ostobaságnak hiszi. Az ilyen ember folyvást úr volt, azt tett, a mit akart, sőt környezete ő hozzá alkalmazkodott. Én olcsóbb legény vagyok, fűszereseknél az alkalmazkodás az én szerepem lesz.

Adolf nem evett — lefetyült. Bizonyosan kutyapajtásaitól tanulta. Beöntvén a levest, elfeledte a há-

borút, — s mint a muszka hadvezérek, vereség után is győzelmes képet vágva, a legélénkebben fecsegett, világos hasznomra, mert valamire hamar megtanított, — ő adta nekem a legelső leczkét.

— Maga nem tudja, ki ült máskor a maga helyén.

— Ki ült itt, Adolf barátom?

— Maczli, az első inas, a ki holnap fölszabadul.

— Köszönöm, hogy megmondta, most már tudom.

— De nem tudja maga, hogy miért ült Maczli ennél az asztalnál?

— Adolf barátom, kegyed azt is meg fogja mondani, úgy-e?

— Hát Maczlinak kellett tányért váltani.

Ne ijedjen meg, nem szaladtam el az asztaltól. Komédia az egész. Sors barátom kikérdezett, hogy hány fontot bírnak el vállaim, mert az egykori kényen tartott gyermeknek esze ágában sem volt, hogy valaha, jogászkorában, tányért fog váltani. De bizony váltok, ha kicsurran is megaláztatásomban a köny, vagy föl-pattan arczomnak bőre: mert a vér egész testemből odatolult. Hogy ne váltanék tányért? Mi vagyok én? Semmi! — Az a papiros, melyre nekem diplomát írnak, még mosogató ruha — s mégis aranyozott keretbe teszem, ha megérem, hogy diplomás ember leszek. Ugorjál föl Pista, — az edénytartón vannak a tányérok, kapj föl nyolcz darabot, az első az asszonyé, a hetediket Adolf úrfi elé teszed, aztán embereld meg magadat, adj magadnak is tisztát, — a sors azt mondja: megérdemled, fiatal barátom.

Rózsa remegett a csacska fiúnak fecsegésén, — hátha megugrom? Nem bíz én! Szépen fölkeltem, fölfogtam a tányérokat, sorban elváltogattam. Az asszony és az úr a tányérra lesütött szemmel fogadták szolgálatomat, Rózsa előre fölemelé a leveses tányért és szándékosan megérinté kezemet finom ujjaival, hogy köszöni béketűrésemet. Bevégezvén az erős munkát, kilestem pillantását, azt a mennyei részvétet láttam, mely a nemesebb léleknek gyöngéd és magasztos vallomása.

Hallgattam, szegény jó anyám arczára gondoltam, tán az egekből néz le rám, hogy én jó, fejhajtó gyermeke vagyok most, jobban, mint mikor élt, — akkor ő parancsolt és most is engedelmeskedem. Nem tagadom, e percztől fogva bíztam magamban leginkább. A mit cselekedtem, nem azért lehetett megalázó, mert a mívelet lelki foltot hagyna; hanem mivel kiszámítva várták attól, ki a családi csemetét fogom tanítani, s a fölött józan eszű szülőkkel megosztozom a szülők tekintélyében.

Mi fog ezután következni?

Nem alszik az ördög, megvárják, hogy a borjúczombnak tányért váltsak, s akkor Adolf barátom megmondja, hogy Maczli hétköznapon nem kapott a pecsenyéből, ergo: hordozóskodjam odább.

Behozták a czombot; elváltottam a tányérokat, Adolf nem hozakodott elő Maczliról, én is ettem a borjúczombból, a mi több, a fűszeres kinálására kétszer.

Vérem egészen megcsendesült, az első napra való leczkét hiba nélkül fölmondtam. Adolf, az én tanítómesterem, beírhatta az első eminencziát. Hogy én milyen kalkulust fogok ő kegyelmének adni, egészen különböző kérdés, és az elhatározásra nem kell két gombkötő inas.

A pecsenye után az öreg közönyös tárgyakról beszélgetett, melybe nem vegyülhettem, nem is akartam. Szerettem volna már szállásomra menni; mert délután Faddi uramhoz kellett mennem, — no de ott pénzért adom majd az órát.

Adolf barátom kenyérbélből nyúlakat gyúrt s nénjeinek dobálta. Rózsa nem fogadta el sőt hallhatólag dorgálta, hogy kenyeret nem illik pazarlani, kivált gyereknek, ki nem tudja, mi a kenyér, és miképen kell keresni.

— De tudom — mondja a szemtelen ficzkó, — a kredenczben keresem.

Az asszony fölkelt, mi is valamennyien.

Én félretettem a széket, mint a többiek.

Adolf talán észrevette, hogy valamit elfeledtem, azonnal interpellált, félreérthetlen czélzással.

— Hahó?... — kérdi a leendő tanítvány, — maga talán nem is akar kezet csókolni a mamának? A mama van ám olyan asszony, mint Faddiné, pedig annak is kezet csókolnak.

— Köszönöm, kis Adolf barátom, majd adandó alkalommal én is megtanítom egyremásra! — mondám, s mintha amúgy is megtettem volna, kezet csókoltam.

— Adolf! — mondja az apa és anya együtt, megsokalva az impertinencziát.

Rózsa használta az időt, míg az öregek összeölelkeztek, — forrón megszorítá kezemet.

Így ütött el Adolf a makknyolczas, engem a makkhetest.

LÁTOGATÁS FADDI URAMNÁL.

Lépjünk a csöbörből a vödörbe!

Történt pedig egy napon, mint nekem elbeszélték mások, hogy Faddi uramat tulajdon udvarára nem akarta beereszteni a házőrző eb. A hű szolga borzasztón ugatott a gazdára, a nádpálczát fogai közé kapta, s azon összefogódzva rángatták egymást; mert az eb nem ösmerte meg az egykori ezüstgombos mentéjű, molnárposztóból szabott magyar nadrágos gazdát térdig érő kabátban, fekete bugyogóban.

— Czoki! — mordult a segítégre siető kocsis az ebre, gazdádat ugatod?

— Ne bántsd, Jankó, — mondja Faddi uram a kocsisnak, mert az a villanyelet mérte a kutyára, — ha tükörben látnám magamat, én is megkérdezném, ki az abban a kölcsönkért ruhában? mert ebben a tág ruhában úgy félek lépni, azt gondolom, kiesem belőle.

Faddi uramat kedves életpárja húzta az új bőrbe. Vasárnap reggelre a padlásra rejtette a magyaros

viseletet, e helyett egész öltözék német ruhát rakott ágya mellé a székre; mert az asszony rég mondogatta, hogy annyi a bankójuk, hogy egy szénahányó villával vethetne a tehenek elé, mégis elég maradna, tanulja meg a bugyogóban járást, aztán legyen úr.

Mikor én Faddi uramnak házába léptem, sokáig vártam egy tágas szobában, míg a gabnnaraktárból fölérkezék. A falon lógott egy nagy mázolvány, molnárszínű mentében egy Bendeguz, roppant ezüstlánczczal, balkeze úgy volt a képen egy asztalra téve, hogy megszámlálhattam négy pecsétgyűrűt, az óralánczpedig így föstve, gyantában is nyomott fél fontot. Az asztalon nyujtózkodott egy nagy ezüstgombos pálcza, hogy már nem hiányzott más, mint egy nagy ezüst levesmerőkanál, hogy a piktor elegendőképen kifejezze, Faddi uram első látásra mennyit ér?

Megtanultam a képnek vonásait, a jó magyaros arczot, mely véletlen vagy készakarva úgy volt rajzolva, hogy a szemek minden irányban összenéztek a szemlélővel; de nem is hiszem, hogy a szobából a macska el mert volna lopni egy pecsenyefalatot, mert Faddi uram oly mogorván nézett le, hogy így pingálva is megijeszsze az élőt.

— Jövök, ifiuram! — modja Faddi uram az ajtót benyitva, s a német ruhás belépőn egyszerre megláttam, hogy átkozott rossz fordítása a maga eredetijének a falon.

— Vidor István vagyok, tisztelt Faddi úr, van szerencsém magamat jó akaratába ajánlani.

— Szerbusz, kedves uramöcsém, — mondja darabos jószívűséggel, evett-e már?

— Jókor ebédeltem, — mondám önkénytelen elmosolyodva, hogy délutáni öt órakor kinálnak.

— Ne tagadja ám, uramöcsém, nekem megmondhatja, mert voltam ám én szegény legény, tudom, hogy a rossz lelkiismeret legalkatmatlanabb helyen lenne a gyomorban, onnét a déli tizenkét óra minden nap kiharangozná.

— Igazat mondtam, tisztelt Faddi úr, valóban ebédeltem.

— Akkor a vacsorát eszszük együtt.

— Még nem érdemlettem meg.

— Ne búsuljon, nem adom ingyen, mert ha az én fiamat két lábra akarja állítani, megroppan a dereka.

— Két lábra fogom állítani!

— Uramöcsém bizonyosan tud diákul. Hogy ne tudna, az a mestersége?

— Faddi úr is talán tud még diákul?

— Dominus vobiscum orate fratres, ite missa est. Ezt tudom az öreg miséből, kedves uramöcsém, ezeken kívül még egy szót tudok, fiamnak egy tanítójától tanultam, annyiszor mondta neki, hogy: asinus, hogy fejemben maradt; de mondhatom is, hogy nem hazudott, mert olyan négylábú állat nincsen több.

— Hányadik iskolába jár?

— Jogász lesz, egy iskolába fog járni kedves uramöcsémmel. Az asztalon fekszik a klasszifikácziója, keresse meg a nevét, nem tudom bizonyosan, odanyomtatták-e a többi közé. Annyit mondhatok, hogy ötszász forintot adtam a professzornak, hogy belenyomtassák; mert egy házzal rendesen tovább ment az iskolánál, az akadémia helyett a kávéházba, hát jó lélekkel ki állíthatná, hogy az is diák, a ki iskolába nem jár.

— Nehezen tanul?

— Isten engem úgy segéljen, nem tudom, mert én nem vesződöm vele. Én kereskedem reggeltől délig, délutántól estelig, hogy a gyerek mit csinált, feleségem gondja.

— Hihetőleg az asszonyság elkényeztette.

— Csitt . . . — mondja Faddi uram, — meg ne hallja az asszony. — Tudja, kedves barátom, — én a boltban és raktárban parancsolok, — itt az emeleten az asszony.

— Bocsánat őszinte kérdésemért, — mondám, — s remélem, tisztelt Faddi úr elhiszi, hogy jó szándékból kérdeztem.

— Rólam beszélhet, uramöcsém, a mennyit tetszik, még feleségem előtt is. A raktárban én vagyok az úr, ha akarom, minden molnár kezet csókol, — a kávéházban az én helyemre le nem mer ülni senki, mert kidobná a kávés, — a vendéglőben azt főznek, a mit akarok, s ha paczalt rendelek, minden vendég azt eszik, s az is dicséri, kit az első kanálnál fölüt a nyavalya. Én vagyok a külső városban a basa, — s hogy a parancsolásban meg ne undorodjam, haza jövök az asszonynak engedelmeskedni.

Jó ízüt nevettem Faddi uram őszinteségén, meglehet új bort ivott, attól van ilyen furcsa kedve.

— Tréfálni méltóztatik, kedves Faddi úr.

— Bujjék belém a hétrétű ördög, ha igazat nem mondok, kedves uramöcsém. Úgy nézze meg ezt az emeletet, hogy én itt iskolába járok, — feleségem a professzor, — magam vagyok tanítvány az egész iskolában, s húsz esztendeje repetálom azt az egy iskolát, (ni-ni, ezt a diák szót is tudom), — mégis én vagyok a legutolsó.

— Mit kellene tudnia, kedves Faddi úr?

— Nehéz mesterségre tanít a feleségem: urat akar belőlem faragni.

— Az a legkönnyebb mesterség, — a gazdagság, mint hallom, nem hiányzik.

— Turóval ehetném a tízforintos bankót, mint a csuszát, öcsém, s a magam módja szerént vagyok én is úr. A czigány tőlem kap legtöbbet; mert ha nem úgy búsul a hegedűn, mint a magyar nótának mivolta magával hozzá, kikapom a kezéből a hegedűt, úgy vágom hozzá, hogy aztán meg a vigat nem tudja húzni. Persze ez aztán drága hegedű; hanem, kedves uramöcsém, — akkor hallgassa az én nótámat. «Nagy pénteken mossa holló a fiát», a gazember olyan félve nyúl már a húrhoz, ujja reszketve ér hozzá, s épen így találja el azt a kínos keservet, mely engem megríkat; mert ez nekem jól esik. Mitől búsuljak én máskép? Étvágyamat egy sült malacz el nem rontja,

zsebemben olyan aranyóra van, hogy hat nótát kalapál, a boltban a legújabbat kényem-kedvem szerént megvehetem, — mitől búsuljak, uramöcsém? Nem fogadhatok hajdút, hogy mogyorófapálczával ríkasson meg, — egész banda czigányt tartok, csak azért, hogy csípje meg valami a szememet, mint a torma, de ne legyen torma. Hej! ha látna kedves uramöcsém ily búbánatomban. A nóta megmarkolja a szívemet, elordítom magamat, hogy húzza a czigány a másik nótámat!

Már magyarnak nincs kedve,
Sem fegyvere, sem szíve,
Már csak a komédiát
Őrzi, nem a hazáját.

Öcsém, — embert tudnék ölni, ha ezt a nótát jól elhúzzák. Bőgök a fájdalomtól, fölkapom a széket, ellenséget keresek, ha meg nem szöknék, az a ki, . . . tudja már, uramöcsém, ki. Nincs ellenség s hogy a korcsmáros ne nyöszörögjön a káráért, itatom a vendégeket világos virradtig. Reggel hazajövök, kijózanodom feleségemnek savanyú képétől, — előre tudom, mit mond: «Nem tudsz úr lenni.»

— Az asszonyság mit akar voltaképen?

— Majomnak akar kimázolni, kedves uramöcsém. Tegnap vágtam ide a sarokba azt a suhogó pálczát, — azt mondta, ne járkáljak vastag nádpálczámmal, nem üt agyon senki a város közepén. A harmadik szobában mutathatnék tizenkét pár sárga keztyüt, ő vette, hogy viseljem azokat. Én? Keztyüt? Nyáron? Télen sem, barátom, — ha a dermesztő hidegben fölhúzom vastag szarvasbőr keztyüimet, elejtem a botot; mert kezeim nem szenvedhetik a csizmát. Arra tanít az asszony, hogy a jó nap, fogadj Isten helyett legyek az ösmerősöknek alázatos szolgája. Nem bolondultam meg. Kocsisomnak én adok enni, — napszámosaimat én fizetem — egyik sem mondja, hogy alázatos szolgám, miért legyek én? — Biztat, hogy járjak az úri kaszinóba. Befizetem a tíz forintot az urak közé,

de nem keveredem közéjük. Én nem tudok kártyázni, — kell nekik húsz forint, kérjenek: adok; de háromnégy óráig nem nézem a pingált képeket, hogy tartsam is őket a markomban, és robotot is fizessek. Biztat az asszony: menjek a vármegyeházba, megtesznek táblabirónak, s leszek tekintetes úr. De milyen? Szűrszabó komám fából metszetett szűrformát, rápingálták a szűrt; de azért deszka. Pingált tekintetes úr nem leszek, — vagy igazi legyen egyben másban az ember, vagy maradjon semmi. Ilyenekre oktat az aszszony; hanem egyszer megunja a vesződséget, kicsap az iskolájából, — s akkor öcsém, nyugodt, boldog ember leszek.

— Hát a fiúval mit csinál?

— Kifaragta szép gömbölyűre, telik benne gyönyörűsége, s hogy egyszerre fölismerje, kedves öcsém, — megmondom, milyen a tolla. Az én fiam ki nem mondja a huszonnégykrajczáros bort, — ő pezsgőben beszél. Kapakörmöket visel, nagyobbakat, mint az én apám udvarában a holló, — azért elvagdaltuk, hogy a csibefiúkat meg ne kapkodhassa. Jó szagáról megérzem, hogy itthon van-e. Nem szabad a kölyök miatt zsemlyemártást főzni, — abba foghagymát tesznek. Különös nyelvet beszél, éppen tegnap mondta, hogy egy kisasszonynak alabastrom fogai vannak, s majd belém veszett anyjostól, hogy én megsajnáltam a kisasszonyt, hogy kora fiatalságában hamis fogakat rakat be. Nem értettem a lánczhordtát, hogy az alabastrom dicséret volt a kisasszonynak igazi fogaira. A feje háromszázhatvanöt húszasomba kerül évenkint a fodrásznál. Keztyűből egy napon egy pár, annyi szakad el; hanem az iskolakönyvek egész esztendőn ár ujdonatújak.

— Mire fogom én tanítani?

— Megmondja az anyja.

— Bizonyosan komolyabban gondolkozik az aszszonyság, ha engemet az ifjú mellé kivánt.

— Nem esküszöm meg, — legfölebb azt gondolom,

hogy a jogban egy goromba professzoruk lesz, az megfogadta, hogy az evangeliumi tűnek fokán átmehetett az elefánt, de nem a szamár, — hát azt betüzöm ki, hogy az anyjuk számot vetett fiával, s a tanulásban közösen megalkudtak.

— Lesz alkalmam az asszonysággal beszélni?

— Azonnal, kedves uramöcsém, — hanem sarkára álljon, — s ha a jó szót beveszi, uramöcsém, — fiatal ember meg nem szakad a szóban, titkon gondolja hozzá, hogy fél bolond; de nyiltan mondja teinsasszonynak. Ezt azért mondom uramöcsémnek, mert a szolgálók is így vannak betanítva. Ne lépjen az asszony tyúkszemére, — majd ketten nevessünk lenn a magtárban. Engem ki nem nyomnak eddigi formámból.

Faddi uram néhány perczre elhagyott, nejének szobájába ment, hogy ittlétemről értesítse.

E napon másodszor álltam ki a próbatétre. Jó sorsom amott angyal képében jött segítségemre, itt a tenyeres talpas gazda. Mártirnak éppen nem nevezhetném Faddi uramat, két mázsás embert nem ajánlanék a festőnek, hogy véznát mázoljon róla: hanem a testben beteg volt a lélek; mert a czigányzene, bár ha kinevet is ön, — ezen embernek éltető orvossága, szíverősítője.

Boldog egyszerűség, irigylendő megelégedés, — ki akarnak kergetni az egészséges testből. Fecskemódra keliene röpülni a túzoknak, a nyugtalan aszszonyész hessegeti, hogy röpködjön galyról-galyra, mint a könnyű csíz. Bizony mondom nem csuda, hogy az emberek a bolondoknak külön házat készítenek, csak hogy keveset.

Mennyi erő, őszinteség és kedély lakik Faddi uramban! Mit tehet róla, hogy a földön szeretne maradni, irtózik a magastól: egyik erre, másik másra alkalmas, és hány ember nem vállalkoznék a harangozói hivatalra; mert a feje szédül a magasban. Nagyot mondtam talán, — Faddiné asszonyom nem

ezt a magasságot érti? Helyes észrevétel; de Faddi uramnak ha két mázsa, — modora, egyszerűsége, gondolkodása hat mázsa, — ennyit Toldi János sem tudna fölvinni az emeletre.

Ne méltóztassék azt ellenvetni, hogy Faddi uram erősebb Faddiné asszonynál. Szellemi erőt értek, olyant, a milyent, s akkor az asszonyok a nagyravágyásban és hatalombitorlásban kivétel nélkül erősebbek a férfiaknál.

Kinyilt az ajtó, Faddi uram intett, hogy menjek. Tánczmesterhez illő lépésekkel közelíték az asszonyhoz, Adolf úrfinak kottája szerént kezet csókoltam, a teinsasszony czímet előadtam, hogy jövendőmnek levele e lakban bérmentve legyen.

— Kegyed (így mondta) a jogászi minőség valójában létezendik városunkban? — mondja frizirozott magyarsággal Faddiné.

— Ez irányt jelöltem ki életczélul; — mondám én is, fülön fogva egy új magyar szót.

— Nemes czélját a polczok magaslatáig akarja ön egykor beszárnyalni, — vagy, mint a jogvédelem apostola fog küzdeni az elnyomott felek igazságáért?

— A jövendőnek burkaiban rejlik még sorsomnak ujjmutatása! — mondám én is, eresztve a madzagot, mint a gyermek, mikor a papirossárkány a felhőkbe rohan.

— Igérje meg kegyed, hogy kedvencz gyermekemnek védkarát nyujtandja, — s az ifjúi élet göröngyein iránytűje leend.

— Szent kötelességemnek érzetében, igérem, hogy lámpája leszek a zajló tengeren, hogy örvényeitől megóvjam.

— Az anyai kebelnek ihlete súgja nekem, hogy kegyedben a vezércsillagot lelém föl és sugárai szerencsésen vezérelendik magzatomat.

Nem folytatom ezt a szűk csizmában kényeskedő párbeszédet, röviden jelentem, hogy Faddiné asszonyom kegyesen eresztett el, s ha belefértem volna

azon üres szekrénybe, hol a családi kincsek pompáznak, oda helyezett volna; mert a mint méltóztatott észrevenni, Faddiné asszonyom nem földön, hanem csokoládén járt, szavai czifra papirba takart czukordarabok, légköre rózsaszín felhő, itala lepárolt harmat, — s én nem pottyantam alá, hanem buzgón követtem a holdsugáron, mely hihetőleg rendes országútja.

Udvarias bókkal fejeztem be a látogatást, és Faddi urammal együtt távozánk.

— Kedves csillagbarátom, — kezdi az öreg, — valamicskét értettem beszédjükből, — s mondhatom boldog vagyok, hogy öcsém tud az én szárnyas angyalommal beszélni. Istennek szent nevében haladjon ezen az úton, — hanem valamint a hajnalcsillag vezette a három szent királyt Bethlehembe, — oly igazán, mint a próféták megjövendölték, — egyet én is jövendölök, hogy oly elkényeztetett üres fejű szamarat a bethlehemi jászolnál sem találna, mint az lesz természetben.

— Kedves Faddi úr, — a bizalomért hálából megfogadom, hogy fiát meggyógyítom, ha a nyavalya végképen nem orvosolhatatlan.

— Igazán mondja ezt, uramöcsém?

— Első fogadásomat sziveskedjék elhinni.

— Hiszem, uramöcsém, — Isten úgy segéljen, a kérdés előtt is hittem, hanem jól esett, hogy még egyszer halljam.

— Írásban adom.

— Nem, — nem, — maradjunk a szónál, mondja átható bizalommal, — kezét tenyerembe csapta — így, kedves uramöcsém, — ilyen betükkel szoktam én írni. Most pedig menjünk az én szobámba, majd ott megmutatom az én kedves, kóczos lányomat — azt én nevelem. Semmi holdvilág! Czukrot köhögésről kap, — a tajtpipámat vele tömetem, — ő hozza a konyháról a menyecskeszemű parazsat, aztán fujom neki a bodor füstöt, s nagy botommal böködi a karikázó kékes füstöt, mikor a magasba száll. Nem kényes,

szép piros, mint a páczolt sonka, -- finom dohányon füstölöm a kis pajkost, hogy eltartson száz esztendeig.

— Gyujtsatok világot, — kiált Faddi uram a sötétes szobában.

Néhány percz mulva fölpattant a mellékszobának ajtaja két gyertyatartóval lépett be egy nyolcz-kilencz éves szőke gyermek, vállaira omló gazdag arany-haja közül elevenen mosolyognak a gyönyörű kék szemek, — s így két oldalról világítva az égő gyertyáktól, a ragyogó szép főt angyalfejnek hittem.

— Két gyertyát hoztál, lányom!

— Nagyot kiáltott apám, — hát kettőt gyujtottunk meg.

— Jelent valamit, ha nagyot kiáltok gyertyáért?

— Tudtam, hogy kedves vendége van apámnak, akkor szokott nagyot kiáltani, hogy ne várakoztassuk.

— Kedves kóczosom, — mondja örömében az apa, s nagy markával összevissza borzolta a gyereket, — pipát hozz, kis boszorkány.

A kis leány megrázta a fejét, a haj rendbe s mult önterhétől, — s úgy sietett a pipatartóhoz, kiválasztott neki egy nagy fejű tajtot, megtömte dohánynyal, s a szopókát apja szájába illeszté.

— Kínáld meg egygyel a bácsit. Utasítja az apa.

— Úgy-e nem kell a bácsinak? Mondja a kis leány különös gyanítással.

— Miért ne kellene, — mondja Faddi úr, — a bácsinak is látszik a bajusza.

— Ó — a bácsi még nem feketíti be a bajuszát, — annak még nem kell haragosnak lenni, mint apának.

— Ki mondja, hogy legyek haragos?

— Nem mondja senki, . . . okoskodik a gyerek, — csak gondolom, hogy az öreg uraknak kell a fekete bajusz, hogy a cselédek féljenek.

— Hát a mi cselédjeink a bajuszomtól félnek?

— Félnek ám, mert mikor apa haragos, mindjárt törli félre a bajuszát, aztán mondja haragját: láttam én azt sokszor.

Összevissza csókolta a csacska kis száját az apa, — elmondta mindennek, borzasnak, kóczosnak, boszorkánynak, vasorrú bábának, aztán kiküldte a konyhába, hogy vendégre készüljenek, — hanem mikor kiment az agyonnyaggatott borzas, kóczos, boszorkány és vasorrú bába, — megállt a szoba közepén, — bajuszát harag nélkül egyenesre taszigálta, kifújta szájából az utolsó szippantat füstöt, s mint a hitre letett igazságot, azt mondja:

— Uramöcsém: Ez a gyerek angyal!

Rám nézett, hogy ugyanazt hiszem-e?

Arczomon kellett lenni az igenlő feleletnek, — elhitte és mosolygott.

— Miért legyek én nagyobb úr, mint a mekkora vagyok? Boldog vagyok, uramöcsém, — mert nem az égben, nem az emeleten van az én menyországom: itt, földszint. Hej, ha itt volna a czigány, elhuzatnám azt a nótát:

Úr vagyok én, nagy úr vagyok,
  Magam földjén járok;
Magam nem botlom, hogy botlanám?
  Nincs előttem árok!

FRAU RÉZI.

Uram! Mondhatom, az orvosi bonczteremben volt a kezemben egy pár száz asszonynyelv, — a legélesebb késekkel vagdaltam széltében-hosszában, mint a reszelt tésztát, hogy azt a borotvafélét megtaláljam, a mi nem ritkán egész családok boldogságát elnyiszszantja; de nem találtam. Mint kitanult orvos, a tudomány- és tapasztalatnak meggyőződésével mondhatnám, hogy az asszonynyelvben nincsen borotva, — hanem fogadok megemlített diplomában, hogy egy nőében van: Frau Réziében, a mi szállásadónénk nyelvében ott a «Kenyérközben», abban a városban, a hol én jogász valék.

A diákszobában öt ágy van, öt szék, öt kalamáris. (Porzótartó egy sincs, — a falról szoktuk vakarni a meszet.)

— Akasztófáravalók! Mind az öten azok vagytok, — most valljátok ki, melyik vakarta le a meszet a falról? — Kiabál Frau Rézi, kit ezen közönséges nyugodt állapotjában mutatok be, hogy ön elképzelhesse a lúdmérget, ha rájött a bóna-óra.

Az öt közül a legutolsó bevágta az ajtót, mikor a tanulmányóráról hazajöttünk.

— Hogy vágott volna a falhoz a bába, mikor először felöltöztetett, — ordít a vén asszony a konyhából, — nem pusztítanád most az újdonatúj kilincset, ezelőtt harmincz esztendővel vettem, akasztófáravaló, — az nem a házi úré.

Így szoktuk megtudni, hogy honn van-e a hárpia, — szép szóval elő nem került egész nap, pedig czipót akarunk hozatni. Bejött, sorba nézett, hogy az ajtódurrogatót a képünkről kitalálta.

— Kedves Frau Rézi, — mondám teljes szelídséggel, hozzon nekem czipót.

Velem azonnal kibékült, kedvesnek mondám, azért nyujtá tenyerét, hogy a czipónak árát átvegye. Szemei a négyet vadászták, s a legelsőt ököllel fenyegeti.

— Te voltál, — borzas betyár, — látom megijedtél?

— Meg ám, — hogy mára maradt-e meg az utolsó garasom, vagy tegnap ettem meg érte a czipót! — Mondja a megszólított gondosan fürkészve zsebét és ruhabéllést, ha valahol még meglenne. — Megvan!... kiált örömmel, — hozzon nekem is Frau Rézi egy czipót.

— Látod, — te zöldszemű vadmacska, — rohan a harmadikra, — téged úgy is kerékben törnek meg; mert a jó felmondta benned a kvártélyt, bántott téged az az ajtó?

— Itt van egy ezüsthuszas, mondja a harmadik, — hozzon nekem is czipót, nem bánom, magának is,

csak ne veszekedjék velem; ma gyóntam meg, — éppen most kezdek jámbor keresztény lelket üldözni!

— Tudtam, hogy eltéveszteti velem az igazit ez a sunnyogó betyár, — hogy röhög most is.

— Röhögök ám, mert mindjárt eltalálja az igazit, négyünket már elevenen megsütött.

— Hát te vagy az igazi, — rohan az ötödikre, — ki nevettében az ablaknak fordult, s hogy dolgot színleljen, az ablakcsavarokat igazgatta, — várj csak, hadd vegyek lélekzetet, hogy egymagadnak jusson a pokolban száz ördög, egy meg jőjjön külön, hogy mindjárt elvigyen: — ki vágta be az ajtót?

— Jótól kérdi, majd én felelek, — mondja az ötödik, hát ilyen szállásunk van, hogy őt diák mellé a szelet is lakónak fogadja, hát a diák mosott ruha, hogy a szelet szárogatni ereszti be? A szél rugta be az ajtót; hanem föl is mondom a szállást.

— Ó, hogy a Szent-György napot meg ne érje az akasztófáravaló háziúr, fordul odább a méreggel az asszony. Lelkem, galambom, kedves gyermekeim, egy tüdővel nem győzöm a vén zsiványt rábeszélni, hogy csináltassa meg az ablakot, — csak nyugszom ma, kedves magzataim, gyenge tüdőm van, nem állja ki a veszekedést; hanem reggelig, kedves gyermekeim, ha korán lefekszem, összegyűjtök egy kis szuszt (ezt még folyvást pihegve mondja), majd nyakán termek (ezt már nyomja), olyant mondok egy párt a bankófaló gazembernek (már rágyujtott), hogy ijedtében az okulát a fülére teszi, hogy jobban halljon. (Ezt már úgy ordítja, hogy a háziúr a kéményben meghallhatja.)

Kiment, bevágta az ajtót, — szaladt a szatócsboltba szalonnáért, hogy megbékítsen bennünket.

Remélem, jó vastag szinekkel rajzoltam le kedves Frau Rézinket, ezt a kétlábú sárkányt, melynek fogait az idő kimarta, hogy ne haraphasson velük. Hogy gorombaságait eltűrtük, egyszerűn megmagyarázom. Az állatseregletben a gyermekek vesszővel piszkálják

a tigrist, hogy agyarait mutogassa és bőgjön; mert az iszonyatban is van vad szépség, valami ingerlő, — s a kiváncsi gyermek a pingált tigrisnek nem hiszi, hogy milyen rémületes.

Frau Réziről elhinném, hogy valaha tigris volt, s az asszonyhüvelyben megmaradt az egykori tigris, mely a legcsekélyebb intésre kivicsorítá fogait, s a diáknép folyvást különös kedvteléssel ingerlé a szörnyeteget. Nem volt az a gorombaság, mit el nem tűrtünk volna, csak ordítson. Az idegen azt gondolhatá, hogy ez asszony megreped a méregtől, hogy a bánat idő előtt megöli. Én is így gondolkoztam; hanem egy pár nap alatt föllfödöztem, hogy nagy lármája megszokás, mint a szegedi embernek a paprika: kanálszámra képes enni. Az indulatos szavaknak gyökere nem nyúlt le szivébe, a gorombaság a torkából jött, s annál alább nem szállt, legfölebb a tüdőnek volt dolga, hogy adjon szuszt a kiabálásra.

Míg mi az iskolában ültünk, tisztán kisöpörte a szobát, az ágyakat megvetette, a szétszórt tárgyakat helyrerendezte, s oly tiszta, portalan volt minden, hogy elhiszem, hogy a nyelvével végezte a munkát, az mindenre képes volt.

Ha nem ingereltük, mert tanulmányainkkal foglalkoztunk, egy napnál tovább meg nem állta, — bejött, hazudott utczai és városi pletykákat. Jaj volt a becsületnek, melyet szájába kapott, s a tigristermészetet részben azzal hazudtolta meg, hogy a mit szájába vett, nem ette meg, csak — megrágta.

Egy délután pajtásaim a városba széledtek, egyedül voltam a diáktanyában.

A kulcs történetesen belül volt, s az ajtót valaki kopogás nélkül nyitá meg, s azonnal ismét betette az ajtót.

Nem szóltam, mert tudtam, hogy Frau Rézi nyitotta az ajtót, s az asztalnál látván foglalkozni, viszszament. A nagy csendességből helyesen kitalálta, hogy egyedűl vagyok, — én pedig röstelltem vele egymagam czivakodni.

Háromszor ismételte egy óra alatt az ajtónyitogatást; tehát kérdém, hogy mit akar.

— Maga van, ifiúr?

— Mi baj van, Frau Rézi? Kérdém, megadva szokásos czímét, mit ő úgy szólván bealkudott a szállásbérbe; mert e németes megszólítást különbnek tartotta az ifiasszonynál. Sohasem kérdeztem, hogy mi kielégítő van éppen az elnevezésben.

— Semmi bajom, kedves ifiúr! Meg akartam dicsérni, az ifiúr nem tekereg, mint az a négy naplopó.

— Tanítani megyek, Frau Rézi, — arra készültem.

— Hallom, az ifiúr a «Fekete kutyá»-ékat tanítja.

— Csak a fiút.

— No, persze, hogy a gyereket. Ugyan verje nyakon a gazembert, — tegnap a kenyérpiaczon egy csomó sárt vágott az emberek közé, én is ott voltam, tudja az ifiúr, egész nap nem ülhetek itthon, csizmadia-komámasszonynak segéltem kenyeret választani, s éppen valamit mondtam, számat nyitva kapta, s a szétfröcscsent sárkovászt torkomig vágta.

— Majd fülön fogom, kedves Frau Rézi

— Mind a két fülét, kérem az ifiurat, érettem ne tiltsa fáradságát. Gonosz faj az anyjostul

— Ösmeri az anyját?

— Az anyját, öregapját, még a hetvenhetedik pereputtyát is a dölyfös kutyának. Hallja az ifiúr, olyan asszony az, hogy kevélységében csak azt sajnálja, hogy azt nem mondhatja, hogy a kályhát szent-Jánoskenyérrel fűtik.

— Minden embernek van bogara

— Annak annyi, hogy a maguk boltjában nincsen légyvesztő, hogy az ő bogarát mind megfogja.

— Annál derekabb a lánya.

— A lányáért szeretném a gaz pozdorját megmosni, kiszapulni, megmosófázni, kimángolni, s rá még jó tűzes vassal kitéglázni.

— Ugyan úgy-e? Mondám a fecsegőnek, hogy én is közbeszóljak.

— Az ifiúr úgy tetteti magát, mintha semmit sem tudna.

— Ne tegyen lutriba, kedves Frau Rézi, — nem találná ki az igazi számot; mert én igaz lelkemre mondom, hogy semmit sem tudok.

— Az achtmalachtot sem tudja az ifiúr?

— Akkor előbb tudom, hogy a balha hányat ugrik egy órában.

— Elmondom, kedves ifiúr az achtmalachtot, — ártatlan orczámon van belőle egy pár. Olyan tenyere van a feketekutyánénak (ezt dühhel mondta, láttam a képén), mint egy székálló legénynek a mészárszékben. Persze nem tudja az ifiúr, hogy mivel érdemlettem meg? Az én édes gyermekemért, az én kedves diákomért, Kopasz mérnökért. Itt, ebben a szobában lakott ő két esztendeig, abban az ágyban hált, a melyikben maga, kedves ifiúr, — én nyaltam tisztára a vásott kis kölyket, — már akkor utána bolondult a városnak minden szemrevaló lánya. Elég az hozzá, kedves ifiúr, inzsellér lett a galambom, s hogy a városba telepedett, két esztendeig én takarítottam rá, — én főztem reggelijére a drága jó kávét, onnét hoztam, feketekutyáéktól; minden hetivásárkor pontban tizenegy órakor mentem, s akkor vettem magamnak is a mécsbevaló olajat a kisasszonytól. Az isten áldja meg a kedves kis tubát, az itczés üvegemet csordultig adta, — elvette a huszasomat, mintha fölváltaná, aztán visszaadott három ezüst huszast: mert hát kedves ifiuram, ilyenkor csúsztattam a kötényé zsebébe egy jó szagú levelet. Fél esztendeig tartott az én olajvásárom; hanem egyszer furcsáltam, hogy valahányszor a boltba lépek, a feketekutya azonnal azt kiáltja a feleségére, hogy achtmal acht. Megszámláltam, — éppen hatszor hallottam ugyanazon szót; de nem értettem. Itt lakik a házban egy német vargáné, attól kérdeztem meg, hogy mi az az achtmal acht. A szamár azt mondta, hogy nyolczszor nyolcz! No, gondolám, én nem vagyok még olyan vén, hiában

találgatja a fügerágó. Megnyugodtam, és hordtam a levelet oda és vissza, meg az ingyen olajat és a három huszast; hanem lelkem teremtette, — hetedszer hallom azt a szót, azt a bizonyost, a kisasszony tele méri olajos üvegemet, én meg előbb a levelet akarom odaadni, — erre három huszas helyett oldalról a feketekutyáné fölpofoz, nem tudom hányszor, — hogy ijedtemben most sem tudom, hogyan értem ki az utczára. Ez volt a válasz. Az én kedves inzsellérem aztán magyarázta meg az achtmal-t, hogy acht a mal acht, az annyit tesz, hogy: vigyázz! Persze, hogy a német vargánénak én is visszamagyaráztam, mikor rajtértem, hogy az én kályhámból lopja a fűtőparazsat; de mi haszna, se ingyen olaj, se három huszas.

— Hát a levelet a mérnök irta?

— Kinek másnak lettem volna én levélhordója? Kiért pofoztattam volna meg magamat, hogy én vissza ne vágjam! Én tűrném el, — én? — mondja magára mutatva, mintha mondaná: Ösmered az én nyelvemet, a melyikkel egy nap ötven akóra való káposztát be lehet vágni. Az én diákomért tűrtem el a keserves szégyent, — másért bizonyosan nem, ha a feketekutyáné tenyerének helyét sárga aranyakkal rakná ki kétszer. No de elszenvedtem. A galambom diákom ad nekem most ingyen olajat; hanem már nem takarítok rá; mert hogy nagyobb a szállása, egymagának van rendes gazdasszonya.

— Hát a leveleket is az hordja?

— Nem tudom, ifiuram, — felel az asszony, — én nem viszem. Az utolsót visszahoztam, csak azt tudom, hogy kitalálták, kitől hordtam a levelet; mert tudták, kinek viszem a kávét és czukrot. A mérnök nem kell a feketekutyáéknak, mert még nem vett magának a város közepén három házat, — hát eddig van. Pedig olyan ember után még megszopná az asszony mind a tíz ujját, még ha terpentinolajos lenne is.

Én eleget hallottam mára. Rózsának a mérnök r-

vére való vonatkozását értettem, mit a lánytól kérdeni legalább is illetlen lett volna, a mérnök pedig, ha akará vala, bizonyosan szólt volna; de nem szólt.

Frau Rézi nem folytathatta a társalgást; mert a többiek nagy zajjal jöttek.

— Phü, — büdös dohánytisztítók, — riad rájuk Rézi, a fészekből jöttök ugy-e?

— A litániáról jövünk, Rézi néni, — mondja az egyik, — az olvasószemeket csörgettük.

— A karmelitáktól? Kérdi az asszony.

— Átellenben voltunk, Frau Rézi, — a kávéházban billiárdoztunk.

— Lesz belőletek pipás nemes ember, zsidócsókoló prókátor, meg varjulődöző csavargó. A billiárdposztóra irák a törvényt ugy-e?

— Menjen aludni. Kiálta rá a legbomlottabb, hogy aztán kártyázhassanak; mert a vén asszony ezt meg nem szenvedte akár jóindulatból, akár czivakodásból, — s ha a kártyán csipte meg őket, elkapta a kártyát és a tűzbe vágta.

— Tudom, kártyázni akarnál, te, — hogy pingált volna helyetted az apád egy makkalsót, hogy benn volnál a tuczatban, éjjel, nappal. Lármáz az asszony.

— Ha nem megy ki, mindjárt elmondjuk a Kristóf-imádságot, — ijesztgeti az egyik a babonától irtózó asszonyt, s ijesztés okáért rákiált a pajtásokra. Adjátok ide hamar a szentelt krétát.

Elérté a tréfát az egyik, fölkapott az asztalról egy krétát, s odanyujtá a másiknak, hogy segélje kiriasztani az asszonyt, ki ettől komolyan félt, — mert hasonló eset után be nem jött hozzám — négy óráig.

— Ne! Mondja az agyafurt diák.

— Köszönd, hogy szentelt az a kréta; mert majd a fejedhez vágnám. Pattog az asszony, — s már az ajtóküszöbről mondja: Igyál választóvizet, hogy különváljék belőled a két lat ember, s az egy mázsa kutyaság. — Ne, — most megmondtam.

ADOLF URFI.

Az ökörnek szarvai vannak, s az okos ember elkerüli, hogy meg ne bökhesse a nagy állat: a szúnyog az orrunkra ül, s ha mérgemben agyon akarom ütni, saját orromat is laposra verem.

Hat hónap óta tanítottam Adolf úrfit, ezt a két lábú szúnyogot, melynek kikeresett helye volt az én orrom, s eltalálta, miképen kell alkalmatlankodnia, hogy nekem viszkessen és meg ne vakarhassam.

Elővettem vele a kathekizmust, magyarázgattam, milyen bűn a jóra való restség, s több példával kisértem a magyarázatot, hogy jobban megértsen. Másnap kikérdeztem a fiút. A szavakat lassan baktatva elmondá, hanem a tegnap előhozott példákból egyet sem tudott.

— Gondolkozzék, és találjon példát saját fejéből.

— Hát . . . hát . . . jóra való restség az, ha én a kertben a baraczkfára küldöm az inast, hogy baraczkot szakajtson, hanem az nem akar fölmászni.

— Ugyan ne beszéljen ilyen bolondot, — miben van itt a jóra való restség?

— A jó baraczk, mondja szemtelen vigyorgással, — hogy az inas nem akar a fára mászni, az a jóra való restség. A gonosz arcznak fintorgatott vonásaiból eléggé láttam, hogy béketürésemet gúnyolja ki ; de mit használ a boszankodás, a gyermek tudja, hogy fölötte nincs hatalmam : én szenvedek s a gonoszkodást tűrnöm kell egész óra alatt. Rózsa több ízben jelen volt a tanulási órán, érdekkel hallgatott egy vagy más magyarázatot, — s ha a rossz kölyök boszszantott, segített annyiban, hogy a gyermeknek üstökébe kapott, s fenyegette, hogy az apának megmondja, mit én semmi esetre sem tettem volna.

Adolf úrfi anyjában bízván, kivételesen törődött apjával, értem akkor, ha a tanulási óra alatt feljött, s

a fiúnak mondott olyasmit, hogy a tanítás pénzbe kerül, s ha a fején nem megyen be a betű, a bőrén fogja átkergetni. Adolf úrfi az apjának meglehetősen hitt, ha pénzről beszélt, hozzájárulván, hogy az öreg az inasok miatt oly bizonyosan magánál hordta a korbácsot, mint a zsebbevalót, — s a mint Rózsa előttem emlékeztette néha a fiút e körülményre, a gyermek nem tagadta, hogy az a korbács közel atyafi hozzá.

A küzdelem csak akkor lankaszt, ha az ellenfél megfelel erőnknek, s a győzelem megnyugvást igér, hogy méltó ellenfelünk volt. Adolf úrfi hitvány ellenség volt, fölrugni való pimasz, ki tudta, hogy én nem birkózhatom vele, mert fölötte nincs hatalmam. Úgy képzeltem a ripőkót, mint a bankjegyet, melyre nagy számot irtak, s a mely ha érezni, cselekedni tudna, elbizakodva lökné föl az aranyat is; mert ő rá nagyobb szám van irva, s a hatalmasak e számnak arányában tisztelik. Tudta a kis bankó, hogy az én számom kisebb, bár valódi értékemet is ösmeré, azért elbizakodottan paczkázott velem.

A bibliai történetet magyarázgattam a kis ördögnek. Loth feleségének történetére került a sor. Fölolvasám, miként parancsolta meg az angyal, hogy az elátkozott városra vissza ne tekintsenek, — s hogy szót nem fogadott az asszony és visszatekintett, sóbálvánnynyá változott. A magyarázat után kivántam, hogy azonnal tanulja meg a föladványt, aztán ki fogom kérdezni.

A gyerek csöndesen olvasgatta a feladványt; hanem közben föl-fölkaczagott. Figyelmeztettem, hogy ez illetlen dolog. A fiú nem szólt, tovább olvasott, és egyes szünetekig fölnézett, hogy magában könyv nélkül ismételje a kérdést. Újra fölkaczagott, pedig a történet kevéssé mulattató. Minek nevethet a gyerek? tünődtem magamban; de tőle nem kérdeztem.

— Már tudom.

— Mi történt Loth feleségével?

— Midőn Loth az angyalnak parancsolatja szerint feleségével kiment az elátkozott városból, Lothnak felesége nem törődvén az angyalnak intésével, az égő városra kiváncsian visszatekintett, és . . . (itt elakadt).

— Nos, mi történt aztán?

— Aztán, . . . (a gyermek szemtelenül vigyorgott, de még nem bátorkodott a gazságot kisütni.)

— Nem tudja mi történt?

— De tudom! Mondja vakmerően, — és újra vigyorgott.

— Ha tudja, hát mondja el becsületesen, ne akadozzék. Nos, hadd hallom, mi történt Loth feleségével?

— Nem törődvén az angyalnak intésével, — mondja ismételve a fogalmat, — az égő városra visszatekintett és . . .

— És?

. . . répaczukorrá változott. (No, itt már aztán úgy röhögött, hogy majd lefordult a székről.)

Fölugrottam azon szándékkal, hogy véget vetek a komédiának, s az atyának megköszönöm az eddigi kenyeret. Ajkaim reszkettek a silány pajkosságtól, melyért elégtételt nem kapok. Kalapomat kezembe vettem, hogy azonnal távozzam. E pillanatban láttam meg Rózsának holthalvány arczát a mellékajtónak irányából közeledni. Bizonyosan a másik szobából hallott mindent, s a végszavak vakmerőségére sietett ki, s látván, hogy távozni akarok, — két kezét összekulcsoltan emeli fejére, mintha mondani akarná: Nem tartóztathatlak, — fájdalmad igazolva van.

Megláttam a szenvedő arczot, — ezt a szótalan könyörgést, — leeresztém kalapomat, s a gyermeknek izgatottan mondám:

— Mára kifárasztott, vége az órának.

Rózsa nem szólt, elhitte, hogy e bántalom után ennyi minden körülmény között szabad. Egyetértőleg intett, kölcsönösen üdvözöltük egymást, s én az órának közepén elhagytam a lakot.

Most évek mulva könnyen nevetem e haszontalanságot; hanem akkor megvérezte szivemet a nemtelenség; mert a gőg alázott meg. Fogadott ember voltam, napszámos a pénzesnek zsoldájában, — igen közel a cselédhez, kit a gazda elkerget, ha száját görbére rántja. És mindezt beleimért kell tűrnöm, a legostobább testrészért, mely kenyérért zaklat, s nem alkudhatom meg vele, hogy most koplaljon ő is a jövendőért. Sok embernek, főleg az apai erszényen fölkamaszodott úrnak fogalma sincs efféle szenvedésekről, melyeket orvosok nem írnak a nyavalyák közé, gyógyításukra füsdőhelyeket és orvosságot nem preskribálnak. Ó a fájdalom csak úgy jogosult részvétre, ha favágás közben, a fejsze fokával lábszárunkra ugrik a kemény fabütyökről.

Nem is beszélek a lelki bajokról, — vége van a térítések korának, — a fájdalmat érezni kell, mint az éhséget, akkor talán elhiszik. Arra van teremtve a szegény, hogy czipelje az életfájdalmakat, ha megúnta a dolgot, menjen lopni.

Két hétig békében éltem, Adolf úrfi megkimélt ostoba tréfáitól. Legalább én ezt gondoltam, vagy hogy Rózsa minduntalan megjelent a tanulószobában, s a fiú nénje előtt nem mert boszantani.

A harmadik hétben valóban egyedül valánk, hetivásár napján, mint mondám, az eladásban segítettek a nők a boltban. Ügyetlen szokásom, hogy ha nem irok vagy olvasok, kezem keres babrálni való tárgyat, ez alkalommal az asztalon hevert egy rőf, azzal foglalkoztam. A fiú az órának elején elkezdett ügyetlenkedni, hasonlóan a régebbi vad tréfáihoz.

A latin nyelvtanból azon kérdés forult elő: hányféle az ige?

A fiúnak fölolvastam, hogy az ige négyféle: 1-ször activum, cselekvő. 2-szor passivum, szenvedő, — és a többi, — végül megemlítém, a mint a könyvben volt: némelyek ideszámítják a neutrum középigét is. A magyarázatot bevégeztem. A fiú elé toltam a köny-

vet, hogy azonnal tanulja meg. A fiú gyorsan elkészült, visszatolta a könyvet, hogy kérdezzem ki.

— Hányféle az ige?

— Öt-féle! Felel a fiú, egygyel többet mondván, ellenkezőleg a szabálynak legelső szavával.

— Vigyázzon, Adolf, — figyelmeztetém a fiút, — a szabály kevesebbet mond ötnél.

— Öt-féle ige van mégis! házsártoskodik a gyerek, és vakmerően szemeimbe néz.

— Szeretném tudni, — mondám, — melyik leszen az ötödik ige?

— Mindjárt elszámlálom, — vitázik a gyerek, s a négyet elszámlálva azt mondja: 5-ik a középige.

— A könyv világosan mondja, hogy azt csak némelyek számítják.

— Én is azok közé tartozom, kik odaszámítják.

Föllobbant bennem a méreg, s a fiút ez alkalommal pecsenyének szántam, ha rosszul végződik is a dolog Eszembe jutott Rózsa, azért utolsó erőlködéssel nyomtam le indulatomat. Fölkeltem, hogy a mozgás szórakoztasson. Kigondoltam a legszebb szavakat, a fiút sziven akartam kapni, s hosszú oktatással szelidítgetém. Nem nézett rám, — komolyan hallgatott, s valóban hittem, hogy szavaim nem estek sziklára. Addig üssük a vasat, míg meleg! Néhány szívreható szót alkalmaztam, majd csak kicsordul a leve, s a lélek megátalkodottsága megporhanyul. Lelkesültem az oktatásbán, és élveztem a megnyerő diadalt.

A fiú elfordítá arczát az ablak felé, hol máskor a kis asztalnál Rózsa ült. A varróasztal alatt mélyen aludt a fiúnak ledkedvesebb kutyája, talán az is az én szavaimtól hunyászkodott meg. Vártam, hogy a fiú azért fordult félre, hogy könnyeit ne lássam.

Ránézek; de a tragédiából a legboszantóbb komédia lett, — a kutya álmában tüsszentett, s a fiú rákiáltja:

— Helf Gott!

Uram! ha a japáni császárnak fia lett volná is a

kölyök, ez ostobaságot meglakoltatám vele, — a rőföt fölemelvén akkorát vágtam a kölyökre, hogy egy ökörnek elég lett volna.

— Ha pedig nyikkanni mersz, — agyonváglak.

— Az ige négy-féle! kiált a gyerek.

— Tested is négyfelé megyen, ha nyikkanni mersz! Riadtam a gyerekre, ki a rőföléstől hirtelen megijedt, s ha akarom, visszájáról is elmondta volna a föladványt, úgy megijedt.

Fél óra mulva a boltból feljött az asszony, a tanulószobában foglalkozott, s ekközben a fiú mohó szorgalommal tanult, a kerdéseket bámulásra méltó hibátlansággal mondta föl, mire az anya csodálkozva nézett a gyerekre.

— Bravo, Adolf! Mondja az anya. — látom, szépen engedelmeskedel a tanító úrnak.

A fiú a részvétteljes dicséretre megindult, és szája szélén mutatkozott a sírhatnám.

— Hány-féle az ige? Kiálték hirtelen a fiúra, — s az ijedten felel egész torkából:

— Négy-féle.

*

Gyógymódom megtörte a fiút, most már bebizonyítottam, hogy vak arczátlankodását nem tűröm. Fölkeltem az órának végével, haza mentem, vigye a patvar, panaszolkodjék; a pillanatnyi elégtétel fölért a kárpótlással, ha feketekutyáék másnap elkergetnének is.

A JOGÁSZOK.

Boldog idők, fölidézlek emlékezetemben, — ebben a kúszált világban, mikor a piszkos tízkrajczárost nem undorodunk erszényünkbe tenni, s a ráragadt vajszag, sunkazsır, szurok, enyvdarab valós‹gos útilevele a ronda papirnak, hogy kofától a henteshez, attól a vargához vándorolt, onnét ismét az asztalosműhelybe;

— *Ha pedig nyikkanni mersz, agyonváglak.*

a napi keservek eltörölhetnék az édes órákat, lakómnak elbeszélését híven följegyzem. — Nem mondott nekem ujat, de jóízűt, s ez megér annyit, mint egy tál melegített káposzta.

A tanár beült az asztal mellé, bajúszos kamaszok hallgatták a szép tudományt, a jogot, mely a féktelen embernek határt szab bitangoskodásában. A tanár lelkesülten magyaráz, keble fölmelegül, tanítványait az életre készíti, kanczellár, országbíró, tárnok, főispán, alispán, higgadt eszű ügyvéd válhatik e csapatból, s a tanárnak nem kis érdeme, hogy ő rakott alapot azon oszlopoknak, melyekre egykor a haza támaszkodik.

Egy csendes fiú áhítattal hallgatja a tanárt, szemei a tanárnak szavait az ajakról szedik le, mit a tanár észrevesz, s gyönyörködik a lelkesült fiúban, ő az osztálynak színe.

Hirtelen fölugrik, — a többi azt mondja, hogy megbolondult.

Persze, a többi nem tudja, hogy a fiúnak háta mögött régen mesterkedik egy vásott pajtás s egy bozontos végű tollat oldalt meggörbítvén, fülébe dugta a buzgó hallgatónak s az ijedtében azt gondolta, hogy balhát szalasztottak a fülébe.

A fiú visszatekint, — a hátulsók áhítatos képpel néznek a tanárra, mint szent Aloizius a liliomra, — lehetetlen kitalálni az alkalmatlant.

A tanárt a kis botrány nem zavarja, folytatja a magyarázatot, körülnézegetvén közben, hogy a hátulsó padbeliek veszteg maradnak-e; mert a legvásottabbak odagyülekeznek, hogy zavartalan filkózhassanak ott leghátul. Ezek az esztendőnek végén egyebet nem tudnak, mint azt, hogy melyik ajtón jártak be tíz hónapig. Épen ennyit tud a jármos ökör, a rúd mellett csálira áll; mert megszokta, a jászoloknál a harmadik helyre lódul, már ösmeri a kötelet, melyet a béres a nyakába vet.

Az óra változik, bejön az ifjúságnak vértanúja,

ennek óráján senki sem hiányzik; mert ettől nem félnek, — magyarázatába szólnak, — órát üttetnek a magyarázat alatt, verebet eresztenek el, hogy egész óráig csiripeljen, — a vásottabb a pad alá húzódik, ott vartyog, mint a béka.

— Uraim, — szólamlik meg a tanár. — A mai tanórában azon fontos kérdéssel fogunk megösmerkedni, mely a szakértők között évtizedekig tartó vitára adott okot, s melyről némelyek most is eszméket cserélnek, hogy az emberek a természeti állapotból miként léptek át a társas életbe, melyet általánosabb elnevezéssel polgári társaságnak szoktunk megjelelni. Méltó tárgya a megfontolásnak e kérdés, azért figyelmeztetem az urakat, hogy az előadásra vigyázzanak. A halhatatlan lélekkel megáldott ember az állatvilág fölött kiterjeszté hatalmát: esze, ügyessége, a körülmények között való találékonysága fegyvert szolgáltat neki a bőszült oroszlán . . .

Egy hang azt mondja: Őszült oroszlán is van?

— Bőszült oroszlán fölött, — ismétli a tanár az előbbeni hangnak iránya felé, — valamint eléri a fürge madarat, mely a levegőben a föllegekig emelkedik; de bár az emberiségnek történetében kimondhatatlan érdekes volna együtt bírnunk az adattárt, melyben az emberek a körülmények kényszerűségénél fogva hatalmukat kiterjeszték, hogy a tigrisnek erejével, a madárnak gyorsaságával megküzdhessenek, — sokkal fontosabb annak tudása, miként állottak az emberek a szétszórt, úgyszólván vad életből, a féktelenség állapotjából társas viszonyba, vagy, a mint a jogfogalom helyesen megnevezte, polgári társaságba, melynek mai napon mindannyian egyaránt tagjai vagyunk.

— Én nemes ember vagyok! Kiált közbe az előbbeni hang.

— Ki kérdezte Faddi uramat, előbb is ön kiabált: akkor szóljon, ha kérdik. Vagy ha épen beszélhetnékje van, azonnal méltóztassék felelni: Mi a polgári társaság?

— A polgári társaság az, — mondja Faddi meghunyászkodva a rászedetésen, — mikor a polgárok egy társaságban vannak.

— Persze: a gömbölyű karika az, — gúnyolódik a tanár, — mikor a karika gömbölyű! Hát azt mondja meg, Faddi úr, látott-e már polgári társaságot?

— Igenis, láttam! — felel a fiú.

— Példának okáért, — hol látott Faddi uram polgári társaságot?

— Az Aranybárányban vacsoráltak tegnap este a vörös nadrágos polgárok. (Értsd a polgari őrhadat.)

— Üljön le, Faddi úr, — krétázza meg a helyét, hogy a jövő esztendőn ugyanazon helyre ülhessen; remélem, együtt fogjuk tölteni az esztendőt, mert most tercziája van. Menjünk odább. Szemeink előtt van a polgári élet, látunk egy országban koronás fejedelmet, körülötte kormányférfiak különféle elnevezéssel vezetik a kormányzatnak ügyeit, vannak nagyobb, kisebb méltóságok és hivatalok, az egyesek számtalan és más más foglalkozásban keresik kenyerüket, e viszonyban fordulnak elő az enyém és tied fölött válságos kérdések, melyeket a felek már azért sem végezhetnek be, mert a jogot a tudatlan vagy rosszlelkű nem akarja; tehát a polgári társaságban e czélra hatalommal ellátott birák vannak, kik a felek által vallott ügyvédek előadása- és a tárgynak fölvilágosítására szolgáló okoknak előszámlálása után itéletet mondanak; tehát együtt olyan jogéletet élnek, melynek meghatározott szabályait akarva és nem akarva beismerik, annak alkalmazását tűrik, hallgatag és folytatólagosan engedelmeskedvén azon megszokásból hozzánk leszármazott érveknél fogva, melyet az őselődök, polgári állapotban állván, kötelezőknek ösmertek. Gondolható-e, hogy a polgári társaságban valaki azt mondaná: tekintsetek úgy, mintha nem volnék köztetek? Van-e olyan, ki a mindennapi életből kihúzhatná magát?

— Van! — Kiált megint egy hang.

— Például ki lehetne az?

— A bakter; mert az nappal alszik.

— Megint Faddi uram! Írjunk be egy tercziát. — Mondja a tanár, épen midőn az órát harangozza a «famulus».

— Nem gilt az a terczia! — mondja Faddi, — már harangoztak.

A tanárt röhögés kiséri ki az ajtón, a fiatalság egy része negyedóráig vihog, a másik rész a következő tanárnak föladványát olvasgatja; mert az kuruczember, a tréfát az utczán sem szereti, s a legénység előre meghunyászkodik; mert a következő tanár nem válogatja a szót, s a fiatal ember orczájáról hirtelen lekapja a bőrt.

Nyílik az ajtó. Magas, csontos vállú tekintélyes termet lép be, a legénység hirtelen lekapja a föltett kalapot. Egy még nem veszi észre a tanárnak érkezését, föltett kalappal fütyörész.

— Hallja kend! . . . szólítja meg a föltett kalapost, elvétette az ajtót, — a sertések ólban vannak, nem a tanulóteremben.

Beragadt a fiatalságnak szája, a kemény szóért nem morognak, a testületi szellem megzsibbad, mindenik a maga bőrére vigyáz, mert az «öreg» nem tűri el a neveletlenséget, s a kit elitél, el van itélve; mert vagy naplopó, vagy filkó. Egyiknek sem irgalmaz, kihajtja az iskolából, és oda vissza nem könyörögheti senki.

— Eszükön legyenek az urak, — a mit mondani fogok, a szegény fiúnak szájába kenyeret ad, a gazdagnak alkalmas eszközt, melylyel hazánkat szolgálni köteles. A magyar nyilvános jogot fogom elkezdeni, vigyázzanak önök szavaimra, hogy egy betűt se veszítsenek el a kincsből, melyért, a költők szerint, apáink vére folyt. A magyar nyilvános jog az a levegő, melyből élnünk kell, és kevésbbé féltem a gazemberektől, hogy elferdítsék, mint az ostobáktól, kik nem tudják, mit kell megvédelmezni. Mózesnek azt

mondá az Úr, midőn az égő tüskebokorhoz közeledett: Oldd le saruidat, mert szent az a hely, melyen állsz. Önök is tanulják meg jókor, hogy e terem szent hely, itt a forrás, melyből a tudásnak malasztját merítik önök, hogy a válságos órában tudják, mi a nemzeté?

Mi a hazafiság? közös kötelesség, melyet czímképen nem osztogatunk czimboráknak, mert velünk lármáznak. — Kötelesség, melyet el nem engedünk senkinek, nem a szegénynek, nem a gazdagnak. Követeljük mindenkitől, akár kivánja teljesíteni, akár nem. E szent kötelességből származik mindjárt az a kötelesség is, hogy tudjuk, mire vagyunk kötelezve? Önök kötelesek kimívelni eszüket, hogy átadhassuk önöknek a hazai jognak védelmét, bízhassunk tudományukban, s elvihessük magunkkal a nyugalom országába, őseinkhez, a tudatot, hogy nyomunkba méltó utódok lépnek, s hagyományunkat élhetetlenül el nem pazarolják.

Tanulják meg önök a polgári bátorságot, ez óriás hatalmat, melyre a magyar embernek főképen szüksége van. Széchenyi mély belátással mondá, hogy a magyar nemzetet megölni csak maga tudná, a magyar. Ezzel az erős hatalommal kell önöknek néha ugyan szembeszállniok; tehát elhihetik önök, hogy a polgári bátorság magyar értelemben óriás munka. A tudatlan azt fogja kiabálni, hogy ő hazafi, s kurjongatva fogja őt éltetni a tömeg, mely széles árjában csak a nagy hangot hallja. Kinek lesz bátorsága megállni a tömeggel szemközt, a tudásnak szent és megmásíthatlan meggyőződésével? Ki lesz akkor az a bátor magyar, ki száz meg százezer magyartól meg nem ijed?

Nem használ az igazság, melyet titkon elhiszünk, hanem az, mit nyiltan vallunk. Péter a harmadik kakasszóra megtagadta mesterét. Szivében volt az igaz meggyőződés; de bátorsága hiányzott, hogy mesterét nyiltan megismerje.

Hangosan beszélek, önök közül mindenki meghallá,

mit mondék. Nem kérdezem egyiket is, feleljenek önmaguknak, mernének-e az oktalan tömegnek ellenmondani? Képzeljék önök, hogy a tömeg buta, mint volt Jeruzsálemben, mert Barabás helyett az üdvözítőt feszíté meg; pedig a tömeg meggyőződhetett a jelekből, hogy csak Isten fia tűrhette el, hogy a zsidók leköpjék; én, a gyarló ember, arczon vágtam volna a legelsőt, s nem könyörögtem volna a tudatlanokért, hogy a mennyei atya bocsásson meg nekik, hanem kivántam volna, hogy gyujtsa beléjük az égnek villámait.

A tudást, és annak fegyverét akarom önök kezébe adni, — hogy tudják, mit és mivel kell védelmezni, s talán az előadások sorában fölbuzditandom önöket a magasztos erkölcsre, mit előbb a polgári bátorságnak neveztem, mely nagyobb azon bátorságnál, mit a fiatal pajkosság el mer követni azért, mert a pajtások mosolylyal jutalmazzák, s elhitetik az oktalannal, hogy hű volt.

Addig is pedig, míg a részleteket máskor elmondhatnám, vessünk számot, figyeltek-e önök azon szavaimra, melyeket önök tegnap hallottak tőlem?

Így beszélt az a bizonyos «öreg», kit e czím nem kora, hanem komolysága miatt illetett, mert a fiatalság vele ujjat húzni, vele kötekedni nem mert.

Az öreg befejezé a magyarázatot, hosszabban, mint én elmondám, több erővel és példával, mely esze, szíve és belátásának tanusága volt. Hátra volt az órából egy negyed, ez időszakot a tanár kikérdezéssel tölté. Elővette zsebéből a négyrétűen összehajtott ívet, az osztálynak névsorát. Minden ember tudta, melyik oldalra van a neve fölírva betűsorban, s a mely oldalra tekintett az öreg, a nyugtalan lelkiismeretű legénységnek illető része kínos gyötrelem közt zörgette a szakkönyvnek leveleit, hogy egy pár szót leszemelhessen.

Az első oldalon volt az A, B, C betűn kezdődők névsora.

Az első lapot nézegetvén az öreg, az A, B, C-ések leüték fejeiket, mint a hajtóvadászaton a nyúl, melyre a vadász fegyverét kapta, hogy füle közé durrant. Boldogságos isten, milyen félelem ez, — ekkora erővel egy lopott lóért meg lehetne lakolni. A jámborabbon észre lehet venni, hogy alattomban keresztet vetett, s a mennybe fohászkodik, hogy csak ma ne, — holnap bizony isten megtanulja, mint a «Miatyánk»-ot.

A más oldalon levők büszkén tartják fel üres fejeiket, hisz az ágyúnak más felé áll a torka.

Hirtelen fordít az öreg, a második oldalon levők taszítják fel a könyvet a tegnapi föladványért, s egy látásra fölfalnának minden betűt. Az első oldal szabadabban lélekzik, a keresztvető áhítatosan meregeti szemét a padlás felé, hogy a gerendákon át küldje föl az égbe a fohászt a megmenekülésért.

Az öreg torkát reszeli, hallja a könyvlevelek suhogását és magában nevet. Torkáig csiklandozza őt is a nevetés; de elkrákogja, hogy tekintélyét ne koczkáztassa s hogy a vad nép izzadjon kínjában.

— No, már nem tudom, kit válaszszak? Azt tartom, a K. betűből a legtöbben vannak, onnét markoljunk.

A ki K. betű, azon eret lehet vágni, bugylival sem eredne meg vérük, ijedtében megaludt, mint a véres hurkában. Uram, irgalmazz, — mondja az egyik, kit nyúz meg az öreg?

— Kamasz András uram! Kiáltja az öreg.

Az illető fölkel, — hosszú a legény, mint a hatos gyertya, és épen olyan halavány. A többi nevet, s azt gondolja, a hátralevő tíz perczig majd csak elhuzakodnak egymással. A könyveket becsapják, s a biliárdra gondolnak a legközelebb eső kávéházban.

Lassan legények, — az öreg mond valamit.

Az öreg látja a halavány ifjút, — semmi kifogás ellene, miért szégyenítené meg?

— Kamasz András uram, — maga, látom, megijedt, — magát majd a polgári bátorságból kérde-

zem ki. Feleljen addig más betű. Faddi uramat csiklandozza a jó kedv, legyen szerencsém egy szóra.

Az én emberem lassan huzakodik ki a hátulsó padból, hogy muljék az idő, — lassan ér ki, mint a sánta malacz, a széket leporozza, s adna tíz pengő forintot, ha már harangoznának.

— Ha jól emlékszem, multkor a jog fejleményéről beszéltünk, — mondja az öreg, meg tudná-e mondani az úr latin nyelven, hogy fejezik ki: a jog fejleménye?

Kétségbeesetten néz a fiú a többire, egy ügyes ficzkó abból él, hogy súgni szokott, és gyakorlott ügyességgel úgy tudja a szót szájának alakításával kikerekíteni, hogy a figyelmező könnyen kitalálja. Egy huszast remélve súg.

Faddi az «evolutio jurist» világosan látja, hanem elhamarkodja a dolgot, egy betűt az elejére ragaszt: mint a rossz diákok általában, azt a keveset, mi fejükbe ragadt, tekintélyt gerjesztő hangon kiáltja ki: «Revolutio juris.»

— Faddi uram fejében is revolucczió van, helyére mehet.

A fiú szégyenkedve ment a hátulsó padba, s ez alkalommal a kuszi pajtások nem segítettek kiröhögni a tanárt. Az öreg bajuszát pödörgette, ez készülődést jelentett, hogy ágyút fog elsütni.

— Uraim! a közéletben társadalmi szabály, hogy a becstelentől a jóravaló ember óvakodik, mint a hullától, melyből a jobb rész kihalt. Jogos a büntetés, egyszersmind példa, hogy a bűnök könnyelműen el ne szaporodjanak. A víz lerakja a belé hullott szemetet, a test kiszórja magából a kóranyagot, csak a szegény haza kénytelen hordani a gazdag tudatlant, ki majd akkor ér valamit, ha meghal, s néhány font csontjával azt az értéket képviseli, mit a kidobott állatcsont. Előbb a polgári bátorságról beszéltem, — van egy másik nagy bátorság: ha valaki tudatlan mer maradni.

Csöngettek: elvégződött a leczke.

MEGLEPŐ BARÁTSÁG.

Azt mondják, hogy a pokoli kínok az életben elkezdődnek; mert a lelkiismeret nem fekszik le velünk az ágyba, hogy alugyék: furdal éjszakán át, gyötör álmunkban, s ha fölébredünk, a lelkiismeret kiabál, hogy ő is ébren van.

Egy reggelen fél hatkor már szállásomra jött a fűszeresnek házi szolgája, s urának nevében kért, hogy azonnal menjek hozzá. A cseléd a sürgetésnek okát nem tudta, — kénytelen valék okoskodni, hogy mi baj van ilyen korán?

Viszonyom szerfölött egyszerű volt, csak köztem és Adolf között kerülhetett elő valami hihetőség, melyért a reggeli kora órákban lehivatnak. Felöltöztem s a válság lehangolt, bár elkészültnm, hogy elutasíttatásomat nyugodtan fogom elviselni. Adolf bizonyosan anyjának besúgta, hogy mi történt vele, s a kevély asszony egy perczig sem akar megtűrni a háznál, így jókor tudtomra adják, hogy elhordozóskodhatom.

A bolton keresztül mentem. A fűszeres a kora órában inasait tanítgatta számolásra s ilyenkor a fiúk oly borzasak voltak, mintha fésű sem járta volna a fejüket. Beléptemkor egyszerre két fejet láttam a fűszeresnek markában, rázta a kópékat, hogy fölkeverje az emlékezőtehetséget, azok pedig éktelen visítottak. Jókor jöttem, — gondolám, — a fűszeres megmondta, hogy mára mi lesz az adut?

— Jó reggelt kivánok, Isten hozta, ezer bocsánat, hogy háborgattam! Mondja a fűszeres, eleresztvén az inasfejeket, s kért, mennék föl az emeletre, az asszony már vár a reggelivel.

Értem! — gondolám, ez a reggeli lesz az utolsó vacsora.

Fölmentem, a fűszeres megfoghatlan udvariassággal

előre eresztett, s e miatt agyamba szökelt a vér, csak nem fogja a felbőszült apa ránk zárni az ajtót? Azért ökölbe szorítám jobbomat, ha hogy szükségem lesz rá, készen legyek.

Beléptünk az ebédlőbe, — az asszony szokott helyén ült, a kávés edények sorba rakva — s az asszony jobbjával mutatta, hogy mellette foglaljak helyet.

— Szabad reggelivel szolgálnom?

Igenlőleg hajtám meg fejemet, de nem szóltam. Ökleim még most zsebemben várták a gorombaságot, s nagyon óvatosan húztam ki a jobbot, hogy a kávésedényhez nyúljak. Ostobábban ültem, mint a csősz, ki a nemzetes asszonynak konyháján először kap az uraknak irigylett kávéjából, s nem tudja, miért adnak melléje olyan piciny kanalat.

— Szereti ön a tejbőrt? Kérdi az asszony.

— Nagyon szeretem! Mondám.

A tejes kanállal lekeríté az asszony a lábasnak egész fölét, csészémbe önté a kövér hártyát, mint édes anyám, hogy én legyek az úr, az a boldog, kinek legjobb dolga van a háznál. A szarvasok közül kiválogatta a fűszeresné a vajasakat, megtapogatta őket, s mutatta, melyik jobb, — válaszszam azt.

Most mérget eszem, gondolám, — de mindegy, sorsomat el nem kerülhetem.

— No, még egy csészével, kedves Vidor úr, — kicsiny az a csésze! — Mondja az asszony.

— Köszönöm, — csókolom kezét.

— Az én kedvemért, édes Vidor úr, — kinál az asszony, — még egygyel kell innia. Tudja, hogy az asszonyok hiúk kávéjukra.

— Kegyes engedelmével! Mondám, s a második csészét hörpöltem, — csak már tudnám, mi az ördög lelte ezeket, hogy korán reggel tömnek, mint a libát, hogy hízzék. Talán Adolf gyémántokat könyezik, mióta megraktam, s az asszony arra fog kérni, hogy rakjam meg jobban, hogy nagyobb gyémántokat pityeregjen.

Megettem a második töltést is, — erre az asszony hideg sülttel kinált, — miből egyszer a magam kedveért ettem, másodszor az övéért A fűszeres is boldog volt, hogy feleségének kedvéért mindent megteszek.

Eddig kitaláltam volna a budai húzásra az öt vörös számot, — betettem volna születésem napját, melléje névnapomét és esztendőszámomat, negyedik lett volna a mai napé, az ötödik a hármas, a hányan együtt ültünk az asztalnál. Ennél ostobább számítással is nyertek a lotterián; de miért ülök én a fűszeresnének kosarában? — én, Adolf úrfinak megpuhítója, a szegény diák, kinek reménysége soványabb a krajczáros szarvaskánál; mert már tudtam a statisztikából, hogy Magyarországban ötezer ügyvéd van, hol terem ezek számára elegendő veszekedő?

Adolf úrfi jött be, olyan bókot csapott előttem, hogy majd az ölembe esett.

— Vidor úr, — ez a gaz fattyú régen kínozza önt, — mondja az asszony, — meguntam a gorombaságot, mondd meg, édes apa, miben állapodtunk meg?

— Ujdonatúj szíjkorbácsot vettem, kedves Vidor úr, — három söpröből készült vesszőcsomó, — méltóztassék használni, mikor jónak méltóztatık látni.

Adolf úrfi rívafakadt.

— Csitt! . . parancsolja az asszony, — azonnal ki fogsz kapni.

Adolf úrfi elárulta, hogy, köznyelven szólva, interesszátus ember, anyjának igéretére azonnal elhallgatott. Hanem én még bolondabbul a hínárba keveredtem, hogy miként vesztette el Adolf úr az ütközetet, s miért húznak engem diadalszekéren?

Adolf gyorsan végezte reggelijét, s azonnal tanulni kergették. Az apa emlékeztette az igéretre s új korbácsra, engem pedig nagyon kért, hogy ne kiméljem, tudniillik a korbácsot; mert ha elkopik, olcsón kapnak a szíjgyártónál.

Megint hármacskán ültünk. Előérzetem súgta, hogy most a nap fölkel, s meglátom világító sugarait.

— Kedves uramöcsém bizalmatlan volt hozzánk. Kezd a fűszeres.

Persze, nem mondtam meg nekik, hogy Adolfot megvertem, s azóta becsületesen tanul No, de hihettem-e, hogy a szülők az én orvoslásomat helyeslik? Az inasokat ezen móddal gyógyította ki a fűszeres a hibás egyszeregyből, Amerikát tehát nem én födöztem föl. Mivel a bizalmatlanságra nem szóltam, a fűszeres folytatta a szemrehányást.

— Még csak meg sem mondta, hogy honnét való?

— Önök nem kérdezték, — mondám, — mit is érdekelhette volna önöket, hogy szülőim elhaltak, s jövendőmet önerőmből kell megalapítanom.

— Szép, igen szép, — dicsér a fűszeres, — fiatal ember mutassa meg, mit tud. — Ó, a nagybácsi takarékos, — mondhatnám, zsugori ember, az a munka embere, s látni akarja, hogy ön mire képes?

— Az én nagybátyám? Kérdém csodálkozva, mert róla, meghagyásához képest, senkinek sem szóltam.

— Jól van, jól, kedves uramöcsém, — ön az öregről hallgat, — méltán: ő idegen az egész világnak, — még körmeit sem hagyja megnőni, idő előtt levágja, hogy haszontalant ne tartson magán. Ő éppen úgy tagadná, hogy ön öcscse, mint ön nem nyilatkozik. Én mindent tudok, — többet, mint ön vagy nagybátyja: Balogh András.

— Honnét tudja ön, hogy én Balogh Andrásnak öcscse vagyok?

— Ugy-e, nem tagadja? — hiába is tagadná, — írásban be tudnám bizonyítani.

— Akkor bátyám írhatta meg.

— Ellenkezőleg — ön írta meg urabátyjának! — Mondta a vallató. — Azt is megmondom, hogy kalapostól vette ön a tintát, melylyel ön a levelet írta, — gáliczköves tinta, nálam veszi a kalapos, ki a diákoknak három garasért ád egy itczét.

— Hát ezt honnét méltóztatik tudni?

— Az ön leveléből, melyet bátyjának írt. A kalapos tintának ösmertető jele, hogy addig fekete, míg írnak vele, aztán napról-napra fakóbb lesz. Ugy-e igazam van?

— Nem tagadhatom, tanulmányi jegyzeteim olvashatlanságig elhalványultak.

— Így járt az ön levele is, melyet urabátyjának írt, — melyben tudósítja, hogy nálam is tanít, és fölemlíti, hogy a rokonságról egy szót sem szólt. Balogh bácsi nem dobja el a papirt, — s nekem mindig olyan papirra ír, melyet más küldött hozzá. Ösmerem ezt a szokását. Tegnap estefelé hozott egy hetivásáros paraszt tőle levelet, már nevettem, hogy egyszerre két levelet fogok olvasni. Kívül jó fekete tintával volt írva az én czímem, a fekete betűk alatt homályosan látszék az ő czíme, melyet ön írt a kalapos tintával. Belől fordítom a levelet, minden sor alatt egy másik sor, melyet ön írt. A kocsis mondá, hogy este írta, hirtelen, s a régi levelek közül kapta ki, bizonyosan nem nézte, melyikre ír; de minek is? Ártatlan dolog, ön bátyjának írt jelentéktelen dolgot, s mi fontos van abban, hogy én megtudom, hogy ön Balogh Andrásnak öcscse. Legyen nyugodt, ez közös titkunk, kezet adok, hogy tőlem ebben az életben senki sem fogja megtudni. Inkább vitriolt iszom, mint megmondjam.

— Köszönöm becses igéretét, mert sajnálnám, ha bátyámat megkeseríteném. Bátyám kivánta, hogy rokonságunkról mit se szóljak, kötelességem fejemet meghajtani. (Szegény anyám, most az ő kivánsága szerint beszéltem.)

— Becsületes, derék ifjú, — dicsér a fűszeres, — mától fogva ön házamban itthon van. Ön egyik gyermekem, ezt komolyan mondom.

— Valóban nem értem, minek köszönjem kegyeteknek jóakaratát?

— Semminek másnak, mint bátyja iránti nagy tisz-

teletünknek. Egykor, . . . majd . . . valamikor megmondjuk az öregnek is. Most hallgatunk; mert ő kegyedet nem akarja elkényeztetni. Punktum.

A punktum megvolt, nem álmodtam, kezeimmel a kétségtelen valót tapasztaltam, megettem két csésze kávét, egy lábas tejszínnek vastag fölét, rá kétszer hidegsültet, ezek olyan argumentumok, melyre a német bölcsész a cogito: ergo sum-nál helyesebben mondhatná: jóllaktam: ergo vagyok.

A házaspár gyöngéd szavakkal halmozott el, s a sok szép szótól elkábulva bucsúztam el.

A bolton keresztül mentem, a borzas inasok tétlen álltak, s kérdém őket:

— Jó fésűje van az öregnek?

— Ég a fejem bőre az öt ujjától, — felelt az egyik.

— No, — gondolám, ezek bizonyosan nem álmodták a reggeli hajczibálást, — most már elhiszem, hogy én sem álmodtam, a mi velem az emeleten történt.

A MÉRNÖK.

Üres óráimban a mérnöknél töltém legkedvesebb perczeimet. Nálamnál hat évvel volt idősebb, ez időben huszonöt éves. Munkabiró fiatal ember, szorgalmas, a mellett jókedélyű, egy csöppet sem kevély, mint az értelmes emberek általában.

Ha levelet hoztam, nem rohant az olvasásnak, — majd ha egyedül leszek, kedves Pistám, akkor a sorokat ötvenszer elolvasom.

— Kínos mulatság, ha önök nem láthatják egymást.

— Tapasztalatlan gyerek! — Mondja a mérnök. — Mire való a tudomány? Ime, — itt az ablakban van egy csavar, annak fogantyújában megerősítem ezt a távcsövet, melylyel egy órajárásnyiról lenézem a falu tornyáról az óramutatót. Rózsának ablakában van egy

nagy tükör, mely egyenesen áll, s a ki belenéz, annak arczát úgy látom, mintha mellettem lenne. Nézzen ki, — az utczának végén tőlem huszadik ház az ő házuk. Ha át akarok nézni, leeresztem a függönyt, hogy az utczai nép rám ne bámuljon, a távcsőnek vége a függönyön kívül ér, s kényelmesen nézem az angyalfőt a rendes órában. Én szabadon járkálok az utczán, minden nap fél tizenkettőkor arra sétálok, s akkor ő is lát.

— Elegendő ennyi a boldogságra?

— Egyelőre igen. Tapasztalásból tudom, hogy a sorsot nem jó erőszakolni, annak markai erősebbek s ha nyitogatjuk a kaput, melyen túl mennyországunkat véljük, — gorombán becsapja a kaput s ott szorulunk. A leány enyém lesz. Hogyan? még nem tudom. Köszönöm a sorsnak, hogy önt e városba és azon lakba vezérelte, — ön által folyton levelezhetünk. A sors, ebből gyaníthatjuk, hogy nem ellenségem. Halálosan fogadom, a mit kegyesen nyujt erőszakolás nélkül. — Aztán, öcsém, — kimondhatatlan élvezet a küzdelem. A gazdag reggeltől délig nyujtózkodik a pamlagon, semmi gondja a napi szükségesek miatt, — mégis nyomorult, egy jó étvágyért pénzt ád ki gyomorerősítőre. Jer ki velem egyszer a mezőre, hajnaltól délig lótfut velem a lánczhúzó gyerek, — délben hoznak neki holmi sovány lity lottyot, hogy a városban a jóravaló vizsla megszagolná és orrával föltaszítaná. Az a gyerek a bögre mellé ül, az étvágytól kidagad a szeme s ha nézed egy darabig, mily apróra rágja azt, miben csont nincs: szád megtelik vágygyal s ha nem szégyenlenéd, kikapnád kezéből a kanalat, hogy helyette megedd a maradékot. Gyémántot ér az a bőszült étvágy, mely a silány kotyvalékot megfűszerezi, s az egyensúlyt helyreállítja gazdag és szegény között, — mert az egyik megkivántatóság, itt az étvágy, amott az ingerlő étel van meg.

Áhitattal hallgattam őt, — a tapasztalat oly igazán beszélt belőle, hogy csak valót mondhatott.

— Ó, — te még nem tudott, mennyi bölcseség van a mindenségnek elrendezésében. Egy tüsszentés jól esik, — ez is egy élvezet, jobb száz másnál, mit csak az ember gondolt ki unalomüzésül. Hát a vakaródzás nem élvezet? Ösmerek egy szenvedhetlen cselédet, — ura azért tartja, mert este ügyesen megvakarja háta közepét. E közönséges, figyelemre nem méltó állapotban is van élvezet, hát a szerelem akadályaiban. A regényírók összehoznak két fiatalt s azt mondják: az első pillanatra megszerették egymást. Képzeld, hogy az a két találkozó még ez nap férj és feleség lehetne. — Az ifjú vagyonos, a lány szintén, sőt menyasszonyi ruhája és házassági készülete is rendén van, kivánnák-e, hogy már az első találkozás napján egyek legyenek? Ösztönszerűleg nem, az emberek drágák, és értéküket akarják bebizonyítani, hogy ingyen portékának vagy talált jószágnak ne véljék.

«A jó bor czégér nélkül elkél.» Ezt mondja a példaszó. Ne becsüld kevesebbre az embert, ne az ifjút, ne a lányt. Szivesen vagyunk másé, ha az a más nem úgy siet birni, mint megvásárlott árút. Még nem kelt el a lány, csak azt tudja, hogy kapós, hogy keresett, hogy van távol egy ember, az tünődik miatta, — sőt szenved; mert nem közeledhetik. Ez az egyénnek titkos ára, ezzel becsüljük meg s ezen árért lesz mienk; mert titkon érzi, hogy ez árban egész életre legdrágábbnak valljuk.

A legrajongóbb szerető zokogva sír, ha a menyasszony-koszorút fejére illesztik. Hiába kérdezed okát könyűinek, — megmondani nem tudja. Az eskü előtt szabadon szeretett, tied akkor is, viszontszereteted meghódította. Esküvő után jogot nyertél hozzá s az önkéntes odaadást jog váltja föl. Ne itéld meg könyűiért, — hanem bizonyítsd be, hogy értékét magasabbra becsülöd esküvő urán.

Pokoli gyötrelmeket állok ki néha, — nem tudom, mikor üt az óra, hogy sorsom elém vezeti, — mégis boldog vagyok, ő az utolsó gondolatom az álom kapu-

jánál, — ő az első fölébredésemkor. Értékemet nála keresem, — ő látta meg jobb részemet, ő választott ki a sok közül, miattam nem látja meg más embernek fiát. Apró tanulmányok ezek, kedves öcsém, — boldog, a ki izről-izre megtanulja s az apró részleteket nem kicsinyli, mint a napnak legvékonyabb sugarát: egy nem világítaná meg földünket, a sok kitárja előttünk a tündérországot.

Egy csepp harmat elég a rózsalevélnek, egy pohár víz fölüdíti véredet: a sokban megfúlnál. Cseppről-cseppre akarom kiüríteni a poharat, . . . közelítek üdvömhöz lépésenkint, mint a muzulmán Mekkához, s az a boldogsága, hogy messziről ért el odáig. Rózsám! . . . tudom, hogy messze vagyok még tőled, de vársz!

— Találkozott ön a füszeressel?

— Gyakran, néha most is.

— Mi választja el önöket egymástól?

— A különböző fogalmak, Pistám.

— Példának okáért?

— Például: A madár szárnyaiban bizik, szárnyain lopja meg a távolságot, az erdőből a folyampartig néhány percz alatt ér. Üldözői elől szárnya menti meg. A földről a végtelen magasba szárnyain kel s ott fönn gyönyörködvén, úszhatik a légben, ott csicsereg, mert szárnyai fönntartják. Az oroszlán erejében büszke. Az állatvilágnak egy nemétől sem fél, a közeledő kényétől függ s a gyakorlat hatalmáról korán meggyőzte. A vizslát engedelmessége a fényes terembe vezeti, sima padlón, néha szőnyegen fekhetik s urának kegyencze lesz. Másként vagyunk mi emberek? Bizonyára nem. A főrangú boldog, mert tisztelik; a gazdag bankárnak üdvössége, hogy szavának hitele van, a tanult embernek értéke a kisebb-nagyobb mértékben való becsülés. E különböző fogalmak összeütközhetnek s előkerülnek az esetek, melyekben az egyének különböző fogalmaikat el nem cserélnék. A főrangú le nem mondana rangjának előnyeiről

csupa gazdagságért, a bankár nem válnék meg anyagi előnyeitől a közbecsülésért s a tanult inkább koplalna, mint fölcserélné tudományát az üres czím és az anyagi fölöslegért.

Eljártam a közhelyekre s az emberek közé keveredtem.

Többször összekerültem a füszeressel s az üres időt átbeszélgettük.

Egy alkalommal a «Bárány» vendéglőben hosszan elmaradt a fűszeres, én faluról jöttem, farkas-éhesen rohantam a vendéglőbe, hol már csak hideg ételeket kaptam. A sarokasztalnál ült a fűszeres negyedmagával, előttük válogatott külföldi borok s az üres üvegek után számítva, a hetedik mennyországban kaptam őket.

Faddi uram bizalmasan szólított föl, hogy üljek hozzájuk, a többi asztal üres, öten egészen körülüljük a szegletasztalt. Od helyezkedém, üdvözlém a társaságot s a kipirult arczok hasonlítottak quart majorhoz a preferánszban.

— Mérnök úr, mondjon valami okosat, — biztat Faddi, — én dohos zabot árulok, fűszeres barátom avas olajat, mészáros komám sovány tehénhúst, — hát te, negyedik? (ez egy száraz, sovány ember volt, a városban sohasem láttam) te bankót szagolsz otthon, elhiheti mérnök úr, hogy négyen együtt nem tudnánk megmondani, hogy Kairó — előbb beszéltek róla az asztalnál, — füstölt hal vagy nadrágnak való matéria? Mert ilyen vad nevük van a ruháknak is, az én kabátom Codrigton. Ugy-e mérnök úr, nagy filkók vagyunk mi itt négyen?

— Előkelő polgárok, kiknek ma jó kedvük van. — Igazítám helyre Faddi úrnak egetverő őszinteségét.

— Hagyja el, mérnök úr, — nagyobb úr az ön kocsisa; mert holnap eljő hozzám zabért, a fűszereshez mécsbélért, a mészároshoz faggyuért, akkor nézze meg mérnök úr, milyen alázatosan szolgálunk neki. Kezet fogunk vele, hogy máskor is legyen szeren-

csénk, — hát előkelők vagyunk, az ám, előkelők, hogy reggel mi kelünk fel először a bakter után. Ugy-e, te, sáfránykeverő? — Mondja a fűszeresnek.

— Sokat beszélsz, barátom, nagyon sokat. Mondja bosszusan a fűszeres, — vagyunk, a mik vagyunk.

— Jól mondod, — ma gazdagok vagyunk, holnap meglehet koldusok, — s ha a boltból kiszórnak bennünket, — fejünk tele korpával, — annak mázsája egy forint; de nézz meg egy tanult embert, a mérnök úrnak a feje olyan kapitális, hogy Amerikákan is tallér.

— A magad fejéről beszélj. Utasítja vissza a fűszeres.

— Az enyém, vagy a tied: mindegy, — a mi fejünk százszámra megy, mint a káposzta. Taníttasd a fiadat, barátom, grójersajt, — mert az észt nem eszi meg a sajtkukacz.

— A bankót sem. Mondja némi kevélységgel a fűszeres.

— Hitvány portéka, — megtöltöd érte a hasadat, — meghízhatol két mázsára, — s ha kikapja kezedből a forgó szél, visszasoványkodol kilenczven fontra. Ilyen a bankó.

— Pénzért mindent kapok, — veszek azon fiskálist, doktort, patikárust: — a pénz az úr.

— Nem egészen, — mondám én is a fűszeresnek, — az ész olyan tőke, uram, melyből akármennyit adok önnek használatra, az én tőkém még sem fogy, ön megfizeti használatát; de az ész csonkitatlan az enyém marad.

— Hallod, barátom, medveczukor, — dörmög Faddi uram, — ezt váltsd apróra.

— Nyithat ön boltot az eszének? vitázik a melegülő fűszeres, — kelendő az úrnak esze minden pillanatban? Az én tőkémnek éjjel-nappal ára van, s azt folyósíthatom; átváltoztatom pénzemet árúvá, az árut pénzzé s minden alakban kapós, — sőt, a mit kimondok szóval, jókora számban, az is pénz.

— A míg ön szerencsés, nem kétlem, elhiszik; de folyvást játszik ön, — a sors keveri az ön kártyáit s jaj önnek, ha a vaksors az ütő kártyát másnak osztja, ön egyszerre agyon van ütve. Ellenben az ész nem játszik; mérsékelve bár, de parancsol s a köztapasztalat bizonyítja, hogy az ész folyvást egyenesen jár a földön s megvéd azon csapások ellen, melyek a pénzvilágban, a mindenhatónak hitt tőke körül oly gyakoriak.

— Ön nem is fogadna el a sorstól százezer forintot?

— Ne ijeszszen meg, — a sors kerüli a magamféle embert; mert mi nem imádjuk. Ma szombat van, — holnap bizonyosan vasárnap lesz, — ezt a sors meg nem változtathatja. Parancsolunk a sorsnak; mert dolgozunk s ez által kényszerítjük, hogy a szükségest megadja. Ez ugyan kevés, de biztos, — melynek fűszere, hogy nem koczkázunk érte. Éveket, az években nappalokat és éjjeleket töltöttünk, uram, a tanulásban, hogy e hatalmas fegyvert megkerítsük. Mikor kezünkben van, — nem busulunk többé, — nem remegünk; mert első dolgunk, hogy szűk hajlékunkból kiverjük vele a hazug reményt s míg e fegyvert rendesen forgatjuk: lételünk, sőt egy kis kényelmünk is biztosítva lesz.

— Kis kényelem!... ismétli a fűszeres... megveti a reményt! Ez a só, ez a paprika, — a többi meleg víz, ha só nélkül iszom, megundorodik tőle a gyomrom. Tizenkét oskolát végezni, eltépni egy könyvtárt, a sok okos szó közül kivakarni a reményt: köszönöm alázatosan. Én árulok sárga czukrot, babérlevelet, kámfort, büdöskővirágot, köménymagot, szerecsendiót, magyarborsot, krétát, eczetet, árpaczukrot, ánizsmagot, kéngyertyát, kályhafösteket, — minden fiókban mást. Belül a fiókban van az érték, kívül a remény, — ez az életnek ingere. Az alászolgáját sem adom ingyen, ezt is megfizettetem, — s előre remélem, hogy egyszer senkinek sem leszek alázatos, — úr leszek s nevetem, hogy ön az észszel még nincsen szárazon, sza-

lad a lánczhuzó után: mert holnap enni akar s azt ma kell megszolgálni.

— Mondja meg, hogy nyugodtan fekszik le minden nap? kérdém a föltüzelt vitázót.

— Most felelj, — kéngyertya! ingerli Faddi.

— No, . . . nem mondom, hogy olykor nem félek.

— Én pedig sohasem félek, — uram, — mondám önérzettel, — s e nyugalom többet ér . . .

— Minden fügédnél, szent Jánoskenyerednél, szerecsendiódnál . . .! mondja Faddi akkorát röhentve, hogy nyikorgott alatta a szék.

— Mit röhögsz? . . . kérdi bosszusan a fűszeres Faddit. — Mi vagy te? kereskedő, mint én, és . . .

— Pénzhordó — szamár mint te, — mondja Faddi borral kiáztatott őszinteséggel, — ha egy gazember lekapja hátulról a zsákot, ráadásul végig vág rajtunk egy bottal, aztán kihajt az országútra.

— Azt hinné az ember, hogy titkon bejársz az akadémiába s új mesterséget tanulsz.

— Tanulok valamit, igen is, — megáldott az isten egy filkóval, — oskolába küldtem, hogy legyen, ki pénzemből valamivel különb ember lesz nálamnál; hanem a zabba dugtam fejemet s azt hittem, hogy az oskolában is úgy van, mint a malomban, hogy a ki odajár, bizonyosan ellisztesedik. Az enyémre semmi sem ragadt, feleségem féltette, hogy megroppan az esze, ha egy esztendőben öt font könyvet kívülről megtanul. — Nem is tanult semmit, az egész kölyök annyit ér, a mennyit bankóban a zsebébe teszek, — mikor pedig elköltötte: számítsd ki, mennyit ér? — Hallom, a te feleséged is így neveli a fiát. Jer, fogjunk kezet, — töltsd tele a poharat, igyunk fiaink egészségére.

— Ne veszekedjetek! Szólt közbe az a névtelen, sovány, száraz ember, ki éppen szemközt ült velem, s tisztán láttam, hogy könyökével mindkettőt meglökte.

Erre mindkettő hangosabb lett s azt hiszem, hogy

a könyökkel való érintés inkább a veszekedésre biztatta őket. Nem irom le a czivakodást, — Faddi érzékenyen gúnyolódott, a fűszeres dölyfösebb lett, kivált a száraz embernek másodszor, harmadszor, sőt negyedszer való könyökérintésére, — mi a két embert fokozatosan fölgyujtotta s ebből már bizonyosan kitaláltam, hogy a sovány ingerelte őket.

— Mindig vagyok olyan ember, mint te, — mondja a fűszeres, — és kikapván oldalzsebéből tárczáját, kevélyen mondja: Ne! nálam is van tíz darab ezeres.

— Nálam ugyan nincsen, — mondja Faddi, — hanem mindjárt megmutatom, hogy itt is van annyi emberségem. Te bankófaló, — kiált a száraz emberre, — adj ide tíz darab ezerest.

— Nem hoztam magammal pénzt.

— Fél bolond, — azt sem tudod, hol áll a pénzed, — jer, találok én neked! — mondja Faddi székét félretolván s a mellette ülőnek lábszárát egy kézzel, a csizmáját más kézzel lerántván, — a csizmából az asztalra rázott harmincz darab ezrest. — No, már most van pénzed, — adsz-e emberségre tízezer forintot?

— Adok, adok, — ne, — csak ne veszekedjetek! Mondja, a sovány ember újra fölhuzván a csizmát s húsz darab ezrest visszadugván a csizmája szárába.

Ekkor közbeszóltam (ezt már lakóm mondja,) emlékszik ön azon sovány emberre? Kérdésemre részletesen leírta az embert az orrahegyéig, — ott volt punktumnak egy lencse. — Ez a lencsés tehát az én nagybátyám volt, de miként került e társaságba, hol drága borokat ittak?

A mérnök folytatta az elbeszélést. Faddin volt a sor s a fűszerestől azt kérdi:

— Már most én is érek itt helyben annyit, mint te, — elhiszed-e?

— Hát aztán?

— Aztán azt kérdem, — hogy áll-e még a szó, hogy Rózsa lányod az én fiamnak felesége lesz?

— Most bort iszunk! Mondja a fűszeres meghökkenve.

— A ki bort iszik, igazat beszél, barátom, — mondja Faddi majdnem józan komolysággal, — ne add lányodat üres fejű filkónak, — hadd pazarolja el a maga részét, Rózsát pedig add okos embernek; mert az a kis lány megérdemli, hogy hozzá illő embernek add, — rekomendálok egyet, azt, a kit a lány úgy is szeret.

Én elhalványultam, a fűszeres még inkább.

— Kit szeret az én lányom?

— Ezt a derék, becsületes úri embert! Mondja Faddi rám mutatva.

A mit a fűszeres vöröset megivott, egy csöppig az arczába szaladt, — láttam rajta, hogy Faddi uramat nem hazudtolom meg.

— Igaz, a mit Faddi mondott.

— Mondám, hogy nem szoktam félni, — kimondom őszintén, hogy Faddi úr igazat beszélt.

— Én sem félek, — mondja a fűszeres, — Faddi uramnak fia, lányomnak nagy szamár, ön pedig az én ízlésemre nagyon okos. Ajánlom magamat mind közönségesen. Jó éjszakát kivánok.

*

A faképnél hagyott bennünket. Faddi a pinczért csöngette be s oly nyugodtan számolt, mintha régen álmos lenne. Annál derültebb volt a vén száraz ember, a poharakból a maradék bort megitta, közben kezeit dörgölte s arczáról a boldogság sugárzott. Miért örült a vén bolond? Erre az felelhetne, a ki azt tudná, hogy miért löködte őket.

Elváltunk, barátom, — s most érted, hogy a fűszeressel hol találkoztam utolján. Ezen este furcsán összemérkőztünk, az ellenkező fogalmak szemközt találkoztak s a khinai fal szép magasra épült, hogy azon én át ne ugorhassam. Nem arról van szó, hogy az apa gyermekét becsületes embernek adja, ki a lányt egy öltözetruhában nőmül venném s tán e föltétellel oda-

adná; hanem a pénz veszett össze az észszel s az első, mint az aranyborjú, követeli, hogy hason mászszanak előtte, mint a bibliai korban. Megsértettem önhittségét, kicsinylém az alapot, melyre hiú s ezt hasonló gondolkozásuak soha sem feledik.

A TÁPINTÉZETBELIEK.

Laktársaim tápintézetbe jártak. Ezen intézeteket diákok számára találták ki s fő tulajdonságuk, hogy a diákban elegendő üres helyet hagynak a tudományoknak.

Az angol tengerészetnek élelmezéséről különös bizottmány tanácskozott egykor, a legjelesebb vegyészek ültek össze vitatkozás végett, hogy meghatározzák, mennyi tápszer kell egy embernek egy napra, hogy az ember munkaképes maradjon. Abban állapodtak meg, hogy kenyéren kívül elég egy embernek húsz lat étel. Ezen számítással évenkint milliókat gazdálkodnak meg s az angol királynő kitüntetéssel jutalmazta a szakértőket. A tápintézeti szakácsné diákpajtásaimon szerencsésen bebizonyította, hogy egy embernek elég naponkint tizennyolcz lat s az ő műkifejezése szerint, egyet sem visz el az ördög. (Talán az ördög is a kövérebb falatot szereti.)

Pajtásaim nevetve beszélték el, hogy a tápintézeti vacsorakor a bádog-gyertyatartót a vizes korsónak tetejére szokták helyezni, hogy a mély tálba lássanak, azonban a tagtársak a korsó körül tologatván egymáshoz a tálat, a gyertyatartó néha belebillent a tálba. A gyertyát kikapták, a gyertyatartó benmaradt s a legutolsó a tartóról is levakarta a babot vagy lencsét, hogy semmi se veszszék kárba.

E példából gondolhatja akárki, hogy sokat lehet elnézni, ha a tizennyolcz latot az étvágy kikéri a tálból.

A jó fiúk a maradék kenyeret mulhatlan hazahoz-

ták, a közös asztalnak fiókjába helyezték, hogy még a morzsa se veszszék el Egyik társunk reggelire hagyta maradék kenyerét, ő volt a négy közől a legnagyobb úr; mert ő reggelizett is.

Ez a kis darab kenyér volt a békének gyakori megzavarója, mert a melyiknél a tizennyolcz lat hiányzott, pénze pedig nem volt, e kis maradékra vadászott éjjel, megvárta, hogy a tulajdonos elaludjék, akkor óvatosan fölkelt az ágyból, hogy a kenyeret a fiókból kilopja.

Ha az olyan könnyű munka lett volna!

Az asztalfiókot a fiúk máskor óvatosságból megszappanozták, hogy előkerülhető alkalommal könnyen csuszszék s az alvót föl ne ébreszsze. Ez volt a kenyérvadászok elógondossága. A kenyértulajdonos szintén készült a hadviselésre, a gyufát szépen ágya mellé helyezé a székre, hogy a legkisebb zörejre elsüthessen egy szálat s lássa, melyik ágynak töltelékе jár a tilosban?

Most következik a hadjárat.

Néha tizenegy órakor oltottuk el a gyertyát s elütötte a tizenkettőt, a kenyér tulajdonosa még ébren volt, hol ide, hol oda fordult az ágyban, s a kenyérleső kénytelen volt várni, hogy kiindulhasson. Az ágyak elviselt, korhadt faalkotmányok voltak s hasonlítának a politikai alkotmányokhoz: nem lehetett tudni, mikor rogynak össze. A ki mozdult az ágyban, az ágy megjelentette egy keserves nyikorgással; tehát ez már ellensége volt saját gazdájának, hogy mozdulatait elárulja a másik leselkedőnek.

A diákfurfangosság mégis kitanulta, hogy miként kell kimászni, hogy a nyöszörgő ágy el ne árulja. Egyik lábát már rég kilógatja s azon egy lábon nagy ügyességgel kiemeli magát, ha balkezével az ágynak közepén a legépebb deszkára nehezedik, s egyenlően alkalmazván a nyomást, kéz és láb kellő pontossággal mozdul ki. A legnehezebb munka megtörtént, a diák már a padlón állt, és három nagy lépéssel az asztal-

fiókhoz ér. Egyet lép, utána vigyázva másodikat: de a bokacsukló nagyot pattan, s mintha a csöndes szobában egy lőkupakot sütnének el, fölébreszté a kenyérnek gazdáját.

— No?... Kiált ki az ágyból, és figyel, hogy a hang ismétlődik-e?

A tolvaj, lépésre kinyúlva áll a sötétben, mint egy Diána-szobor, megmerevedik, és se előre, se hátra nem mozdul. Így várakozik teljes negyedóráig, hogy a másik újra elaludják. Már szuszog a másik a mély álomban, az elszánt diák bevégzi harmadik lépését, s a jól megszappanozott fiókot kihuzza. Jaj neki, ha a fiókban száraz maradék kenyérdarabok vannak, a meglökött kemény kenyér megzördül, a tulajdonos fölébred, hirtelen a gyufához kap, s a kenyér-vadászt éhen veri vissza fekhelyére. Ha sikerült a kenyeret kikapni, s addig a gyufa nem sül el az első, második vakarásra, szerencsésen visszafekszik, — de ekkor a meglopott sorba járja az ágyakat, keresni féltett falatját, s ha veszekedéssel sem találja meg, úgy áll boszszut, hogy mécset gyujt, s olvas egy óráig, hogy amaz meg ne ehesse. Végre eloltja a gyertyát, a fiú beléharap a drága falatba; de jaj neki, ha csemcseg; mert a felbőszült károsodott, csizmát, csizmahuzót vagdal hozzá, hogy a falat kedves egészségére ne váljék.

És e nép hetenkint háromszor ebéd után mégis oly derült, mintha a tápintézetben borral kinálták volna. Mi lehet ennek oka?

Fél évig találgattuk mi is, azonban hasztalan, csak azt tapasztaltuk, hogy kedden, csütörtökön és vasárnap délután a jó kedv szabályszerűen megjött, a könnyű vér elevenen pezsgett.

Egykor fiatal orvostól kérdeztük, mi lehet e derültségnek valódi oka? Az orvos figyelmesen kikérdezte a fiúkat, hogy mit esznek a bizonyos jó kedvű napokon?

— Levesnek azt a vizet, miben az urak számára a húst megmossák, mielőtt a fazékba teszik.

Egyet lép, utána vigyázva a másodikat . . .

— Attól nem fog a vér megmelegedni.

— Aztán két ujjnyi széles vékony marhahúst kapunk megsózva, mártás nélkül.

— Ártatlan eledel, — véli az orvos, — ettől szintén nem lódul meg a vér az urakban. Hát még mit kapnak?

— Czudar savanyú káposztát, — felel az egyik, — hogy az embernek szája széléről lemarja a nyers bőrt.

— Ettól a savanyú káposztától lódul meg a vér, — mondja az orvos, — vízivó ember azonnal megérzi a savanynak hatását.

Bocsásson meg kegyed, — mondja lakóm, hogy ily vadakat beszélek el, — kegyed kivánta, hogy életemet mondjam el, — s én következetesen elmondom a részleteket, aztán használja tetszése szerint.

Pajtásaimnak sovány életmódján keveset változtathattam, legfölebb megosztám velük keresményemnek egy részét, s ha a fűszeres szalámit és sajtot küldött, most már gyakran megvendégeltem őket s a társak között némi jóttevői tiszteletben részesültem. Fontos kérdés volt ilyenkor, hogy kenyerünk hiányzott.

Frau Rézinek szobájában két ágy volt s az egyik ágy alá kenyeres kofák rakták be visszamaradt kenyereiket, hogy ne kelljen e közel árútérről haza czipelni. A fiúk ilyenkor megkisértették, hogy kilesték, mikor ment ki az asszony a konyhába, — hirtelen a szobába ugrott valamelyik, egy pár kenyérről lekapkodta a gyürkeforradást s az inség enyhítve volt. Ez a kiskereskedés sem tartott örökké, a kofák panaszkodtak a hiány miatt s a vén sárkány ráfordította a kulcsot, hogy a nyikorgást meghallhassa.

Egy este a fűszeres megint küldött valamit, — a fiúk megörültek a lakomának, de kenyerünk nem volt.

— Beveszszük a várat! Szól egyik a kenyeres kofák rakományára czélozva.

— Ki megyen be? Kérdi a másik; mert az asszony a kenyereket éppen ma különös gonddal dugta be az ágy alá, kettő volt csak a maradék; hanem mindeniken akkora a gyürkeforradás, mint egy czipó.

— Ki a legvékonyabb?

A legvékonyabb én voltam s hogy az egész dicsőség az enyém legyen, — én vállalkoztam. A hadi tanács kifőzte, hogy az egyik a konyhába megyen vizért, aztán kiált, hogy a sötétben nem találja a sajtárt. Az asszony kimegyen a zajra s hogy én bizton bemehessek, a konyhában lármázzék a másik, hogy a kulcsnyikorgást ne hallhassák. A terv tökéletesen sikerült odáig, hogy én a szobába surrantam, az ágy alá bújtam s a kenyeres kosarakból kivadásztam a gyürkét. Már visszakészültem, mikor a kenyeres asszony visszajött s vele egy másik asszony lépett be.

Az ágy alatt szorultam s a mi több, a padozatlan szobának nyirkos földjére nem akarván hajolni, tenyereimre támaszkodva tartózkodtam teljes negyedóráig. E negyedóráig én sokat hallottam.

— Frau Rézi, — mondja a másik asszony, nagy ujságot mondok.

— Mi az, kedves galambom? — mondja a vén asszony édes mézzel, hogy az ujdonságot dongó legyet megfogja.

— Maga tudja, hogy a fekete kutyáékhoz én járok mosni.

— Tudom, galambom! — mondja a mi asszonyunk a másiknak, kit inkább varju, mint galamb helyett lőnének meg.

— Én ma este a szennyest válogattam a kis szobában, — de se az úr, se az asszony nem tudta.

— Aztán mit beszéltek?

— A maga diákjáról beszéltek, a ki oda jár a házhoz.

— Lehetetlen!

— Semmi sem lehetetlen; mert, — gondolja csak, Frau Rézi, azt mondta a fűszeres, hogy az ifiúr elvégzi maholnap a törvényt s ha a lányukat elvenné, két kézzel odaadnák neki.

— Az asszony is azt mondta?

— Az mondta legjobban.

— Hogyan mondták?

— Furcsán, Kedves Frau Rézi, — hogy úgy volna legjobb, ha az ifjú úr ellopná Rózsa kisasszonyt, a szülők pedig hagynák.

— Megbolondúltak fűszeresék ...! Mondja Frau Rézi.

(Tökéletesen egy véleményen voltam Frau Rézivel, ámbár nem jelenthetém ki szavazatomat az ágy alatt. NB. El is untam a hasalást az ágy alatt, karjaim rogyni kezdtek.)

— Bábi, — kérdi az én asszonyom, — nem fért maga valahol a spirituszos üveghez a kis szobában?

— Mi ördögnek kellene nekem a spiritusz?

— No, — tudja, — maga torkos macska, — mindenbe beleüti az orrát, s egy korty spiritusztól maga meg nem gebed, azt gondolja: pálinka!

— Hogy én most részeg fővel beszélem ezt a történetet, — úgy-e ezt akarja mondani? No, ne tagadja?

(Most meg ezzel voltam egy véleményen, és nagyon szerettem volna a tisztes fehér személynek megmondani. NB. Egyszer már egy kicsinyt a nyirkos földre hasaltam, hogy kibirjam várni történetemnek végét.)

— Jól értette, hogy az én diákomról beszéltek?

— Hogyne értettem volna, — azt is mondták, hogy az ifiúr gyakran hosszabban beszélget a kisasszonynyal, kezet is fog vele, mikor egyedül vannak, s hol az ifiúr ád levelet a kisasszonynak, hol meg a kisasszony az ifiúrnak. Bizonyosan titkon szeretik egymást, azt mondta az asszony, meg azt is, hogy a kulcslyukon többször rájuk lesett.

Eleget tudtam. A boltosné les, látja, mikor Rózsa a mérnök levelét átveszi, — vagy mikor a feleletet átadja, s kezet szorítva válunk el. Hanem miért szánták nekem a leányt, s miért kellene ellopnom? Ezt nem tudtam.

— Frau Rézi, — mondja a vendég, ezt négy szem között mondtam ám, és azért, hogy a mérnök úrnak mondja meg.

— Ki a legvékonyabb?

A legvékonyabb én voltam s hogy az egész dicsőség az enyém legyen, — én vállalkoztam. A hadi tanács kifőzte, hogy az egyik a konyhába megyen vizért, aztán kiált, hogy a sötétben nem találja a sajtárt. Az asszony kimegyen a zajra s hogy én bizton bemehessek, a konyhában lármázzék a másik, hogy a kulcsnyikorgást ne hallhassák. A terv tökéletesen sikerült odáig, hogy én a szobába surrantam, az ágy alá bújtam s a kenyeres kosarakból kivadásztam a gyürkét. Már visszakészültem, mikor a kenyeres asszony visszajött s vele egy másik asszony lépett be.

Az ágy alatt szorultam s a mi több, a padozatlan szobának nyirkos földjére nem akarván hajolni, tenyereimre támaszkodva tartózkodtam teljes negyedóráig. E negyedóráig én sokat hallottam.

— Frau Rézi, — mondja a másik asszony, nagy ujságot mondok.

— Mi az, kedves galambom? — mondja a vén asszony édes mézzel, hogy az ujdonságot dongó legyet megfogja.

— Maga tudja, hogy a fekete kutyáékhoz én járok mosni.

— Tudom, galambom! — mondja a mi asszonyunk a másiknak, kit inkább varju, mint galamb helyett lőnének meg.

— Én ma este a szennyest válogattam a kis szobában, — de se az úr, se az asszony nem tudta.

— Aztán mit beszéltek?

— A maga diákjáról beszéltek, a ki oda jár a házhoz.

— Lehetetlen!

— Semmi sem lehetetlen; mert, — gondolja csak, Frau Rézi, azt mondta a fűszeres, hogy az ifiúr elvégzi maholnap a törvényt s ha a lányukat elvenné, két kézzel odaadnák neki.

— Az asszony is azt mondta?

— Az mondta legjobban.

— Hogyan mondták?

— Furcsán, Kedves Frau Rézi, — hogy úgy volna legjobb, ha az ifjú úr ellopná Rózsa kisasszonyt, a szülők pedig hagynák.

— Megbolondúltak fűszeresék ...! Mondja Frau Rézi.

(Tökéletesen egy véleményen voltam Frau Rézivel, ámbár nem jelenthetém ki szavazatomat az ágy alatt. NB. El is untam a hasalást az ágy alatt, karjaim rogyni kezdtek.)

— Bábi, — kérdi az én asszonyom, — nem fért maga valahol a spirituszos üveghez a kis szobában?

— Mi ördögnek kellene nekem a spiritusz?

— No, — tudja, — maga torkos macska, — mindenbe beleüti az orrát, s egy korty spiritusztól maga meg nem gebed, azt gondolja: pálinka!

— Hogy én most részeg fővel beszélem ezt a történetet, — úgy-e ezt akarja mondani? No, ne tagadja?

(Most meg ezzel voltam egy véleményen, és nagyon szerettem volna a tisztes fehér személynek megmondani. NB. Egyszer már egy kicsinyt a nyirkos földre hasaltam, hogy kibirjam várni történetemnek végét.)

— Jól értette, hogy az én diákomról beszéltek?

— Hogyne értettem volna, — azt is mondták, hogy az ifiúr gyakran hosszabban beszélget a kisasszonynyal, kezet is fog vele, mikor egyedül vannak, s hol az ifiúr ád levelet a kisasszonynak, hol meg a kisasszony az ifiúrnak. Bizonyosan titkon szeretik egymást, azt mondta az asszony, meg azt is, hogy a kulcslyukon többször rájuk lesett.

Eleget tudtam. A boltosné les, látja, mikor Rózsa a mérnök levelét átveszi, — vagy mikor a feleletet átadja, s kezet szorítva válunk el. Hanem miért szánták nekem a leányt, s miért kellene ellopnom? Ezt nem tudtam.

— Frau Rézi, — mondja a vendég, ezt négy szem között mondtam ám, és azért, hogy a mérnök úrnak mondja meg.

— Öt mázsás lakat van a számon, — kedves Bábim, — az én mérnököm tápláló dajkám.

— Én meg fűszereseknél vagyok ám házi egér, s a jó falatokat sajnálnám másnak.

(E szerént a titoktartás egyaránt a miniszteri [olyan a milyen] tárczához volt kötve, — pletyka nem támadhat belőle. NB. Már szerettem volna kívül lenni: mert a nyirkos szobafenéken fölszedtem a náthát, s két prüsszentést nagy erőlködéssel fojtottam meg, s a harmadik is el akart sülni.)

— Tűz van! Ordít be egyik pajtásom a szobaajtón, s a két asszony eszeveszetten rohant ki az utczára, hogy hol ég?

Értettem a mesterfogást, hirtelen kimásztam az ágy alól, kiszöktem a szobából a gyürkedarabokkal.

Frau Rézi, diákját káromolva tért vissza; — mert hiába ijedt meg, s más emberek példájára, inkább bosszankodott, hogy el nem égett a fél város, — mint az ijedtséget kárpótolja a vigasztalással, hogy senkinek semmi baja.

Másnap korán elmentem a mérnökhöz, megelőztem asszonyomat.

A mérnök jól megjegyzé szavaimat, s beleegyezésemmel az egész történetet megírta Rózsának.

Hát a lakoma miként végződött? Kérdik önök. E helyett más történetet fogok elmondani.

AZ ÓLOMHUSZAS.

Az ezüsthuszas nálunk hasonlít egy őszhajú emberhez, kinek arczáról látjuk, hogy a régi jó időkből való! Ezt szándékosan mondom, hogy a huszasról ösmerjenek a korra, melyben az elmondott és elmondandó részletek történtek.

Azon korban az ólomhuszasok azon szerepet játszták, mint most a hamis tíz krajczáros, változó szerencsével jelentek meg az emberek között, s a mint a bölcs

hallgatók (az ólomhuszasnak tudvalévő tulajdonsága az, hogy nem szól) itt-ott tudósokként kelnek el, holott ha megszólítják, — kisül, hogy csalók.

A tápintézeti társak sajátszerű hírességre vergődtek a városban. A közhír szánalmat gerjesztett irántuk, s egy pár ismerős kereskedősegéd a boltban ragadt ólomhuszasokat szorgalmatosan nekik adta, mert ők ezermesteri ügyességgel túladtak a különben haszontalan czikken. Egy héttel később az előbbeni jelenetnél, Faddi uram fiáról beszélgetvén, szerette volna tudni, hogy fia játszik-e? Nem felelhettem; mert én nem értem rá éjjelenkint kávéházba járni. Az öreg szintén nem járt, mert a Fehér bárányban tölté az esteli órákat, s onnét az álom egyenesen hazakergette.

Egy ólomhuszasnak köszönhettük, hogy az apának bebizonyíthattam, hogy fia játszik.

A tápintézeti fiúk hetek óta rendesen minden este nézegettek egy ólomhuszast, mely, mint a hirlapi ujdonságok között a kilencz lábú kutya, azonnal kisült hazugságnak. Szappanos, pék, dohányárus, gyufászsidó, szatócs, kurtakocsmai pinczér messziről ráösmert a megbukottra s nevetve tolta vissza az ifiuraknak, hogy ehhez más alkalommal is volt szerencséjük.

Egy nedves napon bennültünk a tanya falai között, a fiúk az iszonyú latyakban nem mentek estelezni a tápintézetbe; mert a szokott időben csurgott le a könyű az égből, hova a kesergők felkönyörögték. Egy órával később elállt az eső, s a kielégítetlen étvágy beszélgetni kezdett. Két kötet szakácskönyvet lehetne írni azon ételekről, melyeket pajtásaim elszámlálták, hogy mily jó volna valamelyikből egy falat. A rostélyost megsütötték hagymával, a szalonnát friss parázsnál pirították, a lehulló zsírt lágy czipóra csöpögtették, — persze képzeletben, — s még az asztalról is mondtak egyetmást, hogy hányszor volt azon paprikás-kocsonya, s hogy a tányért ki sem törölték

tisztára ekkor meg akkor; de jó volna most megenni.

— Hol az ólomhuszas? Kérdi az egyik, hogy bőszült étvágyát bolondítsa vele.

— Ugyan nem kötötték meg már azt a bolondot, kinek ezt az ólomhuszast szántad? — Mondja az egyik pajtás s az asztalra vágta a buta csinálmányt.

— Halljátok, — mondja az első, — ma túladunk rajta, tudom, hol fogják elvenni.

— A toronyba viszed az őrnek, hogy az váltsa föl, mert más nincsen ébren a városban.

— Jól mondod, a toronyba, a bolondok tornyába viszem, a sarok-kávéházban most este láttam, hogy tekéznek pénzre, nagyon körülállták a tekeasztalt. Játékban nem vizsgálják a pénzt, a fiókba rakják a téteket, kísértsük meg a szerencsét, hátha nyerünk vele. Ennél bolondabb indítványt is hallott a világ, ketten fölkerekedtek, s elmentek a kávéházba, s mint nekem elbeszélték, következőképen nyúltak munkához.

Az egyik előállt a huszassal, s a nekihevült játékosok közül a szelesebbiket választá ellenfélnek. Az gond nélkül fogadta el a tételt, az ólomhuszasra, tett egy jót az asztalfiókba, hol tíz tétel is állt. Jobb czélra méltó elszántság tükröződék le arczukról, a lökések hol itt, hol amott változtak, s a két diák egy-egy veszélyes lökésre majd elhalt, hogy az ólomhuszas ingyen lesz másé! A szeles játszó félrelökött, a játszmát elvesztette.

Pajtásunk első volt az asztalfióknál, kikérte két huszasát, s két valódit kapott a vesztestől; mert az nem kereste, melyiké volt ez vagy a másik csomó? hanem mennyi?

Ez volt az utolsó játszma, valamelyik nyertes az ólomhuszast visszalökte, s ebből csinos verekedés támadt. Az ólomhuszasnak nem akadt gazdája, s a játszón maradt. Az haragosan lökte a botot az asztalra, kifizette a pinczért, s mint mondá, köszöni a mulatságot, nem maradt több pénzem az ólomhuszasnál, jó éjszakát.

— Nem maradt több pénzem az ólombuszasnál, jó éjszakát.

Az elfogott török zászlókat így hozták győztes apáink, a fiúk már az ablakon zörgettek, hogy előre tessék örvendezni, negyed óra mulva felerésze a nyereménynek kocsonya- és szalonna-alakban jelent meg az asztalon. Véletlen vagy számításból, senki sem említette, hogy ki volt a vesztes, én még ébren hagytam a lakmározókat, s a nappali fáradalmat az ágyban pihentem ki.

Másnap Faddiékhoz mentem tíz órakor.

— Isten hozta kedves uramöcsémet, üljön le itt a boltban, ma ünnep van, fiam hihetőleg még alszik.

— Felköltöm, — mondám, — készülnie kell a próbatétekre, mindjárt készen lesz.

— A házi szolga már benn volt nála, havi pénzért sem hagyta félbe az álmot.

— A pénz egy csomóban ott fekszik a széken fényes tallérokban, — és egy huszas. — Ezt is ön adta?

— Anyja azt mondja, hogy késő este jött meg öntől, a tanulmányokat ismételték együtt.

— Nálam nem volt.

— Lássa az anyja, ő vette szárnya alá; mert az asszony megfogadta, hogy akármi áron tekintetes urrá gyártja a fiút.

— A czél nem magas, elérheti, ha tanul.

— Barátom, — mondja kétkedve az öreg, — feleségem divatlapokat járat; azok mellett szép aczélmetszetek jelennek meg, s a feleségem mennykőlármát csap, ha egyet elpiszkolnak. Fél év mulva ugyanazon divatképek lesétálnak az emeletből, a szolgálók ládájuk belsejét, a kocsis az abrakos-ládák tetejét raggatja be velük. Ez a divatképek sorsa. Így fog járni az én fiam is, most az anyja vékonyra faragja, mint a rajzónt, majd ha eltöri a hegyét, lekerül hozzám a magtárba, itt a deszkára huzok vele rovásokat, míg a fáig elkopik. Akkor újra faragom bugylival, csak vastagra, hogy öreget fogjon, — s lesz a kölyökből buzakupecz, mint az apja.

— Ezt kiszámította, kedves Faddi úr, — kivánom, hogy az emeletről lejöttében el ne essék a lépcsőn, s tűrhető épen érjen a magtárba.

— Mit akar mondani, kedves uramöcsém? — kérdi az öreg, — mondja meg őszintén.

— Ne kivánja, hogy fia ügyvéd legyen a tekintetes czímért, — ön e czímet méregdrágán fogja megfizetni; mert az a fiú gyakorló ügyvéd sem lesz, buzakereskedő még kevésbbé. Ezt én mondom.

— Miért?

— Az ügyvédséghez egy nagy tőke kivántatık: feddhetetlen élet, hogy a felek bizalmának alapot adjon. Az ön fia e tőkét az ön emberségéből pénzben megkaphatja; de e tőkének ő nyakára fog hágni, és nem lesz mivel kereskedni.

— Talán kiheveri kánikuláját.

— Ha szenvedélye nem volna, vagy arról lemondana, mit nem hiszek.

— Nem iszik bort.

— Beösmerem, hogy ez valmi: silány, alávaló szenvedély a mértéktelenség. No, ezt engedjük el.

— Tudtommal nem játszik.

— Az én tudtommal pedig játszik.

— Látta ön játszani? Kérdi az apa kihivólag, élénk nyugtalansággal; mert az anya ez oldalról védelmezte, s az apának végreménye e tartózkodás volt.

— Nem láttam, de tudom bizonyosan.

— Az Istenre kérem, mondja meg, honnét tudja?

— Ön azt mondá, hogy fiának beküldé havi díját, fényes tallérokat küldött be.

— Hogy öröme legyen a szép pénzben, és sajnálja elkölteni.

— Huszast nem küldött be, Faddi úr?

— Nem.

— A fiúnak egyetlenegy huszasa van, — s ha kijő, kérem önt, ezt a huszast kérje el a fiútól, majd elbeszélem azon huszasnak történetét, s ön világosabban lát.

A fiú e szavaknál lépett a magtárba, szemei égtek a fölzavart álom miatt, köszönte bennünket, és leült egy szalmafonású székre. Az öreg a pénzes tálból ötforintos csomókra rakta össze a huszasokat, s az utolsó csomónál azt mondja fiának:

— Van egy maradék huszasod, úrfi, — add ide: később visszaadom.

— Nem veszi hasznát, apám, — mondja a fiú, előkeresgélvén az ólomhuszast, — itt van, mit sem ér, mert ólom.

— Hol akadt beléd ez a gombfenék? Kovácsinas kalapácscsal verhette két oldalára az igazi huszast, az írás is visszafelé van fordítva.

— Megcsalták vele, édesapám.

— Messziről láthatád, hogy a királyfej ezen nem előre néz, hanem hátra.

A fiú vállat vont, apjának okoskodása helyes, mit feleljen rá? Hogy játékban járt így, ez alkalommal bölcsen elhallgatja. Az öreg az összecsomagolt huszasokat fia által feleségéhez küldé, hogy egyedül maradjunk; mert az öreg nyughatlankodott, s fiáról biztos tudósítást várt.

— Megvan az ólomhuszas, kedves uramöcsém, — mit jelent e haszontalan ólomdarab?

— Legelőször azt, hogy az ön fia ezüst helyett fogadta el . . .

— Másodszor . . . ?

— Hogy a ki ezt meg nem nézte, valami által megvakult, — legalább azon pillanatra, mikor elvette.

— Azt a vakságot magyarázza meg kedves öcsém.

— A játékdüh, — kedves Faddi úr. Az ön fia a kávéházban tíz ember ellen fogad egyszerre, — s ez alkalommal nem éppen kitanult csalók, hanem könynyelmű ficzkók ügyesen kiszámították, hogy a szenvedélyes játékos se lát, se hall, — veszteni nem veszthettek, fogadásban föltették az ólomhuszast, s a következés bizonyítja, hogy kegyed fiát rá lehet szedni. Ez ólomhuszassal jött haza az éjjel.

— Ösmeri ön e fiúkat?

— Velem laknak egy szobában, — tegnap esti nyolcz óra után főzték ki a tervet, kilencz órakor két ezüsthuszassal tértek vissza.

— Az én fiamat kinevették.

— Nevét nem említették; de mivel az ólomhuszast ösmerem, mert hetek óta hentergett a közös asztalon, ma azonban fölismertem, s igen kevés tudománynyal kitaláltam, hogy kinek nyakán feledték az elmult este.

— Minő különbség; egyik az ólmon ezüstöt cserél, a másik ezüstöt ad ólomért, — s ez a filkó az én fiam.

— Mi következik most?

— Hogy a kölyköt ma én frizirozom meg, nem fodrász.

— Elhibázta a kiindulást, kedves Faddi úr, — beszéljen anyjával, — a fiúnak támasza az anya.

— Barátom, — nagy fát mozgat, — erre nincsen bátorságom.

— Faddi uramban hiányzanék a bátorság?

— Uramöcsém! — A városbirót egyszer megfogtam dolmánya galléránál s kilógattam az ablakon. Az igaz, büntetésül fizettem ötszáz forintot.

— A remek sikerült, — folytassa tovább itthon.

— Nem tudok az asszonyba beleveszni. Ha goromba lenne, négy darabra tépném, egyik darabját tenném az asztalra, a másikat a divánra, a harmadikat a karos székbe, a negyediket a folyóba, hogy össze ne lehessen ragasztani; de nem mond olyan vastag szót, mi engem feldühít. Beszél olyan czérnaszál vékonyan: önön felülemelkedem, — ön ma echaufirozott (tudja mennykő, mi az?) önnek ma mindent megbocsátok! — Ilyen szavakért én nem tudok megharagudni, sőt ellenkezőleg: én félek, némely szavát nem értem, s ha azt mondom: mi az? kisül, hogy filkó vagyok. Ezt, uramöcsém, nincsen bátorságom meghallgatni.

FÉRJ ÉS FELESÉG.

Sokáig hallgattunk a boltban, egyszer Faddi uram fölugrott, a csapófát magával vitte, s egyenesen fölment feleségéhez az emeletre. Később az öreg elbeszélte a találkozást, és megvallá, hogy a csapófát azért vitte magával, hogy több bátorsága legyen, s hogy az asszony ez illetlenségen megboszankodván, gorombaságot mondjon.

— Ezer forintot adtam volna egy goromba szóért! Shakesperetől engedelmet kérek a kifejezésért. Nem tőle loptam, ellenkezőleg azt bizonyítom, hogy a nagy költő az emberi indulatot kitűnően ismerte, midőn Richard szájába ama híres szavakat adta: Országot egy lóért. Faddi uram mint búzakereskedő beszélt, ő erényéhez képest szólalt föl, s ezer forintot méltán igérhetett egy gorombaságért.

— Hónom alatt volt a csapófa, — beszéli az öreg, — csizmám orrát készakarva löktem meg egy székben, hogy lábam ujja fájjon, és kénytelen legyek mérgemet kiönteni. Beléptemkor jó vastag hangon mondám: Asszony, beszédem van veled.

— Szegény férjem, — mondja sajnálkozva az asszony, — kebledet a fájdalom fulánkja marja?

— Megvallom, nem ezt vártam. Szomszédasszonyom, a mészárosné azt mondta volna: Látom, meglódult az eszed, — csapófával jösz! — A selyemkanapés szobában méred a zabot, bolond? Ezt a nyelvet érteném, erre tudnék felelni, — szám a fülemig repedne, úgy kiabálnék. Feleségem fölkelt a karosszékből, a csapófát szépen kivette hónom alól, a másik szobába kitette az ajtósarok mellé, mint a parasztbiró botját. Vége volt minden bátorságomnak.

— Mit vársz hű nődtől? Kérdi az asszony turbékolva, s eszembe jutott mészáros szomszédom, az is azt mondta, hogy a gerliczét nem tudná megölni, az

ártatlan turbékolásra pityeregne; hanem egy vad tinót leütni kedves munka; mert a tinó rúg, vág, kapál, szarvaival csap a közeledőhöz: méltó vele szembeszállni.

— Fiúnkról óhajtanék veled beszélni. Mondám megjuhászkodva, s oly szeliden, mint egy rossz tüdejű varga, mikor halálos ágyán arra akarja kérni feleségét, hogy fiúkat ne adja vargának, — legyen szabó; mert a posztószélből tutyit lehet fűzni, — ez a tiszta jövedelem.

— Reményem sugarát kelted fel bennem, jó férjem. Ülj mellém, hogy az egyetértés malasztjában egyesüljünk.

— Anyjukom! — magas fán terem a tudomány, a mi fiúnk leesik a fának a derekáról, kitöri a nyakát. Jobb lenne, ha apja mesterségét követné, kenyér helyett kalácsot ehetnék.

— Kedves férjem! — válaszolt az asszony, — a kis patak vékonyan serkedezik a vadonnak aljában, — bátortalan kanyarulatokban húzódik el a legkisebb akadálytól, — s a völgyben tévedezve, kis testvéreit, a forrásokat szedi össze, hogy bátrabban haladhasson odább. Lassankint megerősödik, a vihar erejét növeli, s a kis patak folyóvá növekedik, már a partokat szaggatni kezdi, mert útját akadályozzák. Tovább haladtában a nálánál kisebb vizek hozzá szegődnek, s lesz belőle hatalmas folyam, — mely sziklákat tép, hátán óriás hajókat hord. Az emberek félve állnak meg szélén, hatalmától megdöbbennek, — már látszik, hogy közeledik a tengerhez, mely világrészek közé fekszik, s azokat medrével választja el. Ezen képek lebegnek előttem, kedves férjem, megérteted-e merengő nődet, ki családodnak folytatását merész partok közé szánta.

— Engedd meg, kedves feleségem, túzok vagyok én ilyen égben járó gondolathoz, — kötélen kellene engem odahúzni, a hol te uszkálsz a magas mennyországnak közelében.

(Azt vártam, hogy a gúny oldalt lőki, — s elkezd magyarán beszélni.)

— Férjem! — te a fának gyökere és törzse vagy, szivod a nemes nedveket az anyaföldből. — Én vagyok az oltovány ág, mely a nemesebb gyümölcsöt adtam s hálásan akarok árnyékot adni az erőt adó gyökérnek.

(Mért nem mondta, hogy faragatlan furkós bot vagyok, — olyan, mint a mesebeli, mely magától megmozdul a sarokban, aztán a szobában minden összever.)

— Ez is diákul van, — kedves feleségem, — én keresem nektek a fényes tallérokat, czifrán kirajzolt nagy bankókat, — és nem szeretném, hogy fiúnknak a szabó olyan nadrágot varrna, melyekben a zseb előre ki van lyukasztva, a azon a pénz kipotyog.

— Rövidlátó vagy, férjem, — szemedet ellepte a köznapi por, nem veszed észre, hogy a sors magasabb útat jelölt ki!

— Isten engem úgy segéljen, nem látom. Én megveszem a búzát, megvárom az árnak emelkedését, akkor nyereséggel eladom. Ezt folytatom régóta, a nyereséget zsebrerakom. Tavaszszal elmegyek az Alföldre háromszor-négyszer, őszre visszajövök. Ezt az útat ösmerem, hogy ez út itt-ott czudar sáros, azt tapasztalom, hanem az egyenes úton a tiedet, a magasat nem látom.

— Gazdagok vagyunk, úgy-e? Kérdi az asszony.

— No vagyunk valamik, az igaz.

— Megvan bemeneti jegyünk a világ színpadára, fiúnk a társadalmi műveltség kellékeit elsajátította, tud francziául, zongorázik, tánczol, csinos fiú, a házaknál örömest látják, — én boldog anya vagyok.

— Ez a te inventáriumod, — mondám én, — most hallgasd az enyémet. A gyerek nem tanul, fejében nincsen annyi diák szó, mennyi zabszem fér kis leányom tenyerébe. Olyan könyveket olvas, melyekben az a vég, hogy a leány férjhez megy, — egyet sem, melyből férfi ember a kenyérkeresetet tanulja. Én és

a mészáros beszélünk a törökről, tudjuk, hogy azt «beteg ember»-nek hívják, hogy azt azért nem hagyják meghalni, mert mindenik külön és egymaga szeretné agyonütni. Én a vármegyegyűlést alig várom, az ablakban elállok egy folytában hat óráig, hogy mikor kell kidobni a nem adózókat; mert ha adóznánk, az országút Szegedtől Kikindáig nem élne lóhússal, mint most, — a csont pedig mégsem lesz kavics. Örömest hallgatom a kávéházban, ha elbeszélik, hogy Pest és Buda között lánczhíd lesz, ezután nem tutajozunk a jég között. Én örülök, mintha csiklandoznának, hogy az obligáczió kötelezvény lett, a masina gép, a granárium magtár, a panganét szurony, a konfuzió zavar, a szenátor tanácsos, a bakter éji őr, — s hogy a magyar nótát a színpadon énekli Füredi, nem úgy, mint eddig a kert alatt a kocsis, hogy a szolgálót a kerítéshez csalja vele. A te fiad bontonról beszél, ha megharagszik valakire, az fasé, a náthája grippe, a nyakában a csúz rheuma, ha fésülködik, az toalett (már csak úgy írom, a hogy ő mondja) s az urabátyja onkli. Maholnap olyan kényes, hogy ha kezet nyújtok neki, csipővassal fogja meg. Anyjukom, ha boltban kellene venni a gyereket, azt a boltos nyakán feledtem volna, s egy ütet taplóra ráadásul sem venném el.

— Nem érted férjem az eleganicziát.

— Gondolom, hogy az valami esztergályos munka; az áráról gondolom, mert nekem drágába kerül.

— Modora úrias, kedves férjem.

— Azaz, hogy az olyan neked nagyon tetszik.

— Nekem és másoknak, férjem, a fiún megösmerik, hogy szülői értik a pénznek használatát, a fiút simára csiszolták.

— Nem tudok kifogni rajtad, asszony, — mondám békételenkedve, — a fiút kikefélted az igaz, ha öt garas van zsebében, különb úrnak nézik nálamnál, pedig nálam ezresek vannak. Felelj arra, asszony, ha összeállítják a városnak minden búzakereskedőjét, a vén Faddi kiismerszik-e a többi közül?

— No. . . . ne panaszkodjál, megösmerem, te vagy az első.

— Tégy hátrább, nem kívánok első lenni, szerencsémtől nem részegedtem még meg, a fiatalabbak többet tudnak, mint én; mert a fiatalok február elején Németországból kikutatják, milyen az ottani termés. A politikára is vigyáznak, hogy lesz-e háború valamerre, szedik-e majd a zabot? Ők a toronyból nézik a világot, én csak földön járok, s mindenféléből egy arányt tartok, hogy egyik portéka födözze a másikat; de szorgalmatos kereskedő vagyok. Ez az én czímem. Hát a fiad lesz e a világban olyan biztosan úr, mint én búzakereskedő?

— Másodszor kérdem: gazdagok vagyunk-e?

— Hát aztán?

— A kinek penze van, — tekintélye, befolyása, hatalma van. Te vetetted meg az alapot, fiúnk emelkedjék a te szorgalmad után.

— Ne, — mondám, az ólomhuszast az asztalra kitéve — ez ólomhuszas, tudsz-e ebből ezüstöt csinálni?

— Ennyire nem vittem.

— Fiad nagyobb művész, — az ezüstöt ólommá változtatta, tegnap a kávéházban utolsó fillérig kikoppasztották, — a játékból egy huszast mentett meg, azt az ólmot. Én eladom a buzát porostól, fiad a tiszta szem helyett port hoz haza, hátha egyszer az egész vagyon porrá válik körmei között?

— A fiúnak ki kell forrni, a vér heves, a szenvedélyek kitörnek, várd meg, hogy a fölösleges meleg kipárologjon.

— Meleg? . . . De, anyjuk, ha én megfogadom, hogy azt a kályhát nem fűtöm, s a fára való pénzt ladámba zárom, nem lesz minek elpárologni.

— Feleled, férjem, hogy hozományomról szabadon rendelkezhetem. Fiamat úrnak neveltem, úr is fog lenni.

— Torkon fogtál asszony, pénzedről beszélsz, itt

hátrálok. Apád kikötötte, hogy hozományodat bejegyeztessem; mert, a szerencse forgandó, téged biztosítani akart, hogy el ne merülj, ha én torkig állok a vízben. Sohasem alkudoztam veled pénzed miatt, csinálj vele, a mit akarsz, ha majd eszeveszetten költesz, részedet kiadom nyugtára, s azt a közös szerzeményből kijegyezteted. Ugy-e, engedelmes férj vagyok; hanem ha elvered a magadét, akkor asszony, én leszek a vasorrú bába, s rajt ülök a ládán, abból ugyan ki nem kaparsz egy vékony rézkrajczárt.

— Nem ingerellek, férjem, tudom, mivel tartozom férjemnek; elragad a nemes buzgóság, ennek sokat megbocsátunk.

— Ugyan ne czukrozd, — mondj egy tenyeres, talpas gorombaságot: mondd, hogy vén bolond vagyok.

— Nem vagy az öregem, — békít az asszony, — hogy megértsük egymást, te tyúk vagy, mely réczefiat költött, s megijedsz, hogy az a vízbe rohan úszni. Ne ijedj meg, nem fog elmerülni.

— Azt a réczét tartsd meg, asszony.

— Köszönöm, férjem, — te ismét az én jó Faddim vagy. — udvarias is tudnál lenni, — és azt bizonyosan tudom.

— Elmegyek; mert nagyon meg találsz dicsérni, aztán majd a kocsis sem fél tőlem.

— Menj, menj, öregem, — folytasd a munkát, az boldogít téged, én nem háborgatlak.

Ott hagytam, — a másik szobában megkerestem a csapófát, — hej! furcsát gondoltam. A ruhafogason lógtak ruháim, — egy nagy kabátom háttal lógott felém, — gondolám, bár egy másik példány Faddi volna benne, hogy vágnám végig a csapóval.

(Én szintén így vélekedtem.)

— Szemeiből látom uramöcsémnek gondolatát, — ugy-e gyáva vagyok?

— Nem mondok ellent.

— Van mentségem, barátom. Az asszony kifogott

rajtam, — miképen fog ki a sorson? azt megmutatja az idő. Erre várok, uramöcsém, erre a nagy elégtételre majd akkor molnárszín kabátot varratok az úrfinak, beállitom a magtárba, nyelerem vele czukor helyett a gabonaport, — kinyitom rá a magtárablakokat, hogy kiszellőztessem belőle a jó szagú olajokat.

— Kivánom tiszta szívemből, hogy ez a terv sikerüljön.

— Miért ne sikerülhetne?

— Ön ma szerette volna, hogy neje gorombáskodjék, — félek, hogy a gorombaságot attól kapja, kitől nem várja: a sorstól. Ne idézze lakába az ördögöt, — megjelenhet, s egy áldozattal meg nem elégszik.

VÁLTÓLECZKÉK.

Olvastam egy vén könyvben azt az esetet, midőn az adós arra kötelezi magát, hogy ha adósságát ki nem tudná fizetni, előre megvesz egy kötelet, s azzal fogja magát felkötni. Képzelem, miként iszonyodnék el az ember, ha a mai időben ilyen kötelezvényt kivánna tőle a hitelező. Bátran és bízvást megijedhet a magyar ember, ha váltót írt alá, — a váltó egy hajszállal sem irgalmasabb annál a kötélnél, melyet az a, nem tudom ki, előre megvett.

Jogászéletemnek második évében tanultam meg ezt a szép tudományt, én voltam belőle a legkitűnőbb, — s én undorodtam meg tőle legelőször.

A szünnapokat mérnökömnél töltém az első évi jog után. Teljes két hónapot töltöttem künn a mezőn, megtanultam a gyakorlati mérést, s az egész időn át úgy foglalkoztam, mintha valóban mérnöknek készültem volna. Kopasz nagyon biztatott, válaszszam e pályát, jobban megfelel békés természetemnek, a foglalkozásban a tudományszerető folyton újat és meglepőt tanulhta, és a jutalom nem megvetendő.

A biztatás részben jó földre talált; mert az ügy-

védségtől a váltólejárás miatt iszonyodni kezdék. Kopasz azt mondá: ha juratériára Pestre megyek, irassam be magamat jurátusnak; de mivel ez csak időbeli kötelezettség, tanuljam a mérnökséget, s ha nem akarom éppen elveszteni a jogászi éveket, tegyem le az ügyvédi vizsgát is. Két diplomával választhatok az életben tetszésem szerént.

A második évi jognak vége felé jártam. A pünkösdi ünnepekre odahagytam a várost, elmentem bátyámhoz, mert írt, hogy szeretne velem beszélni. Heti vásárosokkal olcsón elmehettem egy darabig, és részint gyalogolva, részint olcsón bérelve az üresen járó kocsikat, elértem bátyámhoz.

A régi állapotban, a régi pókhálók, a régi szenynyes falak között találtam. Kivántam neki jó napot, örültem, hogy szerencsém van, hogy friss egészségben találtam. Valami orrhangon nyöszörgött, — de nem viszonozta; talán azt képzelte a vén bolond, ha visszakivánná, többet adna. Jó kivánságaimat benyelte, — ő tudja, hogy kiadhatja-e kamatra másnak.

Ha ösmerős helyre megyünk, hosszabb idő mulva keressük az ösmerős tárgyakat, — cselédet, ebet, macskát, madarat, s ha megvannak: örülünk a viszontlátásnak. Bátyámnál ezen példányokból azelőtt sem volt semmi. Itt-ott egy veréb ugrált a kerítésen, az udvarra nem szállt le, ösmerte a gazt, hogy abba megehető szemetet nem szór senki. A különben is a szűk udvarban egyetlen zöldség a kerítés mellett buján tenyésző torma. — Ez megvolt teljes erejében, — a faluban minden háznál termett, hát irgalomból sem dobhatja ki, mert nem kell.

— Fiskális úr, — mit tudunk? Kérdi bátyám bőkezű czímezéssel.

— Bizonyítványom a mult évről nálam van, mondám, s odanyújtám megtekintés végett. Megtekinté az iratot. Anyám nyakamba borult volna, — bátyám elolvasta és visszaadta.

— Hát az idén mit tanultál?

— Megtanultam jó részét a magyar magánjognak és a váltót.

— A vexlit? — kérdi nagyra meresztve szemeit.

— Azt.

— Nehéz mesterség az ugy-e? Azt mondják, hogy sok benne a furfangos-ág. Kérdi neki élénkülve.

— Ritka találmány, — mondám, — a hitelezőnek kezében kiköszörült éles kés, melylyel adósának torkát kényelmesen elvághatja abban az órában, melyben akarja.

— Te megtanultad minden részét?

— Remélem, hogy ezen tanulmányból is első leszek, mint a többiből.

— Add ide a tavalyi bizonyitványaidat.

Átnyujtám a gondosan betakart papirt, az öreg a sorokat és közöket gondosan megvizsgálta, — megkérdezte a tanulmánytárgyakat, hogy melyik micsoda? S hosszú kérdezgetés után visszanyujtotta a papirt.

— Hümm! . . .

— Parancsol valamit, kedves bátyám? Kérdém a határozatlan hangnak értelmét; mert első találkozáskor e hangot jól megjegyeztem, s a szóban s mód nélkül takarékos öreg e jelzéssel fontosat árult el.

— Csúnya mesterség ez a prókátorság, öcsém! Az emberek dühösek, ha egy prókátort látnak. Az előtt nem úgy volt.

— Meghiszem, — a váltó nem tréfa. Az aláiró odaadta magát az ördögnek testestül, lelkestül.

— Végem van, — végem van! — nyöszörög az öreg, — én is aláirtam nevemet egynek, — kimondtad halálos itéletemet, mondd meg, mi történik velem? Megsütnek, megfőznek? — Elvágják kezemet, lábamat? Beszélj kedves öcsém, mert mindjárt megfuladok.

— Nagy az összeg?

— Rettentő nagy, kedves öcsém! — nyög az öreg, — száz ezüst forint, — azaz: háromszáz darab ezüst huszas.

— Nem tudja bátyám időre kifizetni azt a száz forintot?

— Időre? mit tesz az időre?

— Értem azon napra, melyre kötelezte.

— Hol lopnám a pénzt? Tormalevéllel fizessem ki? Az van elég, az ördögnek sem kell. Ez a rossz viskó mindenem, — ugy-e, elveszik tőlem, ha időre fizetni nem tudok? Csak erősebb ember volnék, ellenállnék bottal, doronggal.

— Nem használ. A váltó nem ösmer nemes embert, parancsol a birónak, ki ez eljárásért a váltóösszeg erejéig felelős.

— Kilel a hideg, fölüt a nyavalya, — kilyukad a fejem, s az eszem kifoly a lyukon! — panaszkodik az öreg. Jer be, öcsém, menjünk a szobába, — taníts meg arra a váltóra! — Ugy-e, az a váltó anynyit jelent, ha én száz forintot írtam ki, — nem pengőben tartozom fizetni, hanem váltóban. Ugy-e kedves öcsém? Lásd, kedves öcsém, mindjárt meggyógyulok, nyerek hatvan pengőt.

— Ha odaírta a váltóra a pengőt, — a száz forintot is pengőben fogja megfizetni.

— Tudom is én, hogy mit írtam, hova írtam, merre írtam? — Vén bolond vagyok én, kedves öcsém, olyanba kaptam, a mit nem értek. Taníts meg, galambom; ha nem vigyázok, harapd le a fülemet; mert én nem érem el a számmal.

Bementünk, — az öreg az asztalhoz ült, — elővett egy szennyes papirdarabot, megvonalaztatta velem, mint a váltót, hogy majd arról magyarázzam meg az egész tudományt. Biztattam, hogy megtanulni nem ördögség, csak vigyázzon és általában fogadja meg, hogy elkerülhetlen szükség nélkül ne írja nevét váltóra; mert ez nem kegyelmez senkinek. Így van ez a tudomány kigondolva.

Még sokáig jajgatott, aztán csudálkozott, hogy a kereskedők alá merik írni a váltót. Megmagyaráztam, hogy a kereskedőnek éppen azért hiteleznek szive-

sebben, mert váltót ad magáról, s míg azt pontosan fizeti a kitett napra, hitele virágzik.

— A te gazdád is szokott váltót aláírni? Kérdi az öreg, kiváncsian lesvén ajkaimról a szót.

— A fűszeres gyakran. Ő idegen nagykereskedőkkel van összeköttetésben, azok semmit sem adnak váltó nélkül.

— S ha a váltót véletlen be nem tudná váltani?

— Hitelének vége; mert a bizalmatlanság feltámad, s a többi is megrohanja födözet végett. Ez pedig a kereskedésben halálos nyavalya; mert a dobon eladott holmi fél annyit ér.

— Hát a buzakereskedő nem ír alá váltókat?

— Egyet sem! — felelém. A termelők a gabonát készpénzre adják, — itt a kereskedőnek egész erejével kell dolgozni!

— Boldog ember.

— Faddi uramat érti, ugy-e kedves urambátyám?

— Faddinak hívják buzakereskedőket?

— Igen! Ő az a boldog, ki váltókat nem szokott aláírni, — hanem majd segít a fia.

— De ki fogja annak a váltóit kifizetni?

— Olykor az apja, sokszor az anyja, — azaz: mindig, míg az anyai vagyonban tart; mert az anyának szeme világa a fiú, azért az anya utolsó szoknyáját is oda fogja adni.

— Hát az apa?

— Az apját majd csak a bánat fogja epeszteni ha meg nem öli.

— A bánat megölné az embert?

— Semmi sem könnyebben, kedves urambátyám, — kivált a jó móduakat, kiket az anyagi kényelem elszoktatott a gondtól. Ha később vagyonukat fogyni látják, — lelkük elszokván a küzdelemtől, a gond háromszorosan gyötri őket; mert szégyenlenek szegények lenni. Ez ennek a világos magyarázata.

Az öreg tíz ujjával túrta borzas haját, — feje két akkora lett, mint előbb. Uti podgyászomból kiszedtem

könyveimet, a váltótörvényt kiterítém az asztalra, hogy egyes részleteket mindjárt a törvényből bebizonyíthassak. Örült, hogy a mit mondani fogok, azonnal bebizonyíthatom — egyszersmind kért, hogy majd a városból küldjek neki egy példányt az 1840-iki törvényekből.

Csudálkoztam, hogy száz forintért ennyire meg lehet ijedni, hogy elszántan neki üljön a váltóeljárás megtanulásának. Más ember rövid magyarázatot kérne, a végrehajtási részből, megfogadná, hogy inkább forró lúgba nyul, mint váltót aláírjon, — ezzel készen volna a tudománynyal, elfeledné azt is, mit hírből hallott. Az én öregem leült az asztal mellé s készül megbolondulni azért a száz ezüst forintért. Jobb bizony, — kérne valahol kölcsön, kínálná el a tormáját, ha olyan nagyon fél. Megtanulja a vén balgatag a nyavalyát könyvből, — pedig a nyavalya már megvan, és csak egy az orvossága, hogy ki kell fizetni. Lóduljon a száz forint után, azt rekommendálhatnám: mert ha a biró keresi, drágább kerül két záz forintnál. A patikárus száz percentre dolgozik, a váltóbiró néha háromszázra.

— Megvonaloztam a papirt, kedves öcsém, — írj rá most minden szükséges szót, és magyarázd meg az egészet.

Elkészítettem egy tökéletes váltót, írtam rá összeget, neveket, esztendőt, hónapot, napot, azaz: a hozzátartozandókat.

— Miért írtad az összeget kétszer, — számmal és írással?

— Ez a váltónak szükséges alakzata, kedves bátyám. A számbeli megegyez a szóbelivel, s ez által meg van nehezítve a hamisítás; mert például: az 1 számból könnyen lehetne kilenczest csinalni vagy négyest, de ha szóval is kiírom, nehezebb a meghamisítás.

— Értem, kedves öcsém. Te világosan magyarázol; hanem azt mondd meg, a hamis váltó nem ér ugy-e semmit?

— Ha ön bolondjában megvenne egy magánváltót, melynek aláírása hamis, — az a váltó egészen hamis önre nézve.

— Én rám nézve? . . . Kérdi az öreg. — Hát másra nézve?

— Ha ön odább adná a váltót, de úgy, hogy mint megmagyarázom, — forgatmányképen odább adná, — s a lejáratkor a hamisítás kisülne, ön tartoznék az értékét visszafizetni annak, kinek ön adta a váltót; mert az ön aláírása igaz, s a ki öntől vette a váltót, önnel kifizettetheti.

— Hát én kin keressem a pénzemet?

— A holdvilágon, kedves bátyám, — miért veszen meg váltót ösmeretlentől, ki nevét, mint forgató, vagy kibocsátó, nem írja a váltóra?

— Ez tolvajság, zsiványság, utonállás, az is bolond, a ki a váltóra ránéz.

— Hagyjuk félbe a tanulást, kedves urambátyám, — biztatám az öreget, — ön kifizeti a száz forintot, s egyszer mindenkorra megtanulja, hogy váltót nem ad és nem vesz.

— Ne bántsd, — megtanulom a gyehennatüzet! — Másokat is el fogok riasztani. Keresztények vagyunk, tegyünk jót felebarátainkkal, kedves — hát csak folytasd. Tudok egy uzsorást, azt fogom ijesztgetni.

— Nem fogja az uzsorást megijeszteni, kedves urambátyám, — mert van olyan uzsorás, ki csak olyan váltót vesz meg, melyről bizonyosan tudja, hogy az részben hamis.

— Érti az ördög.

— Majd megmagyarázom. Képzelje urambátyám, hogy egy győri kereskedőnek fia van Bécsben. Készpénz helyett váltót küld fiának, — a váltót az apa fogadja el, — a fiú kibocsájtónak írja alá a nevét, s a váltót egy bécsi ösmerős kereskedőhöz viszi el — s az készpénzt ad a váltóért.

— Igen, — a lejáratkor az apja ki fogja fizetni, — hisz ő írta oda, hogy elfogadja.

— Helyesen van, kedves bátyám; hanem például az is megtörténhetik, hogy egy Bécsben korhelykedő fiú hirtelen pénzre akar szert tenni; — elmegyen egy uzsoráshoz, ki csak igen nagy kamatra ád, például, — ötszázért ad százat. Ezen uzsorástól pénzt kér a fiú; de az uzsorás csak úgy ád, ha a fiu az apja nevét utánozza; mert az uzsorás tudja, hogy az apja saját gyermekét nem hagyja bünvádi pörbe bonyolítani, — s a nagy összeget ész nélkül kifizeti.

— Hümm!...

Az öreg elmélyedt, — fölkelt, föl s alá járt a szobában, — néha megállt az ablaknál, ujjaival dobolt az ablakfán. Dolgozott benne a részletes tudomány, melytől én a tanodában eliszonyodtam, s valóban örülnék, ha az öreg azt mondja, hogy egykori biztatását elengedi, a törvénykönyvet falhoz vágja, s nekem azt mondja: Ne légy fiskális, inkább kapálj burgonyát.

Harmadnap mulva készen voltunk a tudománynyal s az öreg nevetve mondá, hogy tudja.

— Tetszik urambátyámnak ez a mesterség?

— Neked nem tetszik?

— Igaz lelkemre mondom, — nem tetszik, s ha urambátyám nem kivánná, hogy ügyvéd legyek...

— Dehogy kivánom, kedves öcsém. Miattam ma félbenhagyhatod, — sőt én tanácslom, légy mérnök, az egyszeregy nem csal.

— Szót fogadok, urambátyám, — negyedév van hátra a jogból, — elvégzem az egészet, aztán elmegyek Pestre a mérnöki tanfolyamra.

— Ne busulj, öcsém, — most van a mérnökök világa. — Biztat az öreg... A büdös tavakat most csapolják, — a vasutakhoz ezer meg ezer mérnök kell, — nekem is... (itt hirtelen elakadt az öreg)

— Bátyámnak is van méretni valója?

— Van menydörgős menykő. Harmincz lépés torma! — Akadozik az öreg. — Azt akartam mon-

dani, hogy vannak ösmerőseim, azoknak foglak ajánlani, — megélsz te a jég hátán is.

— Kibujok örömömben a bőrömből, kedves urambátyám, ha nem kivánja, hogy ügyvéd legyek.

— Miattam megférhetsz bőrödben, — mondja az öreg, — légy mérnök. Anyád úgy is iszonyodott a prókátorok- és a mészárosoktól.

— Mit parancsol még urambátyám? leveléből azt értém . . . !

— Tudni akartam, hogy megmaradsz-e régi szándékodnál? S minthogy idegenkedésedet láttam, — adtam jó tanácsot.

Másnap a korcsmában alkalmas fuvarost kaptam, bátyám nagylelküen kifizette költségemet hazáig. Fütyültem, danoltam örömömben, hogy visszamehetek a városba, s az ügyvédi pályától bucsút vehetek.

— Kedves urambátyám, — mondám bucsuzólag, — fogadja hálás köszönetemet a jó tanácsért.

— Nincs mit, — édes öcsém; hanem egyet szivedre kötök.

— Mit parancsol, kedves urambátyám?

— A mit mondtam ezelőtt két évvel, hogy atyafiságunkról hallgass; majd megtudod egyszer, hogy ez mily nagy szerencsétlenség lenne. Fogadd . . .

— Megfogadtam, bátyám, — ha ön el nem árulja, én bizonyosan nem.

AZ ÉRKÉLYES HÁZ.

A hiuságnak ezer neme van. A gazdag oláh bemegyen Kolozsvárra vásárra, jól eladja portékáját, siet a posztós boltba, leméret egy rőf finom fehér posztót, két darabra vágja, s ott a boltban leveti nagy saruit, a boltos előtt fölhúzza kapczaruhának. Ez az oláh hiuságnak a legnagyobb vágya. A huszár a világ szélén szeretné lelóggatni a lábát. A tót, azt mondják, azt szeretné megérni, hogy egyszerre két pohár-

ból ihatná a pálinkát. Elbeszélésem idejében a mi kis városunkban a nyárspolgárnak hites társa meggazdagodott férjét azért kinozta, hogy a főutczában erkélyes házat vegyen.

Az úrnapi egyházi menetet, nagyszombaton a föltámadást, tisztújításkor a kortescsapatot, installácziókkor a főispánt az erkélyről nézheti a gazdag család, mennyivel több élvezet, mint a huszárnak a semmi, a hova lábait lóggatná.

Hat hétig beszéltek a kávéházakban, hogy a nagy téren egy tönkre jutott családnak nagy erkélyű házát dobszóval fogják árverelni. A közvélemény megkinált a házzal minden puffadt erszényűt. A szerényebb pióczák hallgatták a biztatást, önteiszőleg mosolyogtak, hogy rájuk nézve nem lenne lehetetlenség; de nem bocsátkoztak a további tárgyalásba. Így lassankint sorba próbálták a keztyűt az emberre, úgy, mint Csuzy kamarásnál a liberiát az inasra, s a melyik beleillett a szabásba, az lett az inas. Az erkélyes házat a városi mende-monda két embernek szánta, Faddi uramnak és a fekete kutyának.

Az utóbbinak részben azért, mert kereskedése éppen a középponton lenne. Már kitervelték, melyik sarkon lenne a bolt, hova lehetne helyezni a fekete kutyát Bizonyosan a sarokra, hogy egyszerre látható legyen a mellékutczán és a köztéren. Oly komolyan tárgyalták a dolgot, hogy a részleteken napokig vivódtak. Az egyik rész kicsinylette a mostani fekete kutyát, az épület nagy, a czímfaragványt arányosítani kell az épülethez. Egy bádogos keményen összeveszett egy képfaragóval azon, hogy melyik tudna különb kutyát alakítani. Például vették föl a postakiadónak óriás melákját, a képfaragó azt állítá, hogy ő úgy eltalálja, hogy a levélhordó első nap el fogja hinni, hogy az igazi melák ül ott fönn, s rák ált, hogy: gest herunter! A bádogos olyan élethűséget igért, hogy a hetivásáros paraszt kenyeret dob neki, hogy ne harapjon.

— Nem azt mondom én, kiált egy fogatlan borbély, — ha a fűszeres megveszi a házat, s a felesége kiül az erkélyre, Faddiné asszonyomat megüti a guta.

Erről még külön három napig beszéltek, kérdezgették, Faddi uram hány esztendős, és ha özvegyen maradna, megházasodnék-e újra, és búfelejtésképen hamarjában kit fogna elvenni. A borbélynak hat legenye három napig ezen hirrel borotválta meg a félvarost, s ebből természetesen következik, hogy a fűszeres is meghallotta, meg Faddi uram is. Az asszonyok fülébe a hír az asszonyborbélyok által jutott, kik csak abban különböznek a férfiborbélyoktól, hogy az asszonyok csak beszappanoznak, s jaj annak, kin rajtszárad a szappan

— Mi ujság, édes Faddim? Kérdi az asszony, megsimogatván az öregnek kitüské edett arczát.

— Az az ujság, hogy ötezer mérő buzám megzsizsikesedik, s az egész garmadát puskával strázsálhatom, hogy el ne röpüljön, mert félesztendő óta nem kél, a koldus is szalonnát kér, kenyere elég van.

— Haragudjál öregem, ilyenkor szoktál okosat kigondolni, most is tudom, min töröd a fejedet?

— No, törd el te, hadd lám, mit ér a fejem két darabban?

— Meg akarsz engem lepni, tudom én azt, kedves öregem, megsúgták. Jer, édes öregem, hadd csókoljalak meg.

— Tüskés a szakálam, ma nem borotválkoztam. Dörmög az öreg úr, úgy látszik, az asszonyság a csókot annál drágábban adta, minél kevesebbet kunyorálta Faddi uram.

— No, nem fakadok ríva, ha tüskés is; jer, az érdemet szivesen megjutalmazom, öregem.

— Pipaszagom van, most jöttem a kávéházból. Mondja Faddi, ezt a méhfujtót kapván elő ijesztőnek.

— Rossz ember!

— Hála Istennek, igaz nyelven beszélsz.

— Hát az igaz-e, hogy az erkélyes házat a nagy téren a fűszereséék fogják megvenni?

— Bánom is én, ha a két tornyú templomot megveszik is, aztán maguk járnak bele ketten. Mi közöm hozzá, mit csinálnak?

— Ahhoz sincsen semmi közöd, hogy ők mit beszélnek?

— Nem hozatom a kéngyertyát kontóra, beszéljenek bátran, ha apró pénzem nincsen, van öreg.

— Az aprópénzedet, édes öregem, tedd el, arról nem beszélnek; hanem azt mondják, hogy összemegyünk szép lassan, mint a tatai szűr.

— Hadd mondják, a ki sokat öltögeti a nyelvét, egyszer nem tudja hirtelen bekapni, aztán megharapja.

— Vigyázz, öreg, hogy a magadét meg ne harapd, hat hete morgod a zsizsiket, mi szükség azt kávéházban beszélni?

— Nem érted a dolgot: a kölcsönkérőket legyezem el. A ki nekem panaszolkodik, annak visszapanaszolkodom, aztán nem kér. Tudni kell a világ járását, asszony, régen tanultam ezt a mesterséget.

— Férjem, én nem szoktam vizsgálni a buzás zsákokat, de már félni kezdtem, hogy valami baj van; mert panaszodat komolynak hiszik. Mi szükségünk van jajgatni?

— No hát estére hat bandával fogok hegedültetni a «Bárány»-ban, olyan kedvem lesz.

— Azt fogják mondani, hogy kezdesz megbolondulni, vesztedet érzed. Nem hisznek a kereskedőnek, ha nagyon jó kedve van.

— Ejnye, kedves feleségem, de édes csókod van, — pattan föl Faddi. Isten úgy segéljen, mindjárt kilel a hideg. Tőlem vártál meglepetést, pedig megfordítva áll a dolog, a miért én szentugyse meg nem czirógatlak!

— Lepj meg, édes öregem, fordítja az ügyeskedő asszony a beszédet, mondd, hogy semmi bajunk, hogy az ötezer mérő buza nem repül ki az ablakon.

Én nem kértem semmit, s nekem nem is panaszolkodtál.

— Kutyabajom! — mondja kényesen Faddi, kikapott egy vastag tárczát, szórta ki belőle az ezreseket. Ötven darab egymás mellett, — mondja, — úgy beragasztom a fekete kutyának a boltajtaját ezresekkel, hogy maga se talál be az utczáról.

— Hála Istennek! . . . mondja a ravasz asszony megölelve férjét, és mégis busultál?

— Busultam; mert a bankó nem tojás, hogy a tyúk alá rakjam, pedig ez heverni fog fél esztendeig.

— Kedves öregem, végy ve'e valamit hirtelen, nekem szeget ütött fejembe, hogy az a fűszeres egyszerre neki szaladt annak az erkélyes háznak. Nem fél az a bankótól?

— Tyüh! . . . lánczhordtát, erre nem gondoltam. Az a róka megérzi a bűzt, egy csapással két legyet akar: olcsón venni és megszabadulni a bankótól. Ott leszek! Te ülsz az erkélyre, asszony! Megyek, szaladok, két bandával hegedültetek, majd harmadnapra megtudják, miért?

Faddi lesietett az irodába, a nagy vasas ládába zárta a bankót, s már látta a két legyet, hogy egy csapással agyonüti.

Szegény, nem vette észre, hogy kedves hites társa egy csapással hármat ütött agyon, — a fűszeresné volt a harmadik, hogy az ne juthasson az erkélyre; mert az komolyan tervelte, hogy végre bejut vágyainak czéljára, a városnak kellő közepébe; mert már únta az olajmérést. Télen az ujjai is megdagadtak s két számmal nagyobb keztyűt kényteleníttetett venni, mint nyáron. Ezt a két számot unta meg, s bekivánkozott a városi közönség közé. A fűszeres nem volt finnyás, a leghájasabb kezű paraszttal kezet fogott egy garas árú gáliczkőért. Őt nem a téli keztyűk csalogatták a városba, — hanem más, — minek nyitját e kötetnek vége felé bizonyosabban megtudjuk.

A fűszeres ideáig következetesen jó viszonyban volt

a józan észszel, — folyvást tervelt, — s azt hitte, hogy egyszer kidughatja az enyves vesszőt, hogy aranymadarat fogjon.

Az asszonynyal ritkán beszéltem. Köztárgyunk nem volt, végeztem dolgomat, ebéd fölött közönyös dolgokban ejtettem egy-két szót, s gondosan kerültem, hogy az asszonynyal szóba keveredjem. Az egész világot az éhenhalástól feltette, s ha valakin jó kabátot látott, első megjegyzése az volt, hogy: hol lopta?

Különös kedve telt, hogy Faddiéktól a cselédeket elcsalja. Mit főztek? mit főztek? Hányszor esznek pecsenyét? Váltanak-é tányért leves után? Hány alsó szoknyája van az asszonynak? ki van-e hímezve? szokott-e kalapokat tisztogattatni? Faggyúgyertyát égetnek-e, vagy millyt? Ezeket asztal fölött elkérdezte s az elkövetett ostobaságát a cselédnek beadta Faddiéknak, ő tudja, hogy a cseléd ott tanulta.

A szabó öt forinttal többet kapott egy selyemruhavarrásért, mint bárki mástól. Ezen öt forintért két óráig beszéltette az asszony, mit varr? kinek varr? milyen alakra varr? Semmit sem diszíttetett úgy, mint Faddiné: mit tud az a búzás zsák. Kikinda, Becskerek, — ezt a két falut, vagy mit, ösmeri Faddiné. Az ő férje Majlandból kapja a selymet.

A fiskálisnék félfontonkint vitetik a szappant, mint a groyersajtot. Az orvosnék köhögés ellen vitetik a fekete czukrot, hanem ő tudja, hogy kávéba teszik. A főbíróné most libapecsenyét eszik, mert a pörös felek hozzák, — ha az urát kidobják a hivatalból, vasárnap is paczalt főzet. Minek az esküdtnének rum, — töltsön a teába rozspálinkát, az is drága, nem is hiszi, hogy azt is kifizessék, neve benn van a kontókönyvben hátul: előre veszteségnek írják be.

Senki sem mond ellent az asztalnál, — a fűszeres hallgat, Rózsa szégyenkedve pirul, hát nekem mi közöm hozzá?

Boldog diákkor, melyben szabad aranyhegyekről

álmodozni, — melyben elhiszszük, hogy milyen nagy bankók vagyunk, s mikor az iskolának ajtaját már-már becsapják utánunk: megijedünk az élettől, mely apróra vált, s fölírják hátunkra, hogy még semmit sem érünk, kezdjük el újra.

Próbatételeimen keresztülestem, s három nap mulva kellett bizonyítványaimat kivenni. Föl is az út, alá is: nyitva a világ. Elmentem mérnök barátomhoz, ő is szomorkodott velem együtt; mert levélhordói tisztemet bevégzém, s elbúcsúzom fűszereséktől örökre. Órákig tünődtünk, miként és ki helyettesít a levélhordásban?

— Meg kell rohanni a fűszerest — mondám én — harag ide, harag oda. Trcja elesett tíz esztendei harcz után, egy fűszeresnek is untig elég lesz két esztendő, hátha megpuhult már?

— Rosszul ösmered, öcsém, a pénzembereket. Tolvajt kiáltana, rám fogná, hogy leányának kezével a pénzes ládájába akarok nyúlni, — s el nem hiszi, hogy lányát szetetem, nem a pénzét. Egyetlen mód volna, melylyel végét vethetném én a kinos helyzetnek: elszöktetni a lányt; de megsérteném az érzékeny gyermeket a rábeszéléssel. Mégis szép az a kegyelet, — az apa és anya áldását adja a frigyre, — néhány szót mondanak, melyek másnak semmit sem érnek, — hanem a gyermeknek útravaló az életnek elláthatlan hosszára.

— Hátha . . .

— Semmi hátha, — édes barátom, — a nőben legyen három adag szív, az észből fél adaggal megelégszem. Azért van nekem kiiskolázott eszem, hogy ketten is beérjük vele. A nő tudjon szeretni, — kezdje az apján, anyján, folytassa testvérein és végezze férjén. Nincsen borzasztóbb teremtmény egy vállalkozó nőnél. Én meghalnék, ha a szivarozást el kellene hagynom, — a reggelinek utolsó falatjánál számba dugom a keserű gyüredéket: de a mely nőt szivarozni látok, a szivarnak égő végét dugnám tor-

kába, mert száját kifüstölte, mint a búzásvermet, hogy magtár legyen, melybe mindent lehet rakni. A vállalkozó nő rendszerint éles elméjű, s ettől ijedek meg, hogy sokat tud, nem a nyomtatott könyvekből, hanem az életből, ebből a kinyomathatlan, tintatoltokkal összepiszkolt kéziratból, melyben a gondolatok gyakran még szappanozatlanok.

A férfi mindent merhet, a bolondot azért, hogy kétszer ne cselekedje. A nő hagyjon békét a mérkőzésnek — egy szempillantása: jutalom, — kezének gyengéd érintése: bizalom, — hajának egy fürtje: leköt egy életet, — ajkának mosolya: fölai üdv, — kérő szava: legnemesebb ösztönzés, — szavának igénye: pályabér. Ennyi gazdagság becsülje meg önmagát, ne birkózzék a férfival, — hisz a legerősebb meghajtja előtte térdét, — hogy bevallja: veled vagyok egész!

Úgy szeretem a nőt, a mint az Isten kigondolta, — mint a pontot a betűn, mely magában érthetetlen, s kellő helyén mégis mindent megmagyaráz, és bizonyítja, hogy nála nélkül a betű a szóban mindent összetéveszt. A borban a savanyúság, a dohányban az erő, a virágban az illat, a nőben a gyengédség a fő gondolat. Ha lánya nem tud lenni apjának, hogy lenne felesége másnak? Nem! ... barátom, ... kalandba nem kapok. — A napnak, a holdnak foltjai vannak, — én egyikért sem ájuldozok, — én megelégszem csillagommal, — kicsiny, de egészen fényes!

Még három napunk volt hátra, — az utolsó levelet akkorra hagytuk.

Én elmentem fűszeresékhez, Adolf úrfit a végső próbatételre készítgettem. Az apa tudta, hogy harmadnap múlva búcsúzni fogok a háztól. Többször észrevettem, hogy szólni akar, — föl s alá járt a szobában — kikérdezett, hogy hova szándékozom menni? Nagyon dicsért azon kitüntetésért, hogy tanáraim társaim fölé emeltek, — s azt mondá: magam sem gyanítom, mennyit érek.

Rózsa közeledett a másik szobából, — e miatt a fűszeres nem beszélhetvén, a másik szobába ment.

Adolfot félóra múlva várhattam csak, azért leültem a kis asztalhoz, hol Rózsa a tanulási órák alatt dolgozni szokott.

— Elhágy ön is? kérdi a lány bánattal.

— Sorsomnak intését követem: engedelmeskednem kell.

Elképzelhető, hogy a lánynak további sorsáról beszélgettünk. Elmondám a mérnöknek véleményét, szóról-szóra, mint a mérnök mondá. Rózsa nem tartóztathatá könyűit. hosszabb beszélgetés után kezet fogott velem. Megcsókolám a fehér kezet, mintha enyém lett volna. A lány engedte. — mint búcsúvételt, melyre alig volt alkalmasabb pillanatunk a mostaninál.

Minthogy Adolfra még hosszan kellett volna várnom, eltávoztam. Mint később megtudtam, Rózsa hirtelen az asztalhoz ült s a következő levelet intézte hozzám:

«Kedves barátom!

Szóval szerettem volna elmondani mindazt, mit e sorokban olvas ön, de ehhez hiányzott a bátorság, hogy én, a nő, egy férfival szemközt okoskodjam, holott önmagamtól is félek, mikor az elmondottakról gondolkozom. Elbirom a szenvedést, legjobb barátnőmnek sem panaszolkodom; hisz megrabolnám legszentebb érzelmemet, ha szánakozást mutatna, mert egy művelt eszű embert vonzalmam tárgyául választottam. Semmi kaland, — semmi regényesség, édes barátom, én is ezt mondom. A gondviselés vezetett össze bennünket, a gondviselés tudja, hogy mi czélja van velünk. Ahhoz, hogy önmagamat igen sokra becsüljem, mégis nagy jogomat érzem, s így tollal le tudom írni, hogy igen megijednék azon bátorságtól, hogy a szülői ház küszöbétől, bár a legközelebbi szentegyháznak oltáriáig el merjek menni védelem

nélkül. Egyszer sem kivánok vakmerő lenni, — e vakmerőség valamikor nagyon vádolhatna.

Szülőim egykor méltányolni fogják, hogy a magam vonzalma szerint akarok boldog lenni. Erőltetni hasztalan fognának. «A boldogtalanságban is lehet válogatni, én azt választom, melyben mást boldogtalanná nem teszek.»

Isten önnel, s ne feledje igaz barátnőjét,
Rozsát».

E levelet Rózsa otthagyott könyvembe rejté, hol én bizonyosan megtalálhattam. Ő is távozott a szobából, s mint később kitaláltuk, a fűszeres a kulcslyukon át mindent látott, a könyező lányt, az én kézcsókolásomat, a megirt levelet, s hogy a könyvembe került. Ő a levelet elolvasta, olvasás után visszahelyezte.

Adolffal tértem vissza. Szokás szerint könyvembe tekinték, hogy a bedugott levelet megkeressem. A mint megláttam, becsaptam a könyvet, majd otthon fogom elolvasni. Elolvastam otthon, elvittem a mérnökhöz. Ő boldog volt, — azt olvasta, a minek örült, — s újra erőt szedett a további várakozásra.

Másnapra hivatalos voltam egy jó barátomnak szülőihez, — a fiú jó barátom volt, s az elválás előtt néhány iskolatársat vendégeltetett meg, hisz ki tudja, mikor fogjuk egymást látni. Ebéd után kávéházba mentünk, összevegyültünk a polgárokkal, éppen akkor is azt beszélték, hogy holnap lesz a nevezetes árverés, a két pénzes zacskó fog verekedni, tallérokkal fogják egymás szemét kidobálni. A két név ismerősöm volt, egyaránt nem érdekelt, ezé lesz a győzelem, vagy amazé?

Estefelé hazamentem a tanyára. Üresen találtam; mert a jó czimborák kiszellőztették kabátjaikból az iskolaport, s elszéledtek a mulatóhelyekre, hogy utoljára összeölelkezzenek a megszokott pajtásokkal. Frau Rézi óvatosan tekintett a szobába, s a szoknyazseb-

ből levelet húzott ki. Megösmertem a fűszeresnek írását, mely igen váratlan lepett meg.

Azt gondoltam, hogy búcsúszóra egy pár gyűrt bankót küldött, s megvárja, hogy holnap oráczíót csapjak néhány forintért, s az asszonynak megigérjem, hogy fiskáliskoromban is kezet csókolok. Feltörtem a pecsétet, elolvastam a levelet, melytől oly ostoba lettem, hogy kivakarhatnám bizonyítványomból az eminencziákat, mert a levélből elejétől végig egy szót sem értettem.

«Kedves uramöcsém!

Mindent tudok! (Ez úgy hangzott, mintha kisülne, hogy az inasoknak segítettem volna a raktárból fügét lopni.) Ön engem tigrisnek, hiénának gondolt, ki gyermekemnek sorsával nem törődöm. Barátom! Én az észt becsülöm, — a kereskedő is észszel dolgozik, — az ész mondja meg, mikor kell a czukrot, kávét venni, hogy az árak változása oldalba ne rúgja. Rózsa nem kereskedőnének való, ezt régen tudom. Beláttam, hogy születni kell a világon mindenre, s ha ő másként akar boldogúlni, én nem akadályozom. — Ő választékos nevelést kapott, sokat költöttem rá, hogy eszét kiművеljem, mégis elfeledtem, hogy boldogságában akadályoztam. Ön fogja tudni, hogy egykor Kopasz mérnökkel vitáztam, — no, akkor én goromba ficzkó voltam, megbántottam a mérnököt, fitymáltam a tudományt, azt, a miért sok pénzt adtam ki a nevelőintézetben, hogy lányom is tudjon valamit. Elmult esőnek nem kell köpönyeg, — a lány menjen férjhez, a kihez tetszik, — tudja ön, a kihez neki tetszik. Ő okos gyermek, tudja kit fog választani, magához méltó művelt, okos, becsületes embert, — s önt kérem, intézze a dolgot belátása szerint, — hanem minden zaj nélkül, — erre okom, igen nagy okom van, — s ezt akármi okos ember meghocsátaná. Bizonyos dolgot nem akarok koczkáztatni, — majd egyszer erről önnek bizalmasan fogok szólni; azért önt, az okos embert, türelemre kérem. Holnap

esti hét órakor a nagy templomnak ajtajához fogom kisérni Rózsát, mintha csak sétálni mennénk, ön várjon a sekrestyének ajtajában, Rózsát át fogja venni. — Mindenbe beleegyezem, a mit ön jónak lát, — csak szoros hallgatást kérek.

Maradtam igen jóakarója,

Én, az a bizonyos.»

Semmi aláírás; de hát miért nem? Az írást úgyis ösmerem, — bízvást ide írhatta volna; mert én el nem árulom és kinek fognám elárulni olyannak, kinek felelősséggel tartoznám? A levél magyarul van írva, tudom, ki írja, tudom, hogy lányáról van szó, — s miért nem írja ki a mérnöknek a nevét?

Elhatároztam, hogy nem fogok megbolondulni, — első eminens valék tanulmányaimból, tanáraimnak szégyenére nem fogok megbolondulni. Nem vesződöm a titokkal sem, hogy miért kell hallgatnom, — elmegyek a mérnökhöz, értse a többit ő, — én örülök, hogy a fűszeres meg nem lőtt régebben a levélhordásért.

Útközben jutott eszembe, hogy Frau Rézinek ágya alatt olyasmit hallottam, hogy nekem szánták a lányt. Megfontoltam, hogy én ezt gyürkelopás közt hallottam egy mosónőtől. Gyengítő körülménynek megjárja mindkettő, én az ágy alatt, ő a mellékszobából hallotta a szavakat, — a levélben pedig az a világos, hogy Rózsa nőül mehet ahhoz, a ki neki tetszik.

No mérnök, . . . fölmértél ötven falut, kiszámítottál ezer dülőt; de ezt a váratlant ki nem számítanád hatannyi logaritmussal, a mennyi már kész. Én rád adom atyai áldásomat, ha a fűszeres az Isten házáig kiséri a menyasszonyt: hátran elveheted, ez nem lopott portéka!

Mérnökömet a nyugágyon fütyörészve találtam reggel, s első kérdése az volt: nem vettem-e észre, hogy fűszereséknél zavar látszanék.

— Miféle zavart gondol, bátyám?

— Bankózavart, barátom! — mondja a mérnök. —

Tegnap este Faddival ültünk ketten a «Bárányban», — az öreg bizalmasan megsúgta, hogy pénzemet váltsam be ezüstre, vagy vegyek valamit; mert a «fekete kutya veszedelmet szagol».

— Ettől még bolondabb leszek, — mondám, — végezzünk előbb egyet, íme a fűszeresnek a levele, melyet hozzám intézett.

Kopasz elolvasta a levelet, bámulva nézett rám, várta, hogy én magyarázzak.

— No, fiskális uram?

— Még nincsen diplomám, hogy pénzért adjak tanácsot, hanem ingyen adok. Ne okoskodjunk, siessen ön a püspöki lakba, kérjen hirtelen dispenzácziót, kerítsen két tanút, s a kitűzött órában várjon a szentegyházban

— Mondom, valami zavar van fűszereséknél.

— Ne törődjék ön a zavarral, — siessen a püspöki lakba s az estéli találkozásra legyen készen.

— Álmodjuk mi ezt a fordulatot, vagy valóban ébren vagyunk?

— Harapjuk meg egymásnak újját, mondám némi boszúsággal, — a harapásra múlhatlan fölébredünk.

— Nem merek örülni, öcsém, Pista, — okoskodik a mérnök. A kétszerkettő: négy. Ezt be tudom bizonyítani; — kettőt a háromból kivonok: marad egy! Ezt is be tudom bizonyítani. Azt is tapasztaltam, hogy a lelki állapotoknak is van egyszeregyük, összeadásuk, kivonásuk, melyek a megtörténtet ok szerint bebizonyítják. Mi lehet e változásnak oka?

— Kedves bátyám, az isten áldja meg, — ne okoskodjék annyit. Igen bölcsen beszél, azt is meg tudná magyarázni, hogy a pízai torony görbesége mellett miért nem esik hasra, — csak most ne magyarázza; hanem lásson dolga után.

— Bolonddá tesz bennünket ez a fűszeres, megmondom: miért . . .

— Nekem ugyan ne mondja, — kiáltám békétlenkedve, — rettenetes bajuk az ilyen okos emberek-

nek, hogy a bolondot is okosan tudják védelmezni, — bizony még elokoskodja az időt.

— Isten úgy segéljen, fázom . . . hideg van kinn?

— Áldott meleg juliusi nap van, bátyám, — rólam csurog a verejték.

— Különböző lelkiállapot, . . . én a boldogságtól fázom, . . . te a részvéttől kimelegszel.

— Jól van, jól, a czigánygyerek a napsugártól megfeketedik, a vászon megfehéredik, — mondám magyarázólag. Ez is érdekes természettudományi kérdés, — beküldjük a tudós társaságnak holnap, ma meg fog ön házasodni.

— Hová teszem az asszonyt?

— Három szobában elférnek önök: menjen már; mert ha megharagszom, én veszem el a leányt.

— Megyek, — csak öltözöm, — édes Pistám. Bizony nem hittem volna, hogy ily lóhalálában fogom életemnek legfontosabb lépését kezdeni

— Éppen most van ön illő állapotban, — magyarázgatám. Tapasztalt öregektől hallám, hogy a házasuláshoz megkívántatik egy kis bolondéria. Azt hiszi ön, hogy a leányok a filozófiát szeretik meg a fiatal emberben? Jaj volna akkor a professzoroknak, mindeniknek jutna száz feleség.

— Már nem fázom!

— Én sem izzadok.

— Tehát a viszontlátásig.

— A nagy templomban.

A RÉBUSZ.

Kedves mindennapi élet, nincsen neked titkod, benned minden ember ösmerős. Ha a mészáros vigyorog: tudják, hogy a húsnak fontját egy krajczárral följebb limitálta a vármegye. Ha a pék búsul: kitalálják, hogy a rabok kenyerébe korpát kevert, aztán megtudták. A borbély új frakkot húzott föl hétköznapon: vilá-

gos, hogy megérkezett éjjel a főispán, ahhoz megyen borotválni. A városhajdú nagyon veri a dobot: már viszket a marka az ötforintos bankóra, a mit a mai házárveréskor kap, ha jókor elüti: először, másodszor, senki többet: harmadszor is.

Délután három órára volt kitűzve az erkélyes háznak árverése. A csődben működő ügyvédek kezet szorítottak az utczán, a rég várt osztozási nap fölvirradt, — az árjegyzékek tisztára leírva készen vannak, a summa summarum kövér, mint a kiállításra készített gőböly, s az ügyvéd urak kabátjaik alatt tartják princzipálisaik számára annak a híres veszett fejszének a nyelét, a mivel a feleket szokták kielégíteni.

Diákpajtásaim némi gyakorlati tanulmányozás végett összebeszéltek, hogy az árverésen megjelennek. Velem is megígértették, hogy az érdekes viadalra elmegyek. Idõm kifutotta, társaság kedvéért pajtásaimmal fölmentem a városi nagy terembe, a nagy asztalhoz közel elfoglaltuk a legjobb nézőhelyet. A hivatalos személyiségek határozott órában beültek a közhatalom székeibe, közel hozzájuk kikeményített állapotban egyenesedett ki a dobos. Szerszáma nyakában lógott, alkalmasan helyezve, hogy a dobverővel kényelmesen érinthesse a feszített bőrt, mely alatt disznókorában szív is volt, — most intő példa, hogy mire jut a bőr, ha valaki a magáéban meg nem fér.

Faddi megérkezett, — s velem szemközt foglalt helyet az asztalnak végén. A fűszeres valamivel később nekem háttal helyezkedék el az asztalon innen. A leghivatalosabb személy elmondá a gyülekezésnek okát, a venni kivánókat felszólítá, hogy a bánatpénzt tegyék le, hogy az árverés elkezdethessék A két küzdő kirakta az ezreseket

A hajdú kikiáltá az elõülő után, hogy a becsár ötvenezer forint: ki ád többet érte? -

Faddi uram megszerezte az árt öt forinttal, — átnézett a fűszeresre s szemeiből kinéztem, mit akart

értetni a fűszeressel. Ó, jól ismertem a higgadt eszű gabonakereskedőt, — száján a betűk alakját is kitaláltam; azt mormolta: No, groyersajt, megeszlek apróra, — három óráig készen leszek veled.

A fűszeres kezével zsebében vájkált, a huszasok csörgetését tisztan hallám, s vártam, hogy nem fog a tikkasztó melegben fuladozni, hanem kivág egy jókora számot.

— Ötezer forint.

A hallgatóság éljent kiáltott a fűszeresnek, kezdett népszerű lenni, a terem pedig melegebb. Két óráig ilyen melegben megsül a kolbász. A fűszeres letörülte homlokáról az izzadtságot, talán meg is számította, hogy sok czukrot vehetne az ötezer forinton, ha Faddi nem kergetné.

A nézők Fadditól vártak egy gorombaságot, értem: pengő forintokban.

— Még öt forint. Mondja Faddi oly csendes hangon, hogy a hajdu előre tolta fejét, hogy meghallja.

Az öt forint kimelegítette az elnököt, kabátját pongyolábbra igazítá; mostig oly sovány volt, hogy meg nem sülne a maga zsírjában. Egy óra mulva már levetette volna az inget.

— Még ötezer forint. — Szaval a fűszeres.

Erre a dobos akkorát ütött a dobra, hogy a városi jegyző ijedtében elejtette a tollat, s az árverési jegyzőkönyvet bedisznózta. A közönség két éljennel jutalmazta meg a fűszerest, — mint a megyeházán a szónokot, mikor a nép mellett szól, s ki meri mondani, hogy a parasztot is az isten teremtette a hatodik napon, hisz Ádám volt a legvalódibb paraszt; mert apja sem volt, hogy lehetne büszke őseire!

Kezdtem ájuldozni, — megkapaszkodtam előttem álló pajtásomban. Melegem volt? azt kérdi ön? Bátyámat láttam meg Faddinak háta mögött, s azt is láttam, hogy Faddit az öreg valamire biztatta, azaz: ne hagyja magát

Faddinak népszerűsége nem ért már öt forintot,

— *Jó apetitust hozzá!* — *Mondja Faddi.*

itt-ott egyes hangok előre kiáltották az öt forintot, hogy ingereljék a megbukott auktoritást. A búzakereskedő megúnta hamar az ingerlést bátyám is újra döfödte hátulról, végre fölkel a búzakereskedő, s mély hangon mondja:

— Itt megsülünk pecsenyének: tízezer forint!

Czudar publikum: most Faddit éljenezd, — előbb gúnyoltad, mint azt a képviselőt, mikor a kilenczedik pohár vizet itta a múzeumban, — tízezer forintért elreped a szád, — el akarod nyerni a fekete kutyát, — megeszel melléje kétszáz akó faolajat, hogy jobban csúszszék. No, de ne morogj, a fűszeres nem marad adós;

— Tízezer forint ára pecsenye mellé száz forintot igérek salátára. Mondja az előbbi hős.

— Jó ápetitust hozzá! Mondja Faddi, visszavette bánatpénzét, s öt percz mulva az erkélyes ház tizenötezer forinttal drágábban a valódi értéknél, a fűszeresé maradt.

Faddi győztesen ment el, a közönség tudta, hogy a fűszeres a versenyben túlhajtott, ezért Faddinak segített nevetni az utczán. A fűszeres megvárta az árverési jegyzőkönyvet, a dobosnak markába tíz forintot nyomott, és úgy mosolygott, mintha az erkélyes háznak pinczéjében rejtett kincset tudna. Ajánlotta magát a hivatalos személyeknek, vigasztalta őket, hogy ne sajnálják őt, mert nem érdemli, — ő el tudja nyereséggel adni a penészes szilvát is. Neki ez a ház ingyenben van, meg fogja mutatni.

Haza siettem, felöltöztem az ünnepélyre

Bátyámról egészen megfeledkeztem. Elmentem a mérnökhöz, kifőztük, hogy különböző úton a tanúk merre fognak a szent helyre menni. A kitűzött óra közelgett, kezet szoríték a mérnökkel; hanem kértem, hogy nagyon szorítsa meg a kezemet, mert nagyon hasonlított e napnak szokatlan története az álomhoz, mikor a czigányt hideg káveval kínálják álmaban, s ő melegen akarja meginni: de mire fölmelegítik, balha sza-

lad a fülébe, — fölugrik, — hiába káromkodik: miért nem itta meg a kávét hidegen? — Pontban hét órakor a csarnokban álltam, a fűszeres jött Rózsával.

— Gyermekem! — mondja a leánynak, — kérdezted otthon, — anyád miért csókolt meg oly forrón. Anyai áldása volt, — eddigi várakozásért vedd a jutalmat, kövesd ezen utat a templomba. Ne kérdezz semmit, — én sem kérdeztelek, pedig mindent tudtam. Itt e levél, — mondja tovább, — esküvőd után cselekedjél e szerint. Most isten veled, rád adom atyai áldásomat.

Rózsa remegve támaszkodék karomra, a hirtelen változat lezárta ajkát. A fűszeres intett, hogy csak vezessem, — ő pedig eltávozott. A lány reszketve kérdé, hogy mi történt? Röviden megmagyaráztam, hogy az apa rendesen a kulcslyukon leste meg, midőn a mérnök leveleit átadtam, — az utolsó nyilatkozatot a könyvből olvasta ki, — ez a magyarázat. Hogy miért e titkolódzás, és miért nem beszél a részletekről; nem tudom Itt a hozzám intézett levél, melynél fogva ön nőül mehet ahhoz, a kit szeret, az pedig az oltárnál várja önt. Így végeztem a rám ruházott bizalmat: menjünk.

A mérnök közelített.

— Barátom! — mondja Rózsa, — atyám vezetett idáig, méltónak hisz a nagy útra társul?

— Kedves Rózsám! . . . én is álmodom, — imádkozzunk együtt, hogy ez álom valósuljon.

A lány a szentegyháznak márványpadozatára térdelt, kezeit összetette, s hosszan imádkozott. Vele imádkoztam, bámultam a gondviselésnek utait, mely czélunkhoz vezet előbb vagy utóbb. Kértem az istent, ha méltónak tartott, hogy mások boldogságának eszköze vagyok, engem se hagyjon el; keblemben nincsen irigység, mások boldogságán szivemből tudok örvendezni, — ezért merek esedezni, hogy gondomat viselje.

— Uram! — mondja lakóm, — ön írómesterember, lelkének sugallatából írja sorait, ön közelebb áll az istenhez, mint ne tudná, hogy az fölöttünk áll. Restaurácczióban megteszszük jóbarátunkat szolgabírónak, pedig esküdtnek sem való, — mégis örülünk, hogy a tuskóból mit teremtettünk. Mi csak úgy teremthettünk szolgabirót: mert volt hozzávaló tuskónk. Mennyivel hatalmasabb az úr, — az semmiből teremtett mindent, — teremtette a viczeispányt, az országbirót, még azt a poétát is, ki hiszi, hogy mindent ő teremtett, még Petőfit is.

Az én szivemnek kimondhatlan jól esik az imádság, beszélgetni az istennel, ki nem kér stemplis útlevelet, hogy én vagyok-e én, s hogy adós vagyok-e nagy adóval, melylyel a mennyei adószedőnek tartozom? Ő tudja, hogy szívesen lefizetem hálás megösmerésemben, nem bántom a szúnyogot, mely nem csíp; mert én nem tudnék szúnyogot csinálni, ha meg akarnám ölni.

Bevégzék a hosszú imát, az oltárhoz kisérém őket, honnét örökre egyesülten léptek vissza.

— Önök menjenek haza, — mondám, a házaspárnak, — én és a tanuk elszéledünk, hogy ránk ne bámuljanak a városban.

— Még ma látlak? — kérdi a mérnök, — kilencz órakor estelizni fogunk nálam.

Megigértem, hogy elmegyek, — aztán hétre távoztam a diáktanyára, hogy kinyugodjam a lelki küzdelmet. Otthon végig nyújtóztam ágyamon, egy hosszúszárú pipából nagy karikákat fújtam, melyeknek gyűrűit mátkagyűrűknek képzeltem. Miért nem? Tegnap a két szeretőnek egyesülését pipafüstnek gondoltam, — s ötven bölcs azt mondta volna, hogy igazam van. Jó egy óráig nyugodtam, s nehogy elkéssem, órámat húztam elő. Már elült a nyári nap, gyertyát gyujték, hogy a számlapot tisztán lássam. Éppen fél kilencz volt.

Az ajtó kopogás nélkül megnyílt, kedves urambátyámnak héringsoványságát láttam magam előtt.

— Gratulálok az úrfinak, — versben kivánja az ifiúr, hogy elmondjam szerencsekivánásomat? — kérdi az öreg, bódulthoz hasonló képpel, melyen minden ráncz össze vissza kúszálódott, mint a gyúródott ruha

— Isten hozta, kedves urambátyámat, — mondám neki, — tessék helyet foglalni ezen a szalmaszéken, biz'ez diákbútor.

— Nem ülök le, — utasít vissza, — állva is összeveszhetünk, kedves úrfi! — kezdi a pattogást. Ha merem kérdezni, — hol légyen az asszonyság? Nem méltóztatnék bemutatni?

— Azonnal behivom, — mondám, s rövidség okáért bevágtam a szobaajtót, hogy Frau Rézi hallja. Az olyan lángolva jött, mintha egy maroknyi paprikát dugtam volna a szájába. Benyitá az ajtót, s akarta mondani a meghallani valót. Itt van az asszonyság! — mondám, bemutatva most még egy darabban, aztán úgy sem állok jót, hogy mérgében el nem reped.

— Ez a feleség? — kérdi urambátyám.

— Elmenj, — vén akasztófáravaló, — mondja Frau Rézi, kifordulva az ajtón, — aludni menj, ha részeg vagy.

— Kikérem ezt az esetlen tréfát, uramöcsém, — pattog az öreg . . . én a feleségedet akarom látni.

— Akkor ólmot öntsünk, urambátyám; mert én különben meg nem mutathatom

— Keress magadnak hatalabb bolondot, az se legyen atyádfia — Zörög a bátya. Tagadod, hogy a fűszeresnek lánya feleséged?

— Igen is, tagadom, — ráadásul megesküszöm mind a tíz ujjamra: kezdjem?

— Azt méginkább tagadod, hogy elloptad a lányt?

— Ugyan ki a manó fogta meg urambátyámat julius végén április elsőnek?

— A fűszeres maga mondta, — most ordít otthon feleségestől, hogy elcsaltad házától a lányt, látták mások, mikor vezetted a templomba, s onnét összeesküdve karon fogva távoztatok.

— Urambátyám nem szokott bort inni soha, ma sem ivott úgy-e?

— Józan vagyok, — egy csöpp bor sincs bennem, — az a méreg van bennem, a mit te adtál be. Tagadod, hogy a lányt a szentegyházig vezetted?

— Igenis, tagadom; mert a fűszeres maga vezette a lányt a szentegyházig.

— A fűszeres maga vezette a küszöbig? — ő? az apa? a fűszeres? a fekete kutya vezette oda készakarva?

— Szóról-szóra úgy, mint urambátyám most elmondta, az apa vezette a lányt.

— S tudta a fűszeres, hogy te az én vérszerinti rokonom és öcsém vagy? persze te mondtad meg neki?

— Azt bizony kedves urambátyám födözte föl a fűszeresnek; mert a mely levelet én írtam halavány fehér kalapos tintával, ugyanazon levélre keresztül írt bátyám egy másikat a fűszeresnek, s kibetűzte, hogy a halavány betűket én írtam.

— Hidd be azt a vasorrú bábát, — ordít az öreg, — hadd pofozzon föl engem, vén szamarat. — Én, négy lábú állat, — én vezettem azt az akasztófáravaló sajtkukaczot sajtra. Hát elvetted a lányt?

— Azt már nem cselekedtem, bátyám, — mondám igazolva, — a lány Kopasz Imre mérnöknek neje lett.

— Te irkálsz leveleket a lánynak, s a mérnök veszi el?

— A leveleket is a mérnök írta, csakhogy én hordtam ide, oda. Tegnap a fűszerest nem tudom mi lelte, azt írja, hogy tud mindent, beleegyezik, hogy a lány férjhez menjen, ahhoz, a kit szeret, — rendezzek el mindent hét órára. Ezt cselekedtem s a mérnöké lett a lány.

— Megállj, öcsém, — ha a fűszeres maga vezette oda a lányt, s most nekem azt hazudja, hogy te loptad el, — akkor a fűszeres nem a mérnöknek, hanem neked szánta a lányt?

— Ugyan mit adnék neki enni? — Mondám boszankodva.

— Nem érted te a dolgot, öcsém, — hebegte a bátya. . . . a fiatalság megér egy milliót.

— Igen, vén embernek, ha cserélhetne; de csak nem őrült meg egy apa, hogy lányát diáknak nyakába kösse.

— Hehehe! — hahaha! — hihahó! — nevet valóságos nyerítéssel az öreg . . .

— Bátyám, az istenért, mi lelte?

— Mi lelt volna? Nevetek, hogy lúddá lett a sáfránykeverő. Meg fog bolondulni, ha megtudja, hogy a mérnök a veje, nem te.

— Annál pedig különb embert akkor sem kap, ha négy vármegyét meghajtat.

— Van pénze?

— Van becsületes keresete, urambátyám, — magunkszőrű embernek elég, ha becsületesen megél.

— Hát az erkélyes házat miből fizeti ki?

— Bizonyosan nem gondolt az én erszényemre.

— Huhuhaj . . . hihihó! — vigyorog az öreg, tökéletesen megbolondulva. A te erszényedre vette meg.

— Ezt urambátyám nyavalyatörésben mondja, — mondám, boszankodva a sült ostobaságon.

— Most már józan vagyok, kedves öcsém, — lohad le az öregnek kedve, — gyereknek nem kell mindent tudni. Szerbusz öcsém, — megyek alunni; hanem adok jó tanácsot: ne menj a fűszereshez, mert meglő.

Elváltunk egymástól, — azt tartom, jó egészséget kivántunk egymásnak, nem került pénzbe.

Kilencz óra közelgett, siettem mérnökékhez, hogy a furcsa magyarázatot elmondjam nekik. Azon nyugodtam meg, hogy a véletlen jót lehetetlen elrontani, s hogy a sors az egész ügyben okosabb volt valamennyiünknél. Szegény Rózsát sajnáltam, hogy némileg elkeseríti a vad tréfa, hogy apja, nem tudom mi czélból, eszközül használta. Én akkor azt is számba vettem, hogy tán bátyám gazdag, s a fűszeres ki-

számította, hogy bátyám vagyonához általam el fog jutni. Ez a számítás nem egészen látszék biztosnak, e helyett inkább mondtam volna neki három számot, hogy tegye a lutriba, bizonyosabban kihúzzák, mint bátyám erszényéből egy ötforintos bankót.

Mérnökék már alig vártak.

A fűszeresnek felbontatlan levelét nyujtá át Rózsa. Minthogy nekem volt czímezve, nem bontották föl. Kértek, olvasnám el hamar, hogy a mai váratlan eseménynek megoldását lássuk. Fölbontottam a levelet, mely következőképen beszélt:

«Kedves fiamuram!

Levelem olvasásakor ön már leányomnak férje, — s elfogadja a szeretetteljes czímzést, melyet tőlem most kap először nyiltan, — szivemben réges-régen fiamnak mondám, valahányszor a kulcslyukon át levelet adott Rózsának. Bátyja dühöngeni fog ez összeköttetésen; de a miatt egy hajszáluk se görbüljön meg, megbékél ő maga kenyerén. Ösmerem a vén kópét, — pénzeinek egy részét én használom, s nem is kétlem, hogy első dühében fölmondja. Ez mit sem zavar engem, ön azért az én drága szeretett vőm, kinek a jövő miatt nem kell búsulnia; azért levelembe zártam kétezer forintot, annak idejében összeszámolunk. Még ma este menjenek el önök . . . . ba, a Fehér bárányban készen várja önöket két kocsi, egyiken önök utaznak, kedves gyermekeim, a másikon Rózsa leányomnak málhája van. A kocsisok kérdés nélkül fognak engedelmeskedni. Két, három hét mulva, midőn az utazás nem gyönyörködteti önöket, jőjjenek vissza, szállásuk berendezve várja az erkélyes házban.

Atyai áldásomat önökre, szerencsés utat kivánok

szerető atyjuk:

. . . . .»

— Mit írt atyám? Kérdi Rózsa feszült várakozással.

— Küldi atyai áldását, fölül rá ezt a kétezer forintot, meg egy ruharakományt, melyet mindjárt magam elhozatok a Fehér bárányból, hanem a kocsin

egy pár napra én fogok elutazni; mert különben megló.

— Téged? Kérdi a mérnök.

— Igen is, engem, kedves bátyám, — mondám a levelet odanyujtva, — a boldogtalan ember azt hiszi, hogy én esküdtem meg Rózsával. Ezt a nyomtatási hibát nem fogják a plébánián kivakarni: tehát jó egészséget.

A mérnök hangosan olvasá föl a levelet, melyből a cserét világosan értettük. Hosszú tanácskozás után megegyeztünk, hogy Rózsának málháit nem hozatom el a vendéglőből, hanem ők fognak néhány napra elutazni, addig én házőrzőnek maradok, megirom a fűszeresnek a kifejlést, és tanácsolni fogom, hogy saját érdekében ne üssön lármát, mi is hallgatni fogunk. Ezen értelemben írtam másnap levelet a fűszeresnek, — ajánltam magamat áldozatbáránynak. Tudatám, hogy a mérnöknél megtalálhat, hozza el azt a nagy kést, melylyel a groyersajtot és a szalámit vagdalják, — vágja el a nyakamat.

Két hétig nem jött.

Ezen időnek folytán írt a mérnök, küldött ezer forintot, megírta, mit mindent vegyek a berendezésre, s hogy egy hét alatt készítsem el a lakást, hogy Rózsának kényelme legyen. Egy hét alatt megvettem mindent, a mi asszonynak való, egész a főzőkanalakig. Fogadtam szakácsnét, vettem lisztet, zsírt, sót, eczetet, paprikát, vöröshagymát, s a megírt napra tejszint is tarték készen, hogy a kis menyecskét kávéra várhassam. Kávét és czukrot nem mertem a fekete kutyától hozatni, féltem, hogy krónaiglit kapok.

Frau Rézit szintén használtam valamire.

Adtam neki tíz pengő forintot olyan szerződéssel, hogy minden nap eljő hozzám, s összeszed minden pletykát, mit a városban hall. Frau Rézi hűségesen megjött. Tudtam napról-napra, vittek-e malaczot a városbírónak? Mikor mennek a fertálymesterek a korcsmába itczét vizsgálni? Melyik asszony verte meg

az urát? Fűszeresékről semmi vad hír, — azt tudták, hogy a mérnök szép csendesen elvette a leányt. Punktum.

No, ha Frau Rézinek a nyelvével sem vakarhatnak pletykát, a jó istennek áldásával békén nyugodhatunk valamennyien, — megírtam a mérnöknek, hogy a levegő egészen tiszta, az én légmérőm állandó napokat igér, jőjjenek haza, s éljenek boldogul.

Így szereztem másnak feleséget, — azt, a kit nekem szántak, de nem tudom miért?

A MEGTÖRT HIÚSÁG.

A kártyák sokban hasonlítanak az emberekhez, különösen abban, hogy folyvást egymást ütik. Egyszer egyik, máskor másik az erősebb, s ha a kártyák éreznék és tudnák, mi történik velük: képzelem, mint szégyenlené a vörös disznó, hogy a makhetes is elüti, mikor — adutt. A változó szerencse azt alázza meg legkönnyebben, ki mások kárán nevetni szokott, — mert a megbukott tapasztalásból tudja, hogy másnak ő is azt a hibáját nevette, a melyik biczczentet.

Két hónap mulva a történtek után a fűszeres benyitott a mérnöknek dolgozó szobájába. Én ijedtemben feldöntöttem a nagy tintatartót, a nagy fekete tócsa az előttem kifeszített papírra nagy tengert pingált s kivántam, hogy lenne az most a vörös tenger, én meg annak fenekén Fáraó király, hogy meg ne egyen a fűszeres, mint Jónást a czethal.

— Mi tetszik? Mondja a mérnök is, megdöbbenve a fűszerestől; mert szemei ijesztőleg meredtek felénk.

— Mit árulnak ebben a boltban? Kérdi a fűszeres körültekintve, miből azt gyanítám, hogy az eszét elpotyantá az utczán.

— Ha árulunk, csak észt árulunk! Mondám én a mérnök helyett, mert nem tudott szólni.

— Adjanak hát az urak nekem is: mert az enyém

elfogyott. Mondja a fűszeres mély bánattal s kinálás nélkül leült a pamlagra, kalapját az asztalra helyezé s várta a feleletet.

— Kedves urambátyám, — mondja a mérnök ipához közeledve — ajándékozzon meg bizalmával, miben szolgálhatok?

— Mondtam már, hogy ész kell, — az úrtól hallottam, hogy az ész nem fél, — de minthogy én most nagyon félek, azt kell hinnem, hogy az én eszem elment. Az úr elvette lányomat, hitelezzen nekem kölcsönbe észt, arra van szükségem.

— Ne ily keserűn, urambátyám, — vigasztalja a mérnök, ön itthon van, vejének szent kötelessége önt kitelhetőleg védelmezni.

— Csendesen beszéljünk, — meg ne hallja a felesége. Vesz ön erkélyes házat a feleségének?

— Nem vehetek, urambátyám, — mert nincsen annyi pénzem, hogy mostanában vegyek.

— Hátha a felesége nem hagyna önnek békét s minden áron azt kívánná, hogy vegyen egyet: mit csinálna akkor?

— Eszére adnám, kogy nem vehetek. Bolond gombát senki kedvéért sem eszem, még feleségemért sem, pedig nagyon szeretem.

— Én ettem bolondgombát, hallja az úr s feleségemnek kedvéért pénz nélkül vettem házat.

— El fogja ön adni, — addig van.

— Nem addig van. Én kereskedő vagyok, részben hitellel dolgozom s ha időre nem fizetek, vége hitelemnek. A ház a nyakamon van s egy akasztófára való észrevette zavaromat, nálam letett pénzét szinte sürgeti, ha nem fizetek, csőddel fenyeget.

— Szabad közbeszólnom? Kérdém a fűszerest egész illedelemmel.

— Hogyne? . . . az úr is észszel kereskedik, — van az úrnak nekem való esze?

— Van! — Mondám oly határozottan, hogy a fűszeres egyszerre kijózanodott, könyűi kicsordultak

— *Egy óra mulva visszajövök és a házat megvetelem Faddival.*

s kettőnk kezét hevesen megszorítá. Ebből gyanítám, hogy előbb a nagy elkeseredés zavarta meg. Még egyszer ismételém, hogy «van» s arra kértem, hogy maradjon veszteg egy óráig, egy óra mulva visszajövök s a házat megvetetem Faddival.

— Jaj, annak is bolond felesége van! Nyöszörög a fűszeres.

— Ha esze volna, — nem merném igérni az úrnak, hogy segíthetek. Talán hallotta az úr a hírét a homeopathiának.

— Igen, abban a hideglelést hidegleléssel gyógyítják.

— A kötözni való bolondságot még nagyobb bolondsággal — Magyarázám neki. — Várjon az úr, egy óra alatt meghozom az orvosságot, — ha nem, doboltassa ki az úr, hogy az idei jogászoknak első eminense a legnagyobb csacsi.

Ott hagytam az új atyafiakat, rohantam Faddiékhoz, — egyenesen föl az emeletbe. — Bekopogtattam az asszonyhoz, az advarias bókot szabály szerint megcsináltam, félkeztyűs kezeit magasra emelém, hogy ezen poziczióban Coriolan Jupiterre esküdhetnék, megcsókolám a keserű mandulaszappanszagú kezet s baraczklekváros édesen mondám ki a legújmódibb czímezést.

— Drága nagysád!

Ez olyan nagy szó volt akkor, mint most a nagy politikában az első ágyúlövés. Európának minden börzéje elájul e hangra, a pénzkupecz elejti a credit actáit, az kitöri a nyakát és oly haszontalan papirka lesz, hogy sárkányfaroknak kötözhetik föl a gyerekek. Hála istennek a Honderű kitalálta ezt a nagy szót, — a fiskálisné asszonyt nem szólították már a novellában ténsasszonynak, — a novellahősök kimondák, hogy a szépség, királyné a lebujban is. — A nagysád szót az írók oly olcsóra szabták, mint a krumpliczukrot.

Ott feküdt a «Honderű» a buzakereskedőné előtt, —

az volt az asszonynak hivatalos lapja, abból tanulta a holdvilágmagyarságot, hol a vörös répát ki nem mondták, mert sok benne az r. Ó, a Honderű vakart ki minket a töltött káposzta közől, — az itatta meg először a teát az egészséges magyar emberrel undorodás nélkül, az tanította meg a tekintetes publikumnak feleségét bal kézzel enni. — Máskor az úrfi tíz ujjára esküdött s a szolgabíró előtt fogadta, hogy a lányasszonyért a városház tornyát hegyével aláfordítja, csak mondja ki az igent. — A Honderű kikomponálta a nagysádat, ezt a fapénzt, melyért a félbolond az utczára tolja ki fejét, hogy az egész hetivásárnak közönsége lássa meg, mikor megcsókolod. A mint a nagysád szót kimondám, Faddiné úgy meglágyult, hogy kinyújthatnám rétestésztának. Maga nyúlt a kis székért, hogy közelébe ültessen s a Honderűből hirtelen kiolvasott egy nyájas fogadást.

— Üdébb a lég, ha kegyedet körömben láthatom!

— Búcsúkönyűimet kisírni jöttem, midőn nagysádnak utolsó istenhozzádomat elrebegnem kényszerít az irigy sorsnak ádáz kajánsága. Így folytattuk a beszélgetést a fülemilék és pitypalattyok nyelvén álló félóráig. — Megérdemlettem volna, hogy megkötözzenek! mert csak futó bolondok nyaggatták így a fölséges nyelvet; de be kellett váltanom a homeopathiának becsületét, hogy betegemet a gyilkos nyavalyából kigyógyítsam.

— Ön ellebben körünkből, a végzetnek szárnyai ragadják el önt s én e bárdolatlan nép között fogom nyögni napjaimat; mert a magasztost a köznapiság vaksága felösmerni képtelen.

— Ön királynéja maradand a város szaloni életének.

— Királyné trón nélkül, egy külvárosi kalitkában. Mondá elérzékenyülve az asszoey; mert Faddi az egyik közfalat kidobatni nem engedte, s ha sok volt a vendég, négy szobában kellett egymást összevadászni.

— Ó, — ha nagysádat az erkélyes háznak tágas termeiben bámulhattam volna.

— Ne említse ön, — alárendeltségemet juttatja eszembe, mely vágyaimat nem érvényesítheti.

— Most faggyúgyertyát és szalámit fognak ott fölhalmozni.

— Bárdolatlan nép, mely a vaniliát árulja; de illatát nem érzi.

— Ó, ha nagysád tudná, a mit én, s az alkalmat torkán ragadná, hogy diadalt üljön azon a népen, mely a jobb ízlést az avas olajtól nem érzi.

— Beszéljen ön, — drága barátom, — erőm éled, ha ön reményt nyujt.

— Fűszeresék nyomorúságosan öszevesztek, — mondám érthető nyelven, — a gazda közfalakat akart huzatni, hogy a nagy termek apróbb osztályába helyezhesse el a héringes hordókat és a czukorsüvegeket, míg az asszony megfogadta. hogy inkább olajos hordóban lakik, mint kinevettesse magát, hogy a díszteremben úrnő nem lehet.

— Folytassa ön, drága barátom! Mondja az aszszony, megizlelve a kis pletykát.

— A férj dühében el akarja adni a házat veszteséggel is, — most van vejénél, hogy az eladással megbizza.

— Ó, ha e düh el nem párolgna.

— Parancsolja nagysád, hogy a fűszerest szaván fogjam?

— A mérnöknél találandjuk még a fűszerest?

— Remélem, ott találom még, — parancsolja nagysád, hogy szóval tartsam még?

— Egy perczet sem fogunk veszteni. Férjem Mosonyba utazott, a pénzről rendelkezhetem, azonnal foglalót adok. Férjem estére hazajön, elintézheti a többit.

A nő hírtelen magára kapta felső ruháját, egy nagy tárczának töltelékéből tetemes mennyiséget vett ki s egy negyed óra mulva a mérnöknek szállásán készen

lett az alkú, mely szerint a fűszeres tízezer forint veszteséggel átengedi az erkélyes házat. A nő reszketett a kellemes izgalomtól, míg a fűszeres az átengedést fogalmazta és tanuk jelenlétében aláírta. Az előleget lefizette a nő, az irományokat táskájába gyűrte s ajánlotta magát a társaságnak. Az alatt kocsija megérkezett a mérnök lakása elé. Lekisértem, befejezésül egy pár nagyságos czímet nem sajnáltam útravalóul.

— Az erkélyes házhoz! — parancsolá a kocsisnak s a nyitott kocsiban úrias kényelemmel helyezkedék el, hihetőleg azon gyönyörködék, mint fognak bámulni az emberek, hogy az erkélyen még ma bemutatja magát.

— Mit csinált ön? kérdi a fűszeres.

— Megkevertem a kártyát, — kihívtam az ön feleségét, a fűszeresnével elhitettem, hogy ő az adutt s elüttettem vele az ön feleségét.

— Bolond asszony, éppen olyan bolond, mint az én feleségem.

— Nagyobb, — mondám, van szerencsém bebizonyítani, — következésképen helyesen számítottam az észszel.

— Megmenekültem, drága áron; de megmenekültem. Nem hetvenkedem többször: ez az ön diadala!

— Az észé, a gondolkozásé, — az itélőtehetségé, uram, s hálából ösmerje ön be, hogy ránk is szükség van a társadalomban.

— Nagy szükség van, uram! — vallja a fűszeres. — Úgy-e, nyomorúságos állapotban voltam előbb: ne csodálkozzanak önök, — mi fölváltjuk a nagy bankót apróra, az aprót öregre, — eszünk a summában elvégződik. Sohasem hittem volna, hogy az embereket szenvedélyeiknél lehet jobbra-balra kormányozni, — most már tudom. Önök boltja nagyobb az enyémnél, — millió fiókjuk van, egyikben a tudatlan ember, másikban ravasz, a harmadikban az ügyetlen, negyedikben az eszeveszett hiú.... Úgye-e, fölfogom az

önök hivatását? — Ó, — én fontszámra árulok, — önök mázsaszámra. Leveszem kalapomat, hazáig föl sem teszem, hanem otthon, uraim, otthon fölteszem. Vége az asszonykomédiának. — A fekete kutya czímert kívül meghagyom, parasztot fogni igen jó czímer; benn, a szobában nagy betűkkel írom föl: Mindent észszel. Alászolgája!

— Rózsát nem akarja megnézni, kedves urambátyám.

— Lányom jó helyen van, fiamuram, — holnap meg fogom nézni. — Most hazamegyek, feleségemnek bemutatom magamat új bőrömben. Két hét óta lesoványodtam húsz fonttal, — most észben kövérebb lettem egy mázsával, — újra kell ösmerkednünk, kedves fiamuram. Isten velünk.

Röviden mondom el, hogy a fűszeresné nem tudta férjének nagy aggodalmait elképzelni, — folyvást az erkélyes házat bújta, hogy jövendő terveit élvezze. A lépcsőzeten találkozott a két asszony.

— Kit tetszik keresni? — kérdi a fűszeresné vetélytársát.

— Házamnak kulcsát, asszonyom, — mondá fönhéjázva Faddiné, — mert e házat megvettem az ön férjétől.

— Férjem bizonyosan megőrült, — mondja a fűszeresné.

— . . . Nem őrült meg, — kiáltja a fűszeres az alsó lépcsőről, felesége után csapázva hazulról, — jer, asszony, menjünk haza, Faddiné asszonyságnak igaza van, a házat eladtam.

*

— Nem értem ezt a rossz tréfát.

— Ha nem sikerült volna a házeladás, megbuktunk volna.

— Végem van.

— Én meg most kezdődöm el.

GŐZÖSÖN PESTRE.

Név szerént nem említi a történet, hogy ki volt az az ember, a ki a rákot legelőször ettz meg; hanem hogy az volt a legéhesebb ember, azt bizonyosan hiszem. Az étvágy igen sokra tanította meg az embert s azért tanul keveset; mert igen sokat eszik.

Naponkint olvasom az államgazdászati vezérczikkeket, egyikben ajánlják a vegytant: földmivelő népnek tudnia kell, mit csikarunk ki a földből s mit kell visszaadnunk. Tökéletesen igaz. A másik vezérczikkben hatalmasan bizonyítják, hogy borainkkal uralkodhatnánk Európán; de ne keverjünk a borba vizet. Európa már vén korhely, torkát nem ingerli a könnyű bor, adjunk neki lángot, hogy vén csontjaiban föllobbanjon a szikra: borainkkal tánczoltassuk meg az elaggot ficzkót s az fényes aranyakkal fizet. Egy kis tenger kellene nekünk! kiált a harmadik vezérczikkező, terményeinknek piaczot keressünk, mert az angol kofa nem jön utánunk s nyakunkra penészesedhetik a káposzta. Aranybetükre méltó sorok, hanem ha én írnék vezérczikket, ezt mondanám: Édes magyarom, nagyon jóllaktál, ebéd után van nálunk mindig, csak akkor boldogulsz, ha nagyon kikoplaltál s elhiszed, hogy a sült veréb a fának legtetején lakik s ha jól akarsz lakni, föl kell másznod a fára.

Ez a fáramászás észrevételi velünk, hogy alkalmazott erővel fölértünk a fának sudaráig, meglátjuk, mit csinál a szomszéd, hogy annak vetése bujább és zöldebb, marhája csontosabb s a magyar emberben a hortyogva alvó lélek fölébred, aztán eszébe jut az a nóta:

Vagyok olyan legény mint te,
Vágok olyan rendet, mint te!

s a nemes vetélkedés föléled, munkához fogunk, a jónál jobbat termelünk s az angol kofa nálunk veszi a savanyú káposztát.

Először léptem a gőzhajóba, levett kalappal köszöntém a kapitányt, a kormányosnak szinte jó napot kívántam, hogy is ne? Anglius volt mindkettő, ők kormányozzák a nagy alkotmányt, melyen most háromszázan utaztunk. Hány forspontos lóval szállítana el a vármegye háromszáz embert? Hány hajdu parancsolna? Hányszor igérnének huszonötöt a makranczos parasztnak, hogy idejében fogjon be? A gőzhajón semmi lárma, semmi czivakodás, okosan parancsolnak, bölcsen engedelmeskednek s háromszáz emberrel röpül a hajó a Dunának hosszában.

Nagy tudomány a parancsolás, ha az illető jókor tudatja, hogy mennyit kiván az engedelmességből s többet nem erőszakol ki.

Vidám fiuk csapatja sereglett össze a hajón, Pestre siettek, mint az ép testben pezsgő vér a szív felé, hogy onnét visszakanyarodjanak s a nemzettestet folyton elevenségben tartsák. Így gondoltam szerepünket s a fiuk közé vegyültem, hogy tervelésüket halljam.

— Meddig, pajtás? — kérdezi az egyik.

— Terminusra megyek, — mondja egykedvüen a másik, — ez a legutolsó, alig várom, hogy vége legyen.

— Ügyvéd akarsz lenni?

— Nem bolondultam meg, hogy másnak szolgája legyek, apámból úr vagyok otthon.

Ez a fiatal ember korán jóllakott, az apaiból fog megélni. A haza ennek fejére ne számítson, korán ugarra hagyta fejét, az észt fölveri a gaz. Töröljünk ki egy embert a létszámból, ebből az észnek tőkéje kipottyant.

— Te is itt vagy? — kérdi egy másik fiatal ember szomszédjától, — bizonyosan Pestre mész.

— A világ közepébe rohanok, barátom, — felel a másik vidáman, — ügyvédi vizsgára megyek Pestre.

— Hát onnét?

— Ott maradok, barátom.

— Bizonyos helyed van?

— Igen, ég és föld között, bizonyosom a mai nap, reményem a holnap. A többit a jó isten tudja.

— Sajnállak, pajtás, Pesten egymás hátán ül a sok ember, a kész falatot kikapják a szádból.

— Szerencsét kisérlek; mert egy zsidótól hallottam, hogy a ki aranykocsi után szalad, ha szeget talál is, arany szeget talál.

— Sokan futnak azon kocsi után barátom, előzőid fölkaparják előled a szeget.

— Nem félek, barátom, — okoskodik amaz, — a sors engem nem bolondíthat el álomképeivel. Ma kedd van, holnap okvetlen szerda lesz, ez bizonyos, ezen a sors nem változtathat. Igy alkuszom, pajtás. Aztán valahol kezdenem kell, ha semmit sem tudok: hirtelen utolsó leszek a világnak bármely zugában. Ha kiállom a kisérletet Pesten: ember leszek mindenütt.

Ez nem terhelte meg gyomrát, gondolám: az étvágy dologra kerget; ember lesz belőled, barátom.

Nyolcz napig ültem a hajón, az összeszorult tömeg közt sok ilyen párbeszédet hallék, tapasztalám, hogy az élettől azok nem féltek, kik szerény erszénynyel, de elszánt határozottsággal mentek a főváros felé.

Komáromnál kikötöttünk, többen kiszálltak, mások bejöttek, a nagy tömegben a legutolsó volt Faddi. Rendkivül megörült az öreg, hogy találkoztunk s együtt megyünk Pestig. Onnét ő Szegedre siet, hogy új rakmányt vásároljon s még a télnek beállta előtt rendeltetése helyére szállittassa.

— Folyton fárad, kedves Faddi úr, — mondám az öregnek, — ugyan nem fárad el a nagy szorgalomban?

— Megszoktam a foglalkozást, — felel az öreg, — s azt tapasztaltam, hogy a futtató lovat sem állítják meg a pályának végén, mert megszakadna; hanem eresztik tovább, hogy lassankint lohadjon le a megkergetett vérnek tüze.

— Mikor tér vissza?

— Nem sietek haza; mert a közmondásnak ellenkezőjét vallom: mindenütt jó, de otthon legrosszabb.

— Szivéből mondja ezt, Faddi úr?

— Szivemnek mélységes mélyéből mondom, barátom. Szegeden az utolsó lóhajtó is ösmer és ötven lépésről süvegel; mert tudja, ha nekem dolgozik, igaz bért kap. A keraskedő tenyeremet többre becsüli, mint ezer tanut; mert ha az ő tenyerébe csapok az én tenyeremmel, ez olvasható írás, mely nem hazud. A fiatal kereskedő hozzám jár az oskolába, ha bolondul hajtja az árt, fülét meghuzom s e fölhuzás megér mérőnkint öt garast és elszenvedi; mert kivánom, hogy ő is boldoguljon. A szegény embernek buzáját öt garassal drágábban, az urét olcsóbban veszem. Igy mindhárman megélünk. Veszekedők között én vagyok a bíró, mindkettőt leszidom, egyik sem panaszkodik, hogy a másiknak kedveztem. Ott lenn van az én mennyországom, barátom, a napszámos szeret, az eladó megbecsül, társaim bizalmunkra méltatnak. Kikapom részemet teljes mértékkel. Otthon, tulajdon fészkemben látok egy asszonyt, ha a viczeispán elvenné, rám uszítaná a mestergerendát, hogy csapjon agyon, mert az alispán különb ember, mint a buzakereskedő. Fiamban gyönyörködjem? Kezet nyujt a gazember, azt gondolom, az enyémet akarja megcsókolni; kezet szorít, mintha pajtása volnék, és kölcsön kér tőlem, az apjától s azt igéri, hogy anyja megfizeti. Megbolondulok én otthon, mert a kocsis is tudja, hogy az asszonyon kezdődik el az első személy.

— Hát a kis lány? — mondám a gyönge oldalt simogatva.

— Üssön oldalba, kedves öcsém, — derül föl Faddi, — majd elfeledtem ragyogó gyémántomat.

— Ugy-e, az elevenre tapintottam? mégis haza húzza valami Faddi urat.

— Hosszú kötél az, Szegedtől hazáig ér, úgy megrántja a nyakamat, mint a huszonnégy ló a kemény fahajót.

— Helyre van az egyensuly ütve, tisztelt Faddi úr, — mondám bizalmasan, — nincsen tökéletes boldogság a földön; de boldogság van.

— Igazán mondja, uramöcsém, ez a lány kincs s ha az isten éltet . . .

— Mit fog ön csinálni e nagy föltétel mellett?

— Kiköszörültetem ezt a gyémántomat, hogy grófok bolondulnak utána.

— Ne kárhoztassa ön feleségét, ő is épen úgy akarja kiköszörülni a maga gyémántját, hogy grófnék bolonduljanak utána.

— Fiam bomlott óra, melynek egy keréknél kevesebb jutott.

— Vigyázzon ön, hogy a lányt úgy ne erőltesse, hogy agyában egy kerékkel több legyen, mint épen szükséges lesz.

— Azért adom a legelső nevelőintézetbe, hogy kipallérozzák. Kerül, a mibe kerül. Elküldöm Bécsbe, Párisba, elér oda az én erszényem.

— Azt ön tudja, én meg azt tudom, hogy ön bizonyosan csalódni fog,

— Példának okáért miben?

— Ön, kétségen kivül igen gazdag ember, mint gabonakereskedő. A pénz egy értékü fönt és alant s ha kegyed nem sajnálja, gyémántját a legelső nevelőintézetben kitünő fényesre köszörülik, hogy — mint ön mondá, — grófok bolonduljanak utána. A gyémánt haza kerül, értékét felismeri; de az apa kevés időig gyönyörködik benne, mert a gyémánt foglalványát keresi, kivágyik az apai házból a csecsebecsék közé, hol tündökölhet. Indiában van egy különös gyümölcs, mely az idegent megöli, csak a bennszülött élvezheti. A gyümölcs az indiainak legkitünőbb nyalánksága s mert neki nem árt, élvezettel falja. A természet az európait úgy rettenti el e veszedelmes gyümölcstől, hogy undorító szaga van s ezer közül egy birkózza le az ellenszenvet; de ez ezredik egy év alatt menthetetlen meghal.

Figyelmeztetem önt, ha lányát nagyon hires növeldébe küldi, — környezetében azon gyermekekkel érintkezik, kiket, mint ritka növényeket, a melegágyból

üvegházba szoktak kiültetni. A gyermek olyan, mint a virág, azon alakot ölti föl, a minő mintába illesztik — s ha majd túlságosan kifinomítva haza kerül; apjának természetes modorában olyan hibát talál, melyről neki a nevelőben azt prédikálták, hogy durva!

Apró példáért elmondok egy ártatlan esetet. Egy pesti ügyvéd alig hét éves gyermekét egy pár hétre falura küldé öregapjához, becsületes egyszerü gazdatiszthez, ki az unokában gyönyörködni akart. A kis fiút elhalmozta mindennel, s a fiú a készséges öreg apától mindent kért. — Egy alkalommal megint kért valamit, az öregapa odanyujtá a gyermeknek.

— Itt van: ne!

— Öregapa, — mondja a kis fiú, — nem illik úgy mondani, hogy: ne.

— Hát hogyan kellett volna mondanom, kis borzas?

— Úgy kell mondani, hogy: tessék!

— Azt gondoltam, kedves fiam, — mentegeti magát az öregapa, — hogy neked így is jó lesz!

Jelen voltam a kis történetkénél, az öreget az ártatlan történetke megszomorítá; mert az unoka önkénytelen megmutatta a különbséget, hogy a kis unoka a modorban kényesebb öregapjánál — és hogy a kis fiúnak füle már oly kényes, hogy az öregapjának minden kedvezése kedvesebb volt a modornál, melyet a kényes fül megszokott.

Ön boldogabb Szegeden, mint otthon. Ugy-e jól esik azon légkörben úszni, mely az ön tüdejét nem háborgatja? — s ön csupa szeretetből leányát elküldené az illatos légkörbe, hogy visszajövet az első napon, az első negyed órában észrevegye, hogy apja a pipafüstben él, mint a kéményben a sonka. Ön, a meglett férfi, könnyekre fakadna, ha észrevenné, hogy legkedvesebb gyermeke kerüli; mert szokásait, modorát, néha pongyola beszédjét szántszándékosan kerüli. Ön túlfinomíttatná; — s idegenekkel megbámultathatná, hanem ön félne tőle, mint most anyjától, ki nem tud Faddiné lenni, gabonakereskedőné, az az

odasimuló nő, ki férjét úgy szeretné, a mint van, az almát héjastól, — mely talán kívül szintelen bőrű; de belől féregtelen és jó ízű. Tetszik önnek, hogy felesége szeretné meghámozni? Nem, — ön Szegeden szeret lenni, — ott igaz áron kél el, a mennyit megér, mint ember és kereskedő egy személyben, mint jószívű ember és jó barát.

A kút igen mély, a torony igen magas, — maradjon ön az egyenes földön, neveltesse gyermekét otthon. Azt nyeri ön, hogy a lány látni fogja, mikor ön a magtárban port nyel, — mikor a makranczos vevővel czivakodik, — s a kis lánynak szive ép marad; mert a munkának fáradalmait s gyümölcsözését ismeri s ha önt és azon kezet megcsókolja, mely a lapátolástól kemény s a portól fekete: mindketten boldogok lesznek. Tanuljon sok jót és sok szépet. Ön fizesse a mestereket, örüljön a gyermek szorgalmának, az pedig annak, hogy önt megörvendezteti. A kis lány már esztendeje zongorázik s hiszem, hogy Lisztnek ábrándjait remekül fogja játszani, — de mennyire örül ön és a kis lány együtt, ha melléje ül s hallgatja, mikor a kis ujak kiböködik:

Petrezselyem, köménymag,
Jaj be derék legény vagy,
Se nem kicsiny, se nem nagy,
Éppen hozzámvaló vagy.

Az a kis lány legyen apjának leánya, a gabonakereskedőé, — úgy majd ténsasszony korában is megcsókolja Faddi úrnak kemény kezét, mely hasznos munkában barnult meg, hogy kedves leányának olyan tallérokat adjon, melyekért a nagyságos asszony is örömest lehúzná a keztyüt!

— Ámen zsidó szó, mely annyit tészen, hogy meglesz! — mondja Faddi kezét nyujtván s úgy megszorította kezemet, mintha tízezer mérő buzára alkudtunk volna meg.

Pipára gyújtott az öreg, elment a hajónak hátuljá-

hoz, az ernyőnek vasához támaszkodva nézte a vizet. Dolgozott benne az orvosság, melyet beadtam. Bizonyosan tervel az öreg, hogy a kis lányt nem fogja föleereszteni a levegőbe sárkánynak. Nem zavartam az öreget, elmentem a hajónak ellenkező részébe, az orra felé, hogy Pestet messziről meglássam.

Lassankint kibontakoztak a budai ormok, a készülő lánczhidnak állványai magasra meredeztek s körülöttem összesereglének a fiatal pajtások, hogy a csodaműnek magasló részeit láthassák.

Széchenyi István nevét mondá ki az egyik. Ránéztünk valamennyien, az volt, ki az aranykocsi után indult egy aranyszegért. A fiúnak arczán buzgó ihletettség látszék, egyenesen a hidoszlopzatok felé nézett, mintha neki intenének, hogy siessen Pestre.

— Azt tartom, gróf is az a Széchenyi István, — mondja az a fiatal ember, ki az apjáéból akar úr lenni.

— Nekem szól ez a leczke? — kérdi az előbbeni, észrevevén a furcsa gúnyolódást.

— Igen, — illendő megadni minden embernek czímét.

— Kegyed talán gróf vagy báró? — kérdi amaz visszanézve az akadékoskodó fiatal emberre.

— Sem gróf, sem báró.

— Ugy ön valami reménybeli gazdag úrfi lesz.

— Ha ön éppen tudni akarja: igen! Miért kérdezi ön? Szeretném egész bizonyossággal tudni.

— Hogy bebizonyítsam, hogy a kegyedféle embert ki kell előbb vallatni, mint a rabot, hogy megtudjuk, mennyit ér? Míg Széchenyi Istvánnak az a legfőbb czíme, hogy akkor is első ember, ha grófnak nem mondjuk.

Az úrfi elhallgatott, — később eltávozván, kivártam, hogy a másikkal egyedül maradhassak. Fiatal emberek könnyen ösmerkednek, kivált a kiket egy uton kerget a sors. Visszatértünk az előbbeni jelenetre, mely bennem rokonszenvet keltett új ösmerősöm iránt.

— Megharagította ön a kis paczkázót.

— Barátom, — ne higyje, hogy én tüskés természetű vagyok. Mint ember, megférek akárki mellett, megvárom a sort, melyben következem; hanem mint magyar ember visszautasítok minden dölyfösséget. Mivel dicsekedhetünk mi? Egyetlen nagy emberünk van, ez az egy csinál mindent, a többi kínjában követi; mert húzza őket hajuknál fogva. Méltóságos uraink vannak a multból, — hogy az új fogalmak szerint mire méltók? még bebizonyítandó. Nagyságos urunk sok van, — csodálom, hol termettek, — mert a nagyságnak a jelenben hazaszerte semmi nyoma. Tekintetes közönségünk fejenkint szép szám, — tekintsünk a fejébe, tele van kenyérkereső gondolattal, a vezérürüre néz, — ott van a kolomp, — nyakára szeretné kötni, hogy a sereg őt bámulja. Ez a pimasz megtámad, hogy Széchenyit elfeledem grófnak czímezni. Semmi közöm grófságához, — tisztelettel gondolék rá; mert ha Kis Istvánnak hínák, — ez a Kis lenne a hazában egyedül a Nagy!

A gőzhajó megállt, előttem állt a Dunapart, — kissé szemetes, nincsen beszegve, hogy a Duna tükre méltó legyen az ifjú Pestet visszaadni, — no, majd idővel. Keblem elfogult, a szép épületek megleptek, mint a talált kincs, és bár reményem nem biztat, hogy valaha egy kődarab az enyém legyen a tömegből; úgy érzém, hogy otthon vagyok, — s e tömegről azt mondhatom: miénk!

Áldott szó: mi ültetett kebelembe, hogy erőt adj? Dehogy vagyok szegény, — ez a nagy város, az a sok ház, — ó még ennél is több, az egész ország a miénk. Istenem, — ne küldj véletlen szerencsét, — kergettess a szükséggel, hogy kénytelen legyek megtanulni azt, a mivel a sorsnak parancsolhatok, hogy engedelmeskedjék. Kevesen vagyunk? Sokan leszünk, ha mindannyian tudunk valamit.

BÁTORSÁG.

Gyermekkorom a harminczéves európai békének közepére esik, a háborúnak iszonyait könyvből olvastam, vagy vén obsitosoktól hallám, s megvallom, szerettem volna látni egy kis csetepátét, hallgatni az ágyúmorajt, s midőn a parasztok azt mondák: hogy nem ártana már egy csöndes háború, mert sok az ember, egyik a másiktól nem élhet; ösztönszerűleg kérdeztem, ki lehetne a magyarnak ellensége, hogy azzal küzködhessék?

A kutyafejű tatárokról hamar lemondtam. Ezek messze laknak s a hadjáratnak kalandkereső neme kipusztult a világból; a tatároktól nem vártam szomjam kielégítését. Közelebb esett hozzánk a multból a török; de erről gyanus hireket hallék, a híres janicsárok kipusztultak, a török már hirhedt beteg embernek lőn kikiáltva, ez őszi legyektől éppen nem félhettünk. Lemondtam a háborúról.

Az asszonyokról mondják, hogy könnyen sírnak s a mi több: szenvedélyből sírnak. Ez igaz lehet. Az én kedves anyám különösen kikereste a faluban a panaszkodó asszonyokat, elmondatta velük kínjaikat, másnak törött lábát, ellopott lovát, meggyuladt boglyáját, az én anyám éppen olyan részvéttel siratta meg, mint tulajdon kárunkat. Sokszor megsajnáltam, ha szegény jó anyámat siránkozni láttam s ha keserűségének okát kérdém: rendesen másnak baját beszélte el s azt is mondá, hogy: jól esik az embernek, ha kedvére kisírhatja magát! Én, meggondolatlan gyermek, titkon kivántam a háborút, mely a nyomorúságot ezer kézzel szórja.

Társaimmal minduntalan katonásdit játsztunk, kiválogattuk a tömegből a bátrabbakat, aztán nálunknál kétszerte nagyobb tömeget rendkívüli lelkesedéssel vertünk meg: mi voltunk a magyarok. Irigylettük az

elfogyott multat, a vitézségnek korát, mikor az ellenség eljött látogatóba, hogy velünk verekedjék, vagy apáink ültek lóra, hogy az ellenséget a maga földjén csépeljék meg. A szörnyű békében elfáradtam, kétségbeestem, hogy az ördög elvitte minden ellenségünket; nincsen, kivel kedvünkre verekedhessünk.

Pestre érkezvén, szivemben fölmelegült a vér, láttam a jurátus-legénységet oldalra kötött karddal, készen az indulóra, hogy a kardot megforgassuk töröktatár vérben. Harsogott az utcza az élénk zajtól, a jurátus-kávéházban hemzsegett a fiatalság, egy-egy elbeszélőt lángoló arczczal hallgattak, mikor elbeszélte: a megye gyűlésén mily bátran beszélt egy vagy más szónok, ki az ördögtől sem fél.

Ötvenkét vármegyének fiatalsága volt egy-egy tömegben, a bihari fiú büszkén mondá, hogy jönnétek Váradra, hallgatnátok Beöthy Ödönt, mikor elsüti az ágyut. A barsi Balogh Jánossal dicsekedett, a soproni Nagy Pállal s az idézett szavak közé vetélkedésből a maga gorombaságát is odaszúrta, hogy vármegyéjének becsületét megmentse. Sorba szedték elő a restaurácziókat, a tolnai gyerek ijesztő számban fejezte ki, hány pecsovicsot vertek meg a kubinszkiak. A szabolcsi ezt nyulhajszolásnak mondá s hirtelen három tanut fogott, hogy Nagy-Kállóban tizenkét embert agyon is ütöttek.

Arczom égett az izgalomtól: hej! ha az a csöndes háború kiütne, milyen kaszabolást vinnénk végbe.

Leültek aztán a fiúk, előkerült a vén Verbőczy. Kövyn, Kelemenen, Acsádyn viaskodtak, lettek fölperesek, alperesek, vitatták a desperata causakat, mint a régi közmondás szerint a filozófusok között akármi bolond gondolatnak találkozott védelmezője. Azésznek szikrái pattogtak, a jó ötletet megröhögték, az ügyetlent, nem egészen parlamentáris választékossággal leszamarazták, én pedig azon elmélkedtem, hogy a restaurácziói verekedések béka-egérharcz s a vérben öröklött bátorság nem pirosítja meg a zöld mezőt,

legfölebb a nagy kalamárisból dönti ki a tintát a hosszú zöld posztóra.

No, még mást is gondoltam.

Nyolczszáz esztendeig verekedtünk e hazáért, isten úgy segéljen, birkózásnak elég.

Azt gondoltam, hogy annak is van természetes oka, hogy a húsz éves ifjú már nem mászik a fára, hogy madárfészket keressen. A húsz éves ifjú nem rakja tele zsebét kavicscsal, hogy a köztéren verebeket dobáljon, a húsz éves ifjú nem játszik «beállóst», hogy kemény lapdával dobálja hátba kedves pajtásait. Izmai kinyujtózkodtak, az épületnek csontja széltében, hosszában megtermett s épen annyi hús ragadt rá, hogy az emberbőrt kellő alakra feszítse. A gyermeket melegebb vére élénken mozgatja legközelebbi czéljára, az izmok kinyujtására és feszítésére s a nyughatatlan gyermek fölmászik a fára, hogy egy hitvány pintyőkefészket leszedhessen. Ez ártatlan inger édes kéjjel kergeti s a természet még egyszerűbben alakit a gyermekből embert.

Az ember életében korszakok vannak, egymással ellenkező szerepek- és kivánalmakkal; a népekében minden véletlen lenne?

Tökéletes lehetetlen.

A hosszú harczok alatt a karnak volt szerepe. Zökkent a világ járása, a zöld asztal mellett küzdünk. Hátha onnét is eltol az élet? Utolsó fegyverünkhöz kell nyúlnunk, az észhez, mely legközelebbi hasonlatunk a Teremtőhöz; tehát legnagyobb hatalmunk abban fekszik s ha nem használandjuk jókor, visszaadandjuk, mint a bibliai girát, szégyennel; mert heverni hagytuk.

Ide irom, most szégyen és szánalom nélkül, hogy Magyarországban a méltóságos grófoknak czifra beszédeit a titkárok irták; egyik gróf bevégezvén beszédét a gyűlésen, a hatalmas vivátokért visszafordult háta mögött álló titkára felé, vállait megveregeté, hogy sikerült a munka Akkor szégyeltek uraink tanulni:

minek az ész annak, ki pénzért megvesz egy eleven embert, ki helyette gondolkozik?

Az anyagi harczban az volt igaz, a mit karddal igaznak erőszakoltak apáink. A szomorú Dózsa-harcz leverésekor a bosszúálló hatalmasok törvénykönyvbe irták a szavakat, melyek háromszázadon keresztül tengődésre kárhoztatták. Háromszáz esztendős volt a harag, a bocsánat nemzedékeken át nem fakadt föl.

Éppen háromszáz esztendő mulva tettük le a kardot, a zöld asztalhoz ültünk s hogy a legutolsó nagy ütközetet megnyerjük, a nemesség a letett karddal neki állt a törvénykönyvnek, kezdé kivakarni a szégyenteljes betüket s a magyar hazát kiosztottuk a nép millióinak, hogy a mit a szent földnek hantjaiból fölturt az ekével, igaz tulajdona.

Megnőtt a gyermek csontra, kiszilajkodta magát, izmai megerősödtek, elkezdett okosan beszélni s előfogta a söprőt, hogy ajtaja elől kiszórja a szemetet, a szilaj idők maradványát s a nemes indulatnak legelső föllobbanásában kimondá, hogy mindannyian testvérek vagyunk. 1830-tól 1848-ig megosztoztunk. A régi bátorság nem tűrt ellenséget a harczmezőn: most a jogok asztalánál pusztítottuk az osztálygyűlöletet.

Nem volt kisebb ez a bátorság a kenyérmezei csatának hőstetteinél — s 1840-től kezdve a jobbak, a jövendőre terveltek, hogy mi hasznát vesszük a bátorságnak, ha a jogot a testvérek közt végkép megosztottuk?

Megjött az első gőzhajó, a kapitánya angol, kormányosa dán, matrózai olaszok s a tulajdonosa? Kettőn kívül: német.

Boltjainkban németül beszéltek, a varga német árjegyzéket hozott, az ajtózárt riglinek, a foglaló szeget nitnaglinak mondta a lakatoslegény. Könyvkötőnk kompaktor volt, az erdőben a nyulat csak «jager» vadászta, csizmánkat vixlederből varrták. Asszonyainknak «Damen Schneider» varrta a ruhát, a fűszeres «ainslagot» árult, s a magyar a gombkötő-, fazekas- és csizmadiaműhelybe szorult.

A vasutnak első vonala megkészült, a magyar ember bámulta azt a kormost, ki a nagy gépnek kormányrúdját taszigálta, s ha megszólítottuk, azt felelte: Nix ungrisch.

A hídnak czölöpeit már le akarták verni, az üvegharang belüregébe helyezkedék az idegen, s a magyar ember a Dunaparton megesküdött, hogy a lánczhordtának ördöge van, ha a Dunából élve visszakerül. Leverték a leendő lánczhíd oszlopai körül a czölöpöket, híre ment, hogy a czölöpök közül ki fogják szivattyuzni a vizet. Mi a Dunaparton nevettük, hogy az anglius a magunk udvarában akar bolonddá tenni.

Megijesztettek, hogy a budai hegyoldalt keresztül fúrják, bizony még behorpasztják a budai várhegyet, s ha Buda nem áll, ki hiszi el, hogy a magyar is megél még?

Aztán mit kap az angol, a dán, az olasz, a német boltos és német mesterember, hogy ezt a sok komédiát előttünk eljátszsza?

— Milliókat édes barátom!

— Milliókat? azok, kik egy szál ruhában jöttek ide? Kapj étvágyat a milliókhoz, kedves, jó magyarom, az uradalmakat kiosztottuk török, tatárvérért, most olyan világ kezdődött, hogy a tudomány útra kel öt font batyuval, megszalad egy pár száz mérföldnyi tért, fölkapja előtted a sarat, s addig morzsolja, hogy az orrod előtt arany lesz a sárból.

Szemfényvesztők járnak, kelnek, az aranyórát markodban tartod, s ha kinyitod, főtt burgonyát látsz, mi lesz belőled, kedves hazámfia? Hasztalan kiáltasz tolvajt, téged fognak meg, hogy te akartál amattól lopni.

Krajczárt szednek majd a lánczhídon a nemes embertől is, hasztalan a kutyabőr, nem lakik benne az a hű állat, mely az öregapád ajtaja előtt ugatott az idegen szagra.

— Végünk van! — Vakaródzik egy nemes atyánk-

fia, körülnéz, a konvencziós czigányt keresi, hogy hadd hegedülje el bucsuztatónak:

Nem úgy van, mint régen volt
Mikor az még mind úgy volt,
Hogy süvegelt a magyarnak
Mind a német, mind a tót.

Egyetlenegy ember nem sajnálja a búsulókat, egyetlenegy ember nem szánja a vakaródzókat, egyetlenegy ember rúg nagyot a földön, tarisznya mellett nyújtózó magyaron, hogy ne aludjék: mert megvirradt. — Az a nagyfejű, nagy szemöldökű, csipett bajúszú, képét rángató, maradhatatlan vérű ember, ki nevében a cs-ét ch-ával írja, — ki azt a híres könyvet írta, mely csak alakjára könyv, hanem igazabban hátbarugás, és azzal biztat, hogy lomha párák, — vizet a korpára, hogy sütnivaló legyen belőle

Nézd, a nagy szemöldökű kezet szorít a fakóképű angollal, — a Dunaparton nem szégyenel vele karonfogva járni, s mily kitüntetve ereszti jobb felől, pedig ő gróf, az angol pedig otthon nem is nemes ember.

Most megállnak, — az angol hazud neki valamit, a magyar gróf elhiszi: persze, mert az angol bolondítja, hogy a híd elbír egy hat ökrös szénás szekeret, s a gróf örömében megigér neki élethossziglan hatezer pengő forintot, csak azért, hogy segélje nézni, mint rakják a köveket egymásra a kőfaragólegények.

Ugy-e, te egy hajdút állítanál melléjük s az első huszonöt botot a pallérra veretnéd, ha elfeledné levenni előtted a süveget?

Hiszed, vagy nem hiszed, az a gróf maga fejéből írja a könyvet, s a munkájáért (szégyen, gyalázat) elveszi a pénzt és szemedbe nevet, mert nem akarod hinni, hogy azésznek ára van, s ha te meg mernéd kisérleni, a te eszed is keresne egy pár nagy bankót.

No, mivel olyan becsületes képed van, s a «Társalkodóba» már rejtett szót is küldtél, megsugom neked, kedves magyarom, hogy a jövő esztendei komá-

romi naptár megjövendöli, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz; — hogy földedben kincs van, ha nem röstelled fél láb ekevakarás helyett két lábnyira szántani, ha borodat meg nem vizezed, — ha birkádat kóró helyett szénán telelteted, — ha kóczos lovadat rendesen vakartatod, — ha a fölösleges írósvajat csizmádra nem kened, — ha egyszer halhatatlan lelkedre annyit fogsz költeni évenkint, mint nyalka csizmádra, — ha annyit tanulsz, hogy nem te mondod, hogy hunczut a német, — mert valamit tud; hanem majd a német káromkodik, hogy te vagy a hunczut, mert egyet megfogtál mutatónak, s aztán ötvenen tanultátok el tőle az ügyességnek a titkát.

Tudsz diákul?

A híres diákvers találgatta, mily bátor legény volt, ki legelőször a vízre ment csónakázni? Ne hagyd magad, — te leszel a híres, — ha nemes ember létedre ott hagyod a hét szilvafát, — megtanulsz számot vetni, megméred a vizet itcze nélkül, s inkább vagy lakatos és kalapácscsal keresed meg a háromemeletes háznak árát, mint elkölts tízezer forintot, hogy ötszáz forinttal megtegyenek három esztendőre alispánnak.

Hiába tekintgetsz, hogy megfordult veled a világ. Kiütött a nagy háború. Ne kapkodj kardod után, — az ész és tudomány kezdett háborút, — öli, vágja a tudatlant. Tanulj valamit, — az éjből csinálj napot, s ha elegendő betűt szedtél fejedbe: győzni fogunk.

Ki a legény a csárdában?

A tudomány, kedves barátom!

A JURATERIA.

Julius Caesar a spanyol hadjáratot három szóval üzente meg Rómába: jöttem, láttam, győztem. Az industól is kérdezték, hogy a híres térítő püspöknek sorsáról tudna-e valami bizonyosat mondani? mire az

indus egykedvűen feleli, hogy igen, bizonyosat tud mondani; mert mikor megsütötték, ő is evett a husából.

Két esztendei történetemet szintén ilyen klasszikus rövidséggel mondom el: a mérnöki folyamot elvégeztem, s már oklevelemet is megkaptam. Közben a jurátusok közé is beirattam a nevemet, s egy királyi táblai birónak gyermekeit tanítván, egy törvényszakon át a jurateriai gyakorlatot tettleg végeztem a jó pajtások között.

Röviden említem azt is, hogy az ifjú Faddi a fővárosban nevezetes víg ficzkó volt, ő volt a tivornyák királya, a színházban a kegyelemosztó pártfogó, ő fizette a tapsonczokat, a Komlóban a czigánynak ő parancsolt, az ő nótáját hegedülték legtöbbször, — a macskazenéket ő rendezte, — ha a kártyán két ember összeveszett, ő volt a kártyabiró, mint elösmert tekintély a kártyalitteraturában, hol a négy filkó megért néha kiválogatva kétszáz forintot, holott az egész játék kártya alig ért egy bankó forintot.

Ritkán találkoztunk, mindig siető dolga volt, ő az angol királynénál ebédelt, én a fekete macskánál. Ez a két hely a városi fogalom szerint kétszáz mérföldnyire esik egymástól.

Főnököm jurateriája hat személyből állt, s két szobában laktunk.

Ezen szoros helyen atyafiságos szeretettel megfértünk nappal; mert hat közül sohasem volt otthon több kettőnél, a többi lakott a Pillvax-kávéházban, nézték a zöld posztót; városi ember szemének ez különösen hasznos. Természetesen Pest akkor még porosabb volt, mint most, az újtéren egyetlenegy fa volt a legközepén, arra volt helyezve a nagy lámpa, tehát hol talált volna a fiatalság alkalmasabb zöldséget, mint a billiárdposztót!

Az a Pillvax híres hely volt akkor. Ötvenkét vármegyének legvirulóbb fiatalsága fordult meg ott. Az öreg Károly, a főpinczér, mint valami jó lelkipásztor,

rendes matrikulát vezetett báránykáiról. Ősmerte juhait, az ő könyvében meg volt írva az élőnek neve, míg tudniillik érdemes volt neki hitelezni; s a ki már nem tudott fizetni: neve mellé nagy † keresztet rajzolt, a mi azt jelentette, hogy meghalt, a holt pedig nem iszik kávét; de nem is ihatott volna, mert Károly úr nem adott.

A szentistváni törvényszakon a régiek végezték az ügyvédi vizsgát, s az újak bejelentkeztek. Ezen határidőben teledestele volt a kávéház a legkiáltóbb ellentéttel. Az új ficzkó hízottan jött be a faluról, képén csillogott a zsír, az egészségnek pírja úgy kilobbant, hogy gyertyát lehetett volna gyújtani nála. A tavalyi legénységnek jó része levedlette a parasztszínt, halvány képéről lehullott az élet, kabátján egy gomb maradt a torkánál, hogy összetartsa a kopott ruhamaradékot, s eltakarja az inget, mely a szegedi szappanra rákiáltana, mint az éhes koldus az irgalmas falatra, hogy álljon meg egy szóra.

Egy évvel előbb ököllel verte az asztalt s a pinczéreket tanította emberségre, s a gorombaságot készpénzzel fizette, mint a kávét és a szarvast. Most ő súgta a pinczérnek, hogy ne ordítson, majd küldenek hazulról pénzt, az árjegyzéket kifizeti. Persze hozzágondolta, hogy a zaklatásért egy nyaklevessel meg fog emlékezni.

Az igaz, hogy gyönyörűség volt nézni, ha a süldőjurátus betoppant a barlangba, s elkezdett parancsolni. Szeretném látni azt az orvost, ki mondani merné, hogy a ficzkónak tüdőbaja volna. Így parancsol a tábornok, mikor a sánczokba kergeti az ingadozó legénységet. Ekkora hangból kikerül négy főbiró s a vármegyében nem mer nyikkanni egy csibelopó. Ne féljünk, még mi vagyunk az a faj, melyből Isten az ő ostorát választotta ki, hogy megkorbácsolja vele a világot. Hallom még most is az éktelen zajt, s akármiben fogadok, megmondom, melyik zajgónak hány forint van a zsebében. Hangjából kiszámítom

az öt forintot, ez csak egyszer kiált. A tíz forintos nem bir várni, tíz másodpercz alatt megigéri a pinczérnek, hogy egyik fülét leszedi s tenyerébe adja. Az ötven forintos fölkapja a széket s megkínálja vele a pinczérnek a hátát, hogy hozzá támasztja, ha düleszkedni akar.

A fiatalságnak valóban java, a «közvélemény asztala» mellett ül, a vén Károly készséggel szolgál a körülülőknek, nem kérdi, mi kell? mindeniknek tudja, mit kell adni. Ennek igen fehér kávét, külön rá két kis kanálnyi bőrt; mert ez úgy szereti, hogy fenékig vastag legyen, mint a kanizsai sár. A másiknak semmi föle sem kell, a czukorból egy darabot használ, a többi, meg az aprópénz, a vén Károlyé mind. A harmadikról nem is szólok, annak szokásait is tudja a vén pinczér, ezek az ő kedves gyermekei s ha ő a diploma mellé adna egy bizonyítványt, tessék elhinni, megérné a másik kalkulusát; mert a kit Károly megdicsér, az már a kéményben sem kormosodnék el, olyan foltnélküli legény.

Ha kiosztotta az ebéd után való kávét, csöndesen megáll a fiúk háta mögött, hallgatja a valóban érdekes vitatkozásokat, a körülülők vonásaiból itéli meg, hogy az egyik most okosat mondott, mert a vén Károly húsz évig nem tudott megtanulni többet hat magyar szónál: Köszönöm (ha borravalót kapott), fehér, fekete (tudniillik: a kávé), szolgája (annak, a ki nem evett kontóra), s ha eltalálta, hogy okosat mondtak, ötödik szónak elkiáltotta:

— Éljen! . . . Ich bin hier karzat! (Ez volt a hatodik).

Kedves, feledhetetlen délutánok, miért felednélek el? Öt garas árú kávé mellett gyémántokat szedtem, az öntudatot, hogy a termőréteg elég kövér, s a jó mag gazdag gyümölcsöt igér, ha egy jóravaló kertész a parajt és a dudvát jókor kipusztítja.

Gőzhajói ismerősöm volt a közvélemény asztalának vezérszónoka. Hideg, nyugodt eszű fiú, s az a külö-

nös erkölcs volt meg benne, mi Széchenyiként egyáltaljában hiányzik az egész nemzettestben, hogy önmagunktól nem félt.

Valaki azt találta fölemlíteni, hogy Széchenyi kormányhivatalt vállalt a közlekedési osztályban.

— Nos, aztán? — kérdi a vezér nyakon kapva a gyanakodó megemlítést, melyet mindjárt szét fog tépni.

— Többé nem független ember, — mondja kínjában a másik, tudva, hogy ma ő lesz az áldozatbárány egész délutánra.

— Feszítsd meg! — mondja a vitázni akaró, — ez egy emberünk van, verjük agyon, hogy egy se legyen.

— Mit keres ő Budán?

— Beveszi a várat, édes barátom, s ha megengeded, egy kis adomát fogok elmondani, legközelebb hallám Gróf Dessewffy Aurél legközelebb találkozván egyik jelesünkkel, ez szemrehányásképen mondá, hogy a kormány olyan embereket is alkalmaz, kiknek szeplőtelenségét marokkal meg lehet fogni. Ugyan, barátom, mondja Dessewffy, nem méltóztatnál hivatalt vállalni? Erre aztán a másik azt mondá: Semmi áron sem? No, már most könnyebben felelek kérdésedre, — mondja a gróf, — ha a java hátra vonul, kénytelenek vagyunk fölszedni a férgest. Eddig az adoma, kedves barátom, — s ha Széchenyi Budán lesz, maholnap kisöprik a várat, — s a levegő megtisztul. Tudom, mit mondanál, ha szóhoz juttatnálak; de majd felelek. Mózes kivezette Egyiptomból a zsidónépet, a rabság helyett megindítá a népet az igéret földére, s ha elfeledted, eszedbe juttatom, hogy a gaz nép megúnta a vándorlást, visszavágyott a húsos fazekak mellé, fölpanaszolta, hogy most nem ehetik vöröshagymát, mint az egyptomi rabságban.

Ilyen volt a tömeg mindig, s a vezetőknek osztályrészül csak a hálátlanság jutott; mert eszük járását, magasztos terveiket a buta tömeg nem tudta. Tudom

én, hogy belőled a legtisztább hazafiúi megdöbbenés szólt; hanem ezt a gyanakodó hazafiságot, mely a hazán segíteni sohasem tud, olyannak tekintem, mint a tyúkszemet, mely az én testemnek része, az én véremből táplálkozik, az én bensőmből nőtt ki, mégsem bánom, ha a borbély éles késével kivágja; mert átkozottan nyom és akadályozza járásomat. Némely embernek hazafisága olyan, mint a legerősebb borszesz, — nem ihatom, mint a vizet, mert meggebedek tőle; hanem ha a józan eszű orvos a gyógyszertárból kis adagban rendelvényezi, — mint marószer, valamire használ.

Volt már látcső a kezedben, ugy-e? Ha a váczi toronyórának mutatóját akarod meglátni, kihúzod a csöveket a végső vonalig; mert különben a tornyot el nem hozza Váczról idáig. Ha kisétálnál Palotára, már a látcsőt negyedrészszel összetolhatnád, Dunakeszitől fél annyi is elég lenne; mert magad is közelebb volnál Váczhoz, s ha a gróf 1825-től ostromolja Budát, talán már rég berughatta volna a várkaput, hogy megfogja a gyeplőt, melylyel eddig véresre rángatták szánkban a zablát.

Én a grófot másnak vélem, mint ti. Új corpus jurist akartok vele csináltatni, — egyebet semmit. Ő pedig megelégszik, ha a vastag kötetekből annyit kivakartathat, mennyi az ő czéljait akadályozza. A lánczhidat részvényes társulattal építteti. Hogy az idegen pénzt adjon, ki kell vakarni egyelőre azt a kiváltságot, hogy a nemes ember ingyen sétálhasson át a hídon, — s a kinek esze van, megfizeti majd a krajczárt, melyért télen-nyáron kényelmesen átsétálhat Budáról Pestre. A vasút nem kerülheti ki minden agyafúrt nemes embernek a curiáját; tehát megint vakartat egy pár sort s a kisajátítási törvénynyel neki megy a kastélynak, s ha illendő árért ki nem mégysz, kibecsültetnek, s kiraknak az országút mellé, s a vasutat mégis meg fogják csinálni. Hasztalan akarod a tiszamelléki posványt meghagyni réczevadászó fészeknek, egy kis

friss törvényt belefirkálnak a törvénykönyvbe, s a vadrécze helyett nyulat lőhetsz ugyanott az árpatarló között.

Jajgattak a dunamelléki korcsmákért; mert Győrtől Pestig nem járunk már gyorsparaszttal. Az ostoba philantropia kétségbeesett a korcsmárosokért, kiknek vendégeit a gőzös repülve hordja most. — Hát hol van megírva, hogy húsz korcsmárosért hódította meg Árpád a Duna két partját?

A nyúlhúson megérzed, hogy tegnap lőtték, vagy két héttel előbb, — de nem veszed észre, hogy a legnagyobb magyar föl akarja szerelni e földet a Kárpátoktól Ádriáig, hogy más is legyen benne, mint szent madarunk, a gólya, mely kígyót és békát fogdos ott, hol buján teremhetne a búzakalász. A nemzeti szegénység ellen küzd a gróf, azt veri fejünkhöz, hogy bundára kenjük a zsírt, a tespedésben hízunk meg, s urunk minden gaz pénzkupecz: mert a földnek parancsolni nem tudunk, hogy adjon többet, — adja elő minden kincsét, melyet elődeink bennfeledtek.

A mi bűnünk rovásától vastagodtak meg a gróf által írott munkák, — a kék folt a mi hájunkon van, a hova oda vagdalta a vastag köteteket. E szellemi ágyúkkal ránk tüzelt, a mi fülünkbe dugta a tüzes taplót, s még most sem értjük. Ha Budára megy, hogy a kormányrudat segélje igazítani, — kétségbeesetten kiabálsz, hogy eltévesztette az irányt. Tökölyt, Rákóczyt kerestek benne; pedig soha sem mondta, hogy az akar lenni. Velünk van dolga, rólunk mondja, hogy tunyák, tudatlanok, dologtalanok, idővesztegetők vagyunk és élhetetlenek; mert ha kezünk, lábunk annyit járna, mint nyelvünk, — függetlenek lennénk nem az írott malasztban, hanem házunk küszöbén, hova nem jönne a hajdú dobbal.

Ám menjen a gróf Budára, — a ki többet teszen nálánál, — azt mondja neki, hogy barátom: te csak második vagy, én vagyok az első.

— Éljen! — mondja a vén Károly égen jókor, — a közös barátok fölkeltek az asztaltól, és széledeztek napi végzendőik után. Megindultam, hogy haza tekintsek. Valaki lenyomott a székre, — s a mellettem ülő üres székre az öreg Faddi huzódott le.

— Régen lesem kedves uramöcsémet, — most el nem eresztem.

— Mi jó szerencse hozta ide Faddi urat? — Ezt a fészket az öreg urak el szokták kerülni.

— Két nap óta keresem fiamat, az én jó madaramat, tollát vedlette le, hogy meg nem ösmerem? vagy nem is jár ide?

— Sohasem láttam itt.

— Pedig ide járhatna, — mondja Faddi, — mert mondhatom, hogy a nyerset is megsütik ennél az asztalnál.

— Szállásán nem kereste, urambátyám?

— Elfeledtem az utczát és házszámot, — s nagyon lekötelezne, kedves öcsém, — ha segélne nyomára akadni.

Minden irányban kérdezgettünk, délutántól estélig csavarogtunk ide s tova, senki sem tudta megmondani, merre találhatnánk. Másnapra maradt a folytatás és abban egyeztünk meg, hogy délben a szállásán látogatom meg az öreget.

Gyertyagyujtáskor értem a jurateriába, — s a hat közül egyedül voltam otthon.

Már mondám, hogy nappal hatan fértünk meg a tanyán, — éjjel pedig voltunk tizenöten is: mert a kiknek rendes szállásuk nem volt, éjszakára be-betekintettek, s a hat ágyban rendesen tizenkettő aludt. A kinek itt nem jutott hely, köpönyegen, rossz kabáton, ócska nadrágokon s ágyterítőn nyujtózkodott a padlón.

A váratlan vendég éjjel bejött a szobába, — már az ajtónál vigyázva nyujtá ki lábát, hogy emberfejre ne lépjen. Elsütött egy gyufaszálat, a föllobbanó lángnál kikereste az üres helyet, hova lehuzódhatik,

s a házi szabály szerint megnézte, hogy a vánkos hol van hosszára helyezve; mert az a gazdának a helye, ha még haza nem jött volna. Hányszor megtörtént, hogy reggel a hálópajtás rám nézett, s tulajdon ágyamban azt kérdezte tőlem:

— Hát maga kicsoda?

— Én vagyok a gazda! — mondám nevetve, hogy engem vallat, — arra a vendég falnak fordult, tovább hortyogott, — én felöltöztem, s többször ez életben, tudva, nem is láttuk egymást.

Faddival nagyon sokat járkáltunk, elfáradtam, ez okból jókor lefeküdtem, befordultam a falhoz, hogy a váratlan vendég bízvást elhelyezkedhessék mellettem. A törvényszaknak elején hét-nyolcz vendégre múlhatlan számíthatánk; mert három-négy napra a vidékiek nem fogadtak szállást. Éjfélig koronkint hallám az ajtónyílást, a gyufavillanás fénye vendéget jelentett. Éjfél után éreztem, hogy valaki mellém nyujtózkodik, a pacsuliszag megnyugtatott, hálópajtásom nem valami közönséges kávéházi töltelék; mert az a jó szagú kenőcsnek árát elitta volna.

Minduntalan fölébredtem, mert vendégemet nyöszörögni hallám. A falhoz huzódtam, hogy a kéretlen vendégé legyen a nagyobb kényelem, talán először került másnak szomszédságába, és a kényes úrfi a szomszéd mellett nem tud elaludni. A tágabb helyen még kényelmesebben hánykolódott, tehát megszólítám:

— Mi baj van, szomszéd? nagyon nyöszörögsz.

— Él még az apád? — viszont kérdi a szomszéd rekedt hangon.

— Régen meghalt, nem is ösmertem. Feleltem a kiváncsinak.

— Hát adósságod van-e?

— Hála Istennek, egy fillérrel sem tartozom.

— Baloghot sem ösmered, a vén uzsorást az Ősz-utczában, 15-ik szám alatt?

— Baloghot ösmerek a harmadik vármegyében, — ez egy kissé messze van az Ősz-utczától.

— Nagykorú vagy?

— Tegnap múltam huszonkét éves.

— Aludjál békével, pajtás, — én átugrottam a huszonnegyedik esztendőt, adós vagyok Baloghnak kétezer forintért tízzel, aztán apám is van, tenyeres-talpas kereskedő, s legutolsó levelében azt írta, hogy anyám vagyonát elprédáltam, a mint igaz is, — azért lejő Pestre, hogy számot vessen velem; hanem előbb gyónjam és áldozzam, hogy a másvilágra kimosdatva indulhassak; mert ott lő agyon, a hol talál. Aludjál, pajtás, — én is alszom, ha tudok. Jó éjszakát.

Derék úrfi lehet az én vendégem, gondolám, — befordúltam a falnak, s reggelig aludtam, szegénységemben gazdagon. Olyan balhák nem csipkedtek, mint ösmeretlen kedves szomszédomat.

Hét órakor benyitott a tisztogató, hogy a ruhákat tisztogatás végett összeszedje. Éber álmomból fölébredtem, szemeim a vendégre vetődtek, s majd fölkiáltottam ijedtemben, mert az én hálópajtásom az ifjú Faddi volt, a rég kergetett és megtalálhatlan korhely. Mélyen aludt. Az ágylábhoz kerülve léptem ki az ágyból, hirtelen felöltöztem, hogy az időt használhassam; mert a fiú nem fog kimozdulni az ágyból délig, s addig én az apát tudósíthatom mindenről.

— Ifjuram, — mondja a tisztogató, — hozzak reggelit?

— Maradjon itt egész délelőtt, várja meg, míg hálópajtásom felébred, — ne szóljon neki, hanem hozzon reggelit, s mondja meg neki, hogy az én vendégem volt.

— Ifjuram! — mondja vakaródzva a szolga, — ha a jurateriában a hálóvendégek reggelit is kapnak, ma-holnap az ifjurak hárman fognak alunni egy ágyban.

FÉRJEMURAM ÉS FELESÉGEM ASSZONY.

Kitalálták az ébresztő órákat, melyek előre kijelölt időben fölkeltik az alvót. A gond és bánat kegyetlenebb ébresztő, mert a megragadt áldozatot elaludni sem hagyja.

Az öreg Faddi felöltözötten sétált a vendéglői szobában, — kopogtatásomra azonnal felelt.

— Korán kelt föl, kedves urambátyám, — ilyen korban megilleti az embert a nyugalom.

— Az az élhetetlen kölyök nem hagyott alunnom egész éjjel. A mint lefeküdtem, úgy keltem föl, — semmit sem aludtam.

— Csudálkozom, hogy bátyámat nem hagyta alunni, — mondám, — én inkább panaszolkodhatnám, mert vele feküdtem az ágyban s ő még most is az ágyamban fekszik.

— Az én fiam?

— Az ön fia, kedves urambátyám, mellettem feküdt s ágyamban marad, hihetőleg délig.

— Menjünk, — menjünk, . . . riad fel az öreg, — még csak felém sem jő, — hanem önt egyedül ereszti.

— Azt nem mondtam, kedves urambátyám, — magyarázám a dolgot, — ő nem tudja, hogy én önhöz jöttem.

— Okosan van, — jobb is, ha nem tudja, — különben megszöknék.

— Megszökni nem fog; mert azt sem tudja, hogy velem aludt egy ágyban, pedig beszélgettünk.

— Részeg is az a gazember?

— Lassabban, kedves Faddi bácsi, — ezért ne sütögessük az ágyút, — a juratériában rendes szokás, hogy a juratuspajtásnak ösmeretlen is adunk helyet: így kerültünk össze egy ágyba.

— De ha beszélgettek együtt.

— Mikor a legénység alszik, mi nem kiabálhat-

tunk, — ez az oka, hogy a sötétben egymásra nem ösmertünk.

— Majd kivallatom, — csak a körmömre kapjam.

— Arra sincs szükség, Faddi bácsi, tudom, hogy az anyai részt a fiú elpazarolta, azt is tudom, hogy urambátyám utolsó levelében keményen fenyegette, — s ezért bujdosik ön elől.

— Annál jobb, hogy uramöcsém mindent tud, — én a haszontalan ficzkót most szemre kapom, kifizetem adósságát.

— Mind?

— Talán uramöcsém az adósságiról is adhat bizonyos utasítást?

— Adhatok, — s ha nem röstel elmenni az Ősz-utczába, a 15-ik számú házban lakik egy vén gazember, azt Baloghnak hívják.

— Azt is Baloghnak hívják? — dünnyög az öreg. Egy másik rossz embert ösmerek, az is Balogh, — ni, most párját találom meg. Ugyan mennyit adott fiamnak ez a rabló?

— Ha jól hallottam, kétezer forintot.

— No, . . . mondja az öreg nagyot nyögve, — megőrletlek, akasztófavirág, csak megkaphassalak. Ez a kétezer forint már az én pénzem, — ezt nem az anyádéból kapod, — ez már drágább lesz.

Az öreg kék lett a haragtól, botját fölkapta az ágyról, s a hat vágásból mutatott egyet, furcsát, mitől én is megijedtem. Elhallgattam, hogy a kétezer forint megszaporodott, mint a csudarozs: kettőből tíz lett.

Óráját nézte, — nyolcz óra lehetett.

Nagyon kért, hogy kisérjem el az Ősz-utczába, majd ő beszélni fog az uzsorással.

Hirtelen megjegyzém, hogy a bizonyos házig elkisérem, s onnét visszajövök.

Már indulóban voltunk, kezemet a kilincsre tettem, hogy az öreget előre bocsássam. Kivülről gyengén kopogtatott valaki, s az ajtót azonnal megnyítá. Faddi

holt halvány lett azon pillanatban. Kitől ijedhetne meg ez erős, csontos ember, mint a — feleségétől? Szerettem volna az utczán lenni, az előjel arra mutatott, hogy akár jövendölt a naptár mára akár nem, de itt villámlani fog.

— Itt vagyok! Mondja az asszony, előállván, mint egy eredeti bizonyitvány egyes vessző alatt. (Több vesszőt érdemlett volna.)

— Látlak! — mondja a férj, lerakra botját, kalapját, — nagy lélekzetet vett, s ez volt a töltény, ha majd el kell durranni.

— Két hét óta nem írsz egy betűt, lejösz Pestre, hogy rendezed a dolgokat, mit csinál az a szegény gyerek?

— Gondolom, most épen alszik. Vidor barátommal hált az éjjel az ágyban, — s mint itt bizonyítani fogja, még alva hagyta otthonn.

— Ugy-e, nem igaz? — Kérdi tőlem az asszony.

— Asszonyom, — mondám, — férjét sokkal inkább tisztelem, mint tanuja kivánjak lenni megaláztatásának. Engedjék meg önök, hogy távozzam.

— Maradjon uramöcsém, — kér az öreg, — ön házamnak jóakaró barátja, — mi mindketten paprikát ettünk reggelire, nőm is, — én is, — maradjon köztünk. — Ha egy harmadikat látunk, az asszony nem mond olyan nagyon vékonyat, én meg nem azt az igen vastagot. Üljünk le, kedves feleségem, te a kanapéra, én veled szemközt, barátunk oldalt. Így ni. — Mondja az öreg a helyekre mutatva. Kedves uramöcsém, sziveskedjék egészen elmondani feleségemnek miként találkozott tegnap velem a kávéházban, s mi hírrel lépett be ma hozzám?

Röviden elmondám a történteket egészen a kétezer forintig.

— Kétezer forint? — mondja az asszony fitymálva, — én egész vagyonomat áldoztam fiadra, (most már odaadta Faddinak) s nem vertem félre a harangot. — Nézzem arczomra, Vidor úr, sírok én? dü-

höngöm én? Aztán tessék elolvasni ezt a levelet, férjem írta fiamnak, — mondok én ilyeneket egy tapasztalatlan gyermeknek? Férjemre is nézzen ön, — most fog fizetni kétezer forintot, nézze meg, hány ezerrel becsülné följebb ön ezt az indulatot?

Faddin fogott a gúny, és látszék, hogy nem bánná, ha az összeg nagyobb lenne. Szólni akart, de nem tudott.

— Még nem mondtam el mindent, figyelmeztetém az asszonyt, — ideérkeztemkor készakarva elhallgattam valamit, most őszintén meg fogom mondani, hogy az uzsorás készpénzt adott kétezer forintot, s hogy e kétezerért a fiú tizezeret méltóztatott kötelezni.

Faddi fölugrott.

De már most az asszony is elhalványult. Talán megijedt az öregtől? Nincs miért, az öreg elővette a pipatartózsákból a legöblösebbet, hímzett dohányzacskójából nyugodtan megtöltötte, ehhez hasonló egykedvűséggel rágyujtott, kinézett az ablakon. Nevetve mondá, hogy az utczán a favágócsalád mily kedélyesen rángatja a fűrészt, mellettük egy nagy kosárban ül egy kis gyermek, s egy vastag hurkát szopogat. Kedélyesen nevetett az öreg Faddi, a kis fiúnak két piros pofája kidagadt a hurkától, s az öreg azt jegyezte meg, hogy kisebb kolbász leszaladna a gyereknek torkán.

Mi lelte az öreget?

Ezt az asszony jelentette nekem egy váll- és kézvonítással. Nem feleltem a néma jelekre, lélekben megértettem, hogy az öreg örömest megfizeti a tízezer forintot, csakhogy az asszony megijedt, és nem mer szólni. Vidáman eregette a füstöt, az asszonyt hagyta ázni a lében, hogy puhuljon. A világért nem pattogna az öreg, pedig az asszony kamat nélkül kölcsönözne egy adag gorombaságot, ha férjének szájába tömhetné, hogy egy szóig elmondja.

Hosszú hallgatás után leült az öreg előbbeni helyére, jobb lábszárát a balra helyezé, fél oldalt felém fordult, s azt mondja:

— Kedves öcsém! Valamikor én itt Pesten az árvaházban növekedtem, apám, kiszolgált huszár strázsamester volt, az invalidus kaszárnyában halt meg bubánatában, hogy vénségére, a huszárra, frakkot húztak rá. Erre emlékszem, mert sokszor emlegette, mikor szünnapokon kikért az árvaházból s a Dunaparton a kofáktól a kosarak fenekén összeszakult cseresznyéből egy krajczár árát méretett sipkámba.

Az asszonyt pirosra festette a szégyen. (Sok aszszony szégyenli, hogy férje a maga erejéből lett valami.)

— Tizenhét esztendős koromban kihíttak az apám temetésére. Kiállt a katonabanda, — én a nagy trombitás mellett álltam, s azon gondolkoztam, hogy ha ezt a nagy trombitát apám füle mellett fujnák, talán még fölébredne. Két hónap mulva kiadtak boltosinasnak egy fűszerkereskedésbe a szénapiaczon. Öt esztendeig voltam inas, talán a hatodikban is az maradtam volna: de a városbiró megsajnált, hogy a boltban elfagytak kezeim, — megparancsolta a gazdámnak, hogy szabadítson föl. Aztán kiküldött a Sárosfürdőbe, s irgalomból három hétig ott fürödtem, hol kétszáz ember fürödhetik három bankókrajczárért.

Faddiné szeretett volna elájulni. Ez a három krajczáros őszinteség mélyebben hatott a tízezer forintos hírnél.

— Kérlek, — ne folytasd, — mondja az asszony. Vidor urat sehogysem érdekelheti ez a történet.

— Mást beszélek, kedves galambom! — Mondja Faddi átcserélvén bal lábát a jobbra. Inaskoromban megösmerkedtem itt Pesten egy mészárosinassal, mellettünk mérték a húst, reggeltől estig láttuk egymást, ő nekem pörkölthúst hozott a kapu alá, én fügét és szentjánoskenyeret adogattam neki; azonkívül vasárnap délután kihoztam boltunkból olyan nyomtatott iveket, melyekből staniczliket szoktunk szabni, s ezeken mutogattam neki a betűket, s épen három esztendeig tanítottam meg valahogy olvasni. Ez a jó

pajtásom később meggazdagodott, velem egy városban lakott s nemességet vett, s mondhatom, ő csinált a főbiróból alispánt. Beült a vármegyeházba, s a boldogságban úgy megrészegedett, hogy a gyűlésen már a tanácskozmányba is beleszólt. Engedték az elbizakodottat beszélni, s ma az alispánságra kapaszkodnék, ha nyelve meg nem bicsaklik, s a nemesség jogát védve azt nem mondja, hogy ő nem engedi azt, a miért ősei vért ontottak. Marhavért! kiált egy gubanczos nemes a másik oldalról, s ez naptól fogva megint jó pajtások vagyunk, s nevetve mondja: Barátom! meglakoltam, mert elfeledtem, hogy a mit a staniczliról leolvastattál velem, — annyiért csak hajdu lehetnék a megyeház kapujában: maradjunk otthon.

— Szót fogadtam, kedves uramöcsém, — mértem zabot és árpát, adtam, vettem, — nem szóltam olyanhoz, a mit nem értettem, s uramöcsémet, mint tanult, művelt eszű embert kérdem, ha én alólam kikapnák a vagyont, mit a szerencse hozzám vágott, — mi lehetnék én a tudomány utján? Hajdú, vagy mert a gorombaságot nem veszem boltban, a pesti hajóhídnak végén vámos!

— Ugyan Faddi, mire való az ilyen vallomás?

— Bizony Isten elfeledtem, galambom, hogy itt ülsz a kanapén.

— Köszönöm a figyelmet, különösen megtiszteled a feleségedet.

— Nem mondtam, uramöcsém, hogy én goromba ficzkó vagyok. Hányszor hivogatott engem az alispán úr ebédre. A nagy világért el nem mentem volna, — holtig szégyenlettem volna, ha a kotletnek szárán a czifra papirost megettem volna. A fehér bárányban már rágtam, azt gondoltam, hogy az is megenni való.

— A nyavalya fölüti az embert, ha ügyetlenségedet hallja.

— Dicsérj inkább, hogy magam megmondom. — Mit tagadjam, hogy nagyon utolsó ember vagyok. Érek én hajtófát? Mészáros komám különb ember

legyen; mert az megvallja, hogy fajankó? Én voltam az ő professora, én tanítottam olvasni a staniczlikról, — ennyivel érek én többet. Mi vagyok én, kedves galambom? (Szegény Faddiné mindannyiszor hasonlított a pulykához, mikor Faddi bácsi galambjának szólította.) Jámbor zsákhányó. Lehúztad rólam a zsinóros dolmányt, hogy ne hasonlítsak hasonfeleimhez, kik kevesebb zsákot varratnak mint én. Zsák = zsák! Ma nekem több zsákom, holnap másnak. Ha a molnároknak hitelre adom a buzát, megtitulálnak, hogy: nagy uram, nemzetes uram! Ha nem adok hitelbe, s a molnár kénytelen készpénzért venni; leszek: Mérjen hát, Faddi uram. Megérhetjük, hogy azt mondják: ifjuram, hallja maga!

— Nagyon mulatságos figyelmeztetés.

— Hogyne volna mulatságos, kedves galambom, — nagyot nyersz te akkor: vénségedre majd rád fogják, hogy ifjasszony vagy!

— Eszeden vagy, Faddi?

— A vármegye physikusa is kiadná a bizonyítványt, hogy sohasem beszéltem józanabban. — Ne félj, én meg nem bolondulok egy asszony miatt, mint a fekete kutya.

— Mi történt? — kérdém elrémülve.

— Csekélység, — a fűszeres eladta az erkélyes házát tizezer forinttal olcsóbban, mint vette. Az asszony két esztendeig tűrte, hogy az én feleségem lakik az erkélyes házban, nem ő, — férjét mindenkép kínozta, hogy neki is vegyen ugyan a nagy téren. A gazdának nem tetszett az indítvány, erre az asszony hozományát akarta használni. A szerencsétlen férj bánatában agyvelőgyuladást kapott, félre beszélt három hétig, a negyedikben se félre, sem oldalt nem beszélt: meghalt.

— Mi közöm hozzá?

— Neked semmi, kedves tubám, nekem annál több, — kikerülöm azt az árkot, melyben más kitörte a nyakát.

— Már kezd mutatkozni a paprika, — csak késhegygyel férjem, — mondja az asszony, — kanálszám sok lesz.

— Bökj oldalba, — asszonykám, — te tudod legjobban, hogy én hamar meglapulok; hanem előre megmondom, hogy egy dologban nem engedek, inkább megeszem egy itcze paprikát.

— Mi lenne ez a különös dolog?

— Kifizetem fiadnak adósságát azon feltétellel, hogy hozományodról kellő nyugtát adsz, s beösmered, hogy egy fillérig kifizettem, és tulajdon jó szántodból errearra elköltötted.

— Szeretném tudni, hogy mit nyersz vele, ha lemondok a hozományról?

— Megtanítlak búsulni, miként én búsulok, ha a buzának ára akkor esik hirtelen, mikor magtáraim csordultig vannak. Megtanítlak csapófázni, hogy ha én otthon nem vagyok, ne bízd a cselédre a mérést; mert kilopja mind a két szemedet. Te lehúztad rólam a mentét, varrattál helyette frakkot, hogy úrnak nézzenek a casinóban. Te meg elégedjél meg selyemruhával ünnepnapon, hétköznapon ölts kartont, annak nem árt a gabonapor. Idáig én hordtam föl a pénzt utánad ezrenkint az emeletbe, s annyit költöttél, a mennyi tetszett. Mától fogva lejösz a magtárba, rézpénzben adom ki a piaczravalót, s beszámolsz egy szál faggyugyertyáért is, mert egy zsebben két kéz nem vájkálhat, különben hamar kilyukad a zseb. Így lesz ezután: hallja az asszony.

Faddi fölkelt, pipáját visszadugta a szarvasbőrzsákba, — egy másik asztalról írószereket hozott elő, s öreg magyarsággal mondta föl az asszony előtt, mit írjon a papirra.

Az asszony példás megadással írta a sorokat, aláírta nevét, s a kész iratot átnyujtá férjének.

— Tessék, — mondja az asszony, — szóról-szóra azt írtam, mit férjem-uram kivánt.

— Helyesen mondod, mától fogva urad, s ha nem

rugdalódzol, még van annyi vagyon, hogy öregségünkre az emeletben lakjunk. A vagyont én megvédelmezem, — ez szent kötelességem, tied az engedelmesség.

— Engedelmeskedem, csak végezz, s a fiúnak hagyj békét!

— Kérjek tőle bocsánatot, hogy a toll vastagot fogott, s a betűket öregre vetettem, — ezt gondolod?

— Nem ezt gondoltam, férjem-uram, — magyarázza az asszony, — a fiúnak pályát választottam, illendő, hogy magunk is kimélettel bánjunk vele, hogy el ne keseredjék.

— Remélem, volt annyi eszed, hogy hazahozd, aztán faragjunk belőle gabonakereskedőt.

— Itt a kinevezés, — tegnapelőtt tudósított a bécsi ágens, hogy fiunkat tiszteletbeli fogalmazónak nevezték ki Budára a helytartótanácshoz. No . . . örülj, kedves öregem!

— Kedves uramöcsém, — mit is hallottunk mi a jurátuskávéházban?

— Nem tudom, mire czéloz, kedves urambátyám.

— Ha az országnak java nem vállal hivatalt, kénytelen a kormány a férgeséből választani.

— Valóban több meggondolásod lehetne, s ilyent nem mondanál, mikor fiadról beszélsz.

— No asszony, — túljártál az eszemen. Én azt gondoltam, hogy a gyereket most besózhatom, s a penész nem esik bele többé; hanem az ördög más tanácsot adott neked, s a gyerekből erőnek erejével nagy urat akarsz faragni. A megenni valót kiadom neki, hanem vigyázz, hogy öregségünkre meg ne ríkasson.

— Az alkut megkötöttük, kedves férjem, — hizeleg az asszony, — én engedtem, engedj te is, aztán szent a béke.

*

Mikor az Ősz-utcza felé mentünk, azt mondja Faddi:

— Bár a gyerek Széchenyi keze alá kerülne, — az majd haza kergetné, s én tudom, miért csókolnám meg a nagy férfiúnak lábanyomát.

UJABB ÉLHATÁROZÁS.

Az Ősz-utczának elnevezését azon határozott értelemben fogadom el, hogy a ki egy esztendeig benne lakik, s kénytelen az ott való kövezeten járni, nevezetesen gyorsabban fog megőszülni, mint a kerepesi-úton.

Odamenet egymásután mentünk, mert Faddi a hegyes kövezeten többször oldalt esett, s egyszer úgy a falhoz nyomott, hogy majdnem a falhoz ragadtam. Közel voltam a veszedelmes házhoz. Vagy harmincz lépésről láttam egy kinyitott ablakot, azon egy szárogatott fej nézett ki, — mely elvitázhatlan tulajdona az én nagybátyámnak. Faddit meglátva, hirtelen vissza-húzódott.

Azonnal ajánltam magamat Faddi úrnak további kegyébe, s a juratéria felé mentem.

Estefelé különös kedvem kerekedett az öreget meglátogatni. A délelőtti tapasztalatok gyülölettel tölték meg szivemet, s a nyomorult férget mégis vágytam látni, hogy utolsó találkozásunktól fogva mennyit aszott? A csont száradt-e a bőréhez, vagy bőre a csontjához, a lelket pedig kigőzölögte, s az aszott testbe nem talál vissza?

— Hol találom urambátyámat? Ma hallám, hogy Pesten lakik, — kivántam tisztelkedni.

— Mi jó hírt hoztál, öcsém? — csak azt mondd el, mert a panaszokat nem szeretem hallani, — mindjárt ríva fakadok, s megárt egészségemnek.

Épen azt akarom, lelketlen pára, hogy ijesztgethesselek, — mindjárt gondolok ki valami hajmeresz-

tőt, hogy kipottyanjál bőrödből, az is jobban jár, ha más gazdája találkozik, s egy kis hússal kibélleli az alját.

— A fekete kutya meghalt! Kiáltám tele tüdőből, s vártam, hogy előre esik-e vagy hátra?

— Meghalt? — kérdi rőfnyire nyúló pofával; meg ne ijeszsz bolondjában; mert . . .

— Ne ígérjen semmit, urambátyám, nem akarok én semmit is kapni, — mondám jámbor képpel . . . hiteles emberek írták nekem, veje, a mérnök. Vigasztalhatlan az egész család.

— Mindjárt sírok... mindjárt ordítani fogok, kedves, drága öcsém, — mondja az öreg, sebesen szaladgálva a szobában. Különös természetem van, belől sírok, de kivülről negyedóráig sem csordul könnyem! — Ejnye, de nehezen jön! — Tudod, a tüsszentésre is negyedóráig készülök, — a tubákot nem szenvedhetem (pénzért adják), csak a napsugarak indítanak meg, akkor is előbb ötször-hatszor czélzok, míg elsül. Ne nevess, hogy így lótok-futok, mint a bolond, — mondja megnyugtatásomul, — mindjárt meglátod a levét. Hirtelen mondtad, nagyon megijedtem. — No, ne nevess; mert majd rám ragad. Hihihihahó — röhög az aszalt bolond, — s utoljára úgy kitört rajta a nevetés, hogy vele röhögtem.

Teljes negyedóráig röhögött, szemeiből kicsillogtak a könyek, melyeket ujjaival mázolt szét, s nevetve mondá, hogy oly keserüek, hogy majd kieszik a szemét.

Fogj más bolondot, gondolám, valaminek örülsz; hanem velem nem boldogulsz, mert megharagítlak, akár mibe kerül.

— Mérnök vagy? fiskális vagy? mi vagy?

— Mérnök vagyok, fiskális pedig a jövő héten leszek.

— Ember vagy, öcsém, — holnap megkerestelek volna, mert egy mappát nyomtak a kezembe, hogy valakinek pénzt kergessek rá. Azt igérték, hogy kapok huszonöt forintot. Az nagy pénz.

— Mutassa a térképet, urambátyám.

— Mindjárt megmutatom — mondja, egy nagy láda mellé állva, s a hozzá való kulcsot markolászva minden zsebjében.

Tudta ő, melyik zsebében van a kulcs, hanem közel álltam hozzá, beláthattam volna a ládába, azért nem nyitotta föl. Kapkodott össze-vissza, mintha ezer bolha csipné, még sem mentem el helyemről. Kereste a kulcsot kályhavállon, ágy fölött, ágy alatt, — egy naptárban levelenkint forgatott, mintha a kulcs vékonyabb volna a tíz krajczáros bankónál.

Az ablakhoz álltam, ujjaimmal dobolni kezdék az üveglapon, — ez időt használta bátyám, hirtelen kikapta a kulcsot, s a láda rakmányának fölszinéről kikapta a térképet.

Öreg csöppek csurrantak alá ránczolt képén, s hogy a maga leve kárba ne veszszen, száraz markával törölte szét orczáján a kín által kisajtolt nedvet. Nevettem nyomorúságát, félt tőlem, hogy egy meggyűrt bankóját meglátom.

A ládának tetején a térképet kiteríté, a felső részét, melyen hihetőleg a birtoktulajdonosnak neve volt fölrajzolva, hátra gyűrte, hogy meg ne tudjam, kitől származik a birtok. Elkészítvén a nagy titkot, a térképet két szélén megfogta, az asztalra helyezé, s a két szélén szorosan tartva a visszahajtott részt, véleményemet kérdé, hogy ezt a birtokot mérés nélkül kiszámíthatom-e?

— Körítő nincsen nálam, különben az egyes részeket azonnal kiszámíthatnám.

— Van itt olyan szerszám, — mondja ő, — kapaszkodjál a ruhaszekrény tetejére, ott találsz egyet.

Nem merte elereszteni a térképet a gyűredék miatt, nekem kellett a ruhaszekrény tetején kaparásznom, hogy megleljem. Két ágaskodásra megleltem, a rozsdát a láda szélén ledörgöltem, s hogy a hegye tökéletes sima legyen, a ládakulcson súrolgattam. Hozzám ugrott, a kulcsot kihúzta a zárból, s míg a láda mel-

lett álltam, nem távozott. Három lépéssel közeledtem az asztalhoz, — ő két lépéssel átérte az egész köztért az asztalig, s azonnal a térképre könyökölt.

— Mit jelentenek a szinek a térképen? Kérdi tőlem az öreg.

— Van ott zöld szín? Kérdem folyvást a körítőre nézve, mintha még annyi munkám volna a kitisztogatással.

— Van ott zöld szín, — egy pataknak szélén egy darabig zöld, aztán, a mellett a másik vonal világos zöld, — mondja, — mit jelentenek a szinek?

— A sötétzöld rétet jelent.

— Hát a világos zöld? az itt nagyon szélesen és hosszasan van rajzolva.

— Ott takácsmácsonya terem, kedves urambátyám, tudja mi az a takácsmácsonya?

— Sohasem hallottam hirét, kedves öcsém, — fán terem, vagy magról vetik?

— Vadjában terem, urambátyám, s nem kétlem, hogy ösmeri, ha megmagyarázom. Hosszú, magas szára van, s a felső végén a buzogánya lehet átaljában négy-öt hüvelyk, a tüskéi oldalt sűrűn állnak, mint a fésűfogak, s az egyenességből a fogak egy kissé visszafelé állnak, úgy, hogy felülről alá simogatva a buzogányt, nem érzi a kéz, hanem alulról fölfelé, minden szál erősen karmolja a kezet.

— Nem az a növény, a mivel a kanászbojtárok szokták egymást fésülgetni?

— No lássa, — urambátyám, hogy ösmeri, — mondám neki, — a tudósok nyelvén takácsmácsonyának hívják.

— Jaj, hogy a durrogó mennykő vágjon bele, — szörnyüködik az öreg, — a marha is ott hagyja a czudar gazt.

— Nem kell fitymálni, kedves urambátyám, — mondám csitítva, — a takácsmácsonya nagyon keresett növény, — mert a műtakácsok ezzel tisztogatják a vásznat, s oly drága növény, hogy mázsaszámra ve-

szik, különösen a rumburgi takácsok egész telepekre szerződnek.

— Ejnye, hogy én azt nem tudtam! — mondja kiderülve az öreg, — noisz, majd eldicsérem a birtokot, hogy ily drága növény van rajta, — bizonyosan többet is adnak rá.

— Lassan, urambátyám, — kapám nyakon az örvendezőt, — ez a halványzöld nem azt jelenti, hogy a rumburgi takácsoknak való.

— Hát miért nem? — vakaródzik az öreg.

— Mert ez vadon terem, buzogánya kicsiny, tövisei alacsonyak, kampói nem érnek meg kellőleg, következésképen igen gyöngék, a vászon alatt elhajolnak, és a karmolási czélnak meg nem felelnek.

— Ejnye, hogy vágja el a jégeső, hát miért dicsérted olyan nagyon ezt a mácsonyatakácsot?

— Takácsmácsonya, kedves urambátyám, előbb a takács, azután a mácsonya.

— Gebedjen meg minden takács ettől a mácsonyától, — békétlenkedik tovább, — hát miért dicsérted?

— A faját dicsértem, melyet, ha mesterségesen termesztünk s ötven-hatvan esztendő mulva a belföldi lentermesztés fölvirul, nagy árat értékesíthetünk olyan helyeken, hol szövőszékek nagyban csoportosulnak.

— Ne beszélj nekem ujságból, — bánom is én, ha ötven-hatvan esztendő mulva rekettyevesszőből szőnek vásznat, — ha most nem lehet ennek hasznát venni.

— Ne törődjék vele, urambátyám, — nem a magáé, — a ki megvette, az vakarja véresre a fejét.

Rám nézett, szemei akkorák lettek, mint egy tallér — s azt gondoltam, kiejti valamelyiket az asztalra, épen a térképre, hol a világos szín van.

— Ne törődjem vele?... én ne törődjem vele? Tudod-e, boldogtalan...

— Hogy ne tudnám?

— Mit tudsz?...: no mondd: mit tudsz? Azt gondolod, hogy én vettem meg?

— Két itcze somlaitól talán mondanám, — urambátyám! de én az Éliáskutból iszom, — s világosan emlékszem, hogy kedves urambátyám el akarja szerezni másnak, vagy pénzt hajszol rá, s ha kap, remél huszonöt forintot, vagy nagy szerencse mellett, ötven forintot; mert akadhat bolond ember, s megad a birtokért hatvanezret is.

— Hatvanezret? — mondd még egyszer, — hogy hatvanezret adna érte valaki.

— Valami sült bolond.

— Jaj, — te bomlott óra, — de ferdére jár az eszed, — czivakodik a bátyó, — sohasem tudom, hogy azt higyjem-e, a mit mutatsz, vagy a mit ütsz.

— Pedig világosan beszélek, hanem urambátyámnak az esze jár most hol huszonötön, hol ötvenen, aztán nem vigyáz rá, mit beszélek.

— No, menjünk odább, — dörmög az öreg, — mi ez itt a határszélek felé, olyan sűrű huzásokkal van egész hosszában megjelölve?

— Az már valami, kedves urambátyám, — sokat érne ez Kőrösön vagy Kecskeméten.

— Ha sokat érne, hát oda kell vinni, — mi ez? és miért érne ez Kőrösön vagy Kecskeméten többet.

— Mert egyik helyen sem talál ilyent gyémántért sem, s egy új világteremtésig nem is terem.

— Micsoda?

— Hát kálváriának való hegy; mert ez, a mint látom, egyébnek nem való, a festékről látom.

— Ettél ma már ebédet, öcsém?

— Koplalni nem szoktam.

— Pedig azt hittem, hogy nem ettél és engem akarsz megenni, azért sütsz meg egyik oldalomon, a másikon pedig megfőzesz.

— Mulattatni akarom kedves urambátyámat, — nekünk semmibe sem kerül, más kárán nevetünk.

— No, hát nevetek! — Mondja száját félre rántva. Egy könnycseppet törűlt le az öreg, — jól oldalba találtam rúgni, bizonyosan vesén találtam.

— Bizony furcsa természete van, kedves bátyámnak, — okoskodám, — mikor a fűszeresnek haláláról beszéltem, — majd agyon nevette magát, most meg itt bolondozom, arra meg rívafakad.

Nagyot rántott vállán, a könyű elállt, s a tárgyhoz visszatérve kérdi:

— Mekkora lehet ez az egész határ? — számítsd ki öcsém.

— Majd kikapok egy dülőt, például a legszélsőt, a köritővel megkeresem az iderajzolt mértéknek aránya szerint a dülőnek alsó, felső szélét, az oldalaknak hosszát, aztán kiszámítottam, — kitett negyvenöt holdat, százhetvenhárom ölet és tizenegy hüvelyket.

— Úgy van e? — kérdém az öreget.

— Úgy van az irásban. E szerint ez a dülő igazán annyi.

— A papiroson, t. i. térképen és a térmutatóban helyesen van.

— Hát a természetben?

— Nem látom, hogy a térkép a megyei küldöttség által hitelesítve lenne, — úgy látszik, a hitelesítést nem kérték.

— Aztán lehetne itt csalás?

— A körülményektől függ, mikor van csalás, mikor van csalódás? A térképnek valódi ellenőrje a természeti fekvés, azaz: meg kellene mérni, hogy a térképek vonalai valóban megegyeznek-e a dülőkkel ott kinn a határban?

— Te, valld meg, — tanultad a mesterséget, — tudni fogod, — ugy-e szoktak csalni a mérnökök?

— Rettentő módon csalnak, kedves urambátyám, — erősítém nagy komolyan, — hát nem tudja, mit mondanak a parasztok a mérnökökről, hogy egy sem kerül a mennyországba; hanem a sok csalás miatt a pokolnak mélységes fenekén tüzes lánczczal mérnek örökkön örökké, amen.

Ez nem parasztbirtok. — Mondja derültebben. A birtok lehet ötszáz holdnyi! Hol volna parasztnak ekkora birtoka?

— Úgy közbirtokosságban fekszik és tagosítva van, — az alakja mutatja.

— Jól mondod!

— Úgy még hihetőbb a csalás, — ijesztgettem még inkább, — a birtokot nem lehet főzni, mint a tüdőt, hogy kidagadjon, — tagosztálykor segít magán a ravaszabb, ügyesebb, és keni a mérnököt, hogy ugrassa a lánczot.

A székre rogyott az öreg, mintha az emlegetett huszonötöt valami mogyorófa képében már meg is kapta volna A mily lelketlen lehetett ő maga, nagyítva hitte a mérnökök furfangosságát. Fölálálltam az asztaltól, s hogy ne tartson soká az ájuldozás, a láda felé mentem.

Egyszerre megelevenedett, elfeledte, hogy a kulcs markában van, a ládához ugrott.

— Milyen kutyatermészet szorult bele, — a vizsla megállja a nyulat, rókát és egyéb vadat, mikor a fekvését érzi, — ő folyvást a ládára figyel, ne hogy megraboljam. Fölteszi rólam, hogy megérzem a pénznek szagát, mint ő, s a deszkán keresztül kicsipek egy százast, és elszaladok vele, én, az öcscse, nővérének fia, — egyetlen rokona az ég alatt, a föld szinén.

— Mit akarsz? Kérdi a boldogtalan: mert lelkében ezer gyanú fészkelt.

— Ha tudnám, hogy maradék pecsenyéje van urambátyámnak, egyszeri kinálásra megenném. — Mondám, a kérdést egészen máskép magyarázva.

— Pecsenyét? nálam keressz pecsenyét? — Kérdi boszúsan, és ebben elhiszem, hogy méltán csudálkozik.

— Embernek való eledel, — válaszolám, — a mi megmaradt, vacsorára eltehette.

— Hümm! . . . hozdd ide az universitásból a professzorokat, — találják ki csontom és bőrömből, mikor ehettem én pecsenyét? A légy meg nem él az én szobámban, — mit egyék? Koldus vagyok.

Kötözni való gazember, valóságos kétrétű, — egyszer azért, mert azt vallja, hogy koldus, — másodszor azért, hogy szeretné, hogy egy hét volna egy nap, s a bélének azt mondhatná: egy napon nem eszünk hétszer.

Föltámadt bennem apámnak gyűlölete, — valami titkos indulat fölrugta bennem a mérlegtányért, melyben még ért valamit, mint anyámnak, a szelid és résztvevő angyalnak legközelebbi vérrokona. Apám felé tekinték a magasba, — hogy nézzen lelkembe, lássa meg az utálatot, mely végtére fölgerjedt az élhetetlen nyomorult iránt. Bocsáss meg, szegény anyám, megfogadom, hogy mindenben másban nyomaidat követem, csak azt bocsásd meg, hogy e nyomorultat szivemből kidobhassam. Üres helyére másokat ültetek, tizet, százat, ezeret, minden irgalomra szoruló embert, minőket te gyógyítottál

Megálljunk! Én eltévedtem! Hisz én eltértem hivatásomtól. Mi vagyok én! Szükségben segitő, — más bajának orvoslója. Kopasznak feleséget lopattak velem, a fűszeresnek vagyonát mentém meg, s a kevélységet orvosságnak adtam be, hogy másnak használjon. Faddinak kedves hites társát én segítém megtériteni, bátyám ingyen filkónak használ, hogy térképszámítása mibe se kerüljön. Ne sirj, anyám, — megtanulom a bodzavirágot, mályvalevelet, körisbogarat, — e mellé megtanulom az embert, ezt a százrétű férget, melynek minden ránczában más indulat lakik. Még egy lélekzet anyám, — mindjárt háttal leszek két mesterségemnek. Úristen, — mivel vezetsz odább, — hogy erőm legyen a gondolatot megfogadni. . . ?

A koldus észrevette hallgatásomat, már elhitte, hogy lúddá tett, — megcsöndesedve mondja:

— Pista, te!

— Mit parancsol, drága urambátyám?

— Szoktak a mérnökök remekelni, mint más mesterember, például: a csizmadia, mészáros, kerékgyártó és a többi?

— A jóravaló munka mindig remek, akár csizmadia csinálja, akár a magáét a mérnök

— Te is koldus vagy öcsém, mint én, rád férne a jó szerencse, s azt a madarat megfogatnám veled, ha én bizonyosan tudnék valamit.

— Rejtett szóban beszél, urambátyám, így meg nem értem.

— Te annak a kopasz mérnöknek feleséget loptál tudtodon kívül.

— Emlékszem rá.

— Megér ám egy pár ezer forintot az a szép menyecske, öcsém, — s a mérnök hálából oda adhatná két hétre a szükséges szerszámokat, és fölmérhetnéd azt a birtokot.

— Nem telik ki a tartás a huszonöt forintból.

— Kerüljön többe, — nem bánom, — megfizetem a tartást, — mondja ravaszkodva, — most megvallom, hogy ötszáz forintot kapok a vevőtől, ki meg is alkudott, csak azt kötötte ki, hogy a birtok meglegyen annyi, a mennyinek mondják.

— S aztán ?

— Én tanácsadásból élek, — kedves öcsém, — s elhiheted, két hét alatt benyomlak egy uradalomba, ha meggyőződöm, hogy mesterségedet valóban érted.

— S miképen győződnék meg, urambátyám? hisz maga nem érti ezt a mesterséget, s magának mondhatok akármit.

— Te kópé, — megtanítottál a váltóra, s igen jól megtanítottál, — én tanítok most másokat, — aztán a mérnökmunkáról is te mondtad előbb, hogy akkor kétségtelen, ha a vármegye küldöttsége hitelesen megvizsgálja. No, szót fogadsz?

— Sajnálom, urambátyám: nem élhetek tanácsával, megfogadtam (éppen most fogadtam meg), hogy anyám nyomdokait követem, jóltevője leszek az emberiségnek: orvos leszek!

— Nem untad meg a tanulást?

— Nem; mert eddig azt tanultam meg, a minek

határa van, a mérnökségnek az egyszeregy-, összeadás- és kivonásban, — az ügyvédségnek a jogban és a jognak megfelelő jogkötelességben. Ez mind bliktri! A véghetetlenhez fogok, tanulmányozom az embert, ezt a rejtett szót, mely a jóban óriás hazudság, a rosszban ezer lyukú róka, keze az irgalomban görcsöt kap, a rablásban fölér a torony tetejéig. Megtanulom az embernek testét, hogy olyan bomlott-e, mint lelke? Megkeresem a titkot, hogy mikor hazudik? Testnek, léleknek orvosa akarok lenni, bátyám, hogy az élhetetlent méltán megvethessem, a lelki szenvedőt vigasztalhassam, a garasos hetvenkedőnek azt mondhassam: köteled, melyen lógsz, az ér valamit, magad pedig rongy vagy. Ezt akarom megtanulni; fogadom anyám szent emlékére.

— Hihihi, hahahó, . . . meg fogsz bolondulni.

— Ne essék kétségbe, urambátyám, — mondám tartózkodás nélkül, — kezdjük az első példánynál. Ön beteg!

— Mondom, elment az eszed.

— A bizonyítványt utoljára kérem, — most végezzük a szemlét. Előbb eltakarta ön előttem a térképnek felső részét, nehogy megtudjam, kié volt a birtok? Azon birtok Faddiné asszonyomnak öröksége volt, — ön ma vette meg a fiúnak adósságában, melynek legnevezetesebb része volt egy tízezer forintos váltó, melyre ön a naplopónak csak kétezer forintot adott. Az asszony átengedte önnek a birtokot, az apa kifizette a váltót készpénzben. Ennyi vagyonból ön nem mer venni egy tányér sültet, irigyli a maradékot a legyektől, és maga is megaszik, mint a vad körte. Hát nem érdekes tanulmány ilyen éhen halódó ember, mint bátyám, ki tulajdon öcscsét is rászedné, hogy ingyen mérje föl a birtokot? Úgy-e, nem bolondulok meg? Most vagyok eszemen, s kimondom, hogy vagy testében, vagy lelkében megromlott egy rész, mely másnak veszedelem, magának nyugtalanság és gyötrelem. Víz helyett aranyra szom-

jazik, enni nem mer, mintha gyomrát úgy találta volna, mint a küszöbre kitett gyermeket, s fél tőle, hogy sokat eszik. Ha ön nem beteg, — ha önben nem bomlott meg a természet, — úgy a szúnyog is elefánt.

— Hümm!

— Ennek jelentését is megmondom: jubban szeretné, ha az ajtón kívül volnék; de kidobni nem tud, s kiparancsolni nem mer. Fölmentem a szavalástól. Visszagondolok édes anyámra, — abban két szív volt, önben egy sincs, s hogy az emberiség között az egyensúly meg ne zavartassék, — ön nyúzzon, én gyógyítok. Kerülni fogom önt, kivévén, ha bennem orvosra szorul, akkor jőjjön ön, — senki sem ösmeri jobban nálamnál, talán kigyógyíthatom. Minden jót.

Fölkaptam kalapomat, s az ajtót bevágtam.

A medréből kilottyantott vízcsöpp engedelmeskedik a természet törvényeinek s ott állapodik meg, hol a föld ingásának iránya megnyugosztalja. Én is, — bár kinevetnének is, — a harmadik diplomáért fogok küzdeni; mert előttem áll az ember, s akárhánynyal találkozom, — az arczáról azt olvasom: jer, találj ki engem.

Nem térek ki az útból, — orvos akarok lenni!

A BONCZTEREMBEN.

A nagyon híres orvosokról mondják, hogy legtöbbnyire pokrócz-gorombák. Nem hihetetlen, ők ismerik az embert, ezt a gyenge szerkezetű órát, melyen a mutató csak kivételesen nem hazud, mozgatója közönségesen a piszkos érdek és a nyomorú hiúság, s ha az óra megáll: nem ér annyit, mint egy rozzant hintó, melyet vasáért a zsibárus megvett, míg az embert belökik a gödörbe, hogy hizlalja a földet, melyen nem tudott egyenesen járni.

Miért hajlongana az értelmes orvos az ember előtt,

ki az orvos keze alatt nyög s kunyorál az egészségért, hogy majd épkézláb újra kezdhesse a hetvenkedést, fölmászkálhasson a magasra, hogy onnét nézhessen le a többire s azt mondhassa: mily apró férgek! Így nem alkuszunk, te nyomorult csont és bőr, melyből egy jóravaló hideglelés négy nap alatt kirázza a húst, a szakácsmesterségnek mulandó gyűjtelékét. — Tudom, hogy anyagi részednek kétharmada víz, mely nem érné meg egy dunavizes puttonynak az árát. Tudom, hogy csontjaid mészanyagból készültek, és ha egykor kiszórnak nyughelyedről, szárcsontoddal a csizmádiaműhélyben bőrt simítanak: pedig talán egykor a palotában sétált. Ezt a nyomorúságot bámuljam, mert még mozogni tud?

Mi van rajtad csodálni való? Egy könnyű léghuzam összerántja rostjaidat, bőrödön ezer meg ezer lyuk van, hogy a légtáplálékot tested befalhassa; talán nem is tudod, hogy nem vagy különb akármi lapunál, mely terebélyes leveleit elterjeszti, hogy ugyanazon légtömegből tengődhessék, melyből te. Megeszed a paréjt, vérednek részévé válik, — megiszod a vízcsöppet, melyet egykor az útszéli koldus könynek hullatott el, mikor te, vagy apád alamizsna nélkül nyargalt el mellette, s e kis csöpp ajkadon enyhet adólag éltet. Menj odább, hetvenkedő nyomorék, testedet részekre bontom, s a tudomány titkával megmondom, hogy millió tárgyból van összeszedve. — Benned az állatvilágnak számos példánya mint csődtömegből kérhetné vissza igaz tulajdonát, ide nem számítva nyomorult hiúságodat, mely a majomé, gorombaságodat, mely a szarvasmarháé, tudatlanságodat, mely a szamáré lehetne.

Vagy-e már ott, hol az állat, melyet a falánkság kevesebbszer büntet meg, mint téged? mely az italtól nem bódul meg, mint te, mely a mit föl nem falhat, ott hagyja a másiknak, hogy az is megélhessen. Gyűjtött-e a barom kazalszámra szénát, s mellette éhezett-e, mint a fösvény, hogy majd más boldoguljon

vele? Úgy-e, még ennyire nem haladtál, s erőnek erejével azt bizonyítod, hogy a teremtésnek legutolsó napján a vakarcsból készültél, s a lelket, mely megkoronáz, hogy ura légy mindennek a földön, bepiszkol a mocsárban, hogy az is sáros legyen, mint anyagod, melyért a teremtő nem az égbe nyúlt, hanem a földre hajolt le.

Öltözzél drága anyagokba, rakd magadra mindazon fényes csillagot, miért az ostobák irigylenek, — fitogtasd a kereszteket, melyek szalagon lógnak rólad, — döbbentsd meg az orvost, hogy kalapját földig emelte előtted. Ne hetvenkedjél, az orvos nevetni fog, mert egyik fogad megfájul, — levedlik rólad a czifra ringyrongy, s ha bizonyosan tudnád, hogy olyantól meggyógyulsz, kínodban megrágod azt a csontot, melyet tegnap a szemétre dobtál ki.

Szánandó nyomorék, — nem nyöszörög alázatosabban a koldus, mint te az orvos előtt, mikor a nyavalya hanyat fektet, s nagyravágyó testedből a takaró mindent elnyel, csak szemeidet meregeted ki, melynek fénye megtörött, pillantásuk fáradt, és a gőgöt megmutatni mar végkép tehetetlen. Hol van hatalmad, melytől mások remegtek, ha rájuk pillantottál? Van-e pilláid alatt csak egy szikrányi tűz, hogy villámjától agy féreg életét félthesse? Hamvadó mécs vagy, melyet az orvos keze véd meg, hogy egy erősebb sóhajtás ki ne oltsa.

Eredj, ösmerem nyomorúságodnak tárházát, — töredékeny cserép vagy, a mi benned nehéz, olcsó földanyag, melyben alkalmilag sárgarépát termeszthetnék, — s ha tán a jobb rész ki nem halt belőled élő elevenségedben, ne szórd ki, cserép, a léleknek áldott magvát, hogy támadjon belőle olyan virág, melynek illatát éjjel is megérzik.

Gondold meg, hogy tested közönséges teherhordó, s ha vakon nem rohan a szenvedélyek útján, lelkedért mondalak valaminek, mely hatalmasabb kezednél, mely csak azt foghatja meg, mi közelébe téved —

míg a lélek fölér a csillagok útjáig, s azoknak járását kitalálja, szeretetével átöleli a teremtett világot, részvétével a földnek túlsó oldalán kinlódóknak során is tünődik, emlékezésével eléri az elmult ezredeknek történetét, tudományával parancsol a jelennek, a jövendőnek irányt ad, — buzgalmával a rútnak új alakot ad, szebbet, — lelkesülésével teremti a dicsőt, áhitatával beösmeri e végtelen hatalmú teremtőt, kinek bölcsen engedelmeskedik, — áldja a jóért, a rosszat békén tűri, melynek szükségességét hiszi, mint a fájdalomét, mely a hanyag testet gyógyításra kergeti, hogy majd újult erővel eszköze lehessen a mindenség czéljának.

A mely emberben ez a rész ébren van, s ébersségéről jelt ád, mint a vérnek lüktetése a keringésről, igen is, az olyan előtt a legmogorvább orvos is mélyen megemeli kalapját, — s ha ezt ritkán teszi, ti vagytok az oka; mert alaktok szerint sokan vagytok emberszámban, de belértékben hány ezerre jut — egy?

A bonczteremben ilyen gondolatok lepik meg az agyat, kivált engem, ki ösmerni vágytam a tanyát, melyben a lélek, e megfoghatlan, kifürkészhetlen valami lakik; de létezik, mint az illat, mint a hang, — amaz is, ez is gyönyört okoz, s nem rakhatjuk üveg alá, vagy vasas ládába, hogy máról holnapra és ezredekre takarítsuk össze.

Ösmerni vágytam, mondom, a hajlékot, — mely külön, a lélek nélkül, csodás szerkezete mellett, gyarló és hitvány, melytől a szokatlan mindjárt megundorodik.

Kezemben gyakran forgott a nagy kés, — vagdaltam méltóságos urat, csizmadiát, vargainast, tolvajt, rablót, koldust, s a hideg testben nem találtam egy olyan részt, mely más lett volna, mint emberi szerkezet. Borzasztó vagy igen is kisszerű e szemlélődés, melynek végső eredménye, hogy lettünk, éltünk, elfogyunk, s addig érünk valamit, míg mozogni tu-

dunk, ha — tudniillik egyenesen járunk, nem görbülve meg utálatos alázatosságban, nem hetvenkedve képzelt magasságban, melynél a kapadohánynak füstje magasabban száll. Összevagdaltam néhány száz szivet, lépet, májat — hogy az indulatoknak külön szállását megtaláljam, — sehol semmi, a szállás kicsi, ezer meg ezer indulatnak külön kevés lenne, — hát hol férnek el? A titok rejtve maradt, — a nagylelkűnek részei csak azok egyesleg, mint az utonállóé, — a test tehát anyagában gép, mely elvásik, eltörik és elpusztul; hát meneküljünk ahhoz a gondolathoz, hogy a lélek a valami, az a kincs, melyet ellopni, elvenni, kicserélni, kölcsön venni nem lehet, melynek csak az életben van mértéke, a cselekedetekben, — s azok szerint lehetünk egymásnál különbek, míg a lelketlen test a rideg egyenlőség: maholnap föld, s ha az is szétmálik, s a szél fölkapja, nem tudom, az egykori városbiró maradékát vágta-e szemembe a vihar, vagy a falubeli csőszét?

Kétségbeessem talán ennyi gyarlóságon, s a bonczkést önszivembe döfjem, hogy kevesebb legyen egy eleven géppel, mely a járt útat, az ezredéves kanyargásokat követné? Ó, — nem feledem, hogy a legelső embernek is az ördög volt első tanácsadója, s a teremtés kezdetétől fogva szakadatlan kiséri az embert, hogy útjában elejtse. Érzem, hogy löködi könyökömet, hogy a kés szivemnek irányozzam; de jókor megismerem, hogy a teremtő szabad akaratot adott, s a szorgalomban hatalmat, hogy az alakuláshoz önerőmből adjak, hogy a magasabb rendeltetést megértsem, s a lelki bátorságban útat törjek, melyen a legegyenesebb vonalt válaszszam a végczélig, melyet legbiztosabban csak azok érnek el, kik a legrövidebbet keresik.

Széttekintek a teremtett világban, a paréj és dudva buján tenyészik vetetlen magról, míg a nemesebbet a szorgalom kényszeriti ki a földből. Az aranyat a föld gyomrába mélyen lesülyeszte a végtelen hatalom,

a hitvány homokkő égbe meredezve tolakodik a fölszínre, — s ha az átalakulásban választanunk kellene, a leggyarlóbb inkább vágynék lenni gyémánt, mint malomkő, arany inkább, mint rozsdának eledelül ócska vas, gazdagon illatozó rózsa szivesebben, mint szarkaláb.

A hiúság minden irányban elkísér, — s ha kellő mértékben ösztön a jóra, jobbra a hiúság; nem vetem meg, a gondviselés megteremtette, mint a mérget, s elhiszem, hogy valamire való, kicsinyben oly hasznos, mint nagy mértékben meggyilkol a folyamnak árja, melynek kezdetén, a kis patakban lubiczkolva hánykódik a gyermek.

Uram, teremtőm, a magasban, hála neked, hogy a nagyból egy részt megértettem, s most már tudom, hogy rám bíztad, kogy a kezdet után a folytatást önerőmből végezzem, nekem is juttattál valami bevégezni valót önmagamon, saját urammá tettél, hogy magamnak parancsoljak, magamnak engedelmeskedjem. Nagy munka ez, midőn ezer vágy és ezer indulat csalogat jobbra, balra, hogy összetörjem önmagamat, s a gyarlóságban összetépve meggyalázzam a te művedet. Teremtetted a nagyravágyást, a hiúságot, mértéktelenséget csaló madaraknak, hogy leszédítsenek a legegyenesebbről; az irigységet, rágalmat és árulkodást útonállóknak, hogy visszakergessenek az élhetetlenségbe; de teremtetted az öntudatot, mely mikor az irigység és rágalom minden léptemre hazudságot fogott, a tiszta lélek még ekkor is ép maradjon, megjutalmaz erkölcsimért, hogy magamnak parancsolni, s a józan észnek engedelmeskedni tudtam.

Miért teremtetted volna a hálás emlékezést, ha nem azért, hogy utánunk ballagván, följegyezzen minden tettet, melyet az igazaknak később is fölemlít, hogy mint az illat, mely a virágtól elválik, tanuságot tegyen azon kehelyről, melyben előbb megszületett.

Nem ijedek meg a gyarlóságok özönétől, körülöttem buján tenyészhetnek, s mint nem indulok a délibábban

rajzolt tornyok és paloták irányába, mert ösmerem a káprázatot: levetkezem a hétköznapi gyarlóságokat, keresem a munkát, melyért legédesebb a nyugalom, s megszánom a boldogtalant, ki a kevésben nem találja meg a sokat, az elegendőt.

A legszebb fának is van itt-ott elrothadt gyümölcse, százra kerül talán egy kitünő példány, s az egyért vendéget hí a gazda, hogy megbámultassa vele.

Rothadt gyümölcs a gyarló ember, s hogy olyanokat gyakran láttam, nem esem kétségbe, mert azokhoz mérve tudom megösmerni az épet, száz közül az egy jót, a bizonyítványt arról, mit gondolt ki bennünk a teremtő.

Visszateszem a bonczkést, kitanultam élével az emberi gépet, s azt gondolom, hogy az a föld, melyre szemetet szórtak, buján termi azt a magot, melyet belevetek. Jertek közelembe, nem utálok senkit, a bonczteremben nem fásultam el, keresem a jobbat és nemeset, azt az ihletet, melytől egykor a sárból készült anyag, a hatodik napon, egyedül nemesedett meg a teremtmények között.

A CSÁSZÁRFÜRDŐ.

A nagy világ vásárában a czifra boltok a főutczában vannak, az ócska ruhát és az avult vasat a mellék-sikátorokban rakják ki. A fürdőhelyen mulatságos ellentétül a sánták és a bénák egy sétányon találkoznak a gondtalan, épkézlábú fiatallal; egy légkörben pezsg a fiatalnak vére a megnyomorodott aggal, az elkövetett ostobaság eleven például sétál azok előtt, kik a friss ostobaságot ezután követik el. — Gyakran kijártam a császárfürdőbe, körültekinték a nagy tömegben, tanultam a sánták nyavalyáját a testi betegeken, a hiúságot, hetvenkedést a lelki betegeken, s azt gondolám, nagyobb gyógyszertár kellene az utóbbiaknak, s ha az emberek nyakára, mint az orvosságos

üvegekre, czédulát kötnének, majd mindenikre fölírhatnánk, hogy a boldogtalan nagyon beteg, s ha már a testi sorvadásnak orvosságul szolgál, a lelki betegségben milyen méltón rendelhetnék a friss szamártejet!

Bátyámat gyakran láttam a tömegben kódorogni; messziről láttam, hogy folyvást a betegekkel beszél, kik neki lépet és májat mutogattak, s ezeken csalta meg az orvost, mert a mely betegség hasonlított az övéhez, az il etőnek rendelvénye szerint itta a meleg vizet ingyen. Látott a nyomorult, tudta, hogy maholnap elvégzem a harmadik pályát, s adhatnék tanácsot ingyen, de nem mert felém közeledni, félt, hogy rétegeibe látok, s az igazmondáson kezdem gyógyítását.

Negyedéves orvosnövendék valék, midőn egy napon a Császárfürdőnek udvarán, a vendégsereg nem akart megoszlani, s a pesti fiatalság egymást döfödte, hogy a szűk körben folyvást nyomon kísérjen egy alakot, melytől, mint az orvosságtól, még a sánták is gyógyulni kezdtek; mert még azok is megmozdultak, hogy lássák.

A tömeget engedtem a bálvány után futni, kényelmes helyemtől oldalt néha egy pillanatra megvillant az arcz, s hogy az nem közönséges szépség, könnyen felismertem.

Valaki befogta szemeimet. Markos kéz volt, s akárkinek volt a sajátja, e kezeket, ha lelehetne rakni, mint a botot és esernyőt, czingár ficzkó nem örömest lopná el vékony karja helyett.

— Én vagyok! . . . mondja végre Faddi uram, s mellém ült a félreeső asztalnál.

— Egészség ellen használja a császárfürdői vizet, urambátyám? — kérdém az öreget, mert a jó egészség miatt majd kicsattant a vére.

— Csalánba nem vág a mennykő! — mondja szokott észjárással, nekem semmi bajom, hanem az asszonyt hoztam le, lányostól a tömegben sétálnak.

— Beteg az asszonyság?

— Lépe vagy a mája, mondja Faddi, nem tudom bizonyosan; mert én azt sem tudom, hogy van-e ilyen szerszám az emberben, azt sem, hogy kívül használ-e neki a melegvíz vagy belől? Én egy nyavalyáját ösmertem, azt kiizzasztottam belőle.

— Ugyan mivel? — kérdém szórakozottan.

— Furcsa doktor vagyok én, kedves öcsém, nevet az öreg, a feleségem nyavalyájáról én vettem be az orvosságot, a pénzes ládának kulcsát éjjelre zacskóba dugom, nyakamba kötöm, hogy még éjjel se férjen hozzá

— Megállta szó nélkül?

— Ki akart önteni, mint a gyerekek az ürgét, három napig reggeltől estig síránkozott. Erre megfogadtam két czigánybandát, s éjfélig huzattam az utczán ablakai alatt, megmondtam neki, hogy itt a nóta, válogasson a sok között, s a melyik tetszik, azt huzatom; de ne nyafogjon, mert azt huzatom a mi nem tetszik. A félváros hozzánk szaladt, hogy kinek hegedülnek? Az asszony majdnem térden állva kért, hogy kergessem el a czigányokat, mert azt mondják majd, hogy mind ketten megbolondultunk. Az orvosság használt, fél a kinevettetéstől, s ezen a kóczmadzagon vezetem négy esztendő óta az én kedves életpáromat, s ha barátom piktor volna, azt mondanám; ha bárányt akar rajzolni, nézzé le a feleségem képét.

— Hát a kislány?

— A kis lány nagy lány, uramöcsém, mondja derülten az öreg, ha erre kerülnek, ideintem őket.

Negyed óra mulva közelünkbe kerültek. Az anyát megösmertem, bár megaszott, vonásait a test és lélek baja jól megkuszálta. A lány megdöbbentett szépségével. Könnyű fehér ruha folyta végig a szép termetet, az aranyszőke fejnek kék szemei élénken tekintének rám, s az egykori beszédes gyermeket alig tudtam megszólítani.

Az asszony kezet nyujtott, s házuk igaz barátjának

szólított. Nem csodálkozom, hogy a lány ez értelemben szinte kezet nyujtott, s ő kezdé meg a társalgást.

— A borzas lányt nem akarja kegyed megösmerni?

— Újra kell kezdenünk az ösmeretséget, mondám, az idő más jogokat adott kegyednek, mos már vége az egykori tréfáknak, s igen okosan kell kegyeddel beszélnem.

— Úgy, úgy, kegyed sokat fog nekem mondani, miről mások nem szoktak beszélni.

A fürdői vendégek nem messze tőlünk tömegesen álltak, mert az eddigi figyelemnek tárgya e hölgy volt, s a kik engem ösmertek, jelekkel tudatták, hogy irigylik boldogságomat. Nem láttak szivembe, hogy én Faddiékat más szemmel nézzem. Én az egyszerű, reménynyel keveset vesződő ember csak az ösmerőst látom, meg a válaszfalat, mely a gazdag és szegény között legalább olyan vastag, mint a chinai fal a mongolok ellen — A gyönyörű képet úgy néztem, mint a remek festményt, — most látom, később el fogom feledni.

Az asszony, mint házuk igaz barátját köszöntött. Ez adott jog megkülönböztethetett, de meg nem zavart, hogy másként tekintsem őket, mint gazdag embereket, kik lányukat a kirakat számára készítik, hogy azon mutassák meg a világnak, ám ennyit érünk, s eladó portékánknak ez az utolsó ára. Én a sorssal nem koczkáztam, — nem álltam vele szóba, hogy reményekkel csalogasson, — én parancsoltam a sorsnak, hogy a mindennapit adja ki, mert ezt megszolgáltam, s hogy most e kis tündért elömbe hozta, egykedvűen nézem, mint a kerti virágot, melyhez semmi jogom.

Faddi meghívott, menjek át velük a Margitszigetre, mert több ösmerőssel összebeszéltek, s közösen ott fogunk ebédelni. Megindultunk közösen, a Dunapartnál csónokba szálltunk s áteveztünk a zöldelő ligetbe, hol Faddiék ösmerősei már vártak. Össze-

keveredtünk. Elkezdődött aztán a séta, Faddi urambátyám mondta, hogy leányával beszélgessek, inkább menjünk legelől, mert szeretné tudni, az apai vagy anyai vezetés látszik-e meg inkább a leányon?

— Volt már ön a szigeten? — kérdém a leányt.

— Minden zugát ösmerem, a régiségeket, a virágokat, még a csalogányokat is.

— Erről tehát nem fogunk beszélni, — mondám, — a zephirszellőkről is hihetőleg beszéltek mások, nefelejtset, rózsát is emlegettek kegyednek, — folytatám czélzólag, — minderről hallgatni fogunk; szebbet én sem tudnék mondani, — hanem kegyetek bevallott jó barátjának engedje meg, hogy bizalmasan beszéljen. Az atyát egészségesnek látom, az anyát betegnek, — nem gyanítja kegyed, hogy e két egyén évek óta háborút visel, s hogy itt lenne már ideje a békekötésnek?

— Isten áldja meg önt e kérdésért, — mondja a lány, — ön az egyetlenegy ember, kivel e tárgyról beszélni merek, — s először mondok olyast, mit ezer esetben egyszer sem szabad talán kimondani, hogy apám és anyámnak nincsen közös tárgya, mely egy úton vezetné, — s reményleni sem tudom, hogy valamikor összetalálkoznának.

— Beszél-e az anya kegyed jövendőjéről?

— Szivemen kapott, — ha távolabb lennénk a többitől, keservesen sírnék, — mondja a lány, — mert én el vagyok alkudva vagy cserélve, — én apámnak jutottam, — s az anyai szív helyettem a testvért választotta.

— Mit tud ön testvéréről?

— Hogy Budán van, — s hogy anyám testvérem leveleit könnyekkel áztatva olvassa.

— S az apa mit szól?

— Mint rólam mondja anyám, hogy apádé vagy, — apám viszont testvéremről úgy beszél, mintha kialkudott egyezkedésben egészen anyámnak engedte volna, s az apának semmi gondja reá.

— Találkozik ön fivérével?

— Évenkint egyszer vagy kétszer. — Hidegen megölel, — szokásaimat, modoromat kigúnyolja, — s elég gyengédtelen azt mondani, mai napon a gyúródeszka mellett is megkivánják az eleganeziát.

— S az apa mit mond e kedélyes észrevételekhez?

— Szerencsére nem tudja, mert még nagyobb szerencsére én könnyen sírok, és még könnyebben nevetek, kivált ha apámat látom, kit fájdalmaimmal megkeseríteni épen nem akarok.

— Hosszan kellene beszélnem, hogyt önt a múltnak minden sötét képével megösmertessem. Higyje el, ön első találkozásunkkor azon figyelmeztetésemet, hogy a családi köteléket pénzviszonyok szakgatták meg s hogy az anya kegyedet, mint fia kényelmének jövendő megcsonkítóját tekinti.

— Szegény anyám, — nem akar szívembe tekinteni, — mondja fájdalmasan lehajtva fejét, én a vagyonra soha sem számítok, — egy napon elfújhatja a szél, mit számítsak rá? Csak azt tudom, hogy a csapás engem készen talál, — s abban bízom, hogy kenyeret is tudok dagasztani.

— Ez áron könnyen megkapja ön a kulcsot az anya szivéhez, — mondám a leánynak, — a lehető legközelebbi alkalommal vigasztalja meg kegyed az anyját, hogy testvérét inségben nem hagyandja, bárminként rendelkezném egykor az apa vagyona fölött.

— Köszönöm a jó tanácsot s magam kérem az anyámat, hogy tulajdon vagyonát hagyja testvéremnek.

— Éppen erről ne szóljon kegyed, — az anyai vagyon elpusztult, kegyednek fivére már jól lakott e zsíros falattal; hanem annál éhesebb lenne az apai keresményre, ha az apa másként nem rendelkezném.

— Mi boldogságom lenne nekem e vagyonban, midőn anyám szivében nem kapnék helyet?

— Mondtam már, hogy miként jut kegyed oda.

— Igy veszik a helyeket a szinházban is?

— Nem egészen hasonló a viszony, — kegyed a

szinházban két órára veszi meg a kényelmes helyet s ha kereseit az előadás, kegyed kapott kegyelmet, hogy a pénztárnok jegyet adott. Itt lemondásról van szó, — és én itt csak akkor adom a tanácsot, mikor tudom, hogy ön a lemondásért olyant kér, mi természet szerint való járandósága kegyednek.

— Hány ember irigyli az én sorsomat, pedig ha tudnák, minő szegény vagyok.

— Ma talán még nem az, eljöhet az idő, melyben önt a sors megkisérti — s ha ön az, kit én ösmerni vélek, — azt mondandja ön, hogy gazdag s azon szó szent lesz, mint az imádság, melyet az égben is meghallanak.

Talán nagyon elmélyedtünk, a közelgőkre nem ügyeltünk, már sarkunkba voltak, pedig a lány nem tartóztathatá könyüit. Édesek vagy keserűek valának, nem kutatom; hanem e könyük nem idegen szemek látványára valók.

— Menjen ön előre, — mondám hirtelen súgva, — amott a virágágynál egyedül maradhat ön.

Hirtelen megfordulék, egy pár régi téglára figyelmeztettem az utánunk jövőket s a düledékromokról hamarjában olyan csodálatosakat hazudtam őseink viselt dolgairól, hogy Faddi bátyánk egy egész téglát akart fölemelni, hogy emlékezet okáért haza viszi. Lebeszéltem szándékáról, mert hátha valaki meglátná, hogy a szent romokból elidegenítünk, — az alatt a lány a virágágytól kitért az útra s hogy egyedül ne álljon, megint utána siettem.

Később összevegyültünk, éppen a szigetnek végső sarkán.

Faddi szivarral kinált s visszamenet együtt mendegéltünk, mert az öreg aranyos madaráról kivánt velem beszélgetni.

— No, öcsém, — kezdi az öreg azon vágygyal, hogy legkedvesebb nótáját fogom hegedülni, mit mond hozzá?

— Jó szivar, mondám, készakarva másfelé csavarva

a gondolatot, mintha azt vélném, hogy illatos szivarját kivánná dícsértetni, — ünnepnapra való.

— Hát a kis lány? kérdi visszavezetve az ároknak túlsó partjáról, hova átugrottam.

— Kimondhatatlan szereti az anyját, mondám neki váratlan, mire a szivart is elejtette.

— Az anyját! kérdi az öreg, kimeresztve szemeit, hogy most egy akkora volt, mint előbb kettő.

— Bátyám úgy néz, mintha azt mondtam volna, hogy a lány mérget kevert volna a szivar végébe.

— Talán nem az anyját akarta mondani, uramöcsém?

— Igen is, azt mondám, hogy kimondhatatlan szereti az anyját.

— Még egyszer, kedves öcsém, — ezt a két betűt mondja ön: n — és ypsilon?

— Azon bizonyos két betűt mondám, hát mi csodálkozni való van azon?

— Hogy a mennykőbe ne csodálkoznám? hisz az anyja miatt ma kinyujtóztathatnák azt a gyereket.

— Hát a jeruzsálemi zsidók nem feszítették meg Krisztust?

— Megfeszítették, hanem nem is látta ám uramöcsém, hogy én ölelgetném őket, pedig kétezer esztendeje lesz innen-onnan, hogy koczkát vetettek az Úr köntésére.

— S az üdvözítő a kereszten bocsájtott meg nekik.

— Nem is az én erőmmel cselekedte azt, kedves uramöcsém, én már akkorát csakugyan nem tudnék emelni.

— Dicsérje meg urambátyám a lányát, hogy erősebb az apjánál

— Nálamnál?

— Igen, — hogy anyját ingyen is oly forrón szereti, mint az édes apját, — hogy azt szereti, Faddi bátyám legjobban tudhatja.

Rám nézett az öreg, — én vissza ő rá, mintha a malasztott akarnám belényujtani — s kezébe adnám

a legnagyobb termésaranyat, mit idáig kiástak s azt mondanám, tessék, Faddi uram, ilyen kincse csak önnek van, — gyönyörködjék benne. Megértett az öreg, szemeiben fényleni kezdett az a gyöngy, mely ha víz nem volna, aranyba kellene foglaltatni; de a vén kereskedő szégyenlé gyengeségét — s azt mondja:

— Kieszi a szememet a szivarunk füstje.

— Mitől enné, mikor nem is ég.

— Eb anyja, ki hazud, — kedves öcsém, — mondja kendőjével szárogatván a nedves szemeket, — az igazság akkor is igazság, mikor nem nekem, hanem másnak adják; jól esik, hogy az a gyerek szereti az anyját, hisz egykor én is szerettem.

— Csakhogy nem okosan, kedves Faddi bátyám. Furcsa könyv az asszony, nem olvasta figyelmesen, végig pedig épen nem, pedig egy példányt egészen önnek írt a sors. — Ön megelégedett, hogy czifra táblába köttette, talán eleinte mutogatta is, — utóbb a titkos értelemmel ön nem törődött, — nem tanulta meg a tartalmát s hogy ön nem tudta a leczkét: mindketten lakolnak. Hej, ha ön a nyomtatási hibákat erélyesen kijavítja s helyes értelmet ad a soroknak, — sokkal boldogabb ember lenne. A mi a kevélységről volt írva a könyvben, azon lapokat kiszakasztottam volna jókor, mint később az uralkodási vágyat, — ennyi bátorság untig elég lett volna a maga idejében. Most ön a sarokba lökte a könyvet — s megijed ön, hogy leánya fölveszi a földről s áhítattal kebléhez öleli.

— Mosdasson meg, öcsém.

— Kevés a szappanom, — urambátyám, bízza a többit a sorsra, ne féljen, helyettem jobban elvégzi az.

Hosszan hallgattunk az elnyujtózkodó szigeten, — a társaság össze-vissza kuszálódott, virágot, bokrot nézegetett s a kerti lakon túl Faddinét láttuk leányával karon fogva járni.

Az öreg megállt, hogy a látványnak valódiságáról meggyőződjék. Csakugyan az anya ölté karjára a

leányt, és kétségtelen láttuk, hogy az anya magához ölelé a leányt, és forrón ölelkezve hosszan megcsókolta.

Még ebéd előtt találkoztam a kis leánynyal, az aranyfürtök között egy rózsát pillantém meg, még egészen friss volt s midőn a leány kitalálta, hogy a virágot szemlélem, áhítattal mondja:

— Anyám tűzte oda.

— Megrabolnám önt, ha el nem mondanám, mit beszéltünk az öreggel.

Az elbeszélés végén a jó gyermek virágjához nyúlt, egy levélkét szakasztott ki a virágból s nekem adta, mondván:

— Adóslevelemül adom.

A HARMADIK DIPLOMA.

Lakómnak elbeszélését a következő fejezetekben csak annyiban szakasztom meg, hogy röviden megemlítsem, hogy elhoztam a diplomát az egyetemről, az asztalára helyeztem. Hogy gyöngédségét meg ne sértsem, házi orvosomnak választám s az évi tiszteletdíjnak esendő részét is kiegészítém. Ezzel nem elégedtem meg, bemutattam nehány háznál s félév alatt a gyakorlatból folyt haszon biztosítá megérdemlett kényelmét.

Mint később orvos barátom elbeszélé, következőleg végződött e történetke, melynek leírására vállalkoztam.

Az ifjú Faddi kopogtatott be az orvoshoz, halavány arczáról lehullott az ifjúságnak virága. A külsőleg még mindig csinos úrfi nagyon hasonlított a koldushoz, csak azt nem lehetett tudni, minő alamizsnát kíván.

— Engem keres ön? — kérdi az orvos; mert az egykori világfi nem keresté föl a szegény orvosnövendéket.

— Önt keresem, — mondja félhangon, — ha volna ideje velem vesződni, — fontos közlendőm lenne.

— Foglaljon helyet, — mondám — gyujtson szivarra. S odanyujtám a szerény fajta dohánygyüredéket.

— Nem érek én már egy pipadohányt, — ne pazarolja rám.

— Nagyon bölcselkedve kezd ön beszélni, — nem fiatal emberek közé való hang ez — gondolja ön, hogy családjának legigazabb barátjánál van; tehát némileg itthon.

— Ha tudná, minő hitvány ember vagyok, nem kinálna székkel; hanem kilökne az ajtón.

— Ön valóban túlőszinte, — s ha tán könyvekből tanulja ön e különös őszinteséget, figyelmeztetem, hogy Diogenes csak mások irányában volt goromba, — magáról nem beszélt ily keményen mint ön.

— Diogenes régen élt — s a kik a mai korban némileg hasonlítanak hozzá, — udvariasabban mondanak igazat.

— Mit mondtak önnek?

— Elszenvedhető dolgokat, hogy szeleburdi vagyok, — hogy öltönyöm zsebeire készakarva lyukat varratok, hogy könnyebben kipotyoghasson a pénz, — és szándékosan úgy járok, hogy utánam a gazemberek szedhessék össze.

— Ön ezért megharagudott?

— Mosolyogtam, mintha csiklandoztak volna; mert uram, a költésnek is van kéje, pénzért csúszni-mászni láttam az embert, — s ha megtörténhetnék, hogy az ember az állatnak alakját magára kaphatná, néhány forintért napszámban akadna, ki talyigás lónak is beállna.

— Nem megvetendő élettapasztalat, — talán orvosság lenne az undor.

— Mondám, hogy csiklandozott a költésnek kéje s ha még valaha meggyógyulhatnék, más fogott ki rajtam.

— Bizony lekötelezne ön, ha nekem is megmondaná, — mondám tréfálózva, — mert orvoslétemre hasznát vehetném egy vagy más lelki gyógyításban.

— Elmondom, — mondja az ifjú lassanként otthoniasabban, — hanem előbb emlékeztetem önt, hogy úgy-e kimondhatatlan haszontalan ficzkó voltam. Ne tagadja ön, — ha ezzel dicsekednem lehetne, ön nem tagadhatná meg a bizonyítványt.

— Tegyük, mintha igent mondtam volna.

— Anyám bedugott a hivatalba, — ott voltam, mint több más úrfi, kik helyett szegények dolgoznak s a kiadott szakma valamiképen elkészül. Ezen helyettesek azonban ügyes ficzkók, — eszünkhöz mérik a munkát, hogy szerfölött okosat ne csináljanak, — részint, hogy ezáltal tulajdon értéküket ne fogyaszszák, részint pedig, hogy el lehessen hinni, hogy ilyesmit magunk is meg tudnánk erőlködéssel csinálni. Legközelebb áthelyeztek más osztályba, az elnök szigorú ember s mint hallám, az úrfiakat munkára szoktatják, vagy tisztességesen megsúgják, hogy menjenek láb alól. Rám kerül a sor, — az elnök egy kényes tárgyat helyezett asztalomra, megmagyarázta, hogy minő segédeszközökkel élhetek; mert a tárgy egészen a régi viszonyokra vonatkozik. Szorultságomban munkához fogtam s először életemben gondolkozni kezdék. Álló hétig nem szaladhattam súgó után. Az elnök folyvást nyakamon ült, a részleteket előmutattam, melyek aprónkint halomra gyültek s a hétnek végével összeszerkeszthettem az egészet. A keresztülolvasott regényekből rámragadott irálygyakorlatnak maradékából türhető levet önték az egészre s az elnök a porzó alól mindjárt kivette kezemből a munkát. Most remegtem először életemben. Híres valék hidegvérüségemről a kártya mellett, — a százakat megnyertem vagy elvesztettem fütyülés közben s ellenfelemet megöltem nyugalommal. — Most féltem, hogy életemben először komolyan s az irodában dolgozó bajuszos kamaszok között — leszamaraz az elnök. A mint

olvasta a munkát, kezemben volt a nagy olló, hogy magamba vágom; mert társaimnak gúnymosolyát el nem birom. Az elnök letette a dolgozatot, intett, hogy menjek az oldalszobába. Az ollót ruhám bő ujjába toltam. «Barátom! mondja az elnök, — mától fogva ön leszen az én jobb kezem. Eddigi főnökei vagy részegek voltak, vagy kislelkű ellenségei; mert önt rágalmazni merték». Visszaszédelegtem az osztályba, — kalapomat levettem a szegről, kijöttem a szabadra s ha ön belém nem fog kapaszkodni, bizonynyal mondom, hogy megőrülök; mert megundorodtam magamtól. Ez a dicséret megöl.

— Most már beszéljünk komolyan, — figyelmeztetém vendégemet, — van még önnek titka?

— Van, a mit el nem mondhatok önnek, — ennyi becsületérzésről még rendelkezhetem. Hitvány ember voltam.

— Volt! — Ez az igehajlítás szabályai szerint multat jelent.

— Hanem a következmény itt van.

— Mit előbbi nyilatkozata szerint kegyed nekem meg nem mondhat Tehát azt kell tudnom, hogy kinek akarja ön fölfedezni?

— Annak, kit hihetőleg meg fogok ölni, — tulajdon édesapámnak.

— Úgy hallgasson ön!

— Egyebet nem mondhat ön; mert nem tudja, mit cselekedtem, mondja az ifjú szilárd hangon s utána teszi: Dicsekedtem ön előtt, hogy valami derék ficzkó vagyok?

— Bámulatos őszinteséggel az ellenkező mondá ön.

— Emlékszik egykori tanárunk leczkéjére, mikor a polgári bátorságról szólt? Véletlen ezen előadásra még emlékszem, nem a szavakra; hanem a gondolatokra. Sokáig hevert bennem az orvosság, ma felforditotta véremet s van annyi bátorságom, hogy a mit önnek, apámnak is megmondom magamról, hogy hitvány ember voltam. Az ő dolga, hogy meg tud-e

bocsájtani, — én a magamét megteszem s a hinárt, melybe jutottam, megmutatom. Úgy tekintsem rám, hogy száz öles kútba estem s hosszú keze legyen apámnak, hogy kihúzzon onnét.

— Száz ölet mondott ön?

— Utánam oda csak az a meggyőződés nyúlhatna le, mely lehajlás előtt elhitetné apámmal, hogy ismét vissza nem esem.

— Én elhiszem, hogy nem esik ön vissza.

— Uram! — pattan föl az ifjú a pamlagról, — ne koczkázzék ön a kecsegtetéssel. — Ösmerem a pénzkölcsönzőket, sok dolgom volt velök, — azok a gazemberek nem vesződnek a psichologiával, hogy egy jól szavalt igéretet a lelki becsületesség jótállásaképen fogadjanak el. Az uzsorások megmérik a bizonyítékot s a mennyit az ér, annyit kölcsönöznek. Ne kecsegtessen ön, mondja inkább, hogy apám meglő; mert nevét meggyaláztam. Nem iszonyodom, uram, a lakolástól. Örömest bezárom hitvány életmúltamnak kapuját, — legalább bebizonyítottam, hogy valahol meg mertem állni.

— Anyjára nem gondol ön?

— Mindketten méltán lakolunk

— Anyjának lakoltatását nem bizta a sors önre. Az anyai hiúság mámor, mely akármily oktalan, mindig oda czéloz, hogy az elkényeztetett gyermek magasabbra emelkedjék, mint a szülők. Ezt az adósságot nem pénzzel fizetik barátom — s ezt még bizonyosabban köteles ön kifizetni, mint a becsületbeli adósságot.

— Megadom magamat.

— Előbb a bátorságról beszélt ön s nem kétlem, hogy azt mondta, a mit érzett. Ne vesztegesse ön az időt, rögtön utazzék el, menjen atyjához s legőszintébben mondja el ön állapotát. Ne beszéljen ön szinpadi nyelven, — bizton mondom, hogy az öreg az ön szavait hallani s arczán látni fogja — s az öreg örömestebb hisz önnek, ha gyarlóságát megvallja,

mintha reményeivel dicsekednék. A rágalom azért bukik meg, mert másról mondják; a bevallott hibát elítélni nehéz, mert az is bíró, ki magát bevádolni meri. Mégegyszer mondom, — menjen ön atyjához, — fogja meg a munkában megkeményedett kezeket, s mondja az öregnek: az anyai kéz gyönge volt a fiú gyermeket vezetni, — ha az apai kezek mégegyszer megtámasztják, többé nem fog ön elesni.

— Ha nekem most ezt az én apám mondaná! — kiált föl az ifjú kínos vergődésben.

— Még bizonyosabban mondhatja el ön apjának. Ne feledje ön, a mit mondok, — minden embernek van egy kedves nótája, melyért az utolsó garasát is kiszórja. Az apához menjen ön először, — beszéljen ön férfias komolysággal, — a többi magától következik.

Nyakamba borult a fiú, — szenvedélyesen megölelt, kezemet hatalmasan megrázta, és szó nélkül távozott el tőlem.

Alig egy órával később egy öreg asszony jött hozzám, beteghez hivott egy zug-utczába.

Nyomban követtem az asszonyt, ő elől ment, én hátul. Agyam teli volt az előbbi jelenetnek behatásával, — néha felsóhajtottam; mert én sem valék kőből s megsajnáltam a Faddit, hogy polgártásai között bár a legirigylettebb, pénzén nem kapott boldogságot az életben. Beszélgettem magamban, hogy a megelégedésnek más föltételei is vannak, — s hogy a gazdagság a józan észen kezdődik, mely a vágyaknak határait ösmeri s nem rohan az ároknak, ha ki nem mérte, hogy testének ruganyossága megfelelhet az árok szélességének.

A harmadik diploma kinyitotta előttem az ajtókat, mindenütt nyögést hallok és panaszt, fölül rá késő vallomásokat elkövetett oktalanságokról. — Ha folyvást részeg lettem volna eddigi életemben, most kijózanodhatnám.

Az öreg asszony egy ócska ház kapuján bement,

az udvar felől a konyhába vezetett, megnyitá előttem az ajtót s az ágyban fekvőre mutatott, hogy az az, kinek orvosra van szüksége.

A beteg a fal felé fordult, vártam míg észre vesz.

— Te vagy itt, Pista?

— Urambátyám hivatott? — mondám meglepetve, midőn bátyámnak hangját fölismertem.

Kifordult az öreg, feje lángolt a forróságtól, — mindjárt gyanítám, hogy bennem ingyen orvost akar fogni. Szokott módon kikérdeztem, nyavalyája nem volt veszedelmes; hanem két hétig meg fogja nyomni az ágyat.

— Ne haragudjál, kedves öcsém, hogy hivattalak, másban nem volt bizodalmam.

— Köszönöm a bizodalmat, — ne vesztegesse rám, urambátyám.

— Kiben bízzam, ha benned nem, kedves öcsém, — mondja nyögve, — senkim e széles földön, kivüled.

— Ejnye, hogy egészséges korában nem izente meg urambátyám, talán megörültem volna szivbeli ragaszkodásának.

— Nagyon beteg vagyok, ugy-e?

— Ne féljen, nem mondom, hogy végrendeletet csináljon, — nem szorultam kegyelmére.

— Nem kegyelem, rokoni szeretet lesz, kedves öcsém, csak viseld gondomat, — mert meggyuladok.

— Mindjárt rendelek valami hűsítőt, bátyám.

— Mi lesz az, kedves Pistám?

— Hogy előre fizessen, kedves urambátyám; mert én ingyen egyet sem lép e kepiszok utczába. Másnak két forint az egyszeri látogatás, magának három forint.

— Jaj, te pogány, — hová fajzottál el anyádtól?

— Anyám emlékezetének hagyjon békét, urambátyám, mert maga még kevesebbet hasonlított hozzá. Köszönje meg, ha eljövök, — ez is már nagy áldozat s ha mindjárt nem fizet, azonnal elbúcsuzom; mert azt ugyan ne higyje, hogy atyafiságos szeretetből fogom gyógyitani. Ezt apám természetével mondom, remélem, elhiszi.

— Nem félsz, hogy kitagadlak?

— Nem fél urambátyám, hogy egy óra mulva olyan agyvelőgyuladást kap, hogy félrebeszél s még életében oda ajándékozza mindenét annak a jámbor öreg asszonynak, ki idáig vezetett. Ne féljen, az nem veri ám félre a harangot, ha bátyám az ezreseket egyenkint adja a markába, — persze, hogy eszén kívül.

— Itt a három forintod, — méregkeverő, — mondja egy hosszú kapczaszárból kikaparva a pénzt, — rendeld meg az orvosságot.

Egyenkint megnéztem, hogy igaz pénzt ád-e? aztán tárczámból kihasíték egy lapot s a rendelvényt megírtam.

Akár el se küldtem volna a rendelvényt, a kínos pénzkiadás kiverte testén az izzadtságot, folyt róla a víz másfél óráig. Ezt megjegyeztem tapasztalásképen, hogy a fösvény embernek a pénzkiadás igen hatásos izzasztószer s akárkinek merem hasonló esetekben ajánlani.

Tíz napig jártam hozzá, a látogatás árát pontosan fölvettem előre. Nem használt egy vagy más fogása, kiszedettem vele a pénzt s azonkívül már utóbbi napokban jó tartást rendeltem a legjobb vendéglőből s megtanítottam a nyomorultat emberséges emberek módja szerint élni. Finom tésztákat, izes pecsenyéket etettem vele s a drágán fizetett falatokat utolsó falatig megette.

— Meddig élhetek én még, kedves öcsém?

— Hat pengő forintért megmondom, — alább egy krajczárral sem.

— Orvos vagy te voltaképen, vagy embernyúzó?

— Három diplomával keresek, urambátyám. Mint orvos, kiösmerem természetét, mint mérnök, kimérem az életét s mint ügyvéd, lenyúzok bőréből egy kis darabot. Hiába, sokba kerül ám három diploma, egyiket sem adták hitelben.

— Engedj el egy forintot. Alkudozik az öreg, — mert a kiváncsiság erősebb volt fösvénységénél.

— Mindjárt tíz pengő forintot mondok, urambátyám. — Ijesztgetém, hanem elő is rántotta a hat forintot.

— Ne, — most már beszélj.

— Alkudott bér, osztott koncz, — drága urambátyám, — most már megmondhatom, hogy száraz csontjai meddig birják el. Ön évtizedek óta csalja magát, mint télen a fecske, csontjainak erejéből élt s ha mostantól fogva becsületesen nem táplálkozik s a jó ételen kívül erőteljes borral nem él, — bizvást fölmondhatja jövő évre a szállást; mert elalszik magában, mint a mécs, melynek olaja elfogyott.

— Megeszem mindenemet! Siránkozik az öreg.

— Okosan cselekszi; — így nem kell végrendelet, magával viheti fölfalt értékét a másvilágra. Ez tiszta nyereség.

— S ha majd mindenemet megettem, mi marad nekem?

— Nem indít meg, — eszik vagy nem? Ha eszik, elélhet akár huszonöt esztendeig, sőt tovább is.

Egyszerre kipirult, az előtte levő tányéron még volt egy kis fölfujtmaradék, mutatóujjával kitörölte a tányérból s a jövendölésnek vigyorgott is!

A LELKI BETEGEK.

Az ujságokban sokféle kikürtölt erkölcsöt olvastam, melyek érhetnek nagyon sokat; de hogy az ember legnagyobb csak a bocsánatban lehet, midőn az ember a maga várát ostromolja s maga ellen veszi be, — nem én állítom először.

Az elbeszélt részletek után következett megint a nyár s a császárfürdői vendégek között a Faddi család megjelent; hanem a tavaly oly boldog piros Faddi bácsi nagyon kisoványodott a maga takarójából, tavaly őt irigylették egészsége miatt a betegek, az idén leginkább őt sajnálták meg az egészségesek.

Tudtam, hogy leérkeztek, azt is tudtam, hogy az öreg fiának megbocsájtott; mert az öreg megírta — s nem rég írtam az öregnek, hogy fiában jövendőre megbízhatik. Kizajlott, — most következik a nyugalmasabb élet.

Midőn az öreget megláttam a császárfürdői meleg vizes poharak között, nappal is megijedtem a kisértettől, mely a múltnak minden boldogságát meghazudtolá. Az asszony s a szép lány örömmel fogadtak; a betegség megrohanta s a hervadás oly rohamos, hogy az egykor erős embert maholnap letépi a vihar az életnek fájáról.

Minden körülményt kikérdeztem, a miért az orvosok a Császárfürdőbe küldték; de a mondott kórjelek miatt a toronyba is elküldhették volna harangozni, vagy a pinczébe hordókat eregetni, csak annyit használt volna, mint a Császárfürdő. Föltettem, hogy az öreget ki fogom kérdezni; mert a mit igennel felelt az orvosoknak azon kérdésére, hogy úgy-e: szakgatásokat érez, meg a végtagok is zsibbadoznak? csak a takarója lehetett a léleknyavalyának.

Figyelmeztettem az asszonyt, hogy az öreget kémlelni fogom, s ha tán Pestre fognám átvinni, ne kisérjék át, hogy időm legyen az öreget felrázni, mint az orvosságot; talán fölülkerekedik a titok, mely a lelkén rágódik. Beleegyeztek, bár az asszony el nem tudta gondolni, mi bánthatá a lelkületét; mert a bocsánatadáskor zajgott a boldogságban, azóta pedig semmi figyelemre méltó sem történt, miért aggódnia kellene.

Ennyiből könnyen kiokoskodtam, hogy a mi az öreg és fia között a titoknak nevét érdemlette, az anya nem tudta, s a féreg valahol itt kezdi megmarni az öregnek különben igen könnyű vérét.

Találkozásunk után negyedik nap mulva áthoztam az öreget Pestre. Útközben azt a kedvencz tárgyat kaptam elő, miről a lassan gyógyuló betegek nagyon örömest beszélnek, hogy nem tudnak az orvosok

semmit. Eleinte az öreg húzódozva mondott véleményt; mert bennem az orvost kimélte; de midőn elősoroltam, hogy tüdőt csinálni nem tudunk, a levágott ujj örökre csonka marad, s egy jó része foglalkozásunknak abban áll, hogy a hideglelőst megmelegítjük, a forrólázast meghűsítjük, s a ki körmeink között meghal, olyan nyavalyában szenvedett, állításunk szerint, mely Párisban is egyszer fordult elő száz esztendő alatt, — az öreg könnyebben lélekzett, s az otthon való orvosokat rendre szidta, hogy már minden nyavalyáról gyógyították, csak himpókról nem.

Szállásomra érkezvén, az öreg körülnézett a szobában, s feltünt neki három aranyozott keretű kép, melyekben három diplomám volt belehelyezve. Sorba nézegette őket, s figyelme közepén ragadt meg az ügyvédi diplomán. Hosszan nézegette, — a «kitünő» osztályzatot botjával kisérve betüzgette, majd leereszté botját s jobbjával füle mellett vakarva mondja:

— Kedves öcsém, maga fiskális is?

— Azt a mesterséget is megtanultam, urambátyám, bennem három mesterember van egyszerre, s nem bánom, akármelyiknek hiszi el, a mit mondani fogok, — holnaptól kezdve ne igya a császárfürdői meleg vizet, — a maga nyavalyájának nem orvos kell, hanem más.

Hirtelen leült az öreg, kezeit vastag botjára támasztá, s azt kérdi:

— Mit akar mondani, uramöcsém?

— Urambátyám egészséges korában megbírkózott volna tán egy szilaj csikóval, — ugyan, az Istenre és családjának boldogságára kérem, miért nem birkózott önmagával? ma már visszatérőben volna a lelkinyugalom.

— Ne vádoljon, uramöcsém, — mondja magasztos nyugalommal az öreg, — fiamnak öt percz alatt, míg baját elmondta, megbocsájtottam, — én tudom, mily rettenetes áron.

— Ezreket értett, urambátyám?

— Nagyon sok ezret, uramöcsém, — s azon ezrek,

mint a hangyák, hirtelen fognak szaporodni, s a vén Faddit elevenen eszik meg.

— Ezt ön nejének sem merte megmondani.

— Öcsém, — ezelőtt egy pár esztendővel nagy gyönyörűségem tellett volna a hirtelen csapásban, hogy beállíthattam volna még ekkor az ugorkafán mászkáló feleségemre, hogy: asszony: készen vagyunk a vagyonnal, jer le a magasról a földre: koldusok vagyunk. Az idő megváltozott öcsém, — nőm és fiam lábam poráig alázkodtak, s a helyett, hogy felemelhetném magamhoz, térdeim rogyni kezdenek, bocsánatom nem ad örömet, mert szeretteimet a szegénységnek hírével kell megijesztenem.

— Bátyám, — gyakran hallám, hogy ön családja barátjának vallott, — ez a jó barát kéri önt, méltassa bizalmára, talán megmenthetem, — e perczben az ügyvéddel beszéljen ön.

— Jól van, fiskális uram, — mondja Faddi nagyot lélekezve, — fiam másodszor került uzsorás körmök közé. Nincsen szükség a névre, — elég az enyém, mely a lelketlennek markába jutott. Az uzsorások hideg eszűek, most már annyira haladtak, hogy a hamis váltót örömestebb veszik, mint az igazit, — fiammal tehát évek óta az én nevemet iratja egy gazember a váltóra, mint kibocsátóét, tudván, hogy fiam miatt kínomban átvállalom a fizetést, s hogy gyermekemet a nyilvános gyalázattól megmentsem, egy fillérig kifizetem az uzsorát.

— Az ön nevét iratta alá a fiúval; tehát bizonyosan tudta, hogy az aláírás hamis.

— Szóról-szóra úgy van, — igenli az öreg majdnem nevetve, — no fiskális úr, ösmert-e már ilyen gazembert?

Majdnem kivakkantám, hogy az tulajdon bátyám lesz, s a mi több, hasonló körülményre én figyelmeztettem, — tehát a mit óvatosságért mondtam neki, híven megtanulta, s azzal a borotvával nyúz most.

— Min tünődik, kedves uramöcsém?

— Új kérdésen, — mondám hirtelen, hogy zavaromban ki ne valljam szép atyafiságomat, — azt mondja meg kérem, hogy az ön vagyonát fölemészti ez adósság?

— Rendes körülmények között harmadrész vagyonommal fütyörészve kifizetném, hanem az uzsorással kezet fogott a kereskedelmi fordulat, mely a gyenge legényt úgy elfujja, mint a gabonaport.

— Megmagyarázhatná nekem ezt, urambátyám?

— Miért nem, időtöltésből ostobábbat is beszélhetnék, — megtanítom önt a gabonakereskedés titkára. Ha a gabonakereskedő annyira megerősödött, hogy vagyonának meghatározott összegét rendesen benhagyhatja a kereskedésben, s a soványabb években nem kénytelen a tőkét megcsonkítani, nem félhet az árak esésétől; mert a tavalyi gabonát eladja, s a bevett pénzen rögtön azon fajból újat vesz, s ekkint a mérőszám megvan, habár az ár nem felel meg a tavalyi vételnek. Két, három, ritkán a negyedik évig kell folytatni e csereberét, míg a negyedik évben megjön az eredeti ár, s a vagyon meg van mentve. A mely kereskedő kénytelen az üzleti tőkét időközben megcsonkítani, — az a silány árban elveszti az eredeti vagyont, üzletét a sorvadás eléri, s mint a gabonakereskedők mondják, a patak kiszárad, elfogy. Két év óta vesztegel így az én tőkém, — raktáraimban csordultig áll a rendes mennyiség, az idén harmadszor fogok változtatni, s okvetlen szükségem van a tőkekíméléśre, hogy a következő áremelkedést a teljes mérőszámmal beérjem. Ha a mostani árak mellett eladok, kedves uramöcsém, s hirtelen megrohan az uzsorás, a dobszó, még gonoszabbul fog gazdálkodni a szerencsétlenség s egyszerre megfuladok.

— S önt az orvosok a Császárfürdőbe küldték, hogy ott gyógyuljon meg?

— Kénytelen valék magamra vallani a csúzt és köszvényt, hogy lelki nyomorúságomat az üzletvilág káromra ki ne találhassa.

— Istenemre mondom, megáll az eszem.

— Az enyém már megállt, kedves uramöcsém; mert ha már meg kell vallanom, mit tartózkodom ön előtt, szégyenlem megtanulni a szegénységet.

Tudtam, hogy az erős Faddit nem közönséges gyötrelem fordította ki régi alakjából.

— A bánat, kedves uramöcsém, hogy ártatlan leányomnak sorsát a véletlennek markába ejtem s irgalomfalatra szorul.

— Soha! ... mondám az öregnek kezét megragadva; de tovább nem folytathattam, mert valaki kopogatott az ajtón. Faddiné volt leányával, — s mint elbeszélték, ösmerősökkel átjöttek Pestre, s tudván, hogy együtt vagyunk, meg akarták mondani, hogy estére szinházba mennek.

A nőknek szállásomat mutatám meg, igyekeztem a lelki háborodást zabolázni, s erőltetett kedélyességgel mutogattam meg kis gazdaságomat.

Az öreg előbbi helyén maradt. Faddiné a harmadik szobában aggódva kérdé, hogy mit vélek férjének állapotja felől?

— Asszonyom, — nem tudom, helyesen cselekszem-e, hogy önnek megmondom, — férjét csak egy váratlan öröm mentheti meg, különben vége, rövid idő alatt, vége.

— Istenem! ... mondja a nő, — mit kérjek tőled, hogy az férjemet megörvendeztesse?

— Valóban nem tudom megmondani.

— Mit mondjak egyebet, — beösmerem, hogy könnyelműen játsztam sorsommal, — szívébe mégis visszafogadott férjem, — mit adjak neki, mint a mim még volt, az engedelmességet.

— Gondolkodjunk, kedves barátunk, — mondja a lány egész közelembe állva, — testvéremet ön adta vissza apámnak, anyám szívét ön szerezte meg nekem, — találjon ön mentőgondolatot, hogy atyám a mienk maradhasson.

— Kedves gyermek, ... kit az Isten oly szépnek

teremtett, — mondám szívfájdalommal, — ön azt mondá, hogy: «a vagyont egy napon elfujhatja a szél, mit számítsak rá? Csak azt tudom, hogy a csapás engem egészen készen talál, s abban bízom, hogy kenyeret is tudok dagasztani». Emlékszik ön azon napra?

— Anyám csókjára ne emlékezném! Mondja, rólam anyjára tekintvén, ki a különös idézetet nagyon megértette.

— Hát egy rózsalevélkére?

— Óh, — ha ön azt megőrizte volna, mint én az enyémet!

— A rózsalevél itt van, — mondám egy kis szekrénykére mutatva, melyből azonnal elővettem. Visszakéri ön?

— Ha vissza tudja ön adni!

— Gyermek! . . . mondám ihletetten, kezeért adhatnám vissza, — a levélkét csak az ön kezeért adnám vissza, atyját csak az ön kezével tudom én megmenteni.

— Anyám! . . . mondja a lány, — az ön szíve mondja meg, hogy elég öröm-e a szülőnek, ha gyermeke boldog?

— Menjünk apádhoz, — ha ez nem öröm, úgy mást nem adhat már az ég.

Ki akaránk menni, hogy az öreget fölzaklassuk — s ime jön az öreg, s mondja, hogy valaki kopogatott, talán cseléd s azt kérdi, fogadhat-e vendéget!

— Öt perczig senkit, — mondám a lányt karomra fűzve, — tekintsen ide, Faddi úr, leánya nem lesz a sorsnak játéka, — ha ön megengedi, hogy támasza legyek.

— Üres kezekkel adjam oda?

— Az atyai áldással, Faddi úr, — még az mindig nagy kincs becsületes emberek között.

— Nem iszom több meleg vizet! Mondja az öreg összeölelve bennünket. — Engem a szeretet meggyógyított.

A VENDÉG.

Vendégemet kikivántam a Rákosra, hogy onnét induljon hozzám gyalog, s ne alkalmatlankodjék egy óráig. Hátha majd valami ráztkórost hozott az ördög a nyakamra s elkezdi a beszédét azon, hogy gyermekkorában lenyelt egy haltüskét, az most a gyomrában megnőtt egy arasznyira, s hol egyenesre magasodik, hol keresztbe fekszik, néha balra esik a hegyesebb vége, néha jobbra, s órákig kínozza. Ki nem dobhatom; mert a ráztkóros végig futja a várost, megáll minden borbélynál, s utána bolondul a városnak minden betege.

Kinyitám dolgozószobámnak ajtaját, s bátyámat látom — meghízva!

— Mi lelte bátyámat, hogy így felfujódott? kérdém, s majdnem elhittem, hogy Revalenta arabicát evett.

— Jól élek, öcsém, — mondja különös vidámsággal, — megtanítottál okosan élni.

— Megijedt, urambátyám, — s ijedtében húst eszik, hogy a természettől kicsaljon vagy húsz esztendőt, — s kiszámította, hogy a kamatokban majd másról lenyúzza a tartásnak díját.

— Goromba ficzkó vagy, öcsém, — így tiszteled te nagybátyádat.

— Ne rágalmazzon, — azt nem mondtam, hogy tisztelem! Köszönje, hogy goromba vagyok, az igazat megmondom, s elegendőképen megijesztettem, hogy vénségére mégis rendesen eszik.

— Nem tagadom, öcsém, — tőled sokat tanultam, — vigyorog a prédaéhes vadállat, — eszeddel milliókat tudnék keresni.

— Nem mondaná el, mit mindent tanult tőlem?... mondom csömörlettel; mert hogy az ifjú Faddit ő halászta el, azon nem kételkedtem, s e perczben nagy

kedvem kerekedett a megátalkodott gonoszszal ölre kapni.

— Semmit se mondok, öcsém, — elbíznád magadat, pedig fiatal embert nem tanácsos elkapatni.

— Akkor azt mondja meg, urambátyám, mi kergette hozzám? mert ok nélkül nem jött.

— Látogatóba jöttem, — hallottam, hogy hirtelen fölkaptak, — hát meg akartam mondani, hogy örülök.

— Azt nem mondja, hogy hirtelen gazdagodjam meg, s aztán hirtelen egyem egy maroknyi mérget, s vagyonomat hagyjam magának?

— Bomlik az eszed, öcsém, — mikor leszel te gazdag ember? — ha csak gazdagon nem házasodol.

— Házasodom, de nem gazdagon.

— Megházasodol? . . . kérdi rám meresztve szemeit.

— Igen, — megházasodom, — így előre lemondhat a gondolatról, hogy valaha örökösöm legyen, — sőt magának is tanácslom, házasodjék, — annyira-menynyire emberi alakot kapott, vegyen el valami gazdagot.

— Ezen tanácsért semmit sem kérsz előre, mint a gyógyításért?

— Ezt ingyen adom; hanem ha megint beteg lesz, megkettőztetem látogatásaimnak díját, — arra készen lehet.

— Majd akkor, — kedves öcsém, — előbb kiheverem drága látogatásaidat.

— Jobb lenne, úgy-e, a Császárfürdőben ingyen meleg vizet inni. Vallja meg, hány akót ivott meg?

— Nem iszom, — legfölebb megfürdöm — most is kijárok.

— Még hírt kap a fürdő, s az emberek azt hiszik, hogy bátyám ott hízott meg, — hogy rohannak oda a soványak!

— Láttam ott Faddit, tavaly lehetett két mázsás, most aligha nyom kilenczven fontot.

— Az meg nem hízik a Császárfürdőtől.

— Nem? . . . mondja oly figyelemregerjesztő ki-

váncsisággal, hogy kabátomat is megkapta, mintha ki akarná belőlem rázni az okot, melynek alapján állítani mertem.

— Nem! válaszolám nyugodt meggyőződést jelezve, — valamint azt is várva, hogy mire szaglász?

— Persze, — mesterséged, hát tudhatod, hogy mikor esik ki bőréből.

— Attól függ, hogy valaki ezen bőrben megkapaszkodik és húzza, mindjárt készen van Faddi uram földi számadásával.

— Mégis szép az a te tudományod! . . . bámul az öreg . . . nekem is megmondtad, hogy elvisz az ördög, ha nem eszem.

— Ne feledje, hogy hat forintért mondtam meg!

— Arra kár emlékeztetned, — amúgy sem feledém el, hanem megérdemletted! — mondja hízelegve. — Ha drágás nem volnál, bizony Isten, adnék valamit, ha megmondanád, Faddi meddig élhet? Mert jobb az ilyent tudni, hogy el ne feledkezzem magamra vigyázni.

— Egy ujdonatúj bankóért megmondom.

— Nem alkuszom, — mondja mohón az öreg, s egy gyűrt tárczából kitett öt forintot, — ne, ez most jött ki a sajtóból.

— Kár lenne hirtelen elválasztani testvéreitől, még eláznék keserűségében, — mondám ingerkedve, — ha még tizenkilencz darabot letesz, megmondom, meddig birná ki e soványságban?

— Te, mindjárt visszaveszem azt a szép új bankót.

— Engem ugyan meg nem ijeszt; mert most már meg nem mondom százötven forinton alul.

Reszketett a nyomorult, a kiváncsiság lázzá változott, — s elhittem, hogy a miért öt forintot kinált, neki megér ezreket; tehát föltettem magamban, hogy nem tágítok és gyötröm, ha kínjában a padlóra esik is.

— Melyik mesterségednek nyelvén beszélsz most, hogy tulajdon nagybátyádat is megnyúzod?

— Ha úgy tetszik, — most mint ügyvéd beszélek,

s azon gondolkozom, hogy ne árvereljek-e fölebb; mert, tudja bátyám, hogy ez ügyvédi hajlam s az ügyvédi diplomával még csak két forintot kerestem.

— Itt a százötven forint! . . . Mondja, elém szórva az új bankjegyeket.

Most már én ijedtem meg; mert az ilyen szőrű emberek százötven forintért hason fölmásznak a Gellérthegyen, s egy lábon elbaktatnak Budától Martonvásárig. Szerettem volna megalkudni, hogy először: a kérdésre felelek, másodszor: visszaadom a százötven forintot, ha megmondja, mint nyer a felelettel, ha Faddit még ma kiterítenék is?

— Üljön le, bátyám, — mondám az öregnek, — hosszabban akarok valamit mondani, s a százötven forintért kimerítőleg fogok felelni.

— Már ülök.

— No, hát ott kezdem, urambátyám, hogy a sokfélétől meg lehet részegedni. Tanulókoromból jut eszembe, hogy pajtásaim a convictusban hetenkint háromszor ettek savanyú káposztát, s a vízivó fiúk a káposztás napokon délután pár óráig igen vidámak voltak; mert a könnyen ingerelhető fiatal vér a káposztának savanyúságától is meglódul. Az emberi természet fogékony a benyomások irányában, a jó hír kipirosítja az arczot, a kellemesen meglepett ember bódult örömre képes, s úgy tánczol, mint a részeg. Ha már most a szerencse folyvást kerget valakit, s a kincset utána szórja valakinek, az a valaki folyvást részeg. Ilyen volt a Faddi család, mely egy kis városban legirigyeltebb sorsban volt. E fajta emberek a kényelemben elpuhulnak, a bajoktól elszoknak, s azt tűrni vagy elviselni képtelenek.

Én gabonakereskedőkkel gyakran érintkezem. Egytől-egyig mind panaszolkodók, s a panasz már három esztendős, mióta a gabonaár folyvást száll, s a jobb árat némelyik be nem fogja érni; mert addig is élni kell, s egyéb terheket kénytelenek azonnal kielégíteni, az üzleti tőkének megcsonkításával. Ha tíz-húsz

gabonakereskedő panaszkodik, a huszonegyedikről kérdés nélkül tudom, hogy mi baja, ha gyakran vakarja füle mellékét. Faddit én ilyen vakaródzáson kaptam nehányszor a Császárfürdőben. Máskor az öreg elköltött egy huszasból öt garast, s a maradékot a pinczérnek hagyta. Most az öreg az utolsó krajczárt is szeretné visszakapni; tehát gyanítom, hogy a csizmában tyukszem van, s az öreg fél a szegénységtől, melynek terhét lelke nehezen birná el.

Néha beszélek az öreggel, mint régi ismerős. Kérdezgetem nyavalyájának okáról; de semmi olyas jelt nem látok, mi a Császárfürdőben való tartózkodást igazolná. Mit okoskodjam tovább, ez embert elérte valami hirtelen nyomás, melytől menekülni nem tud. (Itt visszadől az öreg a székbe, hogy a kilövendő puskatöltelék ne találja.) Ez ember igen rövid idő alatt elpusztul . . .

— Meghal? — . . . kiált fölegyenesedve.

— Azt még nem mondám.

— Hát mit akarsz még mondani?

— A föltételt, urambátyám, — mi ez embert talán még megmenthetné: mert egy véletlen öröm még megmentené.

— Például, ha a nagy sorsjegyet megnyerné.

— Mást gyanítok, urambátyám. — Magyarázgatám odább. A fürdőben van az asszony és a leány is. — Nem lehetetlen, hogy a rendkívül szép lány valakinek föltünik, beleszeret és elveszi, s lelkében az öreg legalább azon gondtól menekszik meg, hogy lányának sorsa biztosítva lesz.

— Semmi hihetőség, — én hallottam suttogni az embereket, hogy már gyanítják Faddinak állapotát; mert a ki most vakaródzik, az mind gabonakereskedő.

— Tehát, úgy-e hihetetlen, hogy valaki hirtelen elvegye a lányt?

— Magam is azt gondolom.

— Én meg nem gondolom, urambátyám, hanem tudom, hogy Faddi uramnak lánya ez órában menyasszony.

— Ki volt az a féleszű?
— Történetesen én vagyok, urambátyám!
— Végem van. — Nyögi az öreg, s a divánon végig nyújtózkodott.

A MEGFEJTETT TALÁNY.

Még egy kis türelmet kérek, mindjárt vége lesz. Bátyámat nem értettem. Mint orvos, kötelességemnél fogva segélyhez láttam. Erősen csöngettem, hogy cselédemet figyelmeztessem és a szükséges orvosságért szalaszszam. A zajra Faddi is kijött, látta a végig nyúlt embert; de nem ösmerte meg. Negyed óra alatt észre hoztam boldogtalant, cselédemmel levetkőztettem, s a külső szobában mindjárt ágyba helyezém. Míg így lassankint a valódi nyugalom megtért, bementem vendégeimhez.
— Mi történt, kérdi Faddi?
— Az, a mit nem értek, s a mit talán ön fogna valamiképen megmagyarázhatni.
— Nem ösmerem azt az embert.
— Senki jobban, mint ön, — minden bajának legfőbb oka éppen ez az ember.
— Balogh?
— Igen!
— S mi lelte, hogy itt rogyott össze?
— Megmondám neki, hogy kegyednek veje leszek. Arra kétségbeesetten kiáltá, hogy: vége van!
— Meg nem foghatom, mi köze lehetne a kegyed viszonyához?
— Jogilag tudtommal éppen semmi, — hogy mi köze lehetne hozzám azért, mert anyámnak édes testvére, következésképen nagybátyám.
— Nagybátyja? — kap hozzám Faddi, s kabátomat éppen úgy megragadá, mint előbb nagybátyám.
— Igen, — nagybátyám, — egyetlen rokonom a széles világon, — valamint neki sincsen több rokona, mint én.

— Megszabadultam! — mondja Faddi nyakamba borulva, s az egykor erős ember sírt, mint a kis gyermek.

Amaz eléjult ijedtében, emez örömében sír. Most mindjárt kórház lesz a szállás.

— Persze, hogy nem értenek semmit, kedves uramöcsém, mondja az öreg később megcsillapodva, — hát miért nem mondta meg ön nekem, hogy ön Baloghnak rokona?

— Mert az öreg réges-régen úgy kivánta, hogy atyafiságról sohase emlékezzem senki előtt.

— Úgy ön azt sem tudja, hogy egy végrendeletnek értelme szerint tekintélyes összeg' közel harmincz év óta növekszik kamataival, s annak örököse az lesz, ki hármunk közől, t. i. én, a fekete-kutya fűszeres és Balogh közül legtovább él, kivévén az esetet, ha gyermekeink, vagy hármunk rokonsága közől egy a másiknak gyermekével házasságra kelne.

— Mindjárt az ágyba fekszem én is, — mondám szédelegve, hát e szerint a fűszeres ezért akarta lányát nekem adni nőül? — bátyám pedig ezért akarta tudni, hogy ön meddig élhet? s a mi a legnyomorultabb, ezért számított a vesztére, hogy a fájdalom kipusztítsa s a vagyon rámaradjon?

— No hát ezért is ájult el; mert kegyednek egyesülése lányommal a rég remélt vagyont elüti kezéről.

— E vagyon e szerint . . .

— . . . A kegyedé . . .

— Nem egészen . . . e vagyon csak az egyesülés által lesz tulajdonom fele részben, a másik rész kegyetek gyermekeé, — mondám menyasszonyomnak kezét megragadva, — mi csak egyesülve rendelkezhetünk e vagyonról, s hogy jól használhassuk, kegyednek teljes megmentésére fordítandjuk.

*

— Elképzelheti kegyed, — mondja lakóm, hogy a család e teljes megmenekülésben mennyire elérzéke-

nyült. Az asszony sírt, Faddi leült egy karosszékbe, hogy kinyugodja a — nyugalmat.

— Fiam — mondja később, — ne ütődjék meg hallgatagságomon, — hosszú útról jövök, a kétségbeesésből. Egy pár órával előbb semmisem voltam, — most mindenem van! ön adta vissza nőmet, fiamat, vagyonomat . . .

— S elviszem érettük leányát . . .

— Ön pedig az én fiam lesz; s így kimondhatatlan gazdag vagyok.

Apa, anya megölelt, s az asszony elfojtván zokogását, szeretettel mondja:

— Egy büszkeséget megbocsájt az Isten, — hogy büszke legyek önre.

— Jól van, anyjuk, — mondja az öreg, — látom, kigyógyultál, most már nem az emberek titulusát szereted, hanem az — embert!

EGY FALU, KÉT BAKTER.

I.

Mélyen a Bakonyban voltunk, előttünk néhány pápai sárgarépás kocsi mendegélt; én pedig friss szénából rakott ülésemben fészket verve, kényelmesen néztem a csillagokat, míg két sárgánk a nappali forróság után könnyebben lépegetett a jákói úton. — Kocsisom a hegyoldalon leugrott üléséből, menet közben belé durrantva az erdő mélyébe, mely jó nagy hangot adván, azon egyszerű mulatságot juttatá kocsisomnak, mi hasonló embereknél szinte megér annyit, a mennyi csak neki érhet meg valamit, hogy az ostora nagyot szól.

Én egykedvűen folytatám a csillagvizsgálást, és közben egy meteor lángja fakadt el a holdvilágos égen, mire kocsisom is elbámultan mondá:

— Most egy ember halt meg!

— Honnan tudja kend azt? — kérdem a bámulót.

— Csak úgy mondja a példaszó, — felele ő, — ha egy csillag leesik, egy embernek vége.

— Aztán hiszi azt kend, János? — mondám én beszédbe eredőleg.

— Csak úgy mondják . . . — viszonzá a kérdezett, azon kitérő válaszszal, minővel a magyar ember, hogy úgy mondjam, kertelni szokott, midőn azt sem akarja mondani, hogy hiszi, de még azt sem, hogy nem hiszi.

— Mondják, mondják, — a pletykát is mondják, aztán kend ezt mindannyit elhiszi? — folytatám tovább.

— Hiszem, a kit elhiszek, uram; de ezt már az öregapámtól is hallottam.

— Hallotta kend? hallásnak az jó volt, a kelmed öregapja is csak hallotta, de azt nem tudta, hogy az a fényes nem is csillag, hanem valóságos tűzláng?

— Már hol volna uram a tűz ott a levegőben?

— Hol-e? hát azt nem látta kend, hogy az ember szeme, a melyikkel sírni szokott, néha szikrát is ád.

— Az már igaz! — de azt már én is tudom.

— No ha tudja kend, hát azt meg még könnyebben elhiheti kelmed, hogy a hol az égben a nagy mennydörgős mennykő megterem, ott az a kis szikra is kikerül, mely estenkint a meleg éjszakákon olyan czifrán gyúl meg!

— Jól van uram; de mikor a magam szemével láttam, hogy a csillagok közől pottyant le.

— Felülről esik, az igaz, de nem a csillagok közől; mert ha a csillagok közől esik, hát vette-e kelmed észre, hogy a gönczölszekerének vagy a rúdjából, vagy a kerekéből pottyant volna le csak egy is!

— Azt nem láttam, uram!

— Hát a kaszásból hiányzik-e?

— . . . 'Szen a hol van ni, megvan valamennyi! — mondá erre maga.

— A sánta Kata is ott biczeg a kaszás után! — mutatám neki.

— Látom uram, látom!

— Aztán ott van a futó, a kis gönczöl, — a pásztorok gyertyája, a kígyó farka — hajnali csillag . . . ott van a többi, a mit mindenki ösmer a falun, — melyiknek hiányzik egy bogara is! és ha már minden embernek van egy csillagja, és minden csillagnak egy embere, ennyi idő óta a gönczöl is lepottyant volna már! . . .

Erre nagyot hallgatott az én Jánosom . . . utóbb fütyörészni kezdett; mi kétségtelen jele volt annak, hogy félig-meddig érti a mit mondtam, — de hinni nem akarja!

Ez aztán a jól megrögzött, és talán ki sem irtható vak előitélet.

Míg a hegytetőre értünk, az én Jánosom szüntelenül csillagot vadászott: vajjon a gönczölből nem hiányzik-e egy? — De hogy hiába volt a sok szerte nézés, szótalanul ballagott felfelé a hegynek.

— No, János, lát-e már hézagot a csillagok között?

— Nem látok, uram, pedig úgy ösmerem én már az esteli eget, mintha ott fenn laktam volna, mert három esztendeig minden éjjel csak azt nézegettem.

— Aztán nem unta el azt a sok nézést!

— Nem én, uram, fizetésért tettem!

— Talán csak nem kalendáriomcsinálóhoz szegődött?

— Dehogy szegődtem én, — otthon voltam — bakter!

— Akkor kereste azt a két szép sárga lovat!

— Akkor is, meg nem is, a mint veszi az ember, — a fizetésemből tulajdonképen nem is tellett volna, mert a mit a tisztségemből kaptam, felment mindennapra. A falu maga is szegény volt, a bakter jövedelmét pedig a faluéhoz mérték.

— Mi volt a szegődség?

— A milyen kevés volt, könnyen az eszemben tarthatom, volt pedig:

Készpénzben: tizenöt forint sájn!

Gabonában: négy mérő kenyérnek való.

Két szekér szalma.

Egy pár fejelés és egyszeri talpalás.

Három esztendőre egy szűr. —

Ha pedig valakit lopáson csíphetnék, abból is kapnék egy forintra két garast; de ha közben jól megvertek volna, az is mind az enyém. Ez volt az egész.

— Ebből, édes Jánosom, a két sárgának füle sem látszik ki, bár csak maga élhetett meg, ha csakugyan ebből kellett élni.

— Nappal napszámba is eljártam, dologközben nótákat gondoltam, s a ki megharagított, a nótába raktam, s a legközelebb eső búcsún jó pénzért hát el is énekeltem. Apám, az Isten nyugosztalja meg a más-

világon, mester volt, tizennégy esztendős koromban már az orgonát is tudtam billegetni; de a mint apám kiveszett közőlünk, sokan voltunk testvérek, szerteszéjjel mentünk, — a mi kis czókmókom maradt, a nyakam között elfért, azzal kezdtem a világ dolgához . . . jöttem, mentem, míg a falunkba vetődtem, ott bakterrá szegődtem . . . a ki meghalt, ki is énekeltem, menyegzőn pedig vendéghívó voltam, — őszre kelve szüret után kályhákat is rakok, — karácsontájban sertésölő is voltam; így aztán a sok mindenféléből lassan eléldegéltem!

Ezeket az én Jánosom oly jó kedvvel elbeszélte, hogy szinte jól esett neki a történteket újra mondva visszagondolni arra, a mi egykor rossz is volt, de jó is!

— A sokból, a mint hallom, kelmed eléldegélt, de honnét volt ki a két sárga csikó? Mert ha az a mindenféle sok segített is itt-ott, egyszerre csak nem napszámolt, nem énekelt, kályhát sem rakhatott; hanem mindent szépen egymás után; — s így apránkint bizony-bizony ha haszon is, csak cseppenkint jött az!

— Jól mondja az úr! — szóla közbe János a szekérre felültében.

— Talán bizony ott is aratott, János gazda, a hol nem is vetett? — mondám féltréfálva.

— Azt nem cselekedtem, hanem az a jó úr Isten gondomat viselte.

— Na, . . . biz én is azt mondom, hogy az Isten jó; de a milyen szűk konvenczióról beszélt János gazda, azt hiszem, hogy szűken markol abból az isteni gondviselés.

— Abból azt t'om én is, hogy keservesen keresgéltem volna; de már hiszi az úr vagy nem hiszi, — bakterságból került ki a két ló meg a gazdaságom.

— Elhiszem, — elhiszem, de ha tudnám előbb, mikép s minő módon.

— Elmondhatom uram, . . . mire a koplalóig érünk, készen leszek vele, ha nem restelli meghallgatni ezt a paraszt históriát!

II.

Kiváncsian vártam, mire János újra megszólamlik, — tűzszerszámát kotorázta ki a szűrujjából és a kurtaszárú pipát a kalap karimájából előmarkolva a szájába dugta, s egész egykedvűséggel csóválgatván a szikrát kapott taplót, ülésében még egyet igazodott, s így fogott a mondókájához.

— Mondtam uram előbb, hogy édes apám mester volt, — áldás, béke szálljon rá a másvilágon, nem volt olyan mester tíz, húsz vármegyében.

— Miért? — kérdém a megszakadt szónál, mert szinte látszott, hogy megvárta, hogy az okát megkérdezzem tőle.

— Miért-e? azt kérdi az úr? . . . Megmondom majd azt is! . . . Ha az úr úgy ösmerte volna, mint én ösmertem, . . . az igaz, hogy én is ösmerhettem legjobban, mert én fia voltam, — de ösmerték azt sokan, — ösmerte azt boldog-boldogtalan, — és ha a mi tájunkra vetődik az úr még egyszer, csak kérdezze a tibai mestert, — majd meghallja szegény apám hírét, — mert olyan énekes nem volt, mint édes apám! Olyan hangja volt annak, uram, hogy ha az csak úgy félig nekieresztette, szólhatott akkor az orgonának valamennyi sípja, meg ott lehetett tizenkét falunak öregе-apraja, s a mint tőlök telhetett, énekelhettek is; — de az én apámnak a hangja úgy kihallott, mintha a többi közól kilógatta volna a lábát. De ez még hagyján, mert a plébánosunk mindig csitította apámat, mert maga a pap gyönge egy ember volt, . . . hogy ha miséz, nem állja ki azt a szörnyűséges hangot, . . . azért mondtam, hogy már akkor is milyen zajt tett, ha a hangot csak úgy félig eresztette. Hanem szombat és vasárnap délután hallotta

volna az úr, mikor édes apám maga litániázott, — aztán néha édes apámnak is jó kedve volt, akkor ereszd neki! a mint kifért a torkán, tiszta időben a harmadik faluban is úgy meghallott a sok könyörögj érettünk! — hogy azt is mondták sokszor, ha az Isten édes apámat meg nem hallja, — kajdászhat aztán a többi! . . . Az egész környéken mikor a reggeli könyörgés ideje volt, már az apró gyermek is leste az édes apám hangját, mert a kalendáriomcsináló mesterség mind hazugság ahhoz, a mint kitalálták az emberek módját, hogy a mint édes apám hangja jobban vagy lassabban hallott, úgy tudták előre, esős lesz-e az idő? ködös-e vagy napos? . . . Mióta meghalt, még vetni sem tudtak úgy a népek, mert ha napköltekor szépen mutatja is magát az idő, fölöstökömkor néha esik, csak úgy szakad, — de ha szegény apám élne, volna mihez hozzá tartani, . . . de mit használ, ha meghalt!

Kérdém aztán közbe szólva:

— Hagyott-e valamit?

— Hagyott-e? hagyott ám, . . . engem heted magammal, . . . egyebet semmit; hogy utóbb azt sem tudtuk Isten igazában, mi maradtunk-e édes anyánknak, vagy talán az maradt most miránk? mert a szegény egy jó idő óta élő betegség volt!

— Mi lett a többiből?

— Kit az atyafiak, kit meg a jó emberek széjjel hordtak, mert tudták, hogy jó ember volt apánk, anyánk, azt gondolták, belőlünk is majd csak válik olyan! Így aztán — uram — akadt ápolónk is, és széjjelhordtak bennünket, mint a jófajta malaczot

— Hát maga hova került?

— Már hogy én hova kerültem, azt kérdi az úr? — voltaképen én nem is kerültem sehova, mert a faluban maradtam édes anyámmal együtt, — minthogy én voltam a legidősebb gyerek, én viseltem anyámnak a gondját. Kettőnkre nem kellett sok kenyér, napról-napra eltartottam szegényt, — mert az új ta-

nító mellé lógósnak szegődtem. — Engem is már megszokott a falu, mert a mit szegény apám vastagon énekelt, én a mellé a vékonyat adtam. Mondom tehát, hogy az apám után a másiknál lógósnak maradtam, és a falu apraját a, b, cz-ére fogtam. Így nőttem fel tizennyolcz éves koromig, télen oskolában, nyáron a gyepen, vagy az aratásban. Egyszer az én szegény anyám elment az édes apám után, magam pedig megmaradtam a búbánat kosztján.

— Hisz egymaga könnyebben élhetett azután? — vágtam belé a szóba.

— Azt hiszi az úr, úgy-e — hiszen uram, ha a jó embernek is el nem vásnék az emlékezete, — de lássa az úr, a pap hányszor emlegeti a jó Istent, azért mégis elfeledünk reája gondolni! de ez hagyján, hanem egy nap hányszor káromolják? . . . Aztán meddig tartson édes apám emlékezete? . . . Itt-ott most már csak az emlegeti, kit az iskolában, a mint érdemelte, jól kiporoltatott. A mostani mester benyalta már magát, az özvegy s az árvák pedig kikoptak a jóból! alig várták biróuramék, hogy anyámat is elénekelhessék, most már azt sem kérdik tőlünk, mint a talált gyermektől: öcsém! ki fia vagy? . . .

— Biz így véltem, . . . összeszedtem minden örökségem, végignéztem a faluban, két út ment ki rajta, azt gondoltam, még itt talán válogathatok is . . . eredj János, menj ki arra jobbra! . . . ki is mentem, épen Mihálynap előtt egy héttel, . . . apám, anyám azt hittem, hogy jó helyen vannak már, — imádkoztam értök, . . . faluvégén kinéztem a világ felé, itt is falu, ott is falu, valahol csak terem egy kis kenyér, elgondoltam, valamikép csak eszem én abból; keresek egy gazdát, . . . ezt csak könnyebben találok, mintha csak úrnak akarnék beállni!

— Okosan van! — biztatám a beszélgető kocsist.

— Nem volt mást mit tenni, . . . fel is az út, alá is, nekimentem a legjártabb útnak. Elmentem már majdnem egy napjáró földet, — elfáradtam, leültem

az út mellékén, s a mit láttam, erre is csak gömbölyűnek látszott az ég boltja, körülnéztem s azt gondoltam, meg kéne már állni; mert utóbb még nekimegyek az ég oldalának s könnyen eltévednék, a hol nem jártam. — Alig ültem le a földre, egy mészáros ballagott az országúton felém egy nagy szelindekkel. — A mint a gazda mellettem ballag, — a mint illik, — szépen köszöntöttem.

— Fogadj Isten! — felelt a mészáros, — és csak úgy félvállról mondá még, . . . kifáradtál öcsém, gyalog-postán jöttél!

— A mint látja kelmed, lovat legeltetek, — mondám, az árokparton hevertetve fáradt lábaimat . . .

— Mit eszik az a két paripa? — kérdé hetvenkedve.

— Egy tálból él a gazdájával! — mondám az árokból.

— Ma éjjelre hol kötöd be őket? . . .

— Itt az első faluban, ha még oda érnék!

— Csapd agyon öcsém mind a kettőt, ha odáig nem tudnak elvinni.

— Könnyen jár a kelmed nyelve, talán nyugodott ma, de tudom én, a mennyit ment az én két lábam ma reggeltől fogva, ha a kelmed nyelve még annyit járna, Isten úgyse csizma kéne neki!

— Szép öcsém, a mint látom, helyre egy legény vagy, látom, hogy a kereplőd nem a füled mellett nőtt ki a fejedből, . . . nem jönnél el mészárosinasnak? mert a mint én látom, régen volt az, mikor elvesztetted a száz forintos bankót!

— Legyek én mészáros? . . . azt mondja kigyelmed, . . . de azt mondja meg előbb, hogy a font húst kigyelmednél egy fontnak mérik-e?

— Mérjük a kinek mérjük, néha még többet is, kivált mikor a gyóntató papnak mérjük, egy kis ráadást adunk a mennyországért is!

— Hátha mészáros uramnak a lelke üdvösségét is azon a fonton mérnék, a melyiken maga azt a sovány

tehén húsát; — nyomna-e majd annyit, hogy szent Péter úr egy fontban elvenné?

— Mi közöd van hozzá?

— A kigyelmedéhez nincsen, de az enyémért majd engemet sütnének.

— No hát, maradj csak parasztnak.

— Az maradok uram! — mondám a távozó mészárosnak, a kinek a kedve nagyon alább hagyott, a mint én azt a képéről láttam; — mert a kutyájára, a mely a beszélgetés alatt a lábánál elaludt, minthogy az első szóra meg nem mozdult, olyant vágott egyet, hogy a szegény kutya ijedtében majdnem odanyúlt a gazdája füléhez!

— Előre eresztém a mészárost, magam pedig kétszáz lépést utóbb ballagtam utána. A megnáspángolt kutya kullogott az országúton, de mindig olyan messze a mészárostól, hogy az a hátán lógó kötéllel hozzá ne érhessen. Hátra-hátra nézett az eb, szinte láttam, hogy kedve volna az ütieget valakin jól kivásárolni, — de készen is álltam én a botommal, mely a vállamon hevert és a végén a batyum lógászott, gondoltam magamban, ha nem bánod, tőlem is kaphatsz akkorát, minőt a gazdád mért!

Közel volt a falu is, a hol éjszakára maradni akartam, — a mint a hegyoldalról kinéztem a helyét, nagy soványság látszott ki belőle. Se torony, se kémény, de csak egy cseréppel fedett ház sem vált ki a többi közűl. Aztán tudja Isten, mégis oly szivesen mentem belé, mintha csak elejbém harangoztak volna!...

Mintha ma volna a napja, úgy tudom még most is, hogy lábaim szinte jobban emelkedtek, akár mintha haza mentek volna.

A falu kicsiny földön megfért, vagy nyolczvan ház volt benne. — A falu alatt egy malom álldogált, — talán egész nyaratszaka esőnél több vizet nem látott, azontúl pedig a kertek szélén egy jókora rét volt... A milyen száraz volt a malomnak a torka,

a réten is meglátszott messziről, hogy a molnár gazdával együtt szép keveset iszik. Szent Mihálynap táján bőjti kosztot adott a legelő, mert nem láttam rajt többet egy darab két esztendős tinónál, melyet az egyik kert végénél egy lány a pórázon legeltetett. Mondom, a soványság rítt ki az egész faluból, és mégis oly barátságosnak láttam azt a néhány görbedt tetejű házat, mintha csak nekem jó estét kívángattak volna.

A nagy gondolkozásban el is felejtettem volna a mészárost, hanem egyszerre az ujjaival a kutyájának egy nagyot csettentett. Megállott a kutya — s a merre a gazda szemét látta, a kutya is oda nézett, egyenesen le a rétre, hol a leány a tehenet legeltette. «Fogd meg»-gel biztatta a kutyát, mely úgy is leste már, hogy a boszúját tölthesse, — keresztül az árkon előbb a kertek alá került, aztán rohant még a tinó felé.

Nem tudom, hogy a mészáros kötekedésből tette-e azt, vagy talán ingyen akart fogni; mert az eb nem a falu, hanem visszafele terelt; hanem a megijedt állat a pórázzal együtt elkapta a leányt, mielőtt a kutyát odáig várta volna, — és futott, a mint tudott a maga erejétől, meg a mint a leány engedte, — ki az országútra, egyenesen felém; — a mészáros pedig a falu útjában kitérő országúton mindezt egy fűzfa mellől nézte. — Adott a kutya dolgot a szegény párának, hanem futott is, pedig a lány is erősen tartotta a pórázt.

Nem sokáig néztem én a tréfát, hanem futottam az üldözötteknek a pártjukat fogni, s mire a kutya már mellettük volna, ott álltam már én is szemközt vele.

Nagyot sikoltott a leány a kutyától ijedtében, minthogy épen már feléjük ugrott; hanem aztán jó időben egyet közbevágtam, persze a kutyára, a mely aztán haza gyalázkodott, és a mint később láttam, gazdástul együtt a földeken keresztül mellékútnak tartott.

Most tehát ott álltunk, én is, a leány is, meg a harmadik is, — a szegény pára alig birta a szuszt, — a leány pedig . . . a mint mondám, az is ott állt, meg én is.

— Hisz már kétszer mondja János gazda, hogy mind a ketten ott álltak — szólék közbe kocsisomnak, ki már melegében volt beszédének.

— No, . . . persze, hogy ott álltunk én is, meg a leány is . . . aztán . . . — mondá ismét elszakadva János.

— Aztán . . . ott állt kelmetek, és kend talán jó estvét kívánt a leánynak.

— Kívánást kívántam volna, uram, ha akkorsággal szólni tudtam volna.

— Talán csak a futásban megszakadt a kelmed beszélője!

— Dehogy szakadt, de mit mondhattam volna vele, mikor még az eszemben sem gondoltam ki, mit kéne beszélni!

— Tán megijedt kend, János?

— Nem ijedtem én meg, ha megijedtem volna, csak nem megyek szemközt egy mészároskutyának.

— Hát mi baj érte akkor?

— Baj ám, — mikor a maga nyelvével sem tud szólni az ember.

— És a leány mit szólt?

— Nekem! kérdi az úr!

— Igen!

— Nekem egy szót se szólt.

— Néma volt az, János.

— Nem az volt az, megtisztelem az urat, hanem . . .

— Mit, hanem?

— Hanem . . ., olyan szépet még festve sem láttam.

— Azért akadt el a kelmed szava, lelkem János gazdám!

— . . . No . . . hát . . . bizony . . . nem tudom én, uram!

— Meddig álltak még így se szólva, se beszélve?

— Azt sem t'om én uram; hanem aztán jutott az eszembe, hogy a kutya volt itt mindennek az oka, tehát, hogy szó nélkül ne maradjunk, . . . azt gondoltam, a mint meg is tettem, . . . előljáró beszédképen . . . összeszidtam a mészáros kutyáját!

III.

Mindazokért, kik az úgynevezett népet az emeletből nézik, van egy mondani valóm is, a mi voltaképen nem is idevaló.

Alakjaim nem a selymes világból valók, hősömet a leányért nem ugrattatom a Dunába, vagy nem állíthatunk elő egy bérkocsist, ki a bonyolódás kedveért a legnehezebb pillanatban előugrik és a kisasszonyt a legközelebb paphoz esketőre vigye.

Ismétlem, alakjaim nem abból a világból valók, hol esküsznek hírre, névre, becsületre, szentre boldogságra, de ugyanazok annak idején olcsóbbért is megesküsznek — míg a falusi legény bevárja békén a sorsot, mely előkerget egy olyan valamit, a mit a borzas fejű kritikus bonyolódásnak mond, a melyen az én emberem, szinte mint a városi hős, meg is házasodik.

A milyen a vászon, olyan foltja kerül; — a faluban a véletlenség gyepen, réten, kertek alatt, utczaajtón, vagy a korcsmaszeren bonyolódik, városon a szőnyegek és spanyol falak mellett.

Minden ember olyan kalappal köszön, milyen magának van.

Most hát menjünk odább.

*

Jánosom egy nagyot hallgatott, — leesett ugyan a malomkő a szivéről, de merte is volna mondani, meg nem is.

— No csak odább, János gazda — biztatám a

szóba szakadt embert — halljuk a többit is, mi történt azután?

— Hát aztán . . . kezdé rá újra . . . a hogy szó jött a nyelvemre, elbeszéltem neki, hogyan láttam meg én, és miképen futottam ide, mekkorát ütöttem a kutyára! Mind úgy elmondtam, mintha olyannak beszéltem volna, a ki látója sem volt ennek a dolognak, aztán az is szép rendén elmondta a maga dolgát, pedig jobban láttam én, mint maga a leány! Aztán ebből is kifogytunk, . . . megint elhallgattunk.

— Jámbor legény volt kelmed, János, hogy egy szép leánynyal beszélni sem tudott.

Könnyen beszél az úr én velem, mikor a hátam megett ül; hanem én szemközt voltam akkor a leánynyal, pedig azon volt ám mit megnézni. Nem hiába mondják — uram — hogy a szem is árthat; akárhányszor rám nézett a leány, még a vesém is érezte, azt hittem volna, hogy látja is azt, a mit beszélni akarok, pedig olyan nagyon szerettem volna egy pár takaros szót szólni.

— Csak a vén asszonyok szeme ártalmas! — kötekedém vele.

— Ne higyje azt az úr; a mit én a szemeimmel megnézhetek, nem árt az énnekem. Hány vén aszszonynyal néztem én már farkasszemet, . . . de ennek a leánynak nem tudtam a szeme közé nézni! . . . Szerettem volna neki egyetmást mondani, de a gégém megint megtorkollott.

Egyszerre csak hallok egy kiáltást:

— Gyere haza, Örzse!

Erre ijedten fordult vissza a leány.

— Neked szóltak, hugom!

— Nekem ám, hogy menjek immár haza.

— Haragos anyád van, a mint a hangjából kiveszem a mérgét.

— Bár az anyám volna . . . Néném az, a ki szólt.

— Hát az apád él-e . . .? — kérdém őtet újra.

— Az sem él már, nincs nekem már senkim itt e földön.

Ezt olyan keservesen mondta, hogy a szivem is megesett, — persze, hogy szerettem volna neki azt mondani, hogy úgy is szegődségért járok, talán fogadna meg a gondját viselni.

Odább indultunk mind a ketten; ő a tinót vezette, én meg a botomról lemaradt batyumért néztem ide s tova; de olyan volt már az én szemem fénye, előbb ráakadt a tinó, mint én, csakhogy attól is megijedt, és ha magam is a pórázra nem kapaszkodom, újra tovább nyargal.

— Kié lehet ez a csomó? — kérdé a kis leány.

— Apai, anyai jussom ez énnekem, — mondám fél kezemmel a holmiért nyúlva.

— Aztán kend is egyedül van? — mondá neki pirosodva, hogy szinte bennem is megszorult a lélek.

— Én is csak a magam mindene vagyok, sem apám, sem anyám, a többi meg most nekem olyan, mint egy sereg senki.

— Mind, az egész világ? — mondá rá a leány.

— Az egész világból a hány falut én láttam, édes hugom, fele sem a nagy világnak, de abban nekem való ember ritka telnék másnak, mint mostoha apának; ha csak ezután nem akadok a jobb emberekre.

— Hát hol akarja keresni azokat? — kérdezé a leány.

— Akár itt a falutokban, édes hugom, nekem se jobbra, se balra nincs sürgős utam, maradok ott, a hol jó tanyára lelek.

— Kicsiny ez a mi falunk nagyon, — szóla közbe a leány.

— Ha te megférsz benne hugom, — csak jut talán akkora hely, a hová a szűröm leterítem, majd azon hogy férek meg? az az én gondom lesz.

— Talán kelmed szegődségért fárad?

— Csak egy azért, mert a kinek magának nincs, a más lovát hajtja!

— Ne vétsek szómmal, ha megkérdem kelmed, igazán csak . . . egyes egyedül van?

— Csaknem magam vagyok.
— Felesége van kelmednek? — kiáltott a szómba.
— Az nincsen!
— Talán özvegy?
— Nem volt, a ki miatt özvegységre kerülhettem volna.
— De ha nincsen kelmed maga! a mint mondja.
— Azért mondom, mert talán még nem hagyott el.
— Kicsoda . . .?
— Az a jó Úristen!
. . . Úgy —! — mondá a leány . . . neki pirosodva s nagyot elgondolva, míg a kertajtóhoz értünk, a hol már a nénémasszony vagy hat asszony közt adott dolgot a nyelvének, s adta-vette azt a gaz mészárost. Jó estét kivántam a sok nénémasszonynak, a mit szépen vissza is köszöntek, aztán elmondtak édesnek, kedvesnek, jóravalónak, jó keresztanynek, hogy ezt a kis leányt magára nem hagytam; pedig talán még e falunak a táján sem jártam, a mint hogy az szentül úgy is volt. Elmondatták velem, ki vagyok, mi vagyok. Apám, öregapám, keresztapám, ángyon, sógorom, a ki csak valaha üngöm vagy gallérom volt, elmondatták velem, csak alig győztem felelni a nénémasszonyoknak. Utoljára a szegény leányt vallatták, egyik már ölve látta, a másik az ijedtségtől kommendálta össze a laput, fehér liliomgyökeret, ánismagot, — a harmadik ijedtében a nyavalyával törette már, . . . és a ki mit gondolt, ha szóhoz juthatott, rendre elmondta. Volt a sok Isten csuda, ha én nem jöttem volna, . . . ezt álmodtam, így elmondtam, így megmondtam, ezt nem hitte senki . . . és a sok mendemonda után Örzséék nénémasszonya kurta vacsorára, egy ital új borra, és éjjeli szállásra bekvártélyozott.
Még a kert alatt hagytuk a sok csodálkozót, mi pedig az öreg anyóval és Örzsével helyre kötöttük a megszalasztott tinót.

Az egész faluban a korcsmának és az öreg néni házának volt egyedül kéménye, és a mint hevenyében

körülnéztem, a ház, meg a gazdaság is a mint látszott, a faluban akármelyiknek is bátyja lehetett volna. Benn a szobában is meglátszott a jó mód, — és most jutott először életemben az eszembe, hogy be kevés kell ahhoz, hogy az ember — szegény ember legyen!

Nem is az irigykedés szaga ütötte fel az orrom, hanem Isten úgy segéljen, nem a káréri mondom, de nagyon szerettem volna, ha azt a leányt félig eldőlt házban láttam volna.

Egyemmásom az ajtó sarkára akasztám... úgy lógott a vászontarisznyában az a kevés enyém, hogy szinte a másé elől az ágy alá kéredzett.

Ha több nincs — gondoltam — ez is jó! ha ez nincsen? — azután volna még keserves a semmi, — és a tenyerembe néztem, akkor láttam, van két erős markom, ezekkel a lesz-t is megfoghatom.

Közben-közben bejött az én Örzsém, keresett azt, a mit meg nem talált, azt mondá, hogy nem tudja hová lett?... én meg bizonykodtam, hogy de én sem tudom.

Ez volt, a mit mondtunk.

Kész lett a vacsora. Örzse a szomszédba szaladt, hogy magam ne legyek a vendég, a birót hitta el vacsorára, meg két esküdtet!... Jókor szaladt értök, nem igen várták a harmadszori hívást, — mire a tál bejött, már azok az asztal mellett ültek. Minthogy a helybeliek szokottabbak voltak, a megkinálásra nem is igen vártak, hanem aztán Örzse hugom, meg a néni, de még a többi is mind csak engem unszolt... ezt a lábát, — ezt a zuzáját... no még nyuljon hozzá!... a világért ki nem fogytak a sok biztatásból.

Nem mondhatnám, hogy a szándék későn talált volna, mert az útban nem vásott a fogam, — de a mi sok, nem egynek, de két embernek sem jó; azért aztán a mint kivettem a részem, toltam én is odább a nagy teli tálat.

Biró uraimék jobbára látatlanban hagyták a tálakat, hanem a boros korsóba nojsz fenékig néztek, . . . dejsz látott is ám, a ki látott egy emberért kettőt!

Benézett a hold is az ablakon, s minket az asztalnál ért; talán hallotta is, mikor biró bátyám az asztalt verte, s ugyanakkor mindig azt bizonyítgatta, hogy az az igaz, a mit ő mond. A többi magától is elhitte, mert csak annyi csepp józan eszök sem maradt, a hány cseppet egy-egy vászonkorsónak a fenekén hagytak. Én pedig jártattam az eszemet, hogy maradok-e, vagy hogy tovább megyek holnap!

E közben elcsendesült a vendégség, mindenki hitte, a mit biró uram mondott; maga pedig úgy odáig volt, hogy egy szó sem fért ki a száján, a mit nekünk hinnünk kellett volna. Egy jókora óra ketyegett a falon, és éppen mikor elhallgattunk, dugta ki valami állatforma az órából a fejét, és tizenegyet mondott.

— Hallja, biró uram! — mond az egyik vendég . . . tizenegyet ütött, menjen kiáltani! biró uram, ma került rá a sor: ha nem tudtunk baktert fogadni, hát ordítsunk most sorban!

— Ne . . . em ki . . . áltok éd . . . es ö . . . csém az . . . öreg apádnak . . . sem! nem hal . . . lod, esik ott . . . kin az eső?

— Holdvilágos van, biró uram! mondja közben most az öreg néni.

— Nem látom én, . . . ked . . . ves nén . . . émaszszony pedig az én szemeimnek ókula . . . sem kell még!

— Én sem látom a holdvilágot . . . kedves biró uram, mond a másik vendég, hanem azért elhiszem ám, hogy az eső most javában szakad!

— Esik vagy nem esik, mondja a negyedik, az kiáltson, a kin a sor rajt van, tegnap én is tudtam kiáltani, pedig majdnem fülig áztam, most meg menjen biró uram, ne féljen, nem ér a víz tovább a csizmatoroknál.

Vajmi gondolt is a biró egyet, de a lábak nem is

mozdultak rá; azért tehát kinálkoztam, hogy majd elkiáltok én biró uram helyett.

— Jól van öcsém, te még legény ember volnál... kiméld az öreget ilyen nagy locspocsban... eredj hát, csak mondd el majd, a mit tudsz — mondá biró uram, — mire én az asztal mellől elkövetkeztem, és a nénémasszonynak megköszöntem a jóakaratját.

Már az udvaron voltam, a leány is utánam jött, a botomat hozta ki az ebek miatt és az utczaajtó rekeszét nyitotta meg. A mint kimentem, röviden kigondoltam a nótámat és hevenyében énekeltem:

Hallod-e te háznak ura,
Idegen jött a falura,
Másért kiált, de azt mondja,
Tűzre legyen kendnek gondja.

Jó az Isten, ott nincs hiba,
De nagy kár a nyitott pipa,
S ha kend vele a kárt teszi,
Az Úristen is csak nézi;

Azért van a kend veleje,
Hogy a kárt meglássa vele,
A kend keze higyje kend el,
A mivel az Isten áld, ver;
S a ki Istent kér mindennap,
És a mit kér, tán meg is kap
És a ki azt meg is eszi;

Mind azt kelmed maga teszi,
Mert az Isten keze-lába,
Ott van a kend szorgalmába:
Azért vigyázzon kend, mondom,
A többire lesz majd gondom!

Bekiabáltam a kis falut, mindenütt kialudt már a mécs, csak a kutyák ugatták meg rajtam a vidéki szagot. Visszamenet az ablak alatt megálltam, vendég uraimék valamivel elevenebben voltak, azért az újkomponált nótát nekik is elénekeltem.

A kis leány az ajtószár mellől hallgatódzott, a mit én már énekszó közt is láttam, s aztán, hogy az aj-

tóra kerültem, szinte láttam, hogy mondani valóval várt engem az ajtón.

— Hogy is hívják kelmedet? hisz még a nevét sem tudom . . . ne haragudjék, ha még csak most kérdem! — szólítá meg a leány.

— Mester Jánosnak hívnak ugyan falunkban, hanem az apámat igaz nevén Garas Andrásnak nevezték!

— No hát . . . én csak azt mondom, hogy János . . . a mint az elöljárók odabenn beszélik, magát meg akarják fogadni falu bakterjának, hogyha megalkhatnak.

— Száraz kenyérre is beszegődöm, hugom, csak a faluban maradhassak.

— Azt mondják, hogy a falunak van egy kis üres háza, azelőtt mester lakott benne, de kiszökött a faluból, most ott üresen áll, csak hályha kéne belé.

— Azt majd tudnék rakni!

— Nénémasszony pedig egy lóczát csináltat az ablak alá, hogy azon hallgathassa majd az óraütést; mert a faluban csak neki van órája.

— No már beszegődtem, hugom . . .

— Hát a többi szegődséget nem is hallgatja meg.

— A padotokért szegődöm én, hugom; azért csak be a biróhoz, hogy még jókor szaván fogja, talán van még annyi esze, hogy nem feledi el, hogy helyette ma én voltam a bakter.

Be is mentem, és nagy kurtán meg is lett az alku, s a mint illik, ittunk is rá egyet.

Ezen napságtól fogva három álló esztendeig voltam bakter, nem a hasznáért, hanem azért a lányért uram, kiért annyi hosszú éjszakán feküdtem a kemény deszka párnán!

Ekkor néztem ám meg pénzért a csillagos eget.

IV.

Három esztendő tejen-vajon élődő embernek kurta kis mulatság, azt sem veszi észre, hízik avagy soványkodik belé? De a ki a megviradott napot kapa mel-

lett leste, és a nap lementét a sok dolog miatt észre sem veszi, azonkívül pedig a ki, mint én, éjszakára kelve, minden órát megles, és hogy meghallotta, bizonyságul még meg is kiáltja; és a ki egész éjen át minden órában jó éjszakát kiván a csendes nyugovónak, de maga csak fél fülével alszik, mert a másikat óráról-órára mindig ébren hagyja: az — édes, jó uram — bátran elmondhatja, hogy a mi három esztendeig történt vele, mind megtörtént, s nem álmában látta.

Értem én hideget, meleget, — értem olyan időt, hogy a házőrző eb a tornáczra sem ment ki ugatni; pedig én meg az ablak alatt a padon csikorogtam, nem is azért a maroknyi bérért, a mit biró uram boros észszel akkor éjjel kikomponált, hanem készpénzt volt az nekem, hogy a míg nénémasszony mécslángjában tartott. láthattam a leányt az ablakon által.

Mikor pedig nénémasszonyon kifogott az álom, és a rokka mellett szundikáltában már a kóczba verte a fejét, néztük akkor egymást, s a mit szóval nem mondhattunk el egymásnak, így is megértettük!

Nehéz mesterség az uram, mikor nem veheti az ember hasznát a maga nyelvének a más füle miatt! — Beh sokszor elgondoltam, milyen jó volna, ha az a házsártos nénémasszony, mikor már a szemeit behúnyja, azt a nagy hortyogást tenné a fülével, talán akkor a miatt majd bátran beszélhetnénk.

Mikor én akkorákat hortyognék, mint az a vén asszony, nekem akkor bátran a fülem is rághatnák, még sem ébrednék rá; — de ez? ha csak egyszer is megállt a kerék a rokkán, mindjárt szóhoz kapott, aztán pedig mintha egyet megetetett volna, újra tovább ment a hortyogásban.

Hetek számra térdeltem a padon, az öreg háttal az ablaknak, a leány pedig szemközt volt énnekem, csakhogy aztán a beszédnek is előbb a nénémasszony füle mellett kellett volna az utat megjárni. Hát mikor fagyott is az idő? nem egyszer óraszámra a lehelle-

temmel melengettem fel az ablakot, ha csak egy garas nagyságnyit is, hogy valamikép mégis beláthassak! ilyenkor aztán néha csak akkor láttam a leányt, mikor a néni aludtában oldalra bólintott.

Így tartott ez egész álló három esztendeig.

Két esztendeig könnyen tűrtem az ablakon nézést, de aztán már nehéz volt ám szó nélkül megállni; azért neki gondoltam magamat, hogy a mint szóra kaphatom a leányt, megmondom neki, ha kellek? hát kellek; s ha nem kellek? hát odább is van falu!

Pedig dehogy mentem volna én odább, mintha csak a dolmányomhoz varrták volna a falut, úgy beléje szoktam.

A nénémasszony alighanem szelét vette, hogy én nem hiában őrzöm az ő padját. — Igaz ugyan, hogy egy hasábfa sem veszett ki két esztendeig az udvarból, mert a házat minduntalan kerülgettem; de a néni azt gondolta, hogy a mit jól tettem, meg kell annak lenni; — pedig tudhatta volna, hogy azelőtt, a mint ő maga beszélte, fele jövedelmét a lopók dézsmálták el.

Jó darab idő óta, ha beszédbe álltam volna ő kelmével, csak úgy kurta szóval mondott mindent, hogy a huga közeléből könnyű szerrel odább állíthasson.

Tudtam én, mit akar? mert nem is hinné az úr, hogy ez a mi nyájunk, ha módosabb másnál, kivált a szegénynek úgy elejbe teszi a szót, hogy ha még a küszöbön belül nincs, nem is megy be aztán; legfőkép, ha olyan magam szőrű legény a módosabbnak a lánya után vetné el a szemét.

Utóbb aztán jól kinéztem, hogy a nénémasszonynak nem tetszem én csak egy mákszemnyit is; nem is búsultam én sokat a nénémasszonynak drága személyeért, hanem szent igaz, hogy az Örzse dolgáig neki volt csak egyedül a köze.

Eddig sem voltam torkig az ő kegyelmében, hanem a mennyit voltam is, bezzeg kimaradtam; mert a mint egy estve gyertyagyujtás után az ablak alá ültem, az

ablakot félig nyitva leltem. No, gondolám, nincs itthon a macska, a mi nagy ritkán szokott megtörténni, — de ilyenkor a félig nyitott ablakon elmondtuk egymásnak, a mi szánkon egy hamar csak kifért.

— Van itt valaki? — súgtam be az ablakon.

— Van, van! — hallék egy hangot, mely ugyan nem volt súgva, de nem is kiáltották.

— Hol van a sárkány? — mondám aztán — talán eddig tüzes lapáton jár.

— Jár ám a te lelked! — kiáltja idább egy hang és a mint láttam éppen a vén néni, ki a benyilóból sompolygott elő az én beszédemre, s bizonyosan az ablakot is az hagyta nyitva; mert a mint jobban láttam, az ajtó is nyitva volt, és a kályhavállán készen várt egy födőben a parázs a szobát füstölni.

No aztán behúztam az ablakot, és azon hiszemben, hogy talán nem ismert meg, elkotródtam az ablakaljából. Vagy egy óra mulva visszaólálkodtam . . . a sötétben az ablak irányában a padra ereszkedtem, csakhogy aztán az egész föld szinéig nem találtam padot. Körülnézek, de a padnak csak a forgácsát találom. Tudtam, hogy a néni haragjában szedte fel a fáját, hanem azért beszóltam az ablakon.

— Nénémasszony? . . . Nem szól senki, pedig ott láttam a benyiló ajtónál . . . azért még egyszer beszólok . . . nem hallja? nénémasszony!

— Hallom, hallom! — kiáltja nagy mérgesen.

— No hát ha hallja, hát hová lett innét az ablak alól a pad?

— Most ég a kályhában . . . nekem nem ülöd az én házam végét, hogy az ablakot — lesd azért ha jót akarsz, nem jösz az ablak alá lányok után kandikálni. Ezzel aztán vége volt a szónak, és egy kötény formát kötött az ablakra, hogy be ne lásson senki.

— Jó éjszakát! — gondoltam magamban, és két esztendő óta először tettem a hibát, egész éjjel nem láttam az utczát, befeküdtem én is a kunyhómba.

Tulajdonképen búsulni akartam, de búsulás közben meglepett az álom.

Harmadnap alatt még a dadogó gyermek is azt beszélte, hogy még éjjel is kikerülöm azt a házat, melynek végén két esztendeig hallottam az órát. Igaz is volt, mert ezután már csak gondolatformán találgattam, hányat ütött az óra? Nem mertem tájára is menni a háznak, és ha már kiáltanom kellett, még a hangot is úgy meglapítva adtam, hogy a néni még a neszemet se hallja.

Így tartott ez megint jó ideig, s azon közben más is észrevette, hogy még a hangom is messze jár Örzséék házától. El is kezdődött nénémasszony házánál az a régi jó rend, hogy szedték-vették egyetmását, kit a kerítésen, kit a kapun keresztül. És az ilyen két lábú féreg úgy megszaporodott még a háznál is, hogy a bekötött zsáknak is gyakran híja maradt. Míg a vén boszorkány a hugát én tőlem őrizte, addig a zsírnak, húsnak napról-napra lába kerekedett.

Váltig mondta egy is, — hogy ne üldözzön el engem a házától, — a mennyit szeretem én a leányt, nem annyi kár, mint a mi a háznál veszendőbe megyen. De ilyenkor «koldus kutya» volt az én titulusom!

Hadd legyek én koldus, vigasztaltam magam, s hogy a leánynak én miattam bánatja ne legyen, a mint csak lehetett, kerültem a házat. Sokáig nem láttam a leányt, — szinte a lábam is jobban fordult volna a házuk felé, hanem ha a nénjére gondoltam, mintha hátulról valaki a szűrömet húzta volna hátra.

Jobb is, hogy nem mentem, mert a vén asszony már olyan hírt is költött, hogy az ő tyúkhordó kányájának tudnám a fészkét. De már nem lesz maradásom a faluban, azt véltem magamban, azért míg szép szerével, becsülettel lehet, akármint volna nagy maradhatnékom, másfelé is nézek, és ha fordul a szerencsém, nem sokára talán nem jönnék hiába.

A sokféle gond közt biró uram leányát is kétszer

kihirdették; — egy csizmadia vetődött a tájra, a sok koma, sógor, biró uram leányát a nyakába varrta. Én voltam a vendéghivó, és a falu elejét lakodalom estéjére összekolompoltam. Előszedtem a java gunyámat, sarkantyús csizmában jártam össze a várt vendégeket. Örzsééknél legelőször kezdtem meg a hivást. Benn kaptam a szobában az egész háznépet, így az én haragosomnak nem akadt jó módja magát kidörmögni. Elmondtam a versem, melyben szépen azt is megmondottam, hogy a falu népét utoljára hivom lakodalmas házhoz, mert az isten talán ettől a falutól továbbra mérte ki életemnek útját.

Talán meglágyult a szive a vén duzzogónak, mert egy korsót vett le a szegről, hogy a pinczében megtöltse, és egy szijon lógó kulcscsomóval lassan kicsoszogott, és utána a cselédség is egymásután pusztult. Örzse a benyilóból egy szép hosszú pántlikát hozott ki, s mint nálunk szokás, a vendéghivó botjára kötötte.

— Örzse! — mondám a leánynak — visszajőjjek-e még?

— Nem is mondtam én azt, hogy menjen el kend tőlünk!

— Elmegyek, mert útjában vagyok a nénédnek!

— Hisz azért nem kell a harmadik faluba kerülni!

— De ha a falu nyomorúság fészke, mikor szerzek annyit, hogy a magaméból egyem? Néned pedig, míg ily koldúsképen leszek, az udvarra sem ereszt.

— Ne búsuljon, János, ha már másként nem lesz, és a néném annyit zsörtölődik . . . tudom én, hogy mennyim lehet itt a nagy szekrényben.

Betoppant az öregasszony, szinte körülnézett, nem veszett-e ki a nagy ládája? Szinte meg is bosszankodtam, azért nem is igen válogattam a szót!

— Ne féljen kigyelmed, hogy úgy megjártatja a szemét minden kis sarokba, jól tudom, hogy nem az enyém áll ott.

— Már pedig haragszik valaki, vagy nem harag-

szik, — körülnézhetek én a magam házánál, — az enyémet néztem, ki tudja, minek árthat a szem!

— No csak nézegesse nénémasszony, aztán ha valamije mától holnapig elveszik, keresse majd nálam.

Ezzel aztán ott hagytam a tele czifra korsót, én mentem a dolgomra; — de a vén asszonynak nyelve nyomot hagyott az én jó kedvemen. Nem az voltam én ezután, a ki voltam előbb, szinte megéreztem, hogy attól a háztól napról-napra mindig odább megyek. Kicsináltam magamban, hogy talán jobb volna, hahogy odább mennék, — de a milyen szépen kigondoltam, úgy nem mentem én el.

A nap már a hegyek közé tévedt, szólt a hegedűs is, a mint négy czigány markában nem akarva is szólt, — a legénység tánczra kerekedett, hanem én a mint tehettem, kerültem a vigadó népséget. Ott volt ugyan Örzse, hanem ott volt aztán az az egy másik is, a ki nekem odahaza maradhatott volna.

Eleget szólongattak, hogy mit bujdosom ki s be? miért nem állok a vigadók közé? a sok szóra olykor egyet ugrottam volna is a hírért, hanem a mint módom esett, megint ott kinn voltam. Reggel felé szétment a vendégség, ment kiki dolgára, én meg mentem nagy búsan a falu korcsmájába.

Egy pár tyúkász henyélt ott — mint láttam az időt, mert a tengelyök eltörvén, a harmadik a szomszéd faluba futott el az úri kovácshoz. Mint illik, kínálgattuk egymás borát, és a kortyogatás, beszélgetés között ott kapott a dél is.

Reggel óta, mintha megelevenedett volna a falu, egyik boros üveg a másik után jött ki s be a korcsmán, s a hány borhordó gyerek jött, mindannyi rám bámult. Egy-két meszely belém ment, az igaz, de még azért megbirt a két lábam, s nem volt rajtam semmi megcsodálni való; mind hiába, még az ablakon is néztek.

Kérdem a korcsmárost: — Mit néz ez a temérdek sok kölyök? — Félre hítt az öreg, és súgva mondá, hogy furcsákat beszélget én rólam a világ.

— Hadd beszéljen — mondám.

— Nem addig van az, hej: azt mondják, hogy ... de ne gondold, hogy én mondanám!

— Jól van, jól — szólék közbe — tudom, hogy nem kend mondja, bátyám, hanem mi az, a mit más mond?

— A mit más mond? . . azt mondják, hogy Örzsééknél, mire a lakziból megmentek, hát . . . elveszett a pénzes láda!

— Ha elveszett, búsuljon érte más, nekem nem volt benne csak egy fillérem is!

— Persze, hogy nem volt, ... éppenséggel más is azt beszéli!

— Annál jobb, nem én vagyok-é a kárvallott czigány?

— Nem is a te károdat beszélik, szép öcsém, — hanem azt, a mit csináltál másnak.

— Bátyám! . . . az igaz, hogy én ma már ittam, hanem ha kelmed még nem ivott, hát jól megrágja, mit mond, mert aztán — kevesen maradunk idebenn!

Egyet vajmi meghökkent az öreg, mert gondolkodóba esett, s aztán lassabban kezdett a dologhoz szólni.

— . . . Semmi harag öcsém, — szólt újra az öreg, ... ösmerlek én téged, nem is hiszem, a mit itt locsognak, hanem talán te is megrághatnád, a mi nyelvedre jön; mert talán magad is emlékszel, hogy az öreg asszonynak tulajdon szavaddal mondtad, hogy a mije elvesz, csak nálad keresse! . . .

A mint ezt hallottam, mintha csak a fülemen józanodtam volna meg, azonságost megjött az én eszem, s elgondoltam vele, hogy hébekorba nem ártana csomót kötni az ember nyelvére.

Felkaptam a szűröm, mentem az utczára, azt sem tudom, hogyan? egyszerre csak Örzsééknél voltam.

Egy kis maradék bor volt talán a fejemben, de a méreg s jóformán megjárta a nyelvem, azért a mint a szobában kaptam az öreget, nem néztem se jobbra,

se balra, — se Örzsét, se mást nem láttam a magam szemétől, hanem oda állottam az öreg elejbe, s elkiáltám magam:

— Itt vagyok!

— Látom! — volt rá a felelet.

— Ha látja kend, — mondám úgy foghegyre, — itt vagyok most szemközt, ne fáraszsza miattam a nyelvét, mely a mendemondát utánam a korcsmáig öltötte, hanem álljunk egyet szemközt; talán szebben esik a szó, ha így szembe mondjuk, mintha házra-házra ki s bejárkál pletyka-beszédképen, — azért hát ki vele, kit mond kend tolvajnak?

— Azt, a ki szekrényem elvitte! — mondá ijedten az asszony.

— Az igaz! — hanem kár volt elyelni a nevét, ha már egyszer valakinek meghurczolta kend a becsületét.

— Én csak azt mondtam, a mit magad mondtál, — hogy a mim elveszik, tenálad keressem.

— Értem, értem! persze hogy azt mondtam, mikor kelmed a pinczéből jöttében úgy szemre szedve nézett szét a házban, mintha talán czímeres tolvaj lett volna a házában. Tudom jól, mit mondtam, — — azt is tudom, hogy nem bánná kelmed, ha a szennye ennek a dolognak képemen száradna, hanem majd fiskáriussá teszem én magamat és ha harmadnapig nem jövök a tolvajnyomba, akkor azrán menjen rám a panasz. Hanem azt is megmondom ám, hogy annak a nyelve is kurtább lesz ám, a ki utánam a falun végig öltögetett.

Ezzel ott hagytam a bámuló háznépet, az öreg olyan lett, mint a fal, Örzse pedig a benyilóba ment, s mint láttam: szemeit kötény nyel törölte.

Estére kelve dárdámmal kezemben, dolgom után láttam, úgy vigyáztam, hogy a fülemmel is láttam; de nyoma se kerekedett a szekrénylopóknak. Házitolvajnak kell itten ólálkodni, a mint hozzá véltem.

Eljött a harmadnap, semminek se híre, se hamva.

Az én reménységem apránként elolvadt és vacsora-tájban a szomorúság egy üveg bornál talált. Eleinte kortyonkint nyelegettem a bort, de csak nem feledtem a bút, — utóbb osztán egyre-másra hordattam a meszelyt.

A multkori tyúkászok megint ide szálltak, — és mint ismerősök együtt iddogáltunk. Beszéd közben hívogattak velök, jó fizetést igértek, ha beállanék hozzájuk saraglyásnak!* Más időben tüstént velök mentem volna, de most nem mehettem, mert nem akartam becsület fogytával hagyni el a falut, de kivált a leányt. Azért megköszöntem a sok hivogatást, hanem a jó barátság fejében ittunk még eleget.

A mi sok, az sok. Nem ízlett már a bor, sőt minden italnál éreztem azt, hogy nem a torkom gusztusáért iszom, hanem a bút és bánatot ölöm.

Eszembe jutott, hogy kiáltanom is kell, kimentem a tornáczszélig, de már a fejemet kézzel is emeltem. Lábaimat éreztem is, nem is; mégis, hogy a tornáczban le ne düljek, a félszerbe mentem és nagyneheзen a tyúkászok szekerén a saraglyába másztam; el is aludtam ott.

V.

Rég aludtam olyan jóízűet, szinte mintha ringattak is volna, — egyszer aztán mintha nem ringattak volna, megszakadt az álmom.

Kiszálltam a ketreczből, a tyúkászok dönögtek a szekér mellett és az egyik tűzszerszámát verte s a mint olykor a szikrától láttam, lámpást akart gyújtani az egyik.

Dárdám mellettem feküdt, azzal szépen kibotorkál-

* A dunántúli kerületet a sopronmegyei tyúkászok járják be és a bécsi piaczra tyúkot, libát és tojásokat szednek. A hosszú szekérre nagy ketrecz van alkalmazva a baromfiaknak. Egy-egy szekérrel rendesen három ember jár; egyik a lovakat hajtja, a másik a ketrecz oldalán ül, a harmadik a szekér hátulján egy kényelmes saraglyában nyújtózkodik, hátulról vigyázva, néha pedig alszik.

V. G.

tam a félszer alól, s lassan-lassan az utczára mentem. Felhős volt az idő, de a holdvilág néha-néha ki-kiverekedett a nagy sűrűségből, azért a mint hozzája vethettem, éjfélt kiáltottam.

Elfeledtem én már a tegnapi napot, és akármint tünődtem, semmire se tudtam emlékezni. Csak a pad jutott eszembe, mely egykor Örzséék ablaka alatt volt, azért a sarokháznál a padra ledűltem.

Alig igazodtam helyre, a falunak ellenkező végén éjfél után kettőt kiáltanak.

— No, . . . valami korhely kiált! — véltem most magamban, s azzal tovább szundikáltam.

Vagy egy óra mulva alig harmincz lépést tőlem, éjfél után hármat kiált valaki.

— Mi az ördög! — dörmögtem fel álmomban: egy falu két bakter. Hogyan lehetne az? Vagy az nem bakter, vagy én nem vagyok én!

Tovább megy az ember, s a mint szokás, újra kiált: éjfél után hármat.

Felültem a padra s tünődtem rajt, hogy a mi falunkban hogy lehet bakter? s hallom újra: éjfél után három már az óra!

— Nem is úgy kiált ez, a miként én szoktam, — dörmögtem fennszóval, — ki lehet az a más?

— A mint ezt dörmögném, kinyilik az ablak és úgy csendesen kérdik:

— Ki van itt?

— Ki volna más? — mondám én is elrekedve — én vagyok itt.

— No hála az Istennek — mondá az ablakos — eddig a bakter is a tulsó végén vagyon! — mondá tovább, mire aztán a ház végéből embernyomot hallok, és utóbb az ajtó előtt két ember állott meg s az egyik azt az ökröt vezette, a melyiket a másik hátuljáról hajtott.

Az ajtó csakhamar kinyílott, s a mint a hold szépen előbukkant, láttam ám a bevezetett ökröt, a melyik Örzsével tinó korában megszaladt, s azóta sze-

mem előtt növekedett, s jobban ismertem tán, mint a keresztapám.

E közben távolról megint csak kiáltják: éjfél után három az óra.

— Csak be vele, . . . csak be vele! — mondák mind a hárman — még majd itt ér a bakter bennünket.

Eláll szemem és szám, . . . és ha a nyelvem könynyebben mozdulna, rájok is kiáltok, — legalább kiáltani akartam, hanem a szót megint abba hagytam, a mint ötödször is hallom jó messziről: éjfél után három már az óra!

Kinyújtóztatták-e a falut, hogy oly messziről veszem ki a hangot, vagy hogy álmomban vagyok én most ébren, és ott van egy faluban két bakter?

Majd meglássuk, ki lesz itten az úr? mondtam most magamban, és a bíró felé megyek, hogy jelentést teszek és útközben a mint igyekezetemből tellett. éjfél után kettőt kiáltottam.

Alig kiáltok másodszor, szemközt jön velem egy ember, s azt kérdi:

— Miféle ember kend?

— Én itt bakter vagyok — mondám rámérgedve — hanem kend kicsoda?

— Bakter vagyok, . . . itt a dárda. ha másként nem hiszi . . .

— Az enyém is itt van — szólék közbe — magamét fölemelve, mert az egyik kezemmel a földön húzkodtam a nyelénél fogva, — és most elhiszi kend, hogy én nem hazudtam, hanem itt a mi falunkban csak egy baktert tudok, az pedig én vagyok, azért most feleljen kend, hol szedi itt magát?

— Aztán kend akar itt bakter lenni? — jön kend a biróhoz? — s minthogy én most gyenge lábbal voltam, csak czipelt ám galléromnál fogva a bíró házához!

— Ereszsze el kend a szűrömet, — mondám, — ha jót akar! — hanem aztán majd én viszem kendet a biróhoz . . . erre-arra, a ki gondolta.

— *Majd elmentek az ablak alól!* — *szólt az öreg biró.*

Hanem biz az nem igen tágított, hanem vitt a bíró felé, valamint én is fogtam az ő szűrét, hogy valamiképen én is vigyem őtet.

Ott voltunk az ablak alatt és az ablakon egyszerre zörgettünk.

— Ki zörget odakint? — kiáltott a bíró.

— A bakter! } kiáltánk egyszerre.
— A bakter! }

— Mi kell hát? beszéljen az egyik. — mondá a bíró.

— Én egy embert fogtam! — mondá az, ki engem megfogott, — azt hazudja, hogy ő itt a bakter!

— Persze. hogy az vagyok, hiszen csak tudom, hogy ki vagyok; hanem bíró uram, ez az ember, a ki engem itt fog, meg a kit én sem eresztek el, — azt hazudja, hogy ő itt a bakter!

— Majd elmentek az ablak alól, — szólt az öregbíró, — ha kimegyek, adok én tinektek egy faluban két baktert!

— De lopókat tudok ám, — mondám a bírónak, — most kellene ám a nyakukra menni.

— Hol volnának? — kérdé az én szűröm megfogója.

— Itt az utczasarkon.

— A mészárosnál? — kérdé az a másik.

— Van is itt mészáros! — kiáltám én vissza.

— Mondom, hogy kend vagy rosszban jár, vagy elment az esze.

— No, hát nem kell sokat lármázni, — mondám én, — hanem menjünk oda.

El is mentünk.

Menet közben jobban-jobban tisztult az én eszem; a holdvilág is jobban világított, de a mint most láttam, a mi falunkban tán minden ház megvedlette magát, mind új meszelt volt ez, pedig nálunk minden ház szennyes volt

Azt éreztem, hogy most ébren vagyok; de hogy mikép változott meg minden, egy szikrát sem értém.

Azon közben a sarokházhoz értünk; benyitom a fakilincset, látom bizony, hogy én akárhol, de nem jó helyütt járok, azért mindegy, akárhogy ugattak a kutyák, mentünk az udvarra. A részünkre a félszerből kikiált egy ember:

— Ki jár az udvaron?

Hanem felelet helyett a félszerhez mentünk, a hol éppen négykézláb megkötve feküdt az én ökröm! Csak ez kellett nekem, mindjárt szemközt nézek én a mészárossal és látom ám, hogy éppen ez az, a ki három esztendővel előbb találkozott velem ott, a hol beszéltem.

— Ha olcsó lenne a hús, — mondám, — én is méretnék a frissiből, talán éjjel olcsóbbért adná gazduram, mintha fényes nappal venném.

Egyet sem szólt erre ő kegyelme!

— Nem mondaná meg azt, hol vette ezt a jócsontú ökröt?

Arra sem szólt.

Ekkor látok a sarokban még egy másik embert, ki az ágas mellé vette magát, hanem a szűrérül megismertem, hogy Örzséék cselédje.

— Talán lakziba viszel húst, Pista öcsém, hogy itt melegében várod.

Ennek is elfagyott a beszélő sípja.

A szomszédom pedig jobbra-balra nézett, hogy én ilyen szép vallatást teszek, alig győzte hallgatással, mikor a bíró uram lármájára összecsődült népség beszédért faggatta.

A meleg nyomon ért mészáros és az emberei búsulásnak estek, én meg pedig azon gondolkodtam, vajjon hol vagyok most?

— Hát kelmed kicsoda? — szólít meg a bíró, a kit a többiek annak tituláltak, a kiket én bíróstul együtt egy szálig, de soha sem láttam.

— Ki vagyok, — hát én a bakter vagyok!

— De hol? — kérdi ujra.

— Itt a harmadik faluban! — mond erre egy tyú-

kász, ugyanaz, a kikkel az este a falu korcsmájában ittam.

— Az már más! mondá a bíró is, bakter is, — no most már hát tudjuk.

Pedig én magam már majd azt sem tudtam, hogy élek-e vagy halok, — hanem félre hívtam a tyúkászt és attól kérdém:

— Hogyan jött most kelmed ebbe a faluba?

— Hogyan-e? . . . hát a magunk szekerén.

— Úgy . . . most értem hát, . . . hisz én is azon jöttem!

— Azon-e . . . csodálkozék a tyúkász.

— Azon hát, . . . mert a mint tudja kelmed, kimentem a korcsmából, kigyelmeteket pedig odabenn hagytam, meglepett az álom, és a kelmetek szekerén a saraglyába másztam és a mint kelmetek az idevaló korcsmába érkeztek és a szekér megállt, akkor felébredtem, — és azt gondoltam, hogy a mi falunkban vagyunk . . .

Most értettem aztán, hogyan került egy faluba két bakter!

VI.

Hogy magam is becsületet valljak, azt bizonyítottam, hogy a két lopónak a csapásán jöttem, míg az orgazdáig kisérhettem őket. Aztán pedig hozzáfogtam paraszt prókátorkép a vallatáshoz, és a házat legott kikutattam és a padláson mindjárt megleltem a nénémasszony kárba ment ládáját. A mészárost meg azonnal vitték vármegyére. Virradó után pedig két elöljáróval szekérre rakodtam, és az eltévedt holmikat vittük haza felé. Mire haza értünk, a hírünk is ott volt.

Tán az egész falu kicsődült elejbénk, és a ki most harmadnapja legeslegfőképen sütött-főzött volna, az bizonykodta legjobban, hogy énrólam rosszat sohasem hitt.

Várt a vénasszony is, talán jobban a károsát, mint a hogy engem várt!

Hanem engem is várt valaki a háznál, . . . az én kedves Örzsém!

— Ki a tolvaj? — kérdém megint, a házsártos asszonyt.

— Ne legyen haragod, — szólt az asszony nekiszelidülve, — az öregnek szokása már, többet morog, mint a mennyi rosszat eszével gondol; hanem hogy meglegyen a béke, meg nekem is öreg napjaimban legyen meg a nyugtom, hát ha Isten is akarja, légy házőrző.

— Megcsináltatta kend kinn a padot?

— Nem odakinn, János, hanem majd idebenn.

Örzse kipirulva ment a benyilóba, én meg örömömben szóhoz nem találtam.

— Hát most a belső padon alszik kelmed János? — kérdém kocsisomat.

— Most már nem én, — uram, — hanem egy kis négy esztendős fiam hál ott, a ki már javában legelteti a kert alatti réten azt az ökröt, a melyikért tinókorában a faluba kerültem.

— Hát az öreg anyjuk?

— Megvan velünk szépen, mindenét, házát, földjét, pénzét és ezt a két sárga csikót, mind mást, nekünk adta,

— És a bakterság?

— Mióta odahagytam, megint sorba járja, most aztán az egész falu bakter.

A KIRÁLY ÉS A BOLOND.

Mátyás királynak nagy orra volt; dicséretére legyen mondva, annál jóval is tovább látott: törökkel, némettel könnyen számot vetett, mit ők nehezen láttak meg, minthogy Mátyás a számadást éles karddal a hátukra írta. — Mátyás harczaiban halált, békében az árvának igazságot, szép hölgyeknek csókot osztott. Népével együtt kelt; szállt, győzött, — a szeretetben is kölcsönösen osztozkodának.

Jó kedve kerekedvén, Visegrád környékére vadászni ment, vele ment Vidor, az udvari bolond és Szikszói, a kedvencz apród.

Mátyás a megúnt vadböngészet után leggyakrabban Bartos Imre lakában vesztegelt: nem tudjuk, a pörkölt hús ízlett-e annyira étvágyának, vagy a szép szakácsné — Bartos Etelka? De volt légyen a mint volt, az idő szaladt, mint kilencz agártól üldözött nyúl; a király pillanatig feledé terhes gondjait s a mi szépet Etelkán látott, azt pápaszem nélkül is szépnek találta. Ő határozott, boldogítani akarván a szende gyermeket. Szikszóihoz nőül adni magában eltökélte.

Rövid időn tudomására jutott Szikszóinak, hogy a király részére nőt nézett volna ki; — szépet avagy rútat? nem szólott róla a krónika.

Köszönjük alázatosan a választást, de az apród már jóval előbb választani méltóztatott; s ha kedvesétől szakadnia kellene, köszöni szépen a pákozdi biróságot; — adják másnak, vagy ő — szökni fog.

Eleget okoskodott az apród sorsának elintézésén, de a jó gondolat nem tudott megszületni. Titokban kedvesével megesküdni; ez megelőzendé a királynak

későbbi tervét; de akármint agyalta magát, szüntelen répába akadt a kaszája.

Nyugtalan volt, búja szerteszét kergeté, éhen, szomjan, lépten, fekten búnak áldozata volt. Magányos óráinak egyikében a visegrádi sűrűkbe tévedett, gondolatainak forrása, párja volt a koldustarisznyának, melybe minden falatot a szánakozás vetett és a bánat emésztett meg.

A nap vacsorára ment, a hold egypár szennyes felhő háta mellől leste a távozó napot, hogy a szőke Duna fodraiba dughassa sápadt képét.

Apródunknak lassú haladtában szemei a holdra tapadának s mintegy kérdezni látszék a holdat: mondaná meg, hol teremhetne számára holmi okos gondolat? Ekkor lábai megbotlának: a kaszálatlan fűben Vidor, a bolond nyújtózkodott, az apródra kiáltván:

— Urfi, vigyázzon a bolond-gombára, még nyakát törhetné menyegzője előtt.

— Messze vagyok még, — úgy hiszem, — menyasszonyomtól!

— A mennyiben kettőtök évszáma közt harmincz esztendeig koplalhatna egy udvari bolond.

— Mit?... a nekem szánt nő oly vén volna?

— Öcsém, lekopott már azon százesztendős kalendariumnak fele; most új táblába akarja köttetni a király, ha füled elég hosszú lesz e vén bibliára kapocsnak. — Pajzánkodék a bolond, kedve telvén felültetni az apródot.

— S ki volna a vén szörnyeteg?

— Beatrixnek egykori dajkája, a vén Margit, a visegrádi kalendárium!

— Inkább a Duna fenekére ugrom.

— Ez nagyon hideg megfontolás, urficskám; más oldalról kell forgatni a fejszét, hogy a törzsnek fenekére vágjunk.

— Futnom kellene a királyi udvarból.

— Csitt, gyerek! egy vén asszonyért futni és hová, ha mindenütt királyodnak árnyékában futsz saját sze-

rencsétlenséged után? ha nem kell, mondd meg a királynak; kérj engedelmet kedveseddel való egyesülhetésedre.

— Hátha nem sikerül?

— Lakodalomra vezetlek én, természetesen egy csókért az új menyecskétől.

— Csak a dologra, bolond, aztán a bérről!

— Tedd te az első lépést; ha nem sikerül, ugrani én fogok helyetted. Holnap reggel kezd meg, a végén én kötök csomót. Jó éjszakát!

Egy nappal odább volnánk; múlt a jelennel szorosabban szövetkezett, az élet megközelíté ismét a halált! a hosszú kínnak új vigasztalása van, hogy a kiszenvedt perczek közelebb vitték a bizonytalan végzetig.

Szikszói sem ránthatá ki dereka alól csiklandó baját, mely nyugtalan éjszakáinak számát szaporítá, reménységének rovására. Margit asszony ránczaiban évtizedek töppedének s az apród nem értvén a bolondnak vele űzött tréfáját, még ijesztőbb lett a királyi gondoskodás.

Első üdvözlé reggelen a királyt, folyamodványnyal kezében, hideg cseppekkel márványhomlokán.

A király olvasni kezdé Szikszói folyamodványát; az ifjúban remegni kezdett a lélek. Nem is csoda. Nagy hirtelen felröppenni szerelem szárnyain a hetedik égbe, hol a rokonkebel mámoros boldogságában szentül hiszi, miként a világ szélén egy kunyhó szeretőknek elég tágas, a kedvesnek kötényéből a sült burgonya is királyi eledel és a csermelynek kristály vize egyedüli isteni ital: — azután átgondolni a lehető legszomorúbb jövendőt, melyben a sors eljő bemeszelni a czifrán rajzolt képeket, letaszigálandó a képzelet bálványait a földig, hol hóból, sárból gyúrt képeket az erősebb játszva szétdöntögetheti — nem a legkellemesebb pillanat.

A király arczán értelmezhetlen mosoly vonult el, válasza tagadó volt s míg a folyamodást összegyúrtan

asztalára vetette, parancsot adott Szikszóinak másnap Palotára indulni az udvari bolonddal, nemsokára maga is utánok indulandó levén.

Magasról esett az apród, de a földön volt; eltökélé, inkább meghalni, ha kedvesétől válnia kellene. A királyi termet odahagyván, az ajtóban Vidorral találkozott, röviden fülébe sugván a tagadó választ.

A kérelem tehát egy szótöbbséggel megbukott.

Együtt valának király és a bolond.

— Komám, hetedik szentség a házasság?

— Igy tanultam a szent hitben — felelé a király.

— Apródod csak hatot hisz, a hetediket eltörlötte Mátyás király.

— Gyermeknek imádság a kezébe, hogy faragott képet ne csináljon magának.

— Későn jártál; a ficzkónak csak egy angyala van, ennek is jobb kedve van a földön, mint az égben.

— Holnap Palotára mégysz az apróddal.

— Hátha egyikünk megszökik s az az egyik nem én leszek?

— Nyakadra huzatom a másikat.

— Érthető magyarázat. Sajnálnám, ha foglyomnak talpán lenne a füle.

— Szerelmét verd ki a fejéből; tanítsd inkább a Miatyánkra.

— Saját dolgod, édes komám, mindennapi kenyeremért imádkozni, azért bátorkodtam a Miatyánkot elfeledni.

— Mai kenyeredet úgy eszed, a mint a Miatyánkot mondani fogod.

— Segítségeddel neki indulok.

— Kezdd, én utánad megyek.

A bolond közepefelé elakadt, a király segíteni kezdé.

— Légyen meg a te akaratod.

— Komám, itt a bökkenő, itt bizonyosan elakadunk, ha százszor kezdjük is.

— Korbácscsal iratom a hátadra.

— Kár lenne, írd inkább e gyűrt papirra, — mondá a bolond, az asztalról gyűrt papirt kapván fel, — ha lelkem üdvét a magadéként szereted, írd e papirra: nevedet alá, hogy imádhassam nagy mesterem nevét a túlvilágon is; csak írd, komám; tudod: feledékeny a bolond.

— Palotán ujra kikérdezlek.

— Meg fogsz elégedni velem, koma! jó egészséget a palotai útnak!!!

*

A nap vérvörösen csapott fel a visegrádi berkes oldalon, vékony sugáraival a fák egyikének derekához támaszkodó bolondot bökvén oldalon. A bolondnak csörgő sapkája alatt a semmivel törődésnek töretlen arcza volt, dátumával a konyha-számvetésnek, mely a pinczebevétellel végződvén, az arczszinezet leginkább hasonlított a budai tavalyi terméshez. Elégülten, mint a kivel a lelkiismeret keveset birkózott, nézdelé testének széles árnyékát, mely a királyi konyhának legfényesebb oldala volt.

A remetelaknak tölgyajtaja nyikorogva fordult meg a vas sarokban, atyámuram ajtósarok helyett kenyerére pirítván a szalonnabőrt. Egész hosszában pater András kámzsája botlott ki, ábrázatja csuklyájába mélyedvén; bal hóna alatt vastag könyvnek kapcsai csuklottak egybe, jobbjáról erős kőrösfagyökér nyúlt ki, szükség esetében gulya-terelőnek is megjárná.

A bolond is kimozdult helyéből, gyorsított léptekkel beközelítvén a tisztelendőt, bibliás kezére nagyot czuppantott, kimért óvatossággal tekintvén a pásztorkodási szimbolummal ellátott marokra.

— Ha el nem tévedtem, pásztor, téged kereslek! — mondá a bolond.

— Honnét jösz, eltévedt századika az úr nyájának?

— A király aklából, két gödölyének nyakára készíteni a házasságnak szent igáját.

— Uram! világosítsd fel a tévelygőknek elméjét!

— Szerelmeseknek ritkán van otthon az eszük.
— Áldás terjedjen el életöknek kétes útjában!
— Palota felé egyenes leszen útunk, mint a deszka.
— Részesültek-e már a harmadik és negyedik szentségben?
— Bizonyosan, minthogy a hetediken járkál az eszök.
— Uram, áldassék a te világosságod!
— Inkább az árnyékban menjünk, urambátyám; a tüzelő nap hamar a zsiromba kap.
— A türelem a legszebb erény.
— Mártirnak nagyon vastagra híztam.
— Hivalkodás az ördögnek vánkosa.
— A tollnak olcsóbb ára lesz, ha pokolban is esik vásár.

A végszavaknál már a kápolna ajtajánál valának; a remete harangjával szent misére hivá szokott híveit, — kissé nyiltabb téren állt az erdőségben a kicsi kápolna fatornyával, a sűrűből néhány gyalogút ágazott ki, nyomdokán az ájtatos környékbelieknek, a nagy ajtóval szemközt pedig szélesebb út nyílt az erdő vágásába.

A bolond türelmetlen volt, Szikszóinak jelen kelle lennie, kedvesével titokban egyesülendő, — mielőtt a remete reggeli imáját befejezné a gyalogutak egyikén eltávozott, sürgölendő a dolognak végkimenetelét.

*

Nagy csinnal rendezett szobában Szikszóit látjuk kedvesével; ez sírt, a másik kucsmáját szorongatá kezében, az ablak párkányzatánál az édes anya ült, komor arczát kezére nyugtatván, hihetőleg nagy gondolatokon tépelődvén. Az apród pillanatai a gondolatba merült anya és kedvese arczán váltakozának, mintegy várakozván a feleletre, mely egy rég tett kérdésnek megoldása leendett.

Kinos helyzetben volt Szikszói, mert az anya, férje nélkül, ki a királyi vadászatra ment, határozni nem

akart; jól tudá ugyan férjének szándokát, de ha a király gátul emelkedendik, inkább átkot, mint áldást lehetne reményleni a megtérő apától.

Szétszakasztani sem akará a kedves rokonulhatást, mely ha tüstént nem történhetnék, kedves gyermekének sziveszakadtával kétes jövőt láttatott. A jövendőnek vastag falába elegen verték ugyan fejöket, de mindeddig a puhább fej kapta a horpadást.

Szikszóinak végfeltétele volt, a leendő egybekelést még az atya előtt is titokban tartani, később a körülmények legjobb tanácsadók levén, megmutatni a teendők sorát.

A türelem szakadni kezdett; Szikszói levert érzettel távozni akart, — s mit az esdeklés nem eszközölhetett, a keserű válásnak hatásos pillanata kieszközlék a szerető anya szivében.

— Ám legyen meg akaratod; tán az ég mindent jóvá teend!

A félig siró, félig nevető pár rögtön megtevé készületét a kápolnába menésre, sürögvén az anya körül, nehogy a pillanat újra felforgasson minden boldogságot, pár percz alatt készen valának, — szótlan hagyák el a küszöböt, a kerten keresztül az erdő zöld pázsitján a gyalogútra kerülének, melyen sebes leptekkel az udvari bolonddal találkozának. Négyen menének együtt, egy úton haladva, egy czélon elmélkedve különböző érzelemvegyülettel.

*

Vadászatában a király korán kifáradván, az erdő mélyén reggelizni akart; a széles vágáson haladván, kedves vendége, Bartos Imre mulattatá vadászkalandjaival.

Mátyás kiéhezett lovát szorítani kezdé, megrövidítendő a hosszúra nyúló utat. Bartos figyelmezteté, hogy a nyílás a kápolnánál végződik, és a kijegyzett hely oda három dobásnyira van. Az egész kiséret vágtatóban volt, eresztett kantárral futtatának a vágás

végeig. A kápolnához közelítvén, Mátyás udvari bolondját, kit Palotára rendelt az apróddal, látá harangkötélbe kapaszkodni, mire a kisded érctömeg erőszakolt kondulásaiban hangoztatá a vidéket.

— A bolond vagy baráttá lett, vagy éhkínjában delet harangoz; mondá a király, kiváncsian közelítvén meg Vidort.

A kápolnához érvén, lováról lekanyarultában kérdé a bolondot.

— Mi kereseted van itt?

— Apródodat búcsúztatom el a nőtlen élettől.

— Mindkettőtöket Palotára parancsoltalak!

— Szakácsnét nem rendelél, koplalni nem akaránk, szakácsnéról is gondoskodánk, s hogy meg ne szökjék, apródodat megesküdtetem vele.

— Megtiltám neki a házasságot.

— Komám! midőn a Miatyánkra tanítál, egy gyűrt papírra e szavakat írtad: «legyen meg a te akaratod;» a papirt zsebemben feledém, — apródod választott kedvesével akart megesküdni, mielőtt a másikkal te megajándékoznád; — előbb egy óranegyeddel az egyesülendők elébe sietvén zsebemben leltem a papirt, mely Szikszóinak folyamodása volt, s rajt a mondott szavak alá írt neved — de ne zavard, komám, az esküvőket — hallod a végszavakat...?!!

... holtomiglan, holtodiglan; isten engem úgy segéljen, és istennek minden szentei!

— Komám, késön jártál ajándék menyasszonyoddal.

— Már így vége mindennek, — mondá a király Bartos Imrének, — Etelkádnak más vőlegényt kell keresnem!

— S ki a menyasszony? — kérdé Bartos Imre.

— Bartos uramnak a leánya.

— Úgy saját gyermekem.

— A mennyiben tudniillik a menyasszony csakugyan a kegyed leánya.

Ekkor jött ki az egyesült pár, csodálkozva állva meg a nagy király előtt.

— Megelőztétek ugyan szándékomat, — mondá a király, — de azért az én és atyátoknak áldása őrködjék szerencséteken.

— Szép menyasszony, egy csókot kérek, ez volt az alku az esketés előtt.

A bolond megkapá jutalmát, mint megtartá a késő ivadék emlékét e történetkének, melyet a nép ajkáról vettem és adtam az újabb emlékezésnek.

AZ ÚT MELLETTI KERESZT.

Te, kétlábú féreg! ... átkot mersz szórni az égre? azt gondolod, eléri nyelved, azt a nagy magasságot, melyre mikor fel akarnál nézni: még a nézésben is megfájdul a nyakad? Talán daczolni akarnál? mert összehordtál egy rakásnyi követ, melyre ráfogod, hogy örökre fennáll?

Hát nem ösmered azt a nagy hatalmat, melynek elég annyi, hogy rongy munkádon az idő rajt feledi, s egy pár száz esztendő mulva annak a kőhalmaznak maradékát sem lelnéd; hogy belőled emlékezet okáért egy kisebbet raknál.

Büszkén állsz! ne hidd, hogy birkózni akarjon veled az ég; nem láttad fúni azt a semmit, a láthatatlan szelet, melynek nincs annyi megfogni valója, hogy megláthasd, milyen? s ez a semmi a tölgyerdőt is gyökeréig hajtja: hát a te munkádat?

*

Ott állt a falu, a maga helyén, hívják akárhogy, az mindegy; a nádas tetejű házak nem kérőztek a városba, — a nap ide is besüt, s a komáromi kalendárium ide is megmondja, mikor legyen meleg, s lesz-e hó a télen?

Azt is mondhatnám én: így hívták ezt a falut, vagy úgy; de hála istennek nem a rétemet keresem a határban, hanem embert, az pedig mindenütt egyforma és hogy én se mondjak, róla nagyobb rosszat, mint a többi; azt mondom, hogy az ember egytől-egyig gyarló.

Hej! a legtöbbnek de kevés jó fér be a száján, van ugyan a kanalának dolga, mert hisz gondját viseli

a szája ízének; de ha elkésett az asszony a konyhán, mert a nyersfa mellett lassan melegedett a lé ... uram bocsá, a helyett, hogy annak az istenáldott falatnak elébe egy jó szót küldene ki a száján, még inkább azt káromkodva várja.

Pál István szakasztott ilyen volt, akár őt fogjam elő példának okáért.

Ha a kése életlen volt, össze-vissza kerítette magát az angyalt is, pedig ki hallotta valaha, hogy az még arra is ráérjen, hogy Pál Istvánnak, vagy akárkinek is a kését köszörülje.

Ha nedves volt a taplója; előkapta a Pontiust, meg a Pilátust, pedig nem az ejtette a vászonkorsóba, hanem Pál István.

Meg mikor a kis borjú belefordult a kútba, ... neki esett az apostoloknak, a helyett, hogy nagyobb kávát csinált volna a kútjára.

Elég az hozzá, hogy Pál István beszédében kevesebb volt a jó szó, mint a káromkodás, — s minthogy őt kaptam elő a hozzá hasonló ezer meg ezer közül; hadd mondom el az ő történetét.

Előkerül akkor ezen beszédben a felesége is, meg a lánya, meg egy szegény zsellérasszony fiastól, aztán ki is még? ... úgy ... most jut eszembe az öreg Vincze, kinek az a kétkerekű laptikája van, melyben koldulni jár a szegény öreg. Hegedűje is van neki, azt hiszi a jámbor, hogy a hegedű még keservesebben szól, mint ő; pedig a ki azt a két talyiga kereket nyikorogni hallja, előbb gondolná, hogy az öreg háját kér, mint krajczárt.

No de kezdjük mindjárt Pál Istvánon magán.

Éppen hallom, mikor kikiált a konyhába: te asszony, verjen meg az az ...!

Szinte tudtam, hogy ilyen beszéden kapjuk; ím, most is valakit mást biztat, hogy verje meg a feleségét, ugyan miért?

— Nem tudod elhozni azt az ebédet, hogy ez meg amaz.

— Nincs még tizenkettő, — mentegetőzik az asszony.

Üssön beléd, nem mondtam előbb, hogy éhes vagyok, úgy-e? — zúgott odább a másik, bizonyságomul, hogy Pál István még az ételt is káromkodva várja, nem is említvén azt, hogy most mindaddig istentelenkedik, míg az asszony eleibe nem teszi a tálat.

— Hát az a lány hol van, nem tudja behozni az ördög? — lármázott az ember újra, mire a lányt a konyhában majd a nyavalya törte ki, majd megmondom miért?

Megbomlott ezen házban a jó rend, ha a gazda honn volt; a ki kaszált, azt kapálni hajszolta, a mely cseléd vasaltatni akart, annak azt mondta, fogj be, . . . a ki vizet mert, rárivallt: nincs más dolgod? cselédet, asszonyt, gyereket össze-vissza zavart, csakhogy káromkodni valója legyen.

Néhány hét óta a leányra került a sor . . . — nem eszed a kenyeremet, — azt mondja Pál István nagy mérgesen, — férjhez adlak, erre, arra . . . a mint szokása volt őkelmének, hogy toldalékul mindig hozzá vetett egy-egy kanász imádságot.

Ritkán ijedne meg leány az ilyen fenyegetéstől, de Pál István azt is megmondá, hogy kihez adja; 50 esztendős szomszédjához, pedig az ilyen vőlegény aligha kell annak, a kinek úgyis van egy szeretője, pedig szép.

Maga is az volt; úgy kell neki

Mintha csak összeválogatták volna őket. Mikor az itatónál egymás mellett álltak, s az elmenőnek a szeme rajtuk akadt, ha a leány volt, nem a legényt, ha legény volt, nem a leányt irigyelte; ha már az isten ilyeténkép megteremté őket, azt gondolák, összevalók: így párosan nézni is szebb őket.

Nem adták, vették ők a szót, beszélt helyettük a falu; néha, azaz akárhányszor, saját fülök hallatára mondták még a vének is: gyermekeim, összevalók vagytok.

Ilyenkor ők is összenéztek, szót sem szóltak egy-

másnak, azaz, hogy nem is kérdezősködtek; de még mit a bámulók mondtak, arra sem mondták, hogy sem igaz.

A mezei munka után, alkonyat felé mintha valaki hivogatta volna őket a gyalogútra, mindig együtt jöttek haza; néha szó nélkül is megtörtént ez a kis utazás; hej pedig jobban esett ez a szótlanság, mint mikor az úrfi meg a kisasszony órahosszat cseveg a kanapén, csakhogy olyan czifrán esik ki a rózsa, liliom sok csillag, bársony, márvány, a melyikből tudniillik az úrfi mondásakint, a kisasszonynak a képe, szeme, szája, keze, lába, meg a nyaka van . . . mondom, ebből a sok czifraságból azt sem hiszi az ember, a mi talán igaz. Soha sem mondja a paraszt legény, hogy az Örzse képe olyan mint a rózsa; de nem pingálja ám magát Örzse; azt sem mondja, hogy a válla márvány; mert még hála istennek faluban nem ment ki a módiból a nyakkendő! Azt sem mondja Pista, milyen a leány szeme, beéri vele ha látja; de meg nem is keresgél ott csillagot, inkább keresné a csillagok között Örzse szemét, csakhogy az olyankor alszik, azaz, ha tud.

Még itt a falun nem szorultak czifránál-czifrább hazugságra a legények, valamint városon is jobb volna, ha a szerelmem szép kisasszony ajtót mutatna az olyan úrfinak, a ki mindent úgy darabszámra eldicsér, a kezéről, a lábáról, a fogáról . . . orczájáról, a nyakáról mondván el valamit; mert elhihetik nekem, hogy a gyönyörű lepkéről is lemarad az aranyos por, ha az ember a kezébe veszi!

Szerelem, szerelem, néma a te nyelved, . . . de jó az a meg nem mondott titok! nem azért, mintha nem szeretné kimondani az ember, de majd máskor mondja, — akkor is csak úgy súgva.

Hohó! hová keveredtem? Pál Istvánt az asztalnál felejtettem, s a szeretőkről is akarok mondani valamit.

Addig járták ők a gyalogútat, hogy a szomszéd, az az 50 esztendős ember, fösvénységből vagy mi, megsokalta, hogy a mint az ő fundusán át megy a gyalogút,

napról-napra szélesebb lesz, s az ő nagy fejével nem volt rosszul gondolva, hogy a kik azt járják, nem annyira egymásután, mint egymás mellett mennek.

Rájuk leskelődött, s a lány apjának jól megtoldva mondta el a dolgot.

Ezóta fenyegeti erre, arra, hogy a leányt férjhez adja a szomszédjához, a legénynek pedig ment olyan izenet, hogy ilyen, olyan, meg amolyan, szedtevedte koldus kutyája, gyüttment, szemétenhányt, zsellérmaradék ... és a többi ... rá ne merj az én lányomra nézni, nem koldusnak neveltem én azt fel.

Tehát gyanította a gazda, hogy Pistának nem ő tetszik, hanem a leány.

Valamint azért is dörmögött és káromkodott Pál István, hogy a lánynak meg nem a szomszédja tetszik hanem Pista.

— Kimenjek érted te! ... bőgött egy nagyot elkerítve az apa — majd behozlak eszed nélkül, tudom! végzé be egy másik káromlással, melyre szentül hitte, hogy a lánynak az esze is megjön.

— Mit akar apám uram? kérdé siró szemmel a leány.

— Ne bőgj! ... azt a Pontius Pilátusodat, ... ne bőgj, azt mondom, holnap reggel átjönnek a kérők.

*

Maga maradt a gazda ... erre az ételét kényelmesen turkálván a tálban, senkinek sem volt útjában, akár a közepéről kanalazta a megtetszett falatot.

A mi beleváló, sava, borsa, — belefőzte az aszszony, csak az istenáldás hiányzik belőle; mert azt nem fazékban főzik.

Elfakadt ríva Vincze bácsinak a hegedűje az ablak alatt, s a mint kifért a száján az öregnek, énekelt egy egetverő éneket, hogy Pál Istvánnak ijedtében a kanál kiesett a markából.

Pénzért én sem igen hallgatnám el, mikor az öreg Vincze hegedül; de mégsem tudnám elnevetni ma-

gamat, tudja az ég, mi lehet az oka, mikor ő húzta a hegedűt, minden pénzem kikészült a zsebből.

Még az eb sem ugatta meg; mintha tudta volna, hogy annak elég a baja, kisebb gondja is nagyobb annál, hogy a falusi kutyákat bosszantani kivánná; de Pál István túl tett a kutyáin; pedig ha jól tudom, hat volt az udvarán.

— Asszony! — kiabált a feleségének, — elverd azt a vén kötni valót az ablak alól, mit ordít a számba?

— Már miért nem maradhatna kinn, ha az isten nevében jött? szólt az asszony annyi bátorsággal, a mennyit az úristen rovására mert csak elmondani.

— Mit kiabál?

— Hadd kiabáljon, — mondja az asszony, — a kend részét is ez imádkozza le, van neki miért feltátani a száját.

— Elverd azt a mennyországba verbuváló dicsőségét a vén üdvösségének . . .!

— Uram ne vigy a kisértetbe! rémült el az asszony, szavába kapván a dühbe jött gazdának.

— De csak hadd vigyen, akár odább is, — morgott rá Pál István, — vigye veled azt a koldus kutyát is.

— Így bánik kend azzal a szegénynyel, a ki szegénységében is az istent dicséri.

— No csak dicsérje tovább is; a mint látom, a tavalyi dicsérete nem sok hasznot hozott neki; megevő kenyere sincs talán.

— De van neki, a mi kendnek nincs . . . nyugodt lelkiismerete.

— Kinálja meg vele a csizmadiát, ha varrna érte neki egy új sarút, mert a mostaniból kilátszik a lábbujja.

— Hadd lássék . . . válaszolt pártfogólag az asszony, — az apostolok is mezítláb jártak, mégis oda jutottak, a hova kend nem megy.

— Ha hínának sem mennék, istentelenkedék a férfi.

— A szájával veri kend az istent.

— Ezzel a somfával meg téged, ha el nem lódulsz, hogy a jég verjen el valahol.

— Kimegyek, kimegyek, ... mondá elkeseredetten az asszony, — az ajtót is beteszem, hogy a szavát se halljam kendnek, — toldá végről, sűrű könnyhullatások közt menvén a konyhára.

Az öreg Vincze mindegyre hegedűlt, melynek a nótája csak akkor hallatszott, mikor maga Vincze nem hallatszott, s míg a tüdejébe bele szedte a szuszt.

Alig hogy készen volt az első verssel, megint újra kezdte a másikat, két annyi erővel ... Még a talyigás szamár is egyet csapott a fülével, a mint az erős hang az agyába tolult, — valamint Pál István is újból elejtette a gombóczos kanalát.

— Gyere be te Örzse! — riadt a konyha felé, mire belépett a lány.

— Mid vagyok én neked? — kérdé nyersen az apa.

— Édes apám kend nekem! — mondá a lány, csakhogy azt az édest vajmi keserűen mondá.

— Parancsolok-e én neked?

— Soha sem tagadtam én azt apám uramnak, — mondja a lány, elhagyván az édest, és meguramozván az apját, minthogy éppen olyan nagyon ráérett a parancsolás.

— Van-e piszkafa ottkin?

— Nem tom' ... apám uram ... hebegé a leány, azt gondolván, hogy az engedelmesség, parancsolás és a piszkafa mind az ő számára lesz, — egyet gondolt tehát időnyerésért, s azt mondá még ... majd keresek egyet apámuram, ha találok.

— Találj is, mert akkor én keresek egyet, néked találom azt, a mit megtalálok, magyarázkodék az apa.

— Hát mit csináljak azzal a piszkafával? okoskodik a lány, eligazodni kivánván a dologban.

— Verd el azt a vén gazembert az ablak alól! ...

legalább máskor megemlékszik és nem hozza ide az ördög . . . erre arra! és a többi.

— Megyek édes apám, — felele a leány, s a konyhában meglelvén a piszkafát, azt egyik kezébe s egy tányér lisztet a másik kezével a kötênye alá fogván, mind a hat kutya kiséretében az utcza felé indult.

Vincze meghallván az utczaajtó nyikorgását, abbahagyta az énekét és alamizsnát várván, jó előre rákezdé:

— A mit nekem szánt kigyelmetek! . . .

(Szegény ördög, ha tudná kend, mit szánt kigyelmednek Pál István.)

— Fizesse meg az úr isten, — folytatá még odább — és adjon ezer annyit helyette.

(De jól esnék Pál István ő kigyelmének.)

— Ha ezen nem, hát a másvilágon, — folytatá jó szivvel az öreg Vincze.

— Maradjon a tied, dörmögé magában Pál István, a mint hallotta a viszonzást, és alig várta, hogy a puffanásokat hallhassa.

Hallotta is, mert Örzse a láb alá keveredett ebeknek osztá ki a piszkafát, a lisztet pedig a talyigából kihajoló Vinczének nyakából lelógó tarisznyába ürítette.

Zupp, . . . zupp, . . . zupp, hangzának a gyorsan kiosztott ütlegek.

Úgy kell neki! — mormogá Pál István azon jó hiszemben, hogy a lánya bezzeg engedelmeskedik.

Ugyancsak mindjárt hallotta a kutyalármát, melyről igen könnyen eltalálhatta, hogy nem a kutyák bántanak valakit, hanem megfordítva, a kutyákat bántja valaki.

Mérgesen fordult az ablak felé, éppen akkor ürítette a lány a lisztes tálat apja urának szemeláttára, Vincze pedig súgva kezdett beszélni a lánynak.

Csak az a baj, hogy némely ember mikor súg, éppen olyan zörejjel teszi, mintha kiabálna, azért nyitotta ki Pál István félig az ablakot.

— Mekkorát ordítottam! — mondja a lánynak, — hallhattad, hogy én vagyok idekinn.

— Nem mertem kijönni, — válaszolt Örzse, — míg aztán apám nem küldött, — súgá tovább, nem mondván, hogy az apja piszkafával küldötte.

— Mindjárt gondoltam, hogy itthon van, — folytatá Vincze, mert máskor hamarább kijöttél . . . azért csak kurtán mondom édes gyermekem, hogy Pista szeretne veled beszélni.

Az volt ám nagy csoda, hogy Pál Istvánt meg nem ütötte a guta, azaz jobban mondva, hogy ő maga ki nem szaladt végig verni a postát.

— Megmondhatja kend neki, — beszélé a leány, — hogy édes apám férjhez akar adni.

Kevés híja volt, hogy Pál István ki nem kiáltott az ablakon, tudniillik először azt, hogy igaz, másodszor még a tetejébe valamit, az ő saját módja szerint. Úgy segített magán Pál István, hogy ha nem mondta is, de legalább eldörmögte.

— Rossz hírnek elég lesz, — mondja Vincze, — hanem azért ne essünk kétségbe, a tisztelendő úr úgy is szelét vette a dolognak, s azt mondta, majd annak a vén szomszédnak megmondja, hogy ötven esztendős korában nemhogy új boldogságon törné a jóravaló ember az eszét, hanem azt is megbánja, a mit e idig tett.

Pál István eltartotta a szót, hanem a tisztelendő úr tudom elborzadt, ha megálmodta, a hogy Pál István elkerítette. Valamint Örzsének sem esett nagy vigasztalódására a tisztelendő úr közbenjárása, minthogy édes apja nem igen járt arra, a merre az úrnak a nyáját a tisztelendő úr vezette; azt is jól tudta, hogy a mely vén ember asszony után bolondul, csak úgy marad veszteg, ha megkötik.

— Ne sírj gyermekem, — vigasztalá Vincze a könnyező lányt, — még nincs itt az esküvő napja, — addig gondolunk valamit. Estére, mikor apád a korcsmába megyen, jer le az út melletti kereszthez, ott vár reád Pista.

— Ott leszek, — mondá a leány, — s bement a házba.

— Meg én is, ilyen olyan, meg amolyan, gondolá, de csak gondolá, Pál István talán még czifrábban is, . . . csakhogy nem mondom el.

*

Emberséges embertől is sok volna, hogy ennyi békességes türése legyen, mint volt Pál Istvánnak, csakhogy a ki nagyot akar ütni, előbb hátrafelé nyujtja ki a kezét. Pál Istvánnak tehát, én mondom, elhihetik, ilyen forma dolgon járt az esze, azért hallgatott úgy.

Mult az idő, Pál Istvánnak ott járt az esze, a hova Örzse lánya akart menni. Nem sokat gondolt ő azzal, hogy őtet nem is hívták oda, talán jobban készült, mint lánya, mert minduntalan körül nézett, vajjon nem feled-e el valamit? s mikor az ajtó sarkához került a szeme, mindig azt mondá hogy: megvan!

Pedig ki nem tudná, hogy a falusi ember az ajtó sarkában szokta tartani a — botját.

Alkonyat felé szüntelen dörmögött, mint a kakukkos óra, mielőtt ütne, öt perczczel előbb egyet kerrenteni szokott.

Kínosan várta a lány, hogy az apja a korcsmába téved, de csak nem akart lódulni. Kétszer hozatta tele a zöld korsót vízzel, mindig ivott. Tudta a lány, hogy az ilyentől el nem veszti szomját az öreg, . . . de hát mért nem megyen a korcsmába?

— Add ide a pinczekulcsokat, lány! szólamlék meg végre.

— No valahára! — gondolá a lány, — akár hova, még is elveri a szomja.

— Fogjon be a szolga a szánba, parancsolá odább.

— Az is megtörtént olyan hamar, a hogy csak lehetett két ember keze után, mert a lány is segített.

— Be van fogva, apám uram! jelenté Örzse.

Kiment az öreg, felült a szánba; a két csikó ló nyughatatlanul várta, hogy már megindítsák.

— Csett né! — hallék a biztató szó, s az öreg a kapu felé hajtott.

— Hála istennek! — mondá vagy háromszor a lány, s alig várta, hogy a kaput betehesse, mikor az öreg nagy zajjal mondja:

— Hohó, azaz, hogy megállj! a minthogy meg is állt.

— Itthon feledtem valamit.

— Nem lesz szerencséje apámnak! — bátorkodék szólni a lány.

— Valakinek nem lesz, az bizonyos, — dörmögé Pál István, — hozd ki a botomat az ajtó mellől... eredj!

Kihozta a lány.

— Minek ez, apám uram, ha szánon megyen?

— Annak lesz, — mondja a kérdett, — a ki gyalog megyen.

— Ilyen hóval há menne valaki?

— Tudom én há, — mondja az öreg, — a keresztfához! hallottad... hanem oda ne jőjj, azt megmondom, a ki, ... és a többi.

A leányt majdnem a nyavalya törte ki, gyanítván, hogy az apja az ablakon leste.

Míg a leány ekképen gyötrődött, addig Pál István ment a maga útján, minduntalan a bot után tapintván, nehogy elmaradjon. Ilyenkor mindig azzal vigasztalta magát, hogy: megvan!

A falun kívül nehány száz lépésnyire az árok széléből emelkedett ki egy keresztfa..., korhadt fája nagyon engedvén az időnek, túl a rendén egy oldalra hajlott.

Elvásott az a jó ember, a ki ezt az út szélére tette, a mostani fajtának pedig nincs ráváló pénze. — Ilyen világ van most.

Pál István odaért, megállt, és leszállt a szánról, nem is említvén, hogy a botot azonnal kereste, ekkor is azt mondván, hogy: megvan!

Jó darabig várt ott hasztalan.

Jó darabig várt ott hasztalan, és a fagyos idő nem hagyott várakozni valót, utóbb azt gondolta, hátha Örzse megizente Pistának, hogy ott várja az apja!

Kitellett a pogánytól, — mérgében a dülőfélben levő keresztet az út középre lökte.

Megijedt a két csikó, s mielőtt a gazda az ülésbe kapott volna, bármint húzta is Pál István a gyeplőt, ment a hogy csak tudott.

Eleresztette volna szivesen a gyeplőt, csakhogy most már a sok vergődésben a gyeplő fogta meg a gazdát, s ekképen csúszott hason olyanformán, hogy a mint a karja elfáradt, a képével is járt ott, a hová azelőtt csak a csizmatalpát tette . . .

— Mondta kend Vincze bácsi annak a leánynak, hogy itt várom? — kérdé Pista Vinczét, nagy erőlködve emelvén fel a kidőlt keresztet.

— Hogy ne mondtam volna? — válaszolt az öreg, — s ha máskor eljött, most is eljön, hiszem.

— Én meg nem hiszem, — mondja Pista, akkor támasztván helyre a keresztet, mely épen a hitnek az ő jele.

— De pedig elhiheted, — bizonyozá az öreg a búsuló legénynek, a ki maga legjobban szerette volna, hogy Vincze csakugyan elhitesse vele, hogy a leány eljön.

Míg ezek így egymással czivódtak, Pál Istvánnal tettek a csikók egy fordulót, s útközben ismét megrezzenvén valamitől, visszafelé jöttek nagy nyargalva, s ezen robajra a várók is kiálltak az útra.

Pistának az esze most is inkább a leányra volt, de Vincze vénebb fejjel levén, még azt is elfeledte, hogy a hírhordásért milyen alamizsnákat kapott Örzsétől . . . készen várta a rohanó lovakat és Pál Istvánnak a a keresztfánál maradt botjával hadonázni kezdett.

— Hő ne! hő ne! lármázott jó előre, Pista pedig a gyeplüst megrohanván, szerszámon elkapta.

Csitítani kezdték a lovakat, s még csak utóbb vették észre a nyöszörgő gazdát. Ötven esztende,

prédikáczió nem használt annyit Pál Istvánnak, mint ez a szánkázás! A mint szóhoz kapott, mindig csak azt nyögte: Jaj Istenem! jaj Istenem! oda vagyok, hogyan segítesz meg?

Mondtam, hogy használt neki . . . ugyan nem könyörgött még, de már olyan kérdés formában próbálgatta a mennyországot.

Láttam én már ilyen embert eleget, mikor eléri a baj, négykézláb is megmászná az eget. Leoldották hamar ő kigyelmét, a szánba emelték, Pista aztán kocsiképen vitte.

Biz ő kelme kiment a formájából; s míg valamiképp a véréből kimosták, volt mit elszenvednie.

Tele volt a szoba vénasszonynyal, s a ki mi bolondot meghallott, mind fölkomendála.

— Nénémasszony, — mondá az egyik, — a fogai is vérzenek . . . előbb azokat is ki kellene húzni.

— Dohánylevelet kell a szájába rakni, — tanácslá a másik.

— Nyakig egy sajtár vízbe kell dugni a fejét, hogy megszíjja, — beszélé egy harmadik.

— Hát reszelt torma nem volna jó? — kérdé a negyedik, — az sokról használ! — bizonyozá odább.

Mindezekre csak egy árva szitok nem jött ki a száján: pedig de nehezen állná meg az ember.

*

— Hogyan esett a kend baja? — kérdé utóbb az asszony.

— Elég, hogy megvan, — nyöszörgé Pál István, pedig máskor majd lett volna: mit kérded? erre arra! de most alább hagyott, s inkább, mint hazudjon, egy szóval sem mondá.

— Ki hozott meg? — kérdé utóbb a körülállókat.

— Az öreg Vincze, — mondja rá az asszony.

— Meg Pista, — toldá hozzá a lány, jónak látva megmondani az igazságot.

— Mit adjak, gyermekem? az isten áldjon meg.
— Áldjon meg kend! — mondja a legény.
— Ha volna mivel!
— Egy jó feleséggel! — tódá hozzá Vincze.
— Amen! — mond az öreg, hogy egyszer káromkodás helyett ilyent mondjon már.

EGY GOMBOLYAG FONÁL.

I.

Egyetlen egy jó ember sincs a föld kerekségén, édes Ágnes asszony, ezt én mondom.

— Régebben mondhatta volna már, — jegyzé meg Ágnes asszony az ablakot törölve.

— Aztán hiszi ön, hogy ez a világ még sokáig fog állni?

— Én mindent elhiszek.

— Ugy-e, az ördögöket is?

— Tökéletesen, és annyira hiszem, hogy le tudnám rajzolni, ha tudnék.

— Mi lesz belőlünk? — mondja rókaképpel amaz, kit Ágnes asszony, úgy látszik, nagyon félvállról vesz.

— Persze, Varjas uram, azon tépelődik, hogy magából mi lesz?

— Debz' édes Ágnes asszony, ha már húsz esztendeje egy asztalnál eszünk . . .

— Azaz: koplalunk, — kiált a szóba Ágnes asszony.

— Elég, hogy eddig is megéltünk, Ágnes asszony, válaszolt Varjas úr, — minthogy tehát már húsz esztendeje, hogy egy asz . . . (asztalt akart mondani, de félt, hogy Ágnes asszony megint bele szól) födél alatt vagyunk, hát én az ön lelkéért is mintegy felelőssé teszem magamat.

— Ne aggódjék Varjas uram az én lelkemről, nem kell azt se áztatni, se szapulni, elég tiszta az nekem; csak Varjas uram lássa, hogy miképen mosakodik tisztára; dejsz' tudom isten, hogy ázik ötezer esztendeig lúgban, míg azt a fösvénységet kieszi a hamu.

— Ágnes asszony! Ágnes asszony! ne vétkezzék, — ne kivánja, hogy én vétkezzem; ne zavarja el az embert, midőn megérti a jónak sugallatát, és szánva, bánva veri mellét.

— Ugyan kedves Varjas úr, — nem segíthetném ebben a jó szándékában? — ön úgy is tudom, hogy gyenge még az igaz hitben, hanem ha én behozom sodrófámat.

— Ágnes asszony, engem méregbe hoz.

— No hát folytassa ott, a hol elhagyta; éppen már azzal ijesztett, hogy mellbe üti magát.

— Jobb volna, ha Ágnes asszony is meggondolná magát, — ma hamvazó szerda van, — eléggé alkalmas idő arra, hogy az embernek eszébe jussanak azon cselekedetei, melyeket a másvilágra kár volna átczipelni, hogy ott emlékeztessék rá.

— Varjas úrnak pedig ilyen gonosz cselekedete...

— Én nem mondtam, hogy gonosz cselekedetek.

— Bizony nem is a jó cselekedetektől borsózott föl a háta hamvazó szerdán.

— Akármitől, mi gondja arra Ágnes asszonynak? elég az hozzá, hogy maga is elég okot adott arra, hogy mérgelődjem, pedig a mit olyankor mondtam, éppen nem olyan, hogy én azzal a más világon is dicsekedni merjek; azért magamba szállván, mind saját, mind az ön lelkéről kivánván gondoskodni. — Ágnes asszony, ne nevesse ki ezen ellágyulást, — én egy fogadást tettem.

— Hallgassa meg az úr isten, — mondja Ágnes asszony fejcsóválva, — hanem előbb mondja meg nekem Varjas úr, mi lelte? Húsz esztendeje biztatom, hogy térjen a jó útra; de csak nem találta rá. Hány keserves könnyüt ontott ki Varjas uram, — hej! ha rágondolok arra a maga raktárára, hány mindenféle szedett-vett portéka rothad ott.

— Már megint előhozza.

— Talán még tagadni akarja? — hát még most is

hazudni akar, mikor bűnbánatra tátja föl száját, — ugyan mondja meg, hány kötelezv . . .

— Fogja be már a száját, Ágnes asszony! — kiáltja Varjas, mielőtt az asszony elvégezné, — nem akarom én hallani a maga örökös egyforma lármáját, hanem azt kérdem: akar-e engem fogadásomban istápolni vagy nem?

— Akarom, akarom, na! csak térjen meg egyszer a jóra, — hát mit akar? mondja el.

— Valahára! — mondja Varjas, — hát a mint mondám előbb is, én egy fogadást tettem.

— Kiosztja vagyonát a szegények között? — kérdi Ágnes asszony.

— Koldus vagyok én magam is, — nekem nincs kenyérkeresőm senki, ha magam nem nézek valami után.

— Hát holta után?

— Mit akar Ágnes asszony? — dühönge Varjas, — hát fejbe akarom én magamat lőni fogadásból? vagy aszkórban vagyok én? hogy végrendeletet firkáljak.

— Jó!... ezt egyiket sem gondolom tehát, — csillapítá Ágnes asszony, — hát mondja meg, hogy mit fogadott meg? bizony kiváncsivá tesz.

— Meg fogom lepni Ágnes asszonyt, — bizonyosan meg fogom lepni, azt elhiheti.

— Jaj! az az úristen, mikép gyönyörködhetik Varjas uram megtérésének; mert mostanában nem halásztak ki a pokol torkából olyan rút, fösvény lelket, mint Varjas úré!... no tehát, mit fogadott meg! lelkem Varjas úr!

— Így már szeretem, Ágnes asszonyt, — nem is fog rám panaszkodni; mert önt is befoglaltam a szent fogadásba, — csak hallja mit mondok.

— Alig várom.

— Hát, édes lelkem Ágnes asszony, minthogy a negyvennapi bőjt bejött, annak emlékezetére, hogy urunk, megváltónk szintén negyvennapig bőjtölt, . . . édes Ágnes asszony...

(Ágnes asszony összetett kezei széthúzódtak.)

... édes Ágnes asszony, nekünk meg kell fenyítenünk magunkat...

(Ágnes asszony kezeit csipőre tette.)

... Azért meggondolván a dolgot .. elhatároztam és megfogadtam, — hogy negyven napig ne együnk egyebet, mint kenyeret, és minden harmadnap egy kis saitot. — Ezen szavaknál Varjas uram néhány lépéssel hátrább állt, látván, hogy Ágnes asszony kezei éppen azon mozdulatot tevék, melyből igen könnyen megfenyítik a testet.

— Gyalázatos vérszopó!... riadt föl Ágnes asszony, én koplaljak negyven napig ilyen haramiáért, ki még az Istennek is az én bőrömmel akar beszámolni?... hát engem olyan bolondnak néz, hogy ilyen módon hizlalom erszényét?... Összeszedem mindenemet, itt hagyom, — fogjon bolondot, ha tetszik.

— Ágnes asszony!... mondja áhítatos hangon az elcsipett róka.

— Mi kell? — mondja a másik.

— El tudna engem hagyni?

— Ebben az órában, — mondja Ágnes — de nem is várom, hogy a nyakamba üsse az órát, megyek, szaladok.

— Agnes?... aztán elfeledte az én igéreteimet?

— Nem akarok tudni semmit.

— Nem mondtam ezer, meg ezerszer, hogy végrendeletemben megemlékszem önről.

— Emlegesse az ördögöket, de nem engem; — azért megyek.

— Még egy napot várjon legalább, ha aztán csakugyan el akar menni, Ágnes, nem tartóztatom:... Mondja, hogy itt marad!

— Miért maradnék? — mondja szelidebben az asszony.

— Majd meglátja holnap.

— Mit látok meg? — én semmit sem akarok látni, — holnap születésem napja, legalább húsz esztendő óta egyszer lesz egy ünnepem.

— Csak még ezt az egy napot, aztán megigérem, — mondja Varjas az ajtó felé menve, — hogy...

— Mit hogy?

— Hogy...... majd.... igérek valamit! Ezzel kiment az ajtón.

Mi is menjünk egy házzal odább.

II.

Két hete, hogy megcsendesült a szomszédház, melynek lakói bánatosan húzódnak vissza azon falak közé, melyekről, ha szépet akarnék mondani, nem azt mondanám, hogy fényesek, hanem, hogy tiszták.

Két hölgy ül egymásnak szemközt, arczukon megült a bánat, mely nem lett kevesebb azért, hogy ketten osztozkodának rajt.

Hivatlan vendég a bánat, s míg az öröm zajjal jő be a házba s végig neszezi a házosztályokat; a bánat a félig nyitott ajtón ólálkodik be, — s megüli a léget is, mely nyomasztólag keresi meg a tüdőt, hogy a fáradt sóhajokban lankaszsza meg a kedélyt.

Férjét sóhajtja vissza a nő, apját a lány, — mindkettő azt gondolja: az enyém volt s én tőlem vitte el a halál, őt, az egyetlenegyet.

— Varjas úr jő, — szólt be egy leánycseléd, — mire az ifjabbik hölgy oda hagyja helyét s a szomszéd szobákba ment el, az öregebbik pedig nyugodtan várta a bekoczogtatót.

Varjas úr iránt annyiból figyelmetlenek valánk, hogy külsejéről nem emlékezénk; azonban az előzmények után hihetőleg a lelki rajzhoz alkalmas egyént már elképzeltük, tehát világért sem akarnók eltörölni azon színezést, melyet az első pillanat adott helyettünk; sőt inkább kérjük önöket, hogy az eddigieken kívül még egy pár goromba vonást tessék tenni, mert anynyit mindenesetre eltűr az ilyen vastag vászon, mint Varjas úr.

Beköszöntött Varjas úr egy olyan tanult alázatossággal, midőn még a csizma orrával is csinál egy ferde vakarintást, minthogy Varjas úr kiválólag régi módinak mondhatta magát.

— Alázatos szolgája, — mondja az első meghajlásnál, minthogy még kettő volt ezenkívül hátra s úgy kelle fölosztania a mondókát, hogy a «rég nem volt szerencsém» a második meghajtásra essék; a «kívánván tiszteletemet tenni» pedig a harmadikkal egy taktusban végződjék el.

Midőn ezen czifrát megcsinálta, alázatosan bevárta a székkel való megkinálást, mit aztán elfogadván, a kinálásból csak annyit használt, hogy a széknek felerészét vette igénybe, nehogy a székhátnak düleszkedjék.

Ezenkívül nádpálczájában jól megkapaszkodott, hozzá szorítván a kalapot, melyről éppen annyi volt lekefélve, a mennyit le lehetett kefélni; — a többit aztán csak késsel lehetett volna apróbbra szelni.

Átesvén a kölcsönös szerencsén, Varjas úr egy köhentéshez folyamodott; — legtöbb gazembernek ez lévén kapaszkodója egyik gondolattól a másikig; — addig is hánykolódván az ész, hogy egyet hazudjék, vagy kettőt.

Varjas úr szeretett volna egy jó gondolatot megfogni, — de az ész nem akart igen engedelmeskedni.

— Mivel szolgálhatok? — mondja a házi asszony.

— Csekélység az egész, — mondja nyájas hangon Varjas, — nem is szóltam volna, ha az Istenben boldogult ügyvéd út életben marad; mi majd egymás közt elintéztük volna;. de így kénytelen vagyok felemlíteni.

A nő elhalaványult.

— Látom, a teinsasszonynak kellemetlen újságot hoztam, — mondja Varjas, — inkább most nem alkalmatlankodom.

— Nem, nem! most akarom tudni uram, mi az? — kérdi a nő

— De talán mégis rosszkor választám a pillanatot?

— Uram, joga van magáét kérni, de legalább ne kínozzon, azért szivesen veszem, ha azonnal közli velem a dolgot.

— Ám legyen! — mondja kettős köhögéssel Varjas, — méltóztatik tudni, hogy az ügyvéd úr néhány pörömet vitte.

— Tökéletesen igaz, — mondja a nő, — azon néhány pör azonban, tudtommal be van végezve és ezeket ön meg is nyerte.

— Hála légyen az istennek, — mondja Varjas, — nem is voltam háládatlan; mert éppen azon fáradságokért tettem meg a megboldogult ügyvéd úrnak, hogy egy summácskát kölcsönöztem neki.

— Szabad tudnom, mennyit? — kérdi remegve a nő, érezvén, hogy Varjas kezeibe kerül, — mi végpusztulást jelent

— Tizezer forintot, teinsasszonyom, — mondja nagyot köhintve Varjas, — de egyszersmind a székről is fölkelt, valamint az özvegy is fölugrott.

— Uram, ma hamvazó szerda van, — tán azt hiszi ön, hogy nekem szíves mulatságot teszen ilyen farsangi tréfával?

— Ekkép tehát hiába tettem az utat? — mondja Varjas.

— Hiába nem! uram, mert e megriasztás elég egy napra untig.

— Tehát ujdonságot mondtam.

— A legkellemetlenebbet, — riadt föl az asszony.

— Remélem ösmeri ezt az irást a teinsasszony? — jegyzé meg Varjas, kitárván egy nyugtatót, mely csakugyan a megholt ügyvédnek öregen olvasható irása volt.

— Varjas úr! — mondja az asszony rimánkodva, — ha talán csak tréfa akar lenni, mondja meg, — nagyon hihető, hogy férjem ezt a nyugtatványt nem cserélte vissza, — elég lehet ez a megijesztés.

— Ilyen papirokkal pénzt szoktak kérni, édes teinsasszony, — nem pedig Miklóst járni.

— Uram! . . . nem sokalja meg ezt a kint?
— Boldogságos isten! — kiált föl amaz, — furcsa időt élünk: ha pénzt kér az ember, azt kérdik, — hogy nem tréfál?
— Lehetetlen ez a dolog, uram, — riadt meg az asszony újra, — hisz férjem a legrendesebb ember volt és soha senkivel pénzviszonyba nem keveredett.
— Csak velem!
— Azt ne mondja uram! — mondja a nő, — önnek néhány pörét vitte ugyan, de ez a néhány torkig meguntatta az önneli viszonyt és többé nem fogadott el öntől semmi megbizást.
— Jó éjszakát kivánok, teinsasszony! — mondja Varjas.
— Meg akar ön ölni? — kérdi amaz.
— Nem szoktam kést hordani magammal.
— De meggondolta az úr, hogy ezen összeg gyámoltalanná teszen?
— Hát én irgalmas barát vagyok? — mentegetődzék amaz.
— Uram! még nem késő, — ne kivánja, hogy az éjen át a koldulásról elmélkedjem.
— Az hathatós leczke lesz, mindenesetre!
— Gazember! — riadt rá az asszony.
— Aprópénznek sok, — öregnek kevés! — mondja a gonosztevő s ezzel az ajtón kívül volt már.
Hasonló perczekben az ember megszólamlik s magamagát kérdi: ébren van-e, vagy álmodik? Az ilyen ébredés borzasztó szokott lenni.

III.

Menjünk néhány hóval vissza, tán derültebb képre is akadunk.

Még akkor élt az ügyvéd, élénk munkásság mutatkozék a házban, melynek egyik osztályában vidám fiúk zajgának, ha kiszabadulhatának az «öreg» keze

alól; minthogy a hivatali órák alatt csak feleleteket lehete itt-ott hallani, melyekért az «öreg» szükségesnek lelte az ifjú urakat zajgatni.

Az ebédek és vacsorák ideje alatt aztán elszabadult a jó kedv, és épen az öreg úr mulatta magát legjobban, ha a fiúk meghurczolták egymást.

Hasonló körülmények közt ösmerte ki embereit az öreg, — s ha valamelyiknek lelke százrétü lett volna, a századikat is könnyen megösmerte. Ilyen tapasztalatok után volt kedvencze Sándor barátunk, kit az öreg megszokott úgy tekinteni, mint tulajdon fiát.

Sándor bevallott tekintély a háznál, és csak körül kelle néznie, hogy meglássa, mennyi megelőzéssel viseltetik mindenki ő iránta. Az úr «Sándor öcsémezte», az asszony «megkedvesfiamozta»: csak egy volt, ki a bizalmasság határaihoz nem ért el: Róza, az ügyvéd lánya.

Érezteté a leány, hogy egy hölgynek érzelmei nem esnek megadóztatás alá, bár mennyire terjedjen ki az öregek figyelme; és hasonló bizalmas nyilatkozatoknál legkevésbbé szabad arra gondolni, hogy az apa és anya leányuk érzelmeiről csak úgy rendelkezhessék, — hogy ime: ez még ráadás.

Ime tehát egy külön ország, — melynek falai nem kevésbbé magasak, mint a khinai falak. Már most az a kérdés, a fal mellett elmenni lesz-e jobb? vagy tán megérdemli, hogy az ostromhoz küzdeni akarjon az ember?

Az időknek mindig megvoltak saját fogalmaik: Jákob bojtárnak szegődött hét esztendőre, melynek elteltével azt mondák: ime itt van Lea, leányunk, — a te szolgálatod bére. Jákob furcsa fogalmakkal volt megtömve, — nem tudta Leát méltányolni; mert rövidlátó volt. — Boldogságos isten, — egy csinos lorgnette, — és Lea lenne a legérdekesebb hölgy a páholysorokban! Nem, — ő nyers paraszt, inkább még hét álló esztendeig jár a juhok után, a nélkül azonban, hogy rá czélzott volna Petőfi, midőn azt mondja: megy

a juhász szamáron — s mondom, még hét esztendeig csinálta, a promenadeo-t a juhok társaságában, hogy végre Rachelt megkaphatta.

Ezek azután valódi pásztorórák, midőn az ember tizennégy esztendeig szerelemből juhokat őriz! Ilyen az ízlés.

Változott a kor: ma nem szegődik el azért senki, hogy feleséget kapjon; ez a divat már elmult, s mi kénytelenek vagyunk történetünkben az időhöz alkalmazkodni, még pedig annál szigorúbban, minthogy a nő, kiről szólni akarunk, sokkal erősebb lelkű, minthogy mohón táplálkozzék a mai úrfiak megnyaggatott vallomásain.

Himzése mellett ül a nő, s míg a kéz megszokottan halad a munkán: csendes magányában, mint a virág kelyhe a legelső napsugárnak, megnyilik a lélek, — bevallja magának a legelső bolondságot, mit fiatal s még nem zaklatott kedélye rózsaszínben lát, hogy: mily kedves az élet!

Hiszi, hogy reá mosolyognak a virágok, — véli, hogy a tavasz madarait érti, s a csillagok sugarai ő hozzá futnak le a magasból, — kedélyében a fogalmak oly összebarátkozva élnek, hogy a négy fal közt nem érez elhagyatottságot, — hisz bensejében egy külön világot érez ... s mindaddig boldog leend, mig egy idegen kéz szikrát nem vet e kis világba, vagy hogy a hőség lángját lobbantsa föl, vagy a szenvedélyeket szabadítsa el, hogy öljék meg a lelket.

S minő kevés az az ember, ki valóban gyónni menne e szent helyre; oltárrablók özönlék el a világot, s a legsilányabb fegyver, a hazugság az, mely a diadalt eléri.

Lányok, lányok! a kertnek vannak rózsái és liliomai, a napnak vannak tűzsugarai, — a hegyek ormain fehérlik a hó; — és ne higyjetek azon léháknak, kik arczotokat virágágyaknak nézik... kik szemeitekben keresik azt a lángot, mely a tűzhelyen ég, — a kik kebleiteken látják azt a márványt, melyet napszámosok

kaparnak a földből . . . Bizony, bizony mondom, egy tükördarab megteszi azt a szolgálatot, a mire szükségtek van, . . . s ez az igazmondás nem ölte még meg a lelket.

Elejtém a fonalat, hölgyemet a himzőkeretnél hagyám s tán udvariatlan vagyok, ha magát hagyom, kiről meg kell vallanom, hogy szép, a nélkül, hogy társzekérről raknám rá mindazon tárgyakat, melyek a természet országából mint hasonlatok a nőszépséghez, minduntalan emlegettetnek.

Minő kín ez a mulatság, mikor még előbb egy varjut kell lőni, hogy azt meglátva, azt mondhassa valaki az imádott angyalnak, — az ön hollófürtei! magyarabban mondva: varjutoll.

Nem, nem! hölgyemnek van lovagja, kinek ugyan nagy hibája, hogy őt hallgatva nézi; de annál bizonyosabb vagyok, hogy mélyen érez; különben tele hazudná a leánynak szemét, száját, — pedig sokkal több részvéttel vagyok kedvencz alakom iránt, minthogy egy olyan szajkót közel akartam volna ereszteni hozzá.

A hölgy egészen a himzőkeretre hajol, érzi minden idegében, hogy az anya a harmadik teremben ül, s a háznak kedvencze nem éppen véletlenül feledkezett ott benn, — s e hallgatagságból árulkodék ki az indulatroham, mely órájára várt, és csak a perczet lesi, hogy támadni merjen.

Közöttök csak a himzőkeret áll s ha a férfi szólni fog, — a nő nem mondhatja magának, hogy ez álom, — oly elkerülhetetlen a felelet, hogy hirtelenében nem tudja, igazat fog-e mondani, vagy védszerül ő is a tagadás fegyveréhez menekszik.

E ponton megszünt a gyanítás, meg az előérzet ösztöne, — itt a tudás világa van, mely ugyan nem az igazság irott bizonyítványában van, hanem azon fölfogásban, midőn az ember érzi a virág illatát, — ne látja, de tudja: közel és itt van.

Még néhány gondolat, — lehetetlen tovább nézni

a himzés szineire; vagy az indulat, vagy a gazdag fürtök melege kergeti föl a vért az arczba; — s ha fölnéz, — kicsattan arczából a vér.

Nem jő senki, ki ezen hullámzásnak más irányt adna.

Izgalom, remegés, — remény, boldogság, félelem és szeretet: — ennyi vegyület együtt, nem lehet tagadni, ... e roham az élet legfontosabb perczeiben áll elő, nézzük a küzdelmet.

— Úgy látszik, hogy a szálak közé fonódnak az ön gondolatai is? — mondja Sándor félbeszakasztva a remegő csendet.

— Több, mint kiváncsiság, — mondja elfátyolozott hangon a hölgy.

— Megvallom, kivánom tudni az előbbeni gondolatokat.

— Igazi férfi, — feleli vissza Róza, — semmi egyéb, mint egy zsarnok: csak az kellene, hogy remegjek és valljak, nemde?

— Vallomásait, bizonyosan nem nekem fogja tenni, — monda ingerlőleg amaz.

— Szelidül a zsarnok, — mondja fölnézve Róza, — azért ha megengedi, — megmondom, hogy nincs mit megvallanom.

— Tehát itélet mondatik reánk, férfiakra?

— Legyen szíves és mondja meg a többieknek is.

— Hátha valaki nem hinné el? — kérdi Sándor.

— Annak az egynek azt is megmondhatja, hogy szánandó ember.

— Ilyen kegyetlen bánásra éppen engem kelle kiválasztani?

— Ön erre éppen annyi érdemmel bir, mint a többi, — daczoskodék a leány.

— Tehát semmi különbség köztem és mások között? — kérdi meghatottabban amaz.

— Ön, úgy látszik, igen kényes gyermek volt, — ha ezt tudom, most édességekkel kinálnám.

— Ne tréfáljon, az istenre kérem.

— Hát nem vagyok elég komoly? — kérdi Róza egészen föl és Sándorra nézve, csakhogy ismét az előbbeni helyzetbe való menekülés rendkivüli erőlködésébe került.

— Nekem ma nem kellett volna alkalmatlankodnom, — mondja Sándor.

— Ime, megint a zsarnok, elfeledtek neki hizelegni, — mondja ránézve Róza.

— Én ki nem okoskodom a nőkkel, — mondja ismét a másik.

— Tehát leczkepéldánynak szánt ön engemet?

— Azt ön maga sem hinné, ha mondanám is.

— Már most rajtam volna a sor, hogy kiváncsi legyek, — de megkísértem, hogy legyőzzem magamat.

— Ennyi ellentmondási ösztön! mondja meg Róza kisasszony, minden nő ilyen?

— Felelet helyett, — mondja Róza, — minden férfi ilyen zaklató?

— Hisz én voltaképen miről sem szólék még!

— Még? . . . ismétli Róza . . . hisz oly sokáig hallgatott?

— Azt hittem, hogy ön megértett engem

— Midőn egy szót sem szólt?

— Igen!

— Tehát némajátékot láthattam volna? — sajnálom, hogy fel nem néztem, mondja a lány némi kegyetlenséggel.

— Fogadásból lett ön oly kegyetlen, hogy irgalma nincsen?

— Meglehet, figyelmetlen valék, — mondá Róza, — de ön szórakozott, vallja be.

— Még így is akar büntetni? — hát szabad nekem arra gondolnom, hogy e szobába szórakozni jöjek?

— Ön a házhoz tartozandó, magyarázgat a lány.

— Én ezen szobáig még gondolni is óvakodva merek.

— Azt hittem, — szólt a másik.

— És ezután fölkereshetem önt?
— Ritkán.
— De gondolhatok ide?
— Ne tegye! — szólt határozott hangon a lány.
— Gyűlöl?
— Erre nem felelek! — mondja engeszteltebben a kérdett.
— Istenem! — kiált föl Sándor, — vagy elvesztém itélőtehetségem erejét, vagy nekem a jelek ellenkezőt jelentenek; Róza, miért van az ön lelkében az az örökös tagadás?
— Miért? . . . kérdi ön? . . . mondja magasztaltan a leány, — a férfiak millió alakban csúsztatják elénk a szót, mely biztató feleleteknek kérdésjele. — Önök szégyenlenek egy visszavonulást tenni, — de a nő feleletével diadalt ütnek. — Mi vagyunk a gyengék s minden fegyverünk száz kérdés ellenében kilenczvenkilencz nem!
— De a századik kérdés?
— Arra még nincs felelet, — mondja diadallal a lány, fölkelve üléséből, hallván, hogy az apa kopogása közelít az ajtó felé, — s e küzdés után jól esik az apa nyakába borulni.
— Apjának leánya! — mondja Sándor, s az irodába ment el.
— Kedves apám, magát szeretem! — mondja a lány atyjához.
— Hát másnak azt mondtad, hogy nem szereted? Elvörösödött a lány, érzi, hogy az apa megérté a gondolatot, — s hirtelenében nem tudott egyebet tenni, mint apja mellére bujni, míg egyik kezével annak arczát simogatá.
— Most én vallatlak ki téged.
— Csak most ne, kedves, édes apám.
— Titkaid vannak?
— Semmi! . . . semmi!
— Lány, én lelkedig látok, hiszed-e?
— Nem!

— Nézz rám!

A lány még jobban apja mellére hajolt.

— Lányom! a férfiakat lehet ugyan nem szeretni, de óvakodjál, hogy bár egyet is megvess!

IV.

Ha a hevesebb indulat nem nyugtalankodnék az emlékezeten, hogy az a párbeszédet egymásután rakná, úgy Sándor nyugodtabban alkudoznék az észszel, mely kibonyolítaná a szavakból azon lelki állapotot, melynek uralma alatt él a leány, kit azonban majdnem hajlandó volt, a még kuszálódva megmaradt szavak után, pusztán különcznek venni, — ha véletlenül a visszaveretés sajgása nem unszolná, hogy ezt a kis vesztett pört egy új, határozottabb s kedvezőbb eredményre appellálja.

Végét érni egy napnak, melyen egy gyenge lány az erős férfiúnak ajkán állítja meg a szót, s mielőtt az visszahuzódhatnék, a gondolatnál állapodást int, mint a ki szent helyen födött fővel mert megállani; — ez oly kín, mit szivesen szeretne az éjszakába ölni, ha annak maradna annyi nyugalma, hogy egy kurta álom után felét a valónak elmondhatná az emlékezetből.

Nem lehet! . . . nem lehet!

Küzdeni kell, vagy megvetésért, vagy egy olyan párbeszédért, melyben, mint az adós a kötelezvényről, lesikálhassa azon jeleket, melyekkel magát egy másiknak hatalmába adta.

De hát a remény?

Csábító gondolat, mely nem mer még előre tolakodni, — még a küzdelem első zajgása sem verődött át lelkén . . . ! megvárja, míg az indulatok elfekszenek! s ő a csendes fölszint fényporával behinteni, — megmutatja azt a délibábot, melyben nem a való, hanem a képzelet tündérei laknak.

Vágy, szerelem, — sértett hiuság, boszú, — égető fájdalom, panasz, — ábrándok, szenvedélyek, — tiétek e kebel, osztozzatok meg rajt.

Ezen öntudatlan órában nyitott be Varjas, egy év óta nem lépvén át e küszöböt, minthogy a főnök e rablónak ügyeit nagyon is megunta. Még egy befejezetlen ügy maradt el a többi után, s ő hihetőleg azért kullogott ide.

Kívülről jóformán megtudta, hogy a főnök nincsen az irodában; mert csak annyi udvariassággal nyitott be, mint akármely négylábu állat.

— Itt vagyok, — mondja.

— De látom, — feleli Sándor.

— Rég voltam itt.

— Most sem hívta senki, — mondja amaz, meg sem mozdulván ezen merengő állásból, melyben néhány negyed órája vaé az ablaknál.

— Talán nem ösmer az úrfi? — mondja, — én Varjas vagyok.

— Szerencséje, hogy nem varju, — viszonzá Sándor.

— Valljon miért? — ha merem kérdezni?

— Mert eddig lelőtte volna valaki a fáról, — mondja Sándor mintegy bevezetésül, hogy csakugyan ösmeri.

— Az ifiúrnak nagyon jó kedve lehet, — mosolygott Varjas.

— Csak tudná milyen? — bizonyosan nagyobbat köszöntene, mint mikor bejött, — mire Varjas mentegetni akará magát.

— Soha se törődjék, — tudom, hogy csak azért kiván valakinek jó napot, — mert ezt előre kigondolta maga, hogy más is visszakívánja!

— Mindig tréfa, mindig tréfa, ifiúr, — hanem mondjon nekem valami jót, — pöröm hogy áll?

— De majd megüti a guta, ha szólok! — mondja Sándor szemközt fordulva.

— Mit akar mondani? — kérdi remegve Varjas, látván a komoly arczot.

— El van-e készülve mindenre, a mit mondok, Varjas úr? mert én tudom, hogy maga meg nem áll azon a két rossz lábon, melyen ötven esztendeje, hogy lótfut gyalog, hacsak isten nevében föl nem veszi valaki.

— Az isten áldja meg az ifjú urat, — tudom hogy az előbb goromba voltam.

— Mint a pokrócz, édes Varjas úr, — hanem az mindegy.

— Tüstént jóváteszem a hibát, — mondja Varjas folyvást remegve.

— Hát mit akar?

— De aztán nem haragszik rám?

— Nem, nem! — mondja Sándor, el nem tudván gondolni, hogy a ravasz róka mivel akarná kibékíteni — hát mit akar?

— Szépen kimegyek az ajtón, s aztán kopogtatok és — jó estét kivánok.

— De már lesz valami Varjas úrból, — mosolyga Sándor, — de azért ne menjen ki, — hanem még egyszer kérdem, — hogy hiszi-e, hogy a pört megnyeri?

— Jaj! . . . mondja nagyot húzódva Varjas, — eláll a lélekzetem.

— Mondtam úgy-e? — azért hát csak üljön le ide a nagy székbe, — mert úgy is hanyat vágja magát, ha egyéb baja nem is lesz.

— Ifjú úr! — nyöszörgött Varjas, — az a főnök úr oly híres ügyvéd.

— Meghiszem, . . . de hisz azért a maga nevét is ösmerik, — csak hogy még a gyerek is keresztet vet, ha hallja.

— Nem sajnál engem? — ifiúr, rimánkodék Varjas, — nem sajnál?

— Nem én, csak azt nem szeretném, ha itt a szobában szörnyet hallna.

— Tehát olyan hírt akar mondani nekem? — mondja Varjas végkép elhagyatva a vértől.

— Olyant, a mit maga sem hisz!

— Tehát . . . hát . . . vége a pörnek?

— Egészen vége, . . . többet azt nincs olyan biró, ki megváltoztassa.

— Meghalok! oda vagyok! papot nekem! — ordított Varjas.

— Tudtam, hogy halódni fog; pedig még nem is mondtam, hogy . . .

— Mit? — kapott a szóba Varjas, azt gondolván, hogy még föl is kötik, — mit nem mondott?

— Hogy . . . megnyerte a pört.

Varjas olyan egyenesre ugrott, hogy mértéknek állíthatná az ember.

Még akkor sem tudott mozdulni, mikor a főnök bejött, — ki előtt Varjas rendesen úgy remegett, hogy inkább térdepelve beszélt volna, mint állva.

Az örvendetes tudósítás ismételteték, így nemsokára újra fölmelegedék benne a vér; mert már a számadást is kérte.

Az öreg átadá neki az irományokat, melyek egy tetemes birtokba vezeték őt; kezdődött a számlálás:

— Itt van a bizonyítvány tízezer forintról, melyet a beruházásokért fizettem, — s így kérem az én nyugtatványomat vissza.

— Mindjárt! — mindjárt! — höbögött Varjas, átvévén a bizonyítványt és a többi irományokat, és egy előkaparászott tárczából kezde mindenféle papir között kutatni, azalatt az ügyvéd néhány papirból számadást csinált.

— Itt van a nyugtató! — mondja Varjas, kiterítvén az irományt, mit az ügyvéd odavetőleg megnézvén, folytatá a munkát, mi néhány negyedig tartott, Varjas piszkos megjegyzései után, miközben az ügyvéd Varjast jól leszidá.

— A kikötött összeget tudja Varjas uram? — kérdi az ügyvéd kemény hangon, végét akarván vetni a dolognak.

— Itt van az is, — felel amaz, néhány nagyobb

bankjegyet terítvén ki, — mit az ügyvéd tárczájába tett.

— Az apró költségek tesznek száz forintot összszesen . . .

— Az is itt van! — mondja Varjas, egy újabb bankjegyet nyújtva oda, mit a főnök ismét átvett.

Ekkor jött be Sándor és hallván a dolgot, azt jegyzi meg:

— Főnök úr! a tegnapelőtti kocsibér nincs beszámolva.

— Az igaz, — helyesli az ügyvéd, arra jár még tíz forint.

— Talán öt forint is elég lesz? — mondja alázazatosan Varjas.

— Varjas uram azt gondolja, hogy talyigán jár más is, mint maga? — riadt föl az ügyvéd.

— Drága idők vannak, — mormogá Varjas, kivéve a tíz forintot.

— Most tüstént takarodjék! — parancsolá az ügyvéd fölindulva, mire Varjas ijedten kapkodta össze irományait az ügyvéd tízezer forintos nyugtatványával.

— Elvégeztük a dolgot, — szemtelenkedék Varjas.

— Többet hozzám be ne merjen jönni, — kiáltja utána az ügyvéd, mire az kisompolygott, gondolván, csak kívül legyek egyszer.

Sokkal nagyobb volt az ügyvéd felindulása, hogy a nyugtatvány eszébe juthatna.

Bezzeg jó kézbe került most.

V.

Néhány hó múlt el e találkozás óta, az öreget egy meghülés ágyba fogta, Sándor tehát azalatt végkép nélkülözhetlenné vált.

A házban oly megszokott dolog volt Sándort korlátlan helyzetben látni, hogy a ki e helyzetről okoskodott, az már annak nem a kezdetén tünődött: ha-

nem inkább csudálkozott, hogy e viszonynak egy ünnepélyesebb végződése még mindeddig be nem következett.

Minő könnyen megleli a világ saját okoskodásának alapját. Van egy ház, gondolja magában egyik vagy másik, — a házban apa, anya, azoknak egy csinos lányuk, — nem okoskodnak sokat, — a lány férjhez menő, — a házban foglalkozik egy csinos fiatal ember, — használható igen — miért gondolkozzék odább az ember, — lárifári: házasodjanak,

Talán magunk sem igen találnánk sok ellenvetést, ha nem tapasztaltuk volna, hogy az egyik szobának ajtaját bedönteni ugyan lehet, hanem abban elfogadtatni nehéz.

A hol ez az eszményi vonal megvan, — ott hasztalan csavarog valaki az ablak alatt, hogy mámort idézzen elő az a bodító illat, melyet a fodrász az úrfi fejére döntött.

Az álom elnyomá az öreget, a szerető nő a legtávolabbi szobában lesi a krizis lefolyását, míg Róza az első szobában foglalkozék, hogy minden neszt tova tartson a beteg apa ágyától

Sándor jött be, — szokott köszöntés után a lány előtt akarván elhaladni az öreghez, munkájától fölnézve mondja a lány:

— Nem szabad, atyám alszik.

Oly közel áll, — lehetetlen e közelségből viszalépni, hacsak ezt oly ügyetlenséggel nem teszi, hogy még a gyermeket is megpirongatnák érte.

— Régóta alszik?

— Egy órája már, mondja a lány, s nem lehet tudni, meddig tart. Azaz, vagy soká, vagy rövid időig, s e kifejezés egyiránt alkalmas arra, hogy maradhatsz, vagy mehetsz.

— Tehát még várok, mondja Sándor, mire Róza széket mutatván, Sándor a himzőkeret mellett helyet foglalt.

E pillanatra nem számolt, de érzé, mint a Du-

nába esett ember, hogy itt úszni kell, vagy a vízbe fog fúlni.

— Róza kisasszony nagyon szorgalmas!

— Dicsérni akar? — kérdi Róza, — úgy inkább megmondom, hogy e munkát semmi erőltetéssel sem tudnám befejezni.

— És miért?

— Féltem tőle, hogy kész lesz.

— Furcsa aggodalom, — mondja Sándor, kivált ha várja valaki.

— Senki! mondja határozott hangon Róza, szemközt nézvén Sándornak s mutatván az őszinte arczot, mely ily nyugalommal a legnagyobb bizonyítvány.

— S mind emellet elég emlék ez, véli Sándor.

— Kinek? — kérdé a lány.

— Nekem, — felel amaz.

— Nem értem, — mondja magyarázatot várva Róza.

— Hosszabban néztem a multkor e himzésre, minthogy el tudnám feledni azon órának emlékezetét, s véle e hímzést.

— Nem restelt azon órára gondolni?

— Lehetetlen volt elfelednem, mondja Sándor.

— Úgy tanácsolom, tegyen látogatásokat, — a másodiknál nevetni fog azon órára.

— És ön nem hiszi, hogy volna egy valami, a mi visszakérné tőlem azon órának emlékét?

— Mi volna az?

— Hogy nem volt bátorságom kilenczvenkilencz kérdést tenni kilenczvenkilencz «nem»-ért, mint ön mondá — hogy ma a századiknál volnék.

— Hogy megkíméljem a fáradságtól; kérdezze ön a századikat.

— Jó — kényelmessé teszem a feleletet, mondja a fiú, — a kérdés igen egyszerű lesz.

— Hiúság gyötri önt Sándor, — mondja a lány bizalmasan, — úgy kísértsük meg és nevessük el a multkori beszéden, melynek határát elfeledtük kial-

kudni, — és én szivesen hallom, ha engem kikaczag, ki elég gondatlan valék ingerelni önt.

— Nem bánt a hiúság, — hisz a multkori dacz akárkinek el lett volna mondva, ha helyemben áll, — de én tökéletes megvetést akarok, — mely e szobát elzárja tőlem; de nem szégyent, mely pajtásaimnak való, kik szórul-szóra tudják reggel azt, a mit délután hazudnak. Az utolsót nem érdemlem.

— Tehát ez vallomás? — mondja elpirulva a lány.

— Szóról-szóra, — és nincs egyéb hátra; mint a századik kérdés.

— Előbb egy viszont-kérdést! — mondta Róza.

— Parancsoljon!

— Egy ócska győzelem kielégíti önt?

— Nem! . . . s minthogy oly kínos helyzetem, menni akarok e házból, — és most azt kérdem, menjek-e? ez a századik kérdés.

— Maradjon, — mondá a lány kezét nyujtva, — de egy feltételt kötök ki.

— Mi volna az?

— Férjem és nem uram!

— A kit szeretünk azzal szivesen osztozunk, — mondja Sándor éppen azon pillanatban, midőn az anya sírva jött ki; mert az álom fölébreszthetetlenné lett.

VI.

Varjas urat látogassuk meg; — rossz kedve van, Ágnes asszony nagyon szórakozott volt, ruhái helyett Varjas urat mosdatta meg irgalmatlanul.

Sándor bekopogtatott Varjasnál, Ágnes asszony vezetvén az ajtóig, hol asszonyos gyengeséggel megállt hallgatózni.

— Isten hozta, — mondja a ravasz róka, — mi jóval szolgálhatok?

— Egy kis emberséggel, Varjas uram! kölcsön fejében.

— Majd meghallom, mire kölcsönözzek.

— Varjas uram! ne járjon az esze mindig a pénzen, — mondja Sándor, — hanem emlékezzék vissza, midőn én magának egyszer olyan jó hírt mondtam, hogy a hideg majd kilelte.

— Átkozott kópé az ifjú úr, hogy megtréfált.

— Most meg tréfáljon vissza engem. Varjas úr, — és adja vissza azt a nyugtatót, mivel az özvegy asszonyságot fölzaklatta

— Közbenjárónak jött az ifiúr?

— A hogy tetszik venni, nekem az mindegy, az öreg asszonyság bizalmát birom, ennyi az egész.

— Jó, tehát ne zörögjünk.

— Magam is azt akarom, nehogy oktalanul koldusbotra jusson az asszony.

— Mondja meg hát neki, hogy támaszkodjék rám.

— El akarja venni Varjas uram az asszonyt? — mondja félig mosolyogva Sándor.

— Azt már nem teszem, kedves ifiúr hanem . . .

— Mit hanem?

— Hanem, . . . a lányát!

— Nem jól hallok, Varjas úr, — mondja Sándor ügyetlen arczczal, — mondja csak még egyszer?

— Az özvegy ügyvédnének lányát akarom elvenni! — kiáltja hangosan.

— Az én mátkámat? — riadt rá Sándor.

— Ha az, hát azt! még pedig ma akarom tudni a választ.

— Majd elmegyek postának, — mondja Ágnes asszony bejőve, — hát ezért kellettem én mai napig a háznál, úgy-e?

Varjas ijedten nézett körül: nincsen-e valahol a szobában egy ördög, hogy Ágnest elvitesse vele.

— Kérem a teins ifiurat, — mondja Ágnes, — hagyjon csak engemet magamat Varjas urammal, — elég leszek én magam is, — mire Sándor csakugyan elment, előbb módba hagyva az asszonyt, hogy csak annyit bántsa, hogy ő üthesse agyon.

— Mit akar Ágnes asszony? — hebegi Varjas.

— Húsz esztendőmet add vissza, vén tolvaj! . . . add vissza hitemet, mit zálogba adtam vén orgazda, neked, . . . hol a húsz esztendő?

— Kedves Ágnesem, — mindent adok, a mit igértem, csak ne dühösködjék!

— Én irást akarok . . . nem igéretet; magától, ki nekem még egy gombolyag czérnát sem adott.

— Jó! . . . meglesz, csak hagyjon lélekzetet vennem!

— Meglesz, . . . mondja Ágnes . . . egy órát hagyok, de többet egy perczet sem, vagy megyek. Ezzel magára hagyta Varjast, ki Ágnes asszonyt húsz éve bolondítja bér fejében, de még egy fillért sem adott, sőt régebbi néhány száz forintját is markában tartá. Eszébe jutott Sándor; és nagyon hitte, hogy a mátka jobban megőrzi a lányt, minthogy ő hozzá férhessen. s íme még a ház is fejére gyúlt! Hogyan oltsa most el?

Fél órai gondolkodás után meglelte a legolcsóbb módot.

Elővette az ügyvéd nyugtatóját, és azt összehajtogatván, egy csomó házi fonalat gombolyított reá. Azt gondolta magában, Ágnes asszonynak több lesz ez a soknál, és ha Sándor át akarna jönni, Ágnes asszony szájánál nagyobb ágyú nem készült a földön, — ha az elsül: jaj annak, ki szemközt áll vele.

Eltelvén az óra bekullogott Ágneshez, ki az ablaknál ült s a szomszéd házra nézett, nyitva lévén az ablak ott is; — éppen Rózát bámulgatta, miként jár föl-alá

— Ágnes asszony! — mondja Varjas nyájasan, — ma születésnapja van.

— Igen, mit akar vele?

— Ágneskám! ezen a napon mindig jó kedvű volt.

— Annál rosszabb van ma!

— Ne búsuljon, Ágneskám, . . . ne búsuljon, ma nem lesz panasza rám, — mondja Varjas, Ágnes asszony kosarába csúsztatva a gombolyagot, — egy kis

ajándékkal kívántam meglepni, kezdetnek ez is jó, Ágnes asszony.

— Na! . . . majd meglátom, mi az? — mondja engeszteltebb hangon Ágnes.

— Csak addig ne nézze meg, míg itt vagyok, galambom Ágnes asszony, csak addig ne, míg itthon vagyok, — ezzel kiment.

— Ugyan mi tellett ki ezen fösvény párától? — kíváncsiskodék az asszony a kosarat az ablakhoz húzva.

— Egy gombolyag fonal! — csodálkozék Ágnes asszony, — még ez is milyen goromba! — indulatoskodék tovább — ki veled az ablakon, — mondja; s a mint tőle tellett, kiveté, s éppen a szomszéd ablakán beesett

VII.

— Egy gombolyag fonal! — mondja Róza a bejövő Sándorhoz, — éppen most vetették be az ablakon.

— Ez bizonyosan valami titkos imádó, — véli Sándor.

— Nem szabad! — inté Róza fenyegetve . . .

— Kétkedik, édes Rózám? — kérdi Sándor, — ám lássuk, mindjárt meggyőződhetünk.

— Nincs itt semmi egyéb, mint ez a gombolyag, még pedig az is a legdurvább fonalból.

— Hogy nehezebb legyen, — hanem belül a titok.

— Sándor! . . . tréfa ez, vagy bosszantás? — kérdi Róza.

— Becsületemre, a legkomolyabb dolog . . . ám gombolyítsa le, s meglátjuk, hogy ennek titka van.

— Jó! . . . mondja Róza . . . de bűnhődni fog Sándor.

— Arra is készen vagyok! — mondja Sándor gombolyítni segítvén a fonált, mely egy negyed óra alatt csakugyan elfogyott.

— Csakugyan valami papir, — mondja az öreg asszony.

Róza elpirult, a papirt anyjának adá, maga pedig könyelt szemekkel, a másik szobába ment.

Azalatt Ágnes asszony megcsipte Varjast.

— Hát maga bolondot űz én belőlem, hogy kóczfonállal tisztel meg engem!?

— Nézze meg csak jobban, — mondja Varjas.

— De láttam én, mikor fontam, . . . vén csaló, hisz saját kenderemből való, — pattog még odább, — hisz itt lóg a többi kötetszámra.

— Nézze meg belül, édes Ágnesem!

— Kidobtam! — felelé Ágnes.

Ekkor jött be Sándor; de Varjas folytatá.

— Tizezer forintot dobott ki boldogtalan!

— Ennyit szánt nekem? — kérdi Ágnes.

— Ennyivel tartozom magának édes Ágnesem . . . mondja Varjas, szelidíteni akarván az asszonyt.

— Jól van Varjas úr, — minthogy maga mondja, hogy tizezer forinttal tartozik Ágnes asszonynak, — hát én egyúttal bizonysága leszek, szólt Sándor.

Varjas nagyot nézett.

— Ki hítta ide az urat?

— Én magamtól jöttem, még pedig azért, hogy a szomszéd ablakba ki dobta ezt a gombolyagot?

— Ágnes asszony dobta! — mondja nagyot kiáltva Varjas, hogy a gombolyag mégis megvan.

— Meglátom, mi van benne? — mondja Ágnes.

— Tízezer forint, galambom Ágnes, — látja, milyen jó fizető vagyok, sohasem tagadom én, hogy adós vagyok, — hej, szomszéd úr! — kiáltja ki az ablakon egy lakóra, ki szintén bejött — hallja csak, — hogy édes Ágnes asszonynak tizezer forinttal tartozom, és le is fizetem mindjárt.

— Majd meglátom! — mondja Ágnes.

— Meglátja! — kiáltja Varjas, a gombolyagot kikapva s a fonalat összegyűrve.

— Ne kuszálja úgy össze ezt a fonalat, — mondja Ágnes, — nem maga fonta, hanem én.

— Tehát maga fonta ezt Ágnes asszony? — kérdi Sándor.

— Persze, hogy én? — felel Ágnes, — csak megösmerem a kezem munkáját?

— Itt a papir! — mondja Varjas, móhon bontva ki a papirt, melyen egy árva vakarintás se volt. Varjas el akart szédülni.

— Hát hol itt a tizezer forint, a mivel nekem tartozik.

— Ki tartozik? — mondja Varjas.

— Varjas uram tartozik, — mondják a tanuk; hiszen maga mondta előbb és ezt másutt is fogjuk ismételni, végzé be Sándor, ott hagyván Varjast.

*

Haza ért. Róza megtudván anyjától a dolgot, hogy az a kínos nyugtatvány volt a gombolyagban, szívdobogva várta Sándort.

Sándor bejött.

Ah! reszketeg perczei az életnek, kín vagy kéj van-e több ezen izgatottságban?

— Büntetésemért jöttem! — mondja Sándor.

— Az öné vagyok, Sándor, — kell-e nagyobb büntetés.

Ne háborgassuk őket, hadd öleljék meg egymást.

— *Ne háborgassuk őket, hadd öleljék meg egymást.*

Vas Gereben : Garasos arisztokráczia. 322. lap.

DARÁZSFÉSZEK.

I.

Az én szomszédom éppen ide illik, — tessék csak beletenni, nem is kell valami nagyon apró betűket válogatni, — mennél öregebb, annál jobb; hogyha véletlenül a körme közé kerül ez a lap, nagyon jó lesz, ha az ökle alól kilátszik a betű.

— Mit csinál, szomszéd uram? — kérdem egy izben a kerten által.

— Mit csinálok? — mondja, — búsulok.

— Nohát ne búsuljon, hanem járassunk néhány ujságot, aztán majd könnyebben elütjük az idő hoszszát.

— Micsoda?... ujságot hordassak?... de hátha mind fára tekeredik kínjában az az ujságíró, a hol egy van, — járatok-e ujságot?... inkább..!

Csakhogy a világért sem mondaná meg, hogy mit csinálna inkább; mert hátha megkérnék az árát

— De hát mégis, mit csinál inkább?

— Búsulok! — mondja haza ballagtában.

Együtt jártunk oskolába; jó diák volt, mindent elmondott könyv nélkül, — nem is hasonlított ám az semmit ahhoz, a mi a könyvben volt.

Hanem annál jobban vigyázott, ha sok nem is, de valami megmaradt a fejében, — mintha látnám, milyent

csudálkozott, mikor a professzor azt mondta, hogy Debreczen környéke egy homoktenger.

Ma sem veri ki a fejéből senki!

Nem hiszik önök? No várjanak csak!

Átszalad a napokban hozzám, — s nagy lármával mondja:

— Szomszéduram! (Megurazzuk egymást, semmibe sem kerül.)

— Mi baj? — viszonzám én.

— Hallotta?...

— Nem én, — egy drága szót sem hallottam.

— A flotta! — mondja tovább.

— Jaj, — de melyik flotta? — szomszéd uram.

— No, a melyik Debreczennél,... tudja?

— Hol a manóban kötne ki Debreczennél, flotta?

— Hisz ott az a nagy tenger, — utasíta szomszédom.

— Én egy árva patakot sem tudok Debreczennél, nem hogy tengert, — ha csak a homoktengert nem; — de hisz szomszéduram, együtt jártunk mi oskolába, mikor ezt tanultuk.

— A patvar tartogatta ám azt a sok könyvet a fejében, — hanem nekem nagyon hizonyosan mondták ezt szomszéduram!

— Elbolondították, édes szomszéduram! egyéb semmi.

— Nojsz! jőjjön még valaki ujságot beszélni, majd odább lódítom, — dörmögi a szomszéd, szomorún kullogva hazafelé.

Csakhogy nem állja ki a koplalást az én szomszédom, — meg nem él hir nélkül s ha mást nem foghat: megint átballag hozzám.

— De már azt csak hallotta? — mondja egy hét mulva.

— Egyetlen egy szócskát sem hallottam, édes szomszéduram.

— Hiszi az ördög.

— No hát ne higyje, — szomszéduram.

— Jól van, jól, — hát nem hallotta azokat a finyás és lapos nemzeteket?

— Talán finn és lapp?

— No talán az lesz! — hagyá helyben.

— Ejnye, szomszéd, — mondám én, — hát elfeledte már, hisz azokról is tanultunk valaha.

— Régen volt az szomszéduram, talán nem is igaz, — hanem mondjon már valamit róluk.

— Igen érdeklik szomszéduramat.

— Ha nem érdeklenének, hát nem jöttem volna ide.

— Jól van, — hát elhozom könyveimet.

— Sohase könyvezzen nekem, hanem ujságot mondjon róluk; mert azt hallottam jó helyről, hogy mitőlünk is volt már ott valaki.

— Az igaz, szomszéduram — Reguly volt ott.

— Csitt!... mondja a szomszéd, — ne olyan hangosan, még bajba keveredhetnék az a jó ember, — vélé a szomszéd, — hát mit hozott!

— Három bundát hozott szomszéduram, s azt a tudós társaságnak ajándékozta.*

— Úgy!... hát mint szűcs utazott, hogy meg ne tudják! — vélé nagy bölcsen a szomszéduram, — hát mit mond róluk az a Reguly?

— Azt, hogy atyafiak.

— Tyhű!... hát várhatjuk őket.

— Halálos holtig, kedves szomszéduram, hanem azok is várnak minket.

— De nem mászkálok én utánuk, ha itélet napig várnak is.

— Pedig maga azt hitte, hogy majd azok fölkerekednek vagy tiz millioman, azon hírre, hogy kedves szomszéduram búsul; — s aztán hoznak magukkal egy olyan czigánybandát, melyben százezer czigány van, aztán addig meg sem állnak, míg szomszéduram

* Tudvalevő dolog, hogy Reguly három bundát küldött utazásából a tudóstársaságnak.

ablaka alá nem érnek, — ott pedig elhegedüljk szomszéduram kedves nótáját:

Ne szomorkodj, légy víg!

Ilyeneket szokott kedves szomszéduram elhinni, — pedig lássa, azok a finnek és lappok olyan gyalabeli nép, hogy szomszéduram jóformán a jászol mellé kötné őket, ha vagy néhány eljőne látogatóba.

Szeme, szája elállt az én kedves szomszédomnak, — utóbb azonban megint felelevenedett.

— Ejnye, szomszéduram, — most meg akart tréfálni, úgy-e?

— A világért sem.

— Jól van jól, hát elfeledte, mit mondott előbb?

— Szóról-szóra emlékszem mindenre, — felelék neki.

— Hát nem mondta előbb,... ej maga kópé,... hát nem mondta előbb, hogy ott volt az a Reguly szűcs.

— Azt nem mondtam, hogy szűcs.

— De bundákat küldött?

— Igen, igen;... hisz benn volt a lapokban is, olvashatta szomszéduram.

— Nem olvasok én sem ujságot, sem könyvet, már mondtam édes szomszéduram, — engem ugyan bolonddá nem tesznek, — hanem hát mit keresett ott az a Reguly?

— Utazott tudományos szempontból, és most ezt egy könyvben ki fogja adni, — abból aztán megtudhatjuk, hogy azok a finnek és lappok micsoda emberek?... azt a könyvet aztán vegye meg szomszéd úr.

— Én?... vegye ám az, a kit a kórság gyötör, — szomszéduram.

— De hát mit csinál; — szomszéduram! — hisz az unalom megöli.

— Mit csinálok?... azt kérdezheti?

— Kérdezem, mert nem tudom, mit csinálhat?

— Mit-e... búsulok.

II.

Ne menjünk messze, maradjunk szomszéduramnál, alkalmasabb embert készpénzért sem kapnánk.

— Maga csak nem akar hozzám jönni? támad meg ő kelme.

— De mit csináljunk?

— Mit csináljunk? viszont kérdi — a mit akarunk; tegnap is olyan jó kompániánk volt, csak ott lett volna szomszéd, — bezzeg kergettük a sántákat. Buksi komától elgyűrtünk vagy száz pengőt,

— Ejnye! mondám, de nagy kár, hogy ...

— Hogy ott nem volt úgy-e? — kapott a szóba, — ha nem bujná mindig azt a ménkü sok könyvet, láthatta volna, mit csináltunk tegnap!

— Sokan voltak?

— Valami tizenöten ... egész világos virradtig megültünk az asztal mellett; az igaz, hogy eleinte irgalmatlanul megkopóztak, hanem az én flegmámnak nincsen párja.

— Nincs-e?

— Szomszéduram! ... én elveszthetem mindenemet, — lehúzhatják kabátomat; még a pipa sem alszik ki a számban: az aztán a hidegvér!

— Nem sajnálja a pénzt?

— Egy jó kompániám ha van, mi az a száz pengő? többet is elvertem én már, szomszéduram, azért nem süllyedtem el.

Éppen egy koldus ment el mellettünk, levett kalappal fordult szomszéduramhoz.

— Ne feledkezzenek meg a szegény Lázárról.

— Odább, odább! — mondja a szomszéd, — mióta a sájn krajczár helyett a pengő krajczár jött divatba, úgy elszaporodik a koldus, hogy nem győzi az ember.

— Ilyen nyomorultat sajnáljon meg a nagyságos úr! rimánkodék odább; vessen egy árva krajczárt.

— Nem vagyok én nagyságos úr.

— Hát tekintetes uram; — javítá ki a koldus — egy krajczárkáért esedezem.

— Kend csaló, — mondja amaz, — a nagyságos titulus is egy krajczár, meg a tekintetes is? kend ámító, takarodjék.

A koldus elment, látván, hogy szomszéduram ebei, két agár és egy vizsla, nagyon fülelnek a gazda hangjára, hogy megugassák.

— Hát ezeket az agarakat mikor próbáljuk meg? — kérdi.

— Kapta? — szomszéduram.

— Kapni?... ismétli ő, — hát hol van kilencz vármegyében olyan bolond, a ki ingyen ád ilyen agarat, mely maga fog.

— Tehát pénzen vette?

— Ezüst huszasokon, kedves szomszéd — pengő huszasokon!

— Nem sajnálja azokat a huszasokat?

— Ha sajnáltam volna, nem adtam volna egyért-egyért kétszáz pengő frtot.

— Egy agárért?

— Egyért kétszázat, kettőért négyszázat, szomszéduram! már az maga megéri azt a pénzt, ha azt mondják, hogy nekem van a legkülönb agaram kilencz vármegyében.

— Nevezetes ember lesz szomszéduram.

— Magam is azt hiszem! — mondja önérzettel... a hol agár, ló, vagy ilyesmi van, ott az én nevemet legelőször mondják.

— Jó, hogy eszembe jut, kedves szomszéduram, még egy helyre jókor írná a nevét.

— Ugyan hová?

— Garay árvái számára szedünk össze jó emberek körül néhány krajczárt.

— Már megint valami koldus? teremtugyse magam is kolduslevelet váltok; most legjobb dolguk van az ilyen égett, kárvallott embereknek, a hol kidugja fejét az ember, mindjárt nyakon csipik.

— Hát már adott valamire?

— Nem adtam én, hanem Buksi komám mondta, hogy arra a Losonczi nikszre...

— Talán Phönixre?

— Patvar tudja mi volt,... csakhogy azt is becsipték valahol, hogy előfizetett, aztán még csak ki sem nyomtatták a nevét, — pedig ha már ád az ember, hát az ő neve is odafér, a hová a többi!

— Ne búsuljon szomszéd, majd kinyomatom én; csak írja alá.

— Hagyjon békét, szomszéduram — csak a napszámosokat győzzem, meg a sok árjegyzéket.

— Kell is arra sok?

— Nem-e? hej, ha szomszéduramnak kellene azt megfizetni, a mit én évenkint csak a lábaimra költök.

— Azt fizesse ki szomszéduram maga, mert maga rugdalta ki a csizmát, midőn a mult vásárkor egész éjen hegedültette magát.

— Akkor az igaz, hogy kitánczoltam magamat, hanem nincs is ám több olyan czigánybanda, mint az a győri Miska!

— Lehetetlen!

— De nem lehetetlen; mert a gerendát verte a fejem, úgy a talpam alá hegedült; adtam is neki vagy negyven pengőt.

— Sok!

— De nem sok, ha az én nótámat elhúzza.

— Valami tót nóta lehet az?

— Micsoda?... tót nóta? hát van különb magyar ember nálamnál?

— Van bizony, — ha nem hiszi, megmutatom.

— Szeretném látni.

— Itt van Gruber György, ki a nemzeti szinháznak 4000 frtot adott, a szinházi nyugdijintézetnek pedig 2700-at, — azonban ha szomszéduram ki akar tenni rajta, itt az aláirási iv a nyugdijintézetre.

— Csak az kellene, hogy az én pénzemen nyugodja ki magát valami bukfenczhányó!...

— De a nemzeti szinház! — ismétlém — nemzeti.

— Mit bánom én?

— Dehogy nem bánja, hisz a mult héten minden második szava az volt, hogy: búsulok.

— Búsulok én most is!

— De mikor a czigányoknak negyven pengőt adott?

— Az akkor volt.

— Hát tegnap, mikor kártyázott?

— Ha elúnja magát az ember, valamit csak kell tennie!

— Igen, de azért nem szükség Buksi komát kártyán megkopózni; mert...

— No, ugyan mért! — kérdi a szomszéd.

— Pusztán azon okból; mert Buksi koma is magyar ember, nekünk pedig nincsen elkártyázni való pénzünk.

— Szomszéduram csak nem feled el semmit.

— Nem is akarnám; sőt napról-napra többet akarok tanulni; s ime szomszéduram nekem egy valóságos tanulmánypéldány volt.

— Ej, ej! szomszéduram, hát mit tanult rólam?

— Mit tanultam? — kérdi — tehát azt mondom, hogy szomszéduram —

1-szőr korhely; mert egész éjszakán hegedülteti magát;

2-szor szinte korhely; mert addig kártyázik, hogy Buksi komájától száz frtot nyer el;

3-szor szivtelen ember; mert sem a koldusnak nem ád, sem a nemzet árváinak.

4-szer rosz magyar...

— Azt ne mondja szomszéduram!... kiált közbe.

— De mondom; mert, hogy el akarja magával hitetni, hogy búsul, s a mellett addig hegedültet, hogy a mestergerendáig ugrál, — szomszéduram még mindig azon utolsók közt van, kik csak ásítnak a hazáért, de egy batkát sem áldoznak annak becsületére! pedig úgy-e, csizmára mennyit költ, lelkére pedig semmit.

— Mit tud bele?

— Hogy ne tudnám! — azért a mit tudok, kiirom az ujságba, hogy szomszéduram kárty...

— Ne mondja, ne mondja! — kiabál a szomszéd és számat akarja befogni; de én mindamellett is kiabáltam, hogy négyszáz pengőt ád az agár...

— Megint befogja számat.

— Jó, tehát nem szólok.

— Hát mit csinál szomszéduram? — kérdi.

— Búsulok! hogy ilyen emberünk is van, mint szomszéduram, ki éjszakán át korhelykedik, s gyönyörü életét azzal akarja takarni, hogy búsul!

— Megálljon csak szomszéduram!

III.

Három a táncz!

Szomszéduramat kapjuk megint elő, hogy legyen fogalmunk, miként mulatják magukat falun olyan urak, mint az én szomszédom.

Szól a zene, szomszéduram orvosságot vett be, melynek az a csodálatos hatása van, hogy szomszéduramat épen a falhoz vágja.

Talán elvétették az üveget?

Meglehet, mert az orvosságos üvegén egy czédulácska van, rajt pedig ilyen fölirat: minden két órában egy kávés kanállal!

— Ugyan, mi baja van az én szomszéduramnak? — kérdém az orvost.

— Hipokhondria! — válaszol az orvos.

— S miből tudja ön ezt?

— Miből? — ismétli az orvos — hát nem hallja ön, hogy minden harmadik szava az, hogy búsulok.

— S ön ezért orvosságot rendelt neki?

— Minden két órában egy kávés kanállal.

— Orvos úr elvétette, tán levesmerő kanalat gondolt?

— Hogyan?

— Csak úgy, hogy szomszédurunk savanyúvizes üvegből iszik s ha jól jegyzém meg, minden negyedórában, mintegy körülbelül két levesmerő kanálnyit iszik egy fölhajtásra.

— Itt tévedés van! — mondja az orvos fölugorva a «pagát ultimótól.»

— Ne keljen föl, orvos úr, tisztába leszünk mindjárt, — csak azt mondja meg, hogy mi hatása lehet ezen orvosszernek?

— Némi derültség.

— Na, az megvan, csakhogy a járó organumokat úgy látom, igen megzavarja az orvosság.

— Nem hinném! — mondja az orvos.

— Szemei csillognak.

— Hisz az izgatottság volna! — bámul az orvos.

— Azon kívül iszonyúan kurjongat, minden szónak felét mondja ki, orvos úr . . . nem fél, hogy szomszédurunkat megüti a guta?

— De engem üt meg, barátom.

— Ne féljen, orvos úr, — én jót állok, hogy semmi baj sem lesz.

— Menjünk a zenészekhez, — biztat az orvos karon fogván, és a vendégeken keresztül a czigányokhoz értünk.

Sajátszerű látvány, szomszédurunk erősen érzi az orvosság hatását, szokatlan nagyokat kiált, és egy szóval sem mondja, hogy búsul, hanem még a czigányokat is biztatja, hogy:

— Jó kedved legyen, — a ki . . .

Csakhogy azt már nem mondjuk meg, hogy ki és mi volt az az a ki? mert ez gyengédtelenség volna, hogy elfecsegjük mindazt, mit a mi kedves szomszédurunk paroxismusában tesz.

— Egy lábra állj! — mondja a szomszéd a czigányoknak.

— Hát aztán? — kérdi a czigány.

— Aztán úgy hegedülsz, gazember! — parancsolja a szomszéd, — öklét emelve a czigány felé.

— Az istenért! — kiálték az orvosnak, — ez nem valami őrülési roham?

— A világért sem.

— De ezek a boldogtalan czigányok?

— Hozzá szoktak ezen tréfához, — viszonzá az orvos.

— Hogy egy lábon hegedüljenek?

— Épen egy lábon·

— Hisz ilyet csak őrült ember kivánhat, mondám én.

— Pedig ez nem őrült.

— Orvos úr!... szólítám föl,... gondolja meg, ha tán orvossága erős lett volna, — ez ember boldogtalan.

— Boldogtalan az igaz, legalább én magamat boldogtalannak találnám ilyen nyavalyával.

— Tehát az ön orvossága?

— Nem használ az itt semmit, — mondja az orvos nevetve.

— Szegény szomszéd, — sopánkodám, — ilyen hipokhondria!

— Úgy! — mondja az orvos, — hát ön még most is azt hiszi, hogy a minő bolondot tesz a szomszéd, — azt azért teszi, mert hipokhondrikus?

— Tehát nem az?

— De nem ám!

— Hát mi volna?

— Részeg!

Sajnálom, hogy ki kelle mondanom a szót, — hasonló dolognak szemtanuja voltam nem egyszer, — hanem számtalanszor; mert nálunk ilyen hazafiak is vannak.

— Nem hiszik önök?

— Ist...!

Nem! nem!... nem esküszöm meg, úgy is elhiszik önök.

IV.

Folytassuk a munkát, és nézzük tovább azokat a falusi mulatságokat, melyekben szomszéduram hipokhondriából gyógyítja magát.

Goromba tréfák az igaz, de ha az ember búsul, úgy tesz, mint a debreczeni czivis, az orvosságból nem egy adagot vesz be egyszerre, hanem kettőt.

Ritka vidék, melynek ne volna egy bevallott bolondja, — az ilyen ember mindent megtesz, mindent eltűr; télen jeget eszik, nyáron forró levet iszik, gyertyát nyel, üvegpoharat rág össze, — kihozza a szárcsát a vízből, megtesz minden szolgálatot, mint a vizsla; ha rákerül, a sűrűben ugat, mint a kopó; sem éjjele, sem nappala; sír, nevet, káromkodik, bukfenczet hány, mint a hogy azt szomszéduram parancsolja, vagy más, ki röhögni akar és irgalomból megengedi, hogy az ilyen nyomorult ember az asztal végén egy tányér mellé üljön, hol rendesen leöntik valami becsinálttal, mert már az inas is rákap és mentségül azt hazudja, hogy a kedvencz agár lába közé futott.

Ilyen ember volt Csomó János, — igazabban Jankó bácsi, kivel néhány héttel előbb találkoztam.

— Jancsi bácsi! — kiálték rá a vásárálláson.

— Nem hallom! — mondja amaz fülére tartván kezét.

— Jó napot kivánok.

— Tessék! — mondja ismét, közelebb tartván ezerszer megrángatott fülét.

— Talán megsiketült? — kérdém.

— Most jöttem? — mondja, el akarván találni a dolgot.

— Az esze ment el! — kiáltám a fülébe, — hát nem hall?

— De nem ám, mondja bosszusan; — és úgy helyezkedék, hogy közelébb essék hozzám.

— Mi lelte Jankó bácsi?

— Belém oltottak, — felelé ő.

— Bizony nagy bolond maga, — hát vénségére jutott eszébe, hogy magába oltasson?

— Soha magam tettem volna a bolondot.

— Hát mikép történt?

— Lefogtak! — mondja, még fejével is bólongatván.

— Aztán a karjába oltottak?

— Dehogy oda, — sopánkodék a jámbor, — ha csak a karomba oltottak volna, de az isten verje meg őket, — fülembe oltottak...

— Himlőt?

— Azt ám!... valóságos bárányhimlőt.

— És most?

— Hát nem hallja, hogy nem hallok.

— Ki tette ezt? — ki volt az az őrült?

— Ki lett volna egyéb, — mondja, — az a drágalátos szomszédúr, büntesse meg az isten.

Ugy-e milyen szelid ember az én szomszéduram, ha rájő a hipokhondria? milyen sajátszerű rohamai vannak, ha búsul? himlőt olt, — neki mindegy, akárhová! — és ha véletlenül Jankó bácsi kerül útjába, lefogatja és fülébe olt.

Haza rohanok, hogy a hol találom, leszidjam s íme az udvaron lelem.

— Talán megint búsul? — kérdi valaki.

Majd meglátjuk mindjárt, hogy mit csinál?

— Nincs valami eladni való? — kérdi egy házaló zsidó.

— Semmi sincs, Mózes! — mondja a szomszéd, vendégeivel az udvarra állván, tűnődvén azon, hogy miként röhögtesse meg vendégeit, kik egytől-egyig szakasztott másai drága szomszédurunknak, és csak azt lesik, hogy a házigazda mikép bolondítja el valamelyiket; mindegy akármelyik?

— Ime, a szerencse hoz egy boldogtalant, — majd kikapnak ezen.

A zsidó körülnéz, nem látna-e valamit, a min mégis megalkudhatnék az úrral.

— Amott, a kheritésen lugg egy nyers bűr.

— Az sem eladó, — mondja a szomszéd.

— Megadom az árát júl?

— Nincs annyi pénzed, hogy annak az árát kifizesd.

— De majd megeszi a penész! — mondja Mózes.

— Hadd egye, az enyimet eszi.

— Mondja meg a thens úr, mi az otholsó ára?

— Nincs annak ára Mózsi, hanem mivel erőnek erejével el akarod vinni, — hát tudod mit?

— Nem thodom.

— Persze, hogy nem tudod, hanem vigyázz rám! — mondja a szomszéd, — én azt a nyers bőrt kiteríttetem, ha aztán ráfekszel és betakaródzol, hogy egy porczikád se látszik ki: akkor elviheted.

— Igazán? — kérdi Mózes.

— No, ha mondom, elhiheted.

— Úgy, úgy! zsidó, — biztatá a többi, gyanítván a dolgot, — csak takaródzál bele, mi jót állunk, hogy tied a bőr.

A boldogtalan nem sokat gondolkodott, a kiterített bőrben végig feküdt s néhány percz alatt úgy eltemeté magát a nyers bőrben, hogy semmije se látszik.

De ekkor jött a hadd el hadd; mert három béres befogta a boldogtalant, és gyapjúzsákvarrótűvel gyorsan bevarrták a zsidót.

Mondják meg önök, melyik szelidebb dolog? ez-e, vagy a másik, midőn Jankó bácsinak fülébe oltottak?

Ime, azon ország, melyről azt mondák, hogy csak egy Magyarország van (extra hungariam non est vita).

Itt voltak valaha a gyászvitézek.

Itt teremnek meg a búsuló hazafiak, kik hazafiui hipokhondriából.

1-ször savanyú vizes üvegből isznak orvosságot, még pedig levesmerő kanállal;

2-szor nem olvasnak könyvet, hanem Jankó bácsinak fülébe bárányhimlőt oltanak;

3-szor egy nyomorult házalót nyers bőrbe varrnak.

De édes barátaim, — nem hiszek én olyan embernek, ki másnak böjtöt prédikál, de maga sonkát eszik; és még kevésbbé tartom hazafinak azon hájfejűeket, kik minden harmadik szóban «búsul»-nak, és meggyalázzák tetteikkel azt a nemzetet, melynek nevével vásárokon és búcsuhelyeken dicsekedni szoktak.

Hanem fogunk még darazsat, ne féljenek önök.

V.

Hivatalos vagyok egy jómódú magyar emberhez; nem tehetem, hogy elmaradjak, kocsira ülök, menjünk.

Egy vidéki barátommal utazom, Pestről jő — uti terheink felét könyvek teszik; mert egyik azon kevés közül, kik minden aláírásai iven ott vannak; jó, rossz! az mindegy, magyar könyv! azt gondolja, megveszem — ha egyik gyengébb, jobb lesz a másik; és ha kelendősége lesz a könyvnek, mindig tehetségesebb emberek következnek.

— Szép könyvtárad lehet, barátom?

— Mi az, barátom,... egy pár száz az egész!

— Mennyit szoktál évenkint összevenni?

— Éppen száz pengő forint árát; ennyivel megveszek minden szépirodalmi és tudományos könyvet, — minek tudniillik hasznát vehetem; de még ebből két hirlap is kikerül.

— Mióta teszed?

— Tizenöt év óta, barátom.

— Mégis jókora lehet az a könyvtár.

— Lehetne, barátom — ismétlé amaz, — lehetne!

— Lehetne? — mondom én, hát nincs meg?

— Éppen az a legnagyobb fájdalom.

— Eléget, úgy-e barátom? — kérdém sajnálkozva.

— Inkább égett volna el, úgy nem volna annyi boszúságom, míg így az egyik kötetből az első, másikból a másik hiányzik, — barátom! — panaszkodik ő — higy nekem, hogy ilyenkor részint a méreg fut el, vagy elkeseredem.

— De hát hová leszek könyveid?

— Ellopják, édes barátom!

— Magyarországon könyvet lopnak? ezt még nem hallám!

— Pedig elhiheted, barátom, — s ez annál boszantóbb, — hogy venni még csak a tizezredik sem akar, — hanem a hol hozzáfér, ellopja.

Barátomhoz értünk, s egy kurta óranegyedre meglátogatám őt is.

Megnéztem a könyvtárat, s ime egy halmaz csonkapéldányt látok szóról-szóra, mint barátom mondá.

— Ezeket ismét, — mutat barátom számos könyvet — olyan példányok, melyek ugyan valami módon hazakerültek.

— Mi módon?

— Haza loptam őket; mert megismerém jegyemről, hogy az enyémek.

— Igen, de akkor inkább fülön fogtam volna az illetőt, és számon kértem volna tőle e gyönyörüséges módját a könyvszerzésnek.

— Kedves barátom! — viszonzá amaz, — de ki áll nékem jót azért, hogy ez az, ki tőlem lopta el?

— Hisz elég bizonyság, hogy nála van?

— Némileg ugyan bizonyság, de nem bizonyos, hogy tőlem lopta el?

— Hisz azt mondád, hogy jegyedről ösmered meg?

— Az igaz, barátom! — hanem ez a lopás már annyira el van terjedve, hogy két hét alatt a tizedik lopja el; — s ha most kézről-kézre akarok menni, úgy az egész vidéket biró elé idéztethetem: pedig inkább megveszem a könyvet újra, mint gyűlölködjem velök.

— Szép mulatság! — vigasztalám barátomat, — ha így vagyunk, — hanem hát ezek a mustrakönyvek a sarokban?

— Ezek ismét olyanok, melyek olvasás végett kinn voltak, — még pedig ujdon állapotban, és mire haza kerültek — így néznek ki, — mutatja barátom, — íme,

ez szalonnafolt; — emez itt kaporszag, bizonyosan a káposztába ejtették, míg amaz reggelijét a hátáról ette meg. Ezek ismét — mutatott más példányokat — a megfülezettek, és most küldöm a könyvkčtőhöz, hogy segítsen rajtok

— Szép dolgok ezek, édes barátom, olyan emberre, ki könyveket szokott venni.

— Ezek mindennapi dolgok, hanem van még egy, mi végtelenül boszant.

— Ugyan mi lehet az?

— Itt vannak díszpéldányaim!

— Csinosak, — igen csinosak.

— De ime belől, mutatja amaz — majd minden lap meg van körmölve.

— Csakugyan úgy van! — hanem mi ez?

— Egyszerű dolog, — a mi embereink ritkán olvasnak valamit, s ha olvasás közben hozzájuk szól valaki, — nem birnak visszaemlékezni, — hogy körülbelül hol? mely részen olvastak? — tehát bekörmölik az utolsó szót, mint ime meglátszik.

— De minő sűrűn van ez a körmölés?

— A mint a szolgáló ki s bejárt; egyszer a kamara kulcsát kérte, — néhány sornak olvasása után a pinczébe akart menni, detto új körmölés; — valami házaló jelenti magát: — újabb körmölés; és így megyen a könyvön végig.

— Barátom! — engem megütne a guta.

— Velem az nem történt meg, hanem negyedévig lelt az epehideg, egyéb bajom nem volt.

De ha ez mindig így tart?

— Most már nem így fog tartani; mert könyvtáramat hatalmas zár alatt tartom; — továbbá nem adok olvasni senkinek; kivévén olyan szegény embert ki legjobb szándék mellett sem vehet könyvet, mert nincs pénze.

— Ez legjobb biztosítás.

— Mindenesetre, — és íróinknak ajánlanék egy jó tanácsot.

— Mi lenne az?

— Munkáikra nyomassák ki olvasható betűkkkel: «Kéretik minden becsületes könyvvevő, hogy ne adja olvasni olyan embernek, kinek magának is elég tehetsége volna, hogy könyvet vegyen.»

— Ez volna a legjobb.

— Én helyeslem.

— Ekként lassan hozzá szoknának a könyvvételhez, és más szegény ember könyveit nem lopnák el.

— Furcsa, hogy az ilyen lopót nem lehet úgy megbélyegezni, mint azt, ki a padláson rabol.

VI.

— Orvost! orvost! az isten szerelméért, orvost!

— Homeopatát?

— Orvost, orvost!

— Allopatát?

— Orvost, mondom, orvost! most mindjárt kimegyen belőle a lélek.

— Annyira beteg?

— Alig vergődik már, ... csak a szemeit meregeti még.

— Mitől lett ily rosszul? — mondja meg ön?

— Jaj! uram, keserves kín azt elmondani, — hát még azt végig nézni.

— Meghiszem, hanem mondja ön, hogy meghült? vagy megterhelte a gyomrát?

— De meg ám! hogy is ne? mikor egy egész grammatikát evett meg!

— Mi a manó, hát nem elég, hogy Debreczenben koriandrum helyett kalendariumot esznek a betegek, Pesten meg grammatikával élnek?

— Nincs különben! — mondja a tudós társaság egyik szolgája.

— Hát miféle grammatikát evett meg.

— Tekintetes uram, a finn grammatikát, — a mint

Hunfalvi tudós hazánkfia megírta, meg sem várta, hogy a porzót rádöntse, — vagy inkább döntötte volna Hunfalvi úr a tintát az egész grammatikára, legalább nem ette volna meg és nem volna most halálos ágyán. Uram s én istenem, hogyan hozzuk életre? Szaladjunk orvosért.

— Jó lesz doktor Schedel.

— Jaj, tekintetes úr, csak azt ne, hisz az etette meg vele.

— Nohát máshoz megyek, csak azt modja meg József, hogy mikép származott ez a nyavalya? hogy az orvosnak el tudjam mondani.

— Óh tekintetes úr, egy pár esztendő óta fölfordult az a Trattner-Károlyi ház, mely hajdan fészke volt a tudományoknak, aztán rám is ragadt valami.

— Tudomány?

— Nem tudomány, édes tekintetes úr, — hisz a mi kevés ott megfordul, ott benn is kell a társaságban, hanem egy-két forint.

— Ugyan honnét?

— Jaj, tekintetes uram, volt az az idő, mikor törtékmarták magukat az emberek, hogy tudóstársasági tagokká lehessenek, aztán ilyenkor már az ajtónál elkezdték a süvegelést, ha aztán beljebb eresztettem őket, tudniillik oda, hol már csak hason lehet mászni, — ha jó eredménynyel jöttek ki, nekem is csúsztattak valamit a markomba, — s így azon gondolatra jöttem, hogy befolyásom megösmertetik; mert, tekintetes úr, a makk hetes is üt, mikor adutt.

— Hát adutt is volt már?

— Voltam bizony, hanem mióta ezek az urak úgy összezavarodtak, hogy már beszélni sem tudnak, hanem tisztelendő Czuczor úr tanítja őket, kivált az a Hunfalvit, — jerum! de tanítja, — juj! ha engem úgy tanítana valaki. — Mondom, azóta vége mindennek, én nem tudom mi az oka, hogy most senki sem ólálkozik az ajtón? kiment-e a módiból vagy mi?

— Biz az kiment, mint a táblabiróság.

— Az is kiment?

— Annyira, hogy az is eltagadja, a ki volt.

— Itt van ni! most senkinek sem kell, — már látom, hogy még engemet is berendelnek az ülésbe; tekintetes uram, mi lesz belőlem.

— Tudóstársasági tag.

— Nem eszem finn grammatikát, tekintetes uram, — íme egy már úgy is halódik, — s most jut eszembe, hogy el sem mondám, miként lett a baj.

— Hát miként?

— Miként? hát megmondom, mióta táblabíróság nincs, meg a tudóstársaság után sem vágyódik senki, az a szegény Toldi úr nem tehet mindent maga; — hisz szegény dolgozott ő eleget, kiírta az utolsó gondolatot is a fejéből, csakhogy legyen kézirat; de, uram, ki győzne annyit, — és egy szerencsétlen pillanatban beadja a finn grammatikát az új magyar muzeumnak, — most nézze meg a tekintetes úr, — haldoklik.

— Szegény új magyar muzeum!

— De szegény ám, — most ki gyógyítja meg?

— Én nem tudom.

— Hogy is tudná a tekintetes úr, mikor beszélni sem lehet azzal a szegény muzeummal?

— Miért nem?

— Hát ki érti, uram, azt a nyelvet? finn grammatika az egész; beszél, höbög, nyekeg; de én értem; mert finn nyelven beszél; aztán ha a kezéről beszél, mi akkor a lábát húzzuk; tökéletesen úgy járunk vele, mint mikor a franczia katona sárgadinnye helyett «Sarkadiné»-t kiabált.

— Így hát nem is gyógyul föl.

— Bajosan hiszem.

— Tehát megyek haza.

— Én meg Emich úrhoz megyek; megviszem neki a hírt.

— Nagy pártolója a magyar irodalomnak az az Emich.

— Bizony az, — azt mondhatom.

— Veszi a munkákat, hallom.

— Azt nem teszi, tekintetes úr, — hanem eladja, látom.

Szegény új magyar muzeum, téged is eladna Emich, csak venne meg valaki, — de az ördög se veszi!

VII.

— Nem röstelnének hölgyeim és uraim egy kis kéjutazást tenni velem?

— Ilyen melegben, mit gondol ön? — kapom válaszul, — hisz elolvad az ember!

— De ha megigérem, hogy éppen olyan helyre viszem, hol az emberek juliusban is kályha mellett ülnek.

— Oda már szivesebben megyünk, — tehát vezessen bennünket.

— Hipp, hopp! ott legyek, a hol akarok.

— Jaj, — miféle medveország ez?

— Finniában vagyunk, — s mi nevezetesebb, a finn tudóstársaság termében.

— Ime! látja ön, mily ösmerős arczok, majdnem mindenikének tudnék egy hasonmását nevezni Magyarországban! — jegyzi meg az egyik társunk.

Igen természetes! hisz a mi tudósaink bebizonyíták már, hogy atyafiak vagyunk, s ha már a medvékhez nem akarunk leereszkedni, inkább fogadjuk el az atyafiságot az emberekkel.

— De ilyen hasonlatosság!!!

— Mondám, hogy igen természetes, valamint az sem lenne csodálatraméltó, ha véletlenül e tudós gyülekezetben olyan dolgokat hallanánk, melyek Magyarhonban is megtörténhettek; hogy is ne, mikor Hunfalvi szerint atyafiak vagyunk!

— Ugyan kérem, — ki az a magas, izmos, erős ember?

— Az már számos év óta a finn tudóstársaság pénztárnoka.

— S a neve?
— Meczy!
— Ez nem igen magyaros!
— Igen, nekünk, kik avatlanok vagyunk a finn grammatikában; hanem Hunfalvi úr csak egy szótagot tűzne a név elé, — például: Hel, — és összefoglalva lenne belőle: Helmeczy.
— Igy már érthetné az ember.
— Igen, a magyar ember, hanem maradjunk csak Finniában, és várjuk meg, mikor Meczy úrra kerül a sor. Ime a szakosztályi elnök jő, s a mint látjuk, orrát összehúzza, valami nem tetszik neki
— Én is úgy látom; és szólni akar, halljuk!
— Uraim! (ezt már a szakosztályi elnök mondja.) Én idegen szagot érzek.
— Jaj! — talán minket ért?
— A világért sem, — Finniában sem látnak a tudósok tovább az orruknál, — azért legyünk nyugodtan.
— Egy szót sem tehát, míg az ülésnek vége nem lesz.
— Idegen szagot érzek! — mondja ismét a szakosztály elnöke.
— Jól érzed! — mondja a titoknok, — jól érzed tudós férfiú — ebből ismerünk rád, hogy figyelmedet mi sem kerülheti ki; mert valamint a jó vizsla még az étlapon is megállja a nyulat, úgy érzi meg a te szaglásod az idegen tárgyat. Fogadd elismerésünket; mert igaz, hogy én is mindenbe beleütöm az orromat; de még csak ezután remélem, hogy kapok a nemzettől olyan orrot, melyről elmondhatjuk, hogy ez aztán orr; addig is türelem, tisztelt férfiú, és általam tudd meg, hogy az idegen szag nem egyéb, mint három juhászbunda Magyarországról, melyet egy tudós finn hazánkfia nekünk beküldeni sziveskedett.

Itt következett aztán az a tudós fejtegetés, hogy Magyarországban a birka a gyapjut kivül viseli-e vagy belől? s midőn ezzel készen voltak, egy másik tudós azt fejtegeté, hogy vajjon Magyarországban a birkán terem-e a gyapju, vagy a gyapjun terem a birka?

Ennek is vége lévén, a tudós urak közül egy fölkel.
— Uraim!
— Halljuk!
— Még mindenkinek lelkében zajg az öröm, hogy tudós utazó barátunk ily nevezetes ritkasággal lepett meg bennünket; — de nem fogom tán zavarni az örömet, ha egyszersmind figyelmeztetem önöket, hogy nem elég e kincseket bírnunk; szükség azt megőrzenünk, főleg pedig óvni a molyoktól, melyek a tudományoknak esküdt ellenségei.
— Éljen! éljen! éljen!
— Kérném tehát a tisztelt szakosztályi elnök urat, hogy egy küldöttséget nevezni méltóztassék, hogy annak felügyelete alatt poroltassanak ki a bundák.
A küldöttség kineveztetik, s az ülés e fontos tárgyalás után szétoszlik.
— Hát Meczy úr nem fog szerepelni.?
— Dehogy nem, neki van legtöbb szerepe, látja ön, hogy a tudósok mennyire megrohanják?
— Hát te tatárszemű kópé, — mondja neki az egyik, van-e pénz a kasszában?
— Nincs! — mondja.
— Nincs-e — lármázik az előbbi.
— Itt a pénztárkulcs, — nézz a ládába, ha tetszik?
— Hát te goromba paraszt, minek a pénztárnok, ha pénz nincsen?
— A magadét tudom felszedted, te fösvény ördög, — hanem nekünk nem maradt úgy-e? talán azt gondolod, hogy itt ingyért hallgatjuk a titoknok nyöszörgéseit? vagy jóllakunk azzal a három bundával, mit akármelyik szücsnél olcsóbban megkaptunk volna.
Ilyen kifakadásokat kellett a pénztárnoknak hallani, s a mint végre az ajtóhoz menekült, minden tudós egyszer hátbaütötte, mintegy emlékül, hogy a jövő gyülésre legyen pénz.
A következő gyülésnek tágya volt a választmány jelentése, hogy a bundák csakugyan kiporoltattak, — s midőn a porlás körülményeit előadták volna, már

tizenkettőt harangoztak, — minthogy pedig a tudós mindenütt éhes; itt is eloszlottak s minthogy Meczy úr előre megsúgta, hogy van pénz, — nagy örömmel szétment a gyűlés, Meczy urat pedig minden tudós szépen megczirógatta a multkori ütlegekért.

Oh Finnia, van már három juhász bundád, ne félj, nem fagysz meg!

VIII.

Nekünk nincsen kalodánk, hanem van darázsfészkünk, — legyen isten irgalmas annak, kit beleültetünk.

Hallották már önök azt a czigány-esztetikát, midőn a czigány tekintetes Ördög urat nem merte saját nevén nevezni, hanem Fekete úrnak mondá.

Azt is hallották önök, hogy a debreczeni czivis annyira becsüli elöljáróit, hogy rendesen megemelinti süvegét, ha valaki kimondja ezt a szót: Senátor.

Gessler uram hajdanában kalapot tüzetett egy póznára, hogy az emberek azt süvegeljék.

Ezt már mind hallották önök, hanem mondunk egy hallatlan dolgot.

Készüljön ön, mondja egy tudóstársasági tag ujdonsült iródiákjának, — levelet fog ön írni.

— A tudós társaság által elfogadott nyelvtani szabályok szerént?

— Igen, az akademia szabályai szerént!

— Kérem, — jegyzé meg az iródiák, — az akademiával a tudóstársaságot értsem?

— Nem! — volt a pattogó válasz, — a tudóstársaság az akademia.

— Nem bánom! — felel az iródiák, kinek gonosz fejében az a furfangos gondolat támadt, hogyha a tisztelt társulat annyi új szót faragott, legalább magának is faragott volna egyet.

Ezután elhelyezkedék az iródiák, és azt írta, mit a főnök úr tolla alá mondott.

«Tisztelt barátom!

Megkaptam a legközelebb tekintetes akademia...»

— Mit csinál ön? — kérdi a főnök nagy mérgesen nézve a megkezdett sort.

— Parancsolni méltóztatik? — viszont kérdi az iródiák.

— Hát a tekintetes akadémiát ön kis betűvel irja?

— Előbb méltóztatott helyben hagyni, hogy a tudóstársaság...

Az akademia... riad közbe amaz.

— ... Az akademiai nyelvtan szerint irok, azaz: ott a tulajdonneveken, és a mondat kezdő betűjén kívül mindent kis betűvel.

— Amice! — okoskodik aztán a tudós úr, — az akademia grammatikája extraneus homunculusoknak van determinálva, azért domine fráter, úgy írja, a hogy én parancsolom — azaz: a tekintetes akademiát szó közepén nagy T és nagy A-val; kezdje újra.

Ekkor az irnok áthatva a nagy tisztelettől, melylyel főnöke az akademia iránt viseltetik, elővette a legnagyobb betűt s így irt:

Tisztelt barátom!

Megkaptam legközelebb a Tekintetes...

— Megbolondult ön?... — kérdi újra a tudós úr, minek ez az istentelen nagy betű?

— Hisz, uram, ez éppen tiszteletből történik — és hogy egyensúlyba hozzam a dolgot, — önnek nevét oly apró betűvel irom, mint a mák, sőt a kezdő betűt is kicsinynyel irom!

— Hallja ön, — azt hiszem bolondnak néz engem? azért elcsapom.

— Alászolgája! — válaszol az iródiák, — hanem annyit mégis mondok, hogy ha azt akarják, hogy a tudóstársaság nyelvtanának hitele legyen, önök legyenek az elsők, kik hisznek neki, — és a tekintetes akademia tekintetét ne a nagy T-ében keressék.

ÁRTATLAN KALANDOK.

I.

Az ozorai plébánia könyvében szóról-szóra benn van, hogy 1823-dik évben születtem és hogy Tüzkő Mihály tisztelendő úr keresztelt meg, mint később saját szemeimmel láttam aláírását, azokat az egyenesre vakart betűket, melyek közől nem mert volna oldalt dülni egyik is, mintha karó mellett növekedett volna valamennyi.

A ki tehát ért hozzá, könnyen kivetheti, nota bene: — nem Tüzkő Mihály tisztelendő urat, mert az már rég meghalt; hanem azt, hogy én 1840-ben tizenhét esztendős voltam. — Azután következik az, hogy én pappá akartam lenni, mi az alábbi történetkéből igen bőven megtudható.

Tizenhét esztendős koromig annyiszor hallám, nehéz kenyeret keresni! hogy szinte megbotránkoztam, midőn az emberek közt szemlélődni kezdék s látám, hogy ez a faj minő alázatos szemeket mereget az ég felé, míg a Miatyánkot mondja, pedig midőn a kenyeret emlegeti, akkor is a pecsenyét érti.

Végre addig szemlélődtem, hogy már megállapodtam egy pályánál, melyben éppen Tüzkő Mihály tisztelendő urat vettem példányul, minthogy ő számtalanszor ismétlé, legyél öcsém pappá, ha kenyered elfogy, ehetel kalácsot.

A gondolat nem rossz és hogy tanujelét adjam annak, hogy az eszem megállapodott, megigértem szüleimnek, hogy pappá leszek, — s e czélból engem el is vittek Pécsre.

Ott jártam két esztendeig oskolába s minthogy a jó uristen választottait próbakőre teszi, szállásra éppen

egy másod évi jogászszal kerültem össze, kinek legelső szava is az volt:

—Van-e szeretője öcsém?

Vörös lettem, mint a rák s kabátom alá dugván kezemet, titkon keresztet vetettem magamra felelet helyett — azonban laktársam feleletem nem hallván, mintegy kiokosodván jámbor pirulásomból, azt mondá:

— Na, ficzkó! ne búsuljon, ha még nincsen szeretője, majd lesz!

Nagyot sóhajték; — mert hisz elátkozott lelket láttam magam előtt; elhatároztam, hogy a mint magam leszek, imádkozom érte; de mielőtt elszabadulhatnék, ismét megszólamlott:

— Lássa, amicze! — én is voltam ám olyan süldőember, mint maga, hanem most már mégis van szeretőm, még pedig — kettő!

Hirtelen leültem a székre ijedtemben s minthogy letérdepelni szégyeltem, hát hogy mégis a jó isten is megelégedjék velem, meg a szállópajtás se lássa, hogy térdepelek, hát térdeimet az asztalfiókhoz nyomtam; e fájdalomban keresvén középutat, hogy az elkárhozottnak bűneiért én szenvedjek, a nélkül, hogy ő engem kinevethessen.

Persze, hogy a martirok nem így szenvedtek a hitért; de hisz éppen nem is vágytam martirsárga; hanem gondolám, ha az igazi hivők között a legelső sorban nem állok is, de a legutolsóban sem.

— De most már mozduljunk, amicze! — mondja ő; mert itthon még belénk esik a penész, hanem menjünk kávéházba! s ezen szóval karonfogván, vitt az utczára s aztán a legelső kávéházig meg se álltunk.

Itt hallottam életemben először az euer Gnadent, — a mi mindenesetre több volt, mint a mit a veszprémi és fehérvári gyümölcsös kofák egy garasára körtéért, vagy almáért titulsképpen adtak s én lelkemen találva érzem magam, mintegy átgondolva, hogy mégis látszik ki belőlem valami, hogy egy pinczér engem úgy megemberel már.

Vezetőm nem eresztett le karjáról, hanem a kávéház előtti padon foglalánk helyet s itt végig nézők a járókelőket, hanem mig az én laktársam merész nyelven tevén megjegyzéseit a lányok után, én folyton-folyvást — imádkoztam érte.

E közben mondá el pajtásainak, hogy neki csakugyan két szeretője van; az egyik egy kovács leánya, mire a többiek orraikat fintorgatták, a mi nekem némi elégtétel volt, hanem utóbb aztán mennyre-földre esküdött, hogy a másik igazán nobel; hanem itt is kisült, hogy még sohasem beszélt vele, csak órákig elnézi.

Imádságom félbeszakadt, mert láttam, hogy laktársam nem annyira elvetemedett, mint inkább hazug; pedig egy kis füllentésért mégis elég imádság, a mennyit elmondék.

Már mind elszéledtek a környezők, csak mi maradtunk a padon s láttam, hogy az én vezetőm szüntelenül az átellenes ablakra néz, hol egy gyönyörű szőke nő nézett ki, még pedig felénk, s az én szomszédom mindannyiszor nagyokat sohajtott.

Végre haza mentünk, hanem az első kirándulás éppen olyan volt, mint a kezdett sorban a legelső betü, nagy volt igen, hanem utána még számtalan apróbb betü következett, azaz mi naponkint egy kis félórát a padon üldögéltünk; csak azt nem tudtam felfogni, hogy mi a manó mulatság van abban, ha valaki az ablakot nézi!

Éjjel ritkán tudtam nyugodtan aludni, mert laktársam iszonyúkat sohajtott, — végre elhatározám magamban megkérdezni, azaz, meg is kérdém:

— Bátyám! — baja van?

— Úgy sem tud rajtam segíteni, ha megmondom is!

— Bátyám! és sok házi szert tudok — fejfájás ellen tormalevelet, — gyomorbajban ezerjófű, — meghülés ellen bodzalé; hurut ellen szamártej!

— Jaj, — ne legyen olyan ostoba, — nem hallja, hogy csak sohajtók.

— De miért?

A hölgy még mindig az ablaknál van s észrevettem, hogy folytonosan engem néz.

— Hát ha tudni akarja — szerelmes vagyok!

Rettentően megbántam, hogy megkérdeztem; azért meg is fogadtam, hogy többször nem kérdezősködöm és a mint menekülhetek, — vele nem megyek.

Ezen határozatomat szentül megtartván s minthogy a kávéházbajárást megszoktam, szépen elballagtam, hanem mindig kivül maradtam a padon.

Esztendő mulva tudtam meg, hogy egy levelet irt a szőke hölgyhöz, hanem a szolgáló a teins urnak adta; tehát nem mert a padra kiülni, csak otthon nyögött; de én a megszokott helyet rendesen elfoglalám, csupa megszokásból s minthogy az őszi nap néhány meleg sugara az épület alatt igen kedvesen gyült össze, szinte szerettem a helyet.

A szép hölgy kitárta ablakait, — fehér karjait az ablakvánkosra helyezé s ha egy gyönge szellő fürteit szétkuszálta, egy pillanatra a szoba mélyébe tévedt és ismét elfoglalá a helyet.

Kivülem egyetlen lélek nem volt az utczában, a kávéházi népség a tekeasztalokon zörgette a labdákat s egyik diák a másik nyakába kapaszkodott, hogy az érdekes játékot láthassa, — s mint mondom, csak magamat ültem kinn a padon, szinte megsajnáltam a hölgyet, hogy kivülem más embert nem lát és mégis minduntalan újra fésüli magát, pedig énmiattam kár volt magát fárasztania; mert én csak olykor néztem föl, — mert különben folyvást a — leczkémet tanultam!

Midőn aztán készen valék tanulmányommal s a hölgyet még mindig az ablak előtt láttam, gondolkozni kezdék, hogy nem unja el magát, hogy így óraszámra kinéz és nem akad a szobában valami tennivalója? — aztán ezzel is készen lévén, . . . hogy biztosabb legyek, repetáltam a — leczkét.

A hölgy még mindig az ablaknál van s észrevettem, hogy folytonosan engem néz. Megszégyeneltem magam, hisz ő bizonyosan azt véli, hogy én rossz diák vagyok, hogy mindig ugyanazon egy könyvet tanulom,

tehát másikat vettem elő s minthogy a föladott leczkét elvégeztem, azt kezdtem tanulni, a mit majd másnapra hagynak föl.

A szél megint összeborzolá a szőke fürtöket, — melyek hosszan gyűrüzének alá, — a fésüt az ablakba hozá s ott igazítá rendbe, aztán unalmából-e vagy mi, látám, hogy fürteinek végét vagdalja s a szélnek ereszti, melyből egy jókora darab tisztán látszólag az ablak alá hullott.

Bizony kár úgy elvagdalni, gondolám, — s megint tovább akarék tanulni, midőn egy kis fiú szalad mellém, kit a hölgy nevén szólíta s utóbb tőlem elválni nem akaró fiunak mondja:

— Kérd a bácsit, kis fiam! — az majd fölhoz!

Egykedvüen fölvezetém a kis fiut, ki a teremből megint eltévedt s én az anyával egyedül maradtam.

Leültetett, de nekem rettentő kinosan jutott eszembe, hogy hátha a leczkémet délig elfeledem.

Körülnéztem a termet — gyönyörü kis tündérország volt, a nagy tükrök és csecsebecsék szokatlanul hatottak rám, a hölgy néhányszor körüljárta a termet, fejét, mint a szarvas, magasan hordá s egy kissé megmegrázá s ilyenkor felém fordult; s nekem azon kínos gondolat gyötörte fejemet, hogy bejövet mondtam-e «jó napot», vagy alászolgáját.

Sehogy sem jutott eszembe s ezen elpirulván, a nő közelembe jön, és finom kezeivel megsimogatván arczomat, mondá:

— Tán melege van önnek?

— Nincs! — válaszolék ostoba képpel, még mindíg azon töprenkedve, hogy köszöntöttem-e, mikor bejöttem az ajtón.

— Bizonyosan a szél fujta ki a képét,... na de milyen kuszált az ön haja, — mondja ő hirtelen egy fésüért szaladva s a nélkül, hogy én csak egy szót tehettem volna, egészen közelembe állt s engem oly gonddal megfésült, mint kedves anyám, mikor Veszprémben bérmálásra állított ki.

Közben-közben megszűnt a munka, ajkamnál fogva fejemet állásba helyzé, szemközt nézett s én irtóztatón röstelltem, hogy borzasan jöttem és még annyi eszem sem volt, hogy a kapu alatt megfésülködtem volna — s ime ezt a szégyent kelt megérnem, hogy egy gyönyörű úrhölgy megsajnál és megfésül; bizonyosan jó szivű lélek s nem akarja, hogy más helyütt ilyen borzasan lássanak.

— Ah, — mondja ő, — ne így viselje ön a haját, — így nem jól áll a választék jobbra, — majd balra igazítom s e közben az ablakról elhozta az ollót, — s hajamat az ollóval elegyengette.

Vigyáztam, hogy a mi lehull, majd fölszedem és kidobom, de a hölgy kezében tartá s midőn a fésülésnek vége lett, egy könyv lapjai közé rejté.

— Volt ön tavaly tánczvigalomban?

— Igen is — nem!... válaszolék zavarodottan és oly ostobán, mint egy kisbíró, ki akképen akar felelni, hogy az emberség is kilássék belőle.

— De az idén csak eljön?

— Nem tudom! — válaszolám még odább.

— De ha én önnel magamat egy Walzerre angazsérozom!

— Tessék? — mondám, nem értve a szót.

Na, de nem mondom ezt odább! mert 15 év mulva is végig melegszem, ha akkori feledhetlen ostoba beszédem eszembe jut.

Csak ott folytatom, hogy a nő is közelembe jövén s fejemet valamelyest hátra hajtván, szemeimbe nézett.

Majdnem remegni kezdék azon gondolatban, hogy bizonyosan vagy a homlokom, vagy a szemhéjam, vagy tán éppen az orrom téntás és én így jöttem el az utczára; azért hirtelen megfogadám, hogy máskor vigyázóbb leszek; — s míg én ezen töprenkedtem, ő homlokomat csókolta meg.

— Na, hála istennek! — gondolám, — bizonyosan még sem tintás, — mert különben kiszidott, vagy tán éppen megmosdatott volna a csók helyett, — és vérem

hirtelen csöndesülni kezdett és nyugalmam annyira visszatért, hogy vigyázhattam magamra, hogy a széken egyenesen üljek.

E közben egy kis leányka jött be, ki még most tanult járni; — a dajkát eltávolítá a nő s a hölgy ölbe vevé a kis lányt, felém hozá, de az erősen bújt az anyjához.

— Na, ne legyen olyan kis vad, — mondja az anya.

De a kis lány még sem akart hozzám jönni, bár hivogattam.

— Kis lányom, csókolja meg a bácsit!

A kis lány arra éppen semmi kedvet sem érzett, bár az anyja folyvást biztatta.

— Na, ne féljen a bácsitól, — nézze kis baba, a mama is megcsókolja!... s ezen szóval nyugodtan megcsókolt — s én kezdék boszankodni a — kis lányra, hogy még most is fél tőlem!

A hölgy a dajkát csöngeté be s neki adá a gyermeket, hogy vigye a másik szobába; mi pedig ketten maradánk s engem ismét az nyugtalanítá, hogy miként fogok a kimenetelnél köszönni; magamat ajánlom-e? vagy azt mondjam: alászolgája?

A hölgy néhányszor a tükörnél rendezé magát, — panaszolkodék, hogy a szobalány ma ügyetlen volt s elém állva kérdé, hogy utálatosan néz ki?

Most már csakugyan kellett volna valamit szólnom és szerencsémre a déli harangszó kondult meg s én azt mondám:

— Jaj! mán delet harangoznak, most már haza kell mennem!

— No hát nem tartóztatom, — mondja a nő s midőn az ajtónál meghajtám magam, hókezeivel újra megsimogatá arczom, búcsuzóul ennyit mondván: «csak siessen ebédelni édes kis — szamaram!»

II.

Odább, odább hat esztendővel, mely idő alatt igen sok viz lefolyt a Dunán.

Pesten látjuk egymást.

— Bizonyosan a középponti papnöveldében! — jegyzi meg valaki szép olvasónőim közül, azt gondolva, hogy a kis szamár épen nem illik a világi életbe s ha már épen Pesten találkozunk, bizonyosan pappá lett és hol lehetne kitünőbb helye mint a papnöveldében.

— Bocsánatot kérek, én a «Pilvax kávéházban» üldögélek, hol papot egyet sem, de abban az időben jurátust eleget láthatott az ember

Nem tehetek róla, a sors ide vezetett s nehogy a közbenesett dolgokkal untassam önöket, a hatodik évnél kezdem, aztán az elmondandókból itéljenek, hogy hat év alatt mennyit változtam.

Pest abban az időben a fiatalok Mekkája volt, azért ki gőzhajón, ki kocsin, ki gyalog, eljött a fővárosba, ott élt és uralkodott, evett-ivott, koplalt, gyalogolt, politizált, adósságot csinált és letette a czenzurát, hazament s elmondta, hogy ő volt Pesten.

Oh, szegény apák! hányféleképen sopánkodtak az urfiakon, egyik azon sopánkodott, ha meglátszott, hogy kedves fia Pesten volt; míg a másik éppen azért káromkodott, hogy éppen nem látszik meg!

Én beléptem a nagy világba, vezetőm volt az ösztön, mely pályámra kergetett, — jó tanácsom az üres erszény — hív barátom a jó kedély! — Ennyiedmagával könnyen megfér az ember egy hónapos szobában és nem mondja a czigányoknak: húzd el az én nótámat! hisz mireváló lett volna maga a nagy és hatalmas szent Dávid?

Nekem is akadtak pajtásaim, kik mint a rézkrajczár mindenütt megfordultak és mint egykor az én jogászbarátom, arról beszéltek, kinek van szeretője? azaz,

szeretője mindeniknek volt, hanem már most melyiké szebb?

Hat év alatt annyit mégis változtam, hogy ezen beszédekre keresztet nem vetettem és nem imádkoztam, annál kevésbbé szorítám térdeimet az asztalfiókhoz, hanem egy drága szót sem szóltam.

— Beszélj már no! — kiált az egyik pajtás, — hol lakik szeretőd?

— Nincs! — válaszolék oly csöndes hangon, hogy alig értették.

— Nem is láttál szép nőt Pesten?

— Láttam eleget.

— Hát nem tetszett neked egy is? — kérdi némi indulattal amaz.

— Mit használ, ha tetszik? — felelém, — most látom egy pillanatra, aztán az életben soha!

— Persze, hogy nem kapaszkodik beléd senki! riadt rám a tapasztalt pajtás, egyik kalandját a másik után beszélvén el, melyeket én áhitattal hallgattam.

Barátom órákig beszélte kalandjait s én lassankint elszomorodám, hogy külsőmben tán nincsen meg az a megnyerő, hogy az utczán látott angyalok szótlanul és mereven mennek el mellettem; s én fölsóhajték: kár volt pappá lenni.

Nem birtam kiállni tovább barátim kalandregéit, az utczára sieték, fölkerésém a legzajongóbb embertömeget, a selyem és bársonyvilágot, körüljártam, mint egy kikért kártya, mely arra vár, hogy színt adjanak reá.

A hány szép arczot láték, jó lélekkel gondolám, hogy nekem mindenik tetszik, csak szólamolnék meg valamelyik, hogy én is tetszem neki; de egy drága szót nem hallék.

Kétségbeesés környezett, hogy számomra nem nyilik virág, míg társaim egy homoktelepet ültetnének be; mert hisz a mit elbeszélnek, hazugságnak rémítő sok volna, fele legalább is igaz!

— Jer! — szólít meg egyike a pajtásoknak, belém

kapaszkodván az utczán, bevezetlek egy háznál itt a váczi-utczában.

— Nők is lesznek?

— Természetesen, — majd mennék is én valahova, hol nők nincsenek?

— De hát mondd meg, mit mondasz nekik?

— Mit? . . . felel viszonkérdezve, — az legkevesebb — a mi eszembe jut.

— S megmondod valamelyiknek, hogy szereted?

— Nem telik bele egy fél óra, már megvallom, hogy nélküle nem élhetek.

— De most már hazudsz.

— Neked?

— Nem nekem, hanem annak a hölgynek, hisz ez már a huszadik ösmeretséged lenne.

— Ez még nem sok.

— S nem félsz, hogy megver a haragos isten ennyi hazugságért?

— Majd erre máskor felelek, ha felelek; hanem menjünk föl a lépcsőkön, mert az első emeleten a legelső ajtón fogunk kopogtatni.

Ezzel fölhurczolt az emeletbe s én azon félelemből, hogy vonakodásomért pajtásaim gúnyja lennék, vitetém magamat a — nagy világba.

Az ajtó megnyilt, — barátom bemutatott a társaságnak, aztán elhelyezkedénk, szomszédom egy kitünő szépségű nő volt, de mig az a másik szomszédnéjával beszélt, barátomat megszólítám.

— Te! — mondtad már ennek, hogy szereted?

— Még nem, hanem majd arra is rákerül a sor. Nem mertem neki megmondani, hogy legalább ezt az egyet hagyja nekem, hisz neki úgy is elég van.

Visszafordulék tehát hölgyeimhez, ki szomszédnéjával beszédét végezé s minthogy éppen szemközt nézett, érzém a keserves kínt, hogy most valamit mondanom kell; de míg én a kezdő szón jártattam eszemet, hölgyem eképpen szólt:

— Rég vágytam kegyedet megismerni közelebb-

ről! — mondja ő nevemet is említve, mely akkor már néhányszor nyomtatásban is megjelent; — azonban eddig csak az utczán láthatám kegyedet.

— Nagysád!...

Megjegyzem, hogy ezt nem én mondám, hanem barátom, ki tanuja volt beszélgetésünknek s mint később mondá, nem akarván a nőt az én ügyetlenségemre hagyni, — miután még a beszélgetés megkezdését is a hölgyre hagyám, — helyettem ő kapott szóba:

Nagysád, — mondja ő, — barátom az egész éjjel nem aludt...

Kicsinybe mult, hogy azt nem mondám, hogy hazudik, ha ő erre számolva meg nem ránt, miközben aztán folytathatá:

— ... Ő, úgy látszik, a váczi-utczában elvesztett valamit; épen nagysád ablakai alatt.

— Úgy? ... mosolyga a hölgy, hát kárt vallott ember kegyed? — mondja felém fordulva, mire aztán én is szóhoz kaptam.

— Nagysád! én nem tudom, hogy mit szóljak...

— Most helyesen beszélsz, — jegyzé meg barátom, — tudja meg nagysád, hogy barátom az első szerelmi vallomással fogja meglepni azt a hölgyet, ki őt meghallgatja; azért irgalomért esedezem az ő számára. Ezzel odább fordult s mi a nővel a társalgásban egymásra maradánk.

— Tehát mért nem gondosabb ön? — kérdi a nő, kinek szivesen megmondtam volna, hogy az egészből éppen azt nem tudtam, hogy ő a váczi-utczában lakik; de ha még igazabban meg kell mondanom, soha sem láttam; — azonban pajtásom oldalba lökvén, mondja:

— Most nyisd föl a szádat.

— Nagysád, — mondám aztán, — meg ne itéljen barátom beszéde után.

— Jó, tehát majd magam fogom önt szemmel tartani, ablakaim a legszebb szemlét engedik s én önt végig kisérhetem szemmel az utczán.

— Ha tudniillik észre fog nagysád venni.

— Mondtam már, hogy rég vágytam kegyedet közelebbről ösmerni.

— És látott már?

— Majdnem mindennap délután öt és hat óra közt; mondja ő erősebb hangnyomattal, egyszersmind fölemelkedve ülésből, miután a társaság oszlani kezdett. El nem tudtam gondolni, hogy mi érdekből jegyzé meg azt a két órát, holott én gyakran egész napon át a váczi-utczában laktam.

Búcsut vevénk, a hölgy oly mosolyogva köszönte, hogy barátomat megkérdém, nem viseltem-e magamat nevetségesen? a min tán valami nevetni való van.

Midőn barátommal az utczán valánk, akkor kérdém:

— Hát mondtam én azt, hogy vesztettem el valamit?

— Igazad van, soha sem mondtad.

— De azt sem mondtam, hogy ezt a hölgyet láttam valaha?

— Azt sem mondtad, hanem a nők mindig el fogják hinni, hogy láttuk őket és imádjuk őket; azért barátom most már csak járd a váczi-utczát és lesd az alkalmat, hogy a nővel találkozhassál. Ezzel kezet szorított és egy kapun bement.

Legyen okos, a ki tud, — lessem az alkalmat, de hát minő az az alkalom? Hasonló töprenkedések közt jártam én két hónapig a váczi-utczát, hol aztán később csakugyan felfödözém a házat és öt-hat óra közt a hölgy mindig az ablakban könyökölt.

Messziről már megláttam, de midőn már a ház mellett kelle elmennem, nem volt bátorságom föltekinteni.

Igy tartott ez jó darabig, midőn egyszer egy alkalommal ablaka alatt járkálván, egy finom kendő hull lábam elé.

Annyit mégis észrevettem, hogy fölülről jött, föltekintek s a hölgyet látom mosolyogva nyulni a kendő után, de hol van az az óriás, ki az emelet ablaksorait fölérje; azért az egyetlen módhoz folyamodám.

— Valahára! ... mondá barátom, mikor neki a dolgot elbeszéltem, — tehát fölvetted a kendőt?

— Természetesen!

— És fölvitted?

— Ah... mit gondolsz? mondám én.

— De csak nem vitted el magaddal a kendőt?

— Nem, hanem szépen összegöngyölítém és az emeletbe dobtam.

Barátom fölugrott, nevetett, káromkodott, végre kalapját ragadva, ezen szóval vált el tőlem:

— Jaj! ... de ostoba vagy!

Végkép elszomorodám, végre honn ülővé lettem és tanultam a corpus jurist, hogy minél előbb ügyvéddé lehessek.

Ez is megtörtént; s még néhány nap, aztán végbúcsut veendek tőled Pest; hol barátaimnak elég kalandját hallottam, a mit másoknak majd elbeszélhetek, de magamékból egyetlen egyet sem.

— Isten veletek fiuk! — búcsuzám pajtásaimtól, — podgyászom a gőzösön volt már s magam útnak indulék egy esernyővel, minthogy az égen néhány bárányfelhő látszék s minthogy a gőzös még csak néhány óra mulva indul, a váczi-utczát még néhányszor végig járom.

Ez is megtörtént s midőn éppen öt órát ütne, hölgyem egy boltból jő ki s minthogy az esőnek néhány csöppje permetezett, a találkozás oly közeli volt, hogy lehetetlen volt az esernyővel meg nem kinálnom.

Hazáig kisértem s a kapu alatt mondá:

— Legyen szerencsém! Mire zaklatott én kedélylyel elfogadám a meghivást. A szállás valóságos váczi-utczai szállás volt s én minden kényelmet lelék, azon kényelmetlenségen kivül, mi nyelvemet leköté.

— Önt soha sem láthatni!

— Ritkán jöttem az utczára! — válaszolám.

— De legalább öt és hat óra közt időt szakaszthatott volna.

Eszembe jutott, hogy első találkozásunkkor ez óra-

számokat említé s én kezdék először a szónak értelmet adni; és én mindenekelőtt kezdém magamat menteni.

— Na, ezután ki fogja ön ezt pótolni!

— Fájdalom, lehetetlen! — mondám, mire a nő holt halavány lett.

— És miért? — mondja ő.

— Elutazom!

— Na, de ezt az utazást elhalaszthatja néhány napra kedvemért!

— Lehetetlen, — mindenem a gőzösön és rendeltetésem helyén várnak.

— S mikor utazik ön?

— Negyed óra mulva, — mondám, — már háromnegyed hatra, — fölemelkedém ülőhelyemből, de megütközve látám, hogy hölgyem kendőjét szemeihez tartá.

— Nagysád! mi lelte, az istenért?

— Látja könnyeimet!

— De az okát mondja meg!

— Jó! . . . legyen, . . . szeretem önt!

Engedelmet kérek kegyes olvasóim, ha mondom, hogy én majd hanyatt vágtam magamat, mert most már csakugyan mindent tudtam.

Jaj, dehogy beszélek tovább, elég az hozzá, hogy én még kellő időben a gőzösön valék hol az első állomásig barátom volt kisérőm, kinek midőn kalandomat végig elbeszéltem, fölkiáltá:

— Jaj! . . . de nagy szamár vagy!

Ebből láthatják, hogy mi voltam 1840-ben, s mi lett belőlem hat esztendő mulva.

TARTALOMJEGYZÉK.

GARASOS ARISZTOKRÁCZIA. (Regény.)

	Lap
A háromdiplomás ember	1
Ujjászületés	9
A bátya	17
A régi ismerősök	26
Hétköznap	34
Ünnepnapon	40
A makkhetes	43
Látogatás Faddi uramnál	51
Frau Rézi	61
Adolf úrfi	69
A jogászok	74
Meglepő barátság	83
A mérnök	88
A tápintézetbeliek	98
Az ólomhuszas	104
Férj és feleség	111
Váltóleczkék	117
Az erkélyes ház	125
A rébusz	138
A megtört hiúság	149
Gőzősön Pestre	156
Bátorság	165
A jurateria	171
Férjemuram és feleségemasszony	181
Ujabb elhatározás	190
A bonczteremben	201
A császárfürdő	207
A harmadik diploma	216

	Lap
A lelki betegek	224
A vendég	231
A megfejtett talány	236

ELBESZÉLÉSEK.

Egy falu, két bakter	239
A király és a bolond	273
Az út melletti kereszt	282
Egy gombolyag fonál	296
Darázsfészek	323
Ártatlan kalandok	348

KÉPJEGYZÉK.

Lap

1. Apád engem megtagadott, — kezdi hosszas hallgatás után a bátya — — — — — — — — — — 22
2. Ha pediglen nyikkani mersz, agyonváglak — — — 74
3. Egyet lép, utána vigyázva a másodikat — — — — — 100
4. Nem maradt több pénzem az ólomhuszasnál, jó éjszakát 106
5. Jó apetitust hozzá! Mondja Faddi — — — — — — 141
6. Egy óra mulva visszajövök és a házat megvetetem Faddival 151
7. Majd elmentek az ablak alól! — szólt az öregbiró — 269
8. Jó darabig várt ott hasztalan — — — — — — — 293
9. Ne háborgassuk őket, hadd öleljék egymást — — — 322
10. A hölgy még mindig az ablaknál van s észrevettem, hogy folytonosan engem néz — — — — — — 351

